

CELE MAI VECHI CĂRȚI POPULARE
ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI“

CELE MAI VECHI
CĂRȚI POPULARE
ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Coordonatori

ION GHEȚIE și ALEXANDRU MAREȘ

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI“

CELE MAI VECHI
CĂRȚI POPULARE
ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

IX

VIAȚA SFÂNTULUI VASILE CEL NOU
ȘI VĂMILE VĂZDUHULUI
Studiu filologic, studiu lingvistic, ediție și glosar de
MARIA STANCIU-ISTRATE

FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ
București • 2004

Coperta seriei: Eugen Ciucă

Ilustrația copertei: *Judecata de apoi*, detaliu: *Arhanghelul*

(Mănăstirea Voroneț)

ISBN 973-7934-18-8

IZVOARE ȘI LUCRĂRI DE REFERINȚĂ

- BAR Biblioteca Academiei Române
- Cartoian, N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, București, vol. 1, 1929, vol. II, 1938.
- CRV Carte românească veche.
- DA *Dicționarul limbii române*, Tom I, Partea I-III, Tom II, Partea I-II, București, 1913-1949.
- Densusianu, *Vieța* Ov. Densusianu, *Vieța sfântului Vasile cel Nou. După un manuscris din Paris, în „Anuarul seminarului de istoria limbii și literaturii române”, Studii de filologie română*, București, 1898, p. 59-106.
- Densusianu, Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, Tome II, *Le seizième siècle*, Paris, 1938.
- HLR, II
- DEX *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.
- Diacenko, ПЦСС *Полный церковно-славянский словарь (со внесением въ него важнейших древнерусских словъ и выражений)*, составилъ Григорій Дьяченко, Moscova, 1993.
- DLR *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, București, Tom VI, 1965-1968, Tom VII, Partea I-II, 1969-1971, Tom VIII, Partea I-V, 1972-1984, Tom IX, 1975, Tom X, Partea I-V, 1986-1994, Tom XI, Partea I-III, 1978-1983, Tom XII, Partea I, 1994, Tom XIII, Partea I, 1997, Tom XIV, 2000.

- Gaster, *Literatura* M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.
- GCR, I, II M. Gaster, *Chrestomatie română. Texte tipărite și manuscrise [sec. XVI–XIX], dialectale și populare cu o introducere, gramatică și un glosar român–francez*, vol. I–II, Leipzig-București, 1891.
- Gheție, BD Ion Gheție, *Baza dialectală a românei literare*, București, 1975.
- Gheție-Mareș, GD Ion Gheție, Al. Mareș, *Graiurile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, 1974.
- Gheție-Mareș, *Introducere* Ion Gheție, Al. Mareș, *Introducere în filologia românească, Probleme. Metode. Interpretări*, București, 1974.
- ILRLEV *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, de Gh. Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, I. Gheție, Alexandra Roman Moraru și Mirela Teodorescu. Coordonator: Ion Gheție, București, 1997.
- LL *Limbă și literatură*, București, vol. I, 1955 ș.u.
- LR *Limba română*, București, anul I, 1952 ș.u.
- Mareș, *Traduceri necunoscute (I–IV)* Alexandru Mareș, *Traduceri necunoscute ale lui Dosoftei din perioada celui de-al doilea exil polon (I–IV)*, în LR XXXVI, 1987, nr. 5, p. 413–426, nr. 6, p. 515–523, LR, XXXVII, 1988, nr. 1, p. 55–63, nr. 2, p. 135–141.
- Mareș, *Cărți populare de prevestire* Al. Mareș, *Cărți populare de prevestire. Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui Mamer. Învățătură despre vremea de apoi a prorocului Isaia, în Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, vol. VIII, București, 2003.
- Marian, ÎR S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*. Studiu etnografic, București, 1892.
- MDA *Micul dicționar academic*, vol. I–IV, București, 2001–2003.
- Miklosich, *Lexicon* Fr. Miklosich, *Lexicon Palaeslovenico-graeco-*

- latinum*. Emendatum auctum, Viena, 1862–1865.
- Olteanu, SV Pandele Olteanu (coordonator). *Slava veche și slavona românească*, București, 1975.
- Pamfile, *Povestea lumii* Tudor Pamfile, *Povestea lumii de demult după credințele poporului român*, București, 1913
- Rosetti, ILR Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, ediție definitivă, București, 1986.
- Rouso, *Studii* D. Rouso, *Studii bizantino-române*, București, 1908.
- Словарь книжников и книжности древней Руси (XI – первая половина XIV в), Leningrad, 1987.
- SCL *Studii și cercetări lingvistice*, București, anul I, 1950 ș.u.
- Scriban, DLR August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939.
- Ștrempel, *Catalogul*, I–IV G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, București, vol. I–IV, 1978–1992.
- Tamás, EWUER Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches wörterbuch der ungarischen elemente im rumänischen*, Budapesta, 1966.
- Veselovski, *Сборник* A. N. Veselovski, *Сборник отделения русского языка и словесность Академии Наукъ, сар. Хождение Феодоры по мытарствомъ и несколько эпизодов изъ Житія Василя Новаго. По синодальной рукописи № 249, Бум. XVII в., т. XLVI, 1889 p. 10–82.*

ABREVIERI

adj.	adjectiv	prep.	prepoziție
adv.	adverb, adverbial	prob.	probabil
art.	articol, articulat	rom.	română, românesc
bg.	bulgară, bulgăresc	rus.	rusă, rusesc
expr.	expresie	s.	substantiv, substantival, substantivat
f.	feminin	sârb.	sârbă, sârbesc
imp.	imperativ	sec.	secol
interj.	interjecție	sf.	sfârșit(ul)
interog.	interogativ	sg.	singular
î.l.d	în loc de	sint.	sintagmă
înc.	începutul	tc.	turcă, turcesc
jum.	jumătate	v.	vezi
loc.	locuțiune	val.	valoare
mijl.	mijloc(ul)	var.	variantă
m.	masculin	vb.	verb
ms.	manuscris	voc.	vocativ
n.	neutru		
neh.	nehotărât		
ng.	neo-grecesc		
part.	participiu		
pl.	plural		
pr.	primul, prima		

STUDIUL FILOLOGIC

CONSIDERAȚII GENERALE

Viața sfântului Vasile cel Nou este una dintre cele mai populare legende hagiografice din literatura europeană. Succesul uriaș de care această carte populară s-a bucurat în evul mediu se datorește nu atât amănuntelor privitoare la viața sfântului, cât acelor părți ale narațiunii referitoare la călătoria sufletului după moarte sau la judecata din urmă, subiecte extrem de atractive pentru cei care credeau în viața de apoi. Deși conținutul este atât de generos, titlul sub care scrierea a circulat în numeroase copii manuscrise este de cele mai multe ori restrictiv, referindu-se numai la *viața sfântului Vasile*, mai rar amintind despre *vămile văzduhului* sau despre *vedeniile lui Grigore*.

Despre călătoria pe care sufletul oricărui om o face după trecerea în neființă, ca și despre ceea ce se întâmplă la judecata de apoi se vorbește și în alte manuscrise mai vechi. „De timpuriu deja – observă M. Gaster – s-a născut în sferele creștine descrierea pogorării lui Christ în iad, precum o avem în pretinsa Evanghelie a lui Nicodim. Această pogorare a fost un fel de exemplu după care s-au fabricat alte prin *analogii*, care joacă un rol așa de important în literatura populară¹. Printre cele mai vechi texte de acest gen se numără *Apocalipsul apostolului Pavel și Călătoria Maicii Domnului*².

¹ Gaster, *Literatura*, p. 356–357.

² *Ibidem*; vezi și B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, *Cărțile poporane ale românilor în secolul al XVI-lea*, București, 1879, p. 415–425.

Filologii sunt de acord că textul căruia i se datorește cea mai puternică influență în privința credinței în vămile prin care trebuie să treacă sufletul după moarte este *Viața sfântului Vasile cel Nou*³. Aceasta întrucât „nici una din producțiunile eshatologice nu îmbrățișează așa de multe chestiuni, nu tratează așa de pe larg soarta sufletului după moarte, nu zugrăvește cu culori mai vii și mai îngrozitor muncile păcătoșilor și frumusețea raiului cum o face *Viața sf. Vasile cel nou* scrisă de ucenicul său Grigorie (10 secol)“⁴.

Sfântul Vasile, a cărui viață este descrisă în prima parte a cărții, a trăit aproape 100 de ani, după cum se consemnează într-o tipăritură apărută în 1813 la Neamț și în cuprinsul căreia se află și *Viața cuviosului părintelui nostru Vasilie celui Nou, scrisă de Grigorie, ucenicul lui*⁵. Potrivit acestei versiuni, moartea sfântului ar fi survenit în 944, an consemnat și în alte redacții ale textului. Este, de pildă, cazul ms. rom. 1596⁶, în cuprinsul căruia se află o versiune mai elaborată a textului și unde, în preambulul ultimei secțiuni a textului, sunt menționați „anii de la Hristos 944” (f. 62^v). Acesta ar fi, pe cât se pare, anul morții sfântului, menționat și de M. Gaster⁷. Coroborând aceste date, se poate presupune că sfântul Vasile cel Nou s-a născut la jumătatea veacului al zecelea. Autorul scrierii, așa cum se menționează în titlul unor versiuni, este Grigore. Pe lângă viața sfântului căruia i-a fost ucenic, Grigore descrie două vedenii ale sale în care, grație intervenției divine, îi sunt înfățișate *vămile văzduhului și judecata de apoi*. Denumirea și descrierea fiecărei

³ Gaster, *Literatura*, p. 440, Rouso, *Studii*, p. 21, Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 167.

⁴ Rouso, *Studii*, p. 21.

⁵ Versiunea la care ne referim face parte din *Viețile sfinților (luna martie)*, înregistrată în fondul de carte rară al BAR București, sub cota CRV 838.

⁶ Ștrempel, *Catalogul*, II, p. 5.

⁷ Gaster, *Literatura*, p. 441; cf. Ov. Densusianu, *Vieța*, p. 59, unde, pentru același eveniment, este invocat anul 952.

vămi din văzduh prin care trece sufletul în drumul său spre cer, ca și prezentarea raiului și a iadului, precum și a celor care au ajuns acolo, sunt argumente suficiente pentru a înțelege de ce viața propriu-zisă a sfântului a suscitât un interes mai mic.

Ținând seama de anul prezumtiv al morții sfântului și de mențiunea din tipăritura de la Neamț, scrierea originală, redactată în greaca veche, ar putea aparține celei de-a doua jumătăți a secolului al XI-lea.

Peste șase veacuri, mai precis în 1684, era pusă în circulație prima ediție grecească, oferită de G. Henschen. Potrivit celor consemnate de M. Gaster, la baza acestei ediții se află un manuscris mazarinean, însoțit de o traducere în latină a lui Fr. Combesius, ambele apărând în *Acta Sanctorum* (Martie, t. III, p. 664–678, Append. 20–32)⁸. Date suplimentare în legătură cu prima tipăritură grecească a oferit D. Rouso, potrivit căruia textul respectiv aparține unei redacții prescurtate a scrierii. Același autor precizează că din limba greacă veche textul a fost transpus în greaca modernă de ieromonahul Atanasie Varuha din Creta și publicat la Veneția la o dată necunoscută, iar mai apoi, în 1836, în Patros, „și pe urmă în Atena (fără an)”⁹. Despre existența a două redacții grecești, una mai restrânsă, cealaltă mai detaliată, vorbește și N. Cartoian. În ceea ce privește versiunea prescurtată, autorul afirmă, la rândul său, că „trebuie să fie textul publicat de către ieromonahul Athanasie Zinguropulos din Creta, la Veneția, în 1693 și descris de G. Pesenti în *Byzantinische Zeitschrift*, XXX, 1929, pp. 316–323 (necunoscut *Bibliografiei lui Legrand*). Textul se publică și azi în Grecia. Originalul grecesc era el însuși prescurtat în partea minunilor. O a doua traducere după un text mai dezvoltat s-a făcut mai târziu.”¹⁰

⁸ Vezi Gaster, *Literatura*, p. 441, Densusianu, *Vieța*, p. 59.

⁹ Rouso, *Studii*, p. 24.

¹⁰ Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 168.

Din greacă, textul a fost tradus în slavonă sau în rusă. Despre prima redacție grecească, O. V. Tvorogov¹¹ spune că stă la baza primei redacții rusești a scrierii. Primele copii rusești cunoscute, care au la bază traducerea acestei redacții, efectuată, pe cât se pare, nu mai târziu de secolul al XII-lea, nu sunt mai vechi de începutul secolului al XVI-lea¹². Aceeași redacție stă și la baza textului din *Marele minei al cetii*, unde sfântul este celebrat în ziua de 26 martie. O a doua redacție rusească provine dintr-un intermediar sud-slav, descendent din redacția grecească prescurtată. Se pare că ea a devenit cunoscută în Rusia în secolul al XIV-lea. I. U. Budovniț¹³ vorbește despre trei redacții rusești ale scrierii, adăugând la cele prezentate anterior prelucrarea lui Dimitrie Rostovski după redacția inclusă în *Marele minei al cetii*¹⁴.

În limba română textul a cunoscut traduceri succesive din greacă, slavonă sau rusă, adică aproape din toate redacțiile străine, ceea ce dovedește succesul și în același timp atracția de care s-a bucurat această scriere. Cu o singură excepție, reprezentată de Alexandru Mareș, în studiile de specialitate care au ca subiect originalul străin al traducerilor românești se vorbește numai despre prototipuri grecești.

OPINII ASUPRA TEXTULUI ROMÂNESC

În legătură cu momentul pătrunderii textului în literatura română, N. Cartoian spune că ar fi legat de sfârșitul veacului al XVII-lea sau

¹¹ *Словарь книжников* p. 142.

¹² *Ibidem*.

¹³ I. U. Budovniț, *Словарь русской, украинской белорусской письменности и литературы до XVIII века*, Moscova, 1962, p. 73.

¹⁴ O prezentare detaliată a fiecărei redacții în parte, însoțită de textele corespunzătoare, a întreprins S. Vilinski în lucrarea intitulată *Житие святого Василия Нового в русской литературе*, Odesa, 1913, ч. I, *Исследование*; ч. II, *Тексты*, Odesa, 1911. Din păcate, lucrarea ne-a fost inaccesibilă.

începutul secolului următor. Cu privire la copiile ieromonahului Cozma din mănăstirea Neamț, ce aparțin primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, autorul constată indirect, pe baza unei indicații pe care acestea o conțin, că ele redau varianta prescurtată a textului grecesc. „O a doua traducere după un text mai dezvoltat s-a făcut mai târziu“, spune Cartoian¹⁵, fără a preciza însă când sau a face vreo referire la conținutul acestei redacții mai elaborate. Se pare însă că rezumatul pe care el îl prezintă în continuare are ca punct de plecare redacția mai dezvoltată, ori mai degrabă o variantă descendentă din aceasta, structurată în trei părți: „prima înfățișează viața de patimi a sfântului ascet Vasile, a doua vedenia pe care sfântul, cu ajutorul Domnului, o trimite ucenicului său Grigorie și prin care îi dezvăluie călătoria sufletului prin vămile văzduhului, și a treia, a judecății din urmă“¹⁶. Absența secțiunii privitoare la cele patru minuni specifice ale sfântului și, în același timp, prezența unor personaje și momente narrative aparte, ne determină să afirmăm că rezumatul lui Cartoian are la bază o versiune tributară redacției elaborate a scrierii¹⁷.

Un alt cercetător preocupat de textul nostru a fost Ov. Densusianu. În 1898 el publică o ediție a legendei hagiografice, însoțită de unele considerații de ordin filologic și lingvistic. Ediția respectivă are la bază un manuscris aflat la Biblioteca Națională din Paris „sub nr. 2 al fondului «valaque»“¹⁸. Despre versiunea pe care o editează, Densusianu spune că „se apropie în multe părți de textul din *Acta Sanctorum*; o comparațiune mai amănunțită ne arată însă că textul român a fost tradus după o redacție grecească mai dezvoltată. Singur Grigore ne spune că a

¹⁵ Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 168.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Vezi în acest sens versiunea existentă în ms. rom. 1596, f. 1-172, care cuprinde toate momentele narrative surprinse de N. Cartoian, prezentată de noi mai jos, în subcapitolul *Redacția I*.

¹⁸ Densusianu, *Vieța*, p. 58.

compus o scriere mai amănunțită asupra minunilor sfântului Vasilie¹⁹. Cu privire la acest aspect, Densusianu aduce în discuție existența unei versiuni grecești mai elaborate, găsite de cercetătorul rus Veselovski la Biblioteca Sinodală din Moscova într-un manuscris înregistrat la cota 249²⁰. Data acestuia aparține, se pare, secolului al XVII-lea. Veselovski a publicat un fragment din această versiune grecească într-un sbornic rusesc²¹, rămas însă inaccesibil lui Densusianu, astfel încât el nu se poate pronunța în ce măsură textul românesc este tributار celui grecesc. „După cum rezultă dintr-o notiță publicată în *Analecta Bollandiana*, t. X, 1891, p. 487, se pare că redacțiunea aceasta grecească se apropie de cea românească pe care o publicăm noi²².”

Cu privire la redacțiile românești în care textul a circulat, Densusianu constată că și acestea se îndepărtează simțitor unele de altele. O comparație a textului pe care îl editează cu cel ieșit de sub tipar la București în 1819 îi permite să constate că, spre deosebire de acesta din urmă, versiunea editată de el nu cuprinde partea consacrată judecării din urmă, inclusă de altfel și în manuscrisul din care Gaster²³ a publicat două fragmente. Concluzia sa este următoarea: „Neputând avea textul grecesc mai dezvoltat după care s-a tradus versiunea românească, nu știm care din redacțiunile românești păstrate se apropie mai mult de original²⁴.”

Se pare că cea mai veche versiune românească, tradusă după un original grecesc, aparține anului 1691 și face parte dintr-un miscelaneu

¹⁹ *Ibidem*, p. 59.

²⁰ Cifra 429, apărută în studiul lui Densusianu, reprezintă, foarte probabil, o greșeală de dactilografie. Vezi Veselovski, *Сборник*, p. 3.

²¹ Veselovski, *Сборник*.

²² Densusianu, *Vieța*, p. 60.

²³ GCR, I, p. 301-304.

²⁴ Densusianu, *Vieța*, p. 60.

înregistrat la BAR București la cota 1284²⁵. Cercetarea textelor acestui manuscris a constituit subiectul unui articol semnat de N. A. Ursu, intitulat *Alte traduceri necunoscute din tinerețea lui Dosofte*²⁶. Luând în considerație o notă de la sfârșitul textului dedicat vieții sfântului Vasile cel Nou („Și să știți, fraților și iubiții lui Hristos, că acesta sfânt are o carte mare, care-i tiparnică pre limba grecească, că au făcut multe minuni. Iară noi a<m> scris numai ceastea pre scurt“; ms. 1284, f. 171^v), N. A. Ursu ajunge la concluzia că „prima traducere românească a legendelor despre viața și minunile sfântului Vasile cel Nou, după o tipăritură grecească, este tot selectivă și rezumativă, ca și traducerea primelor două părți ale cărții lui Agapie Landos. Originalul grecesc al traducerii, necunoscut până acum bibliografiei elenice, va fi fost tipărit desigur cu mult înainte de anul 1691“²⁷.

Însă cea mai veche versiune românească a acestei cărți populare este anterioară anului 1691, de când datează cea mai veche copie de descendență grecească, și are la bază un original slavon. Aflată în prezent în fondurile Bibliotecii Academiei Române, filiala Cluj, la cota 100, versiunea respectivă a fost semnalată pentru prima oară de Al. Mareș²⁸. Titlul sub care textul apare este *Jitiia și vederile ciudeselor precuviosului părintele nostru, Vasilie. Scrise sânt de călugărul Grigorie, ucenicul lui*. Editarea și analiza particularităților filologice și lingvistice ale acestei versiuni fac obiectul lucrării de față.

²⁵ Ștrempel, *Catalogul*, I, p. 276–277.

²⁶ Apărut în LR, XXVII, 1978, nr. 5, p. 495–507.

²⁷ *Ibidem*, p. 496.

²⁸ Mareș, *Traduceri necunoscute* (IV), p. 140.

REDACTIILE ROMÂNEȘTI

Literatura română veche cunoaște traduceri din principalele limbi străine în care *Viața sfântului Vasile cel Nou* a circulat. Astfel, cele două redacții grecești de bază au generat cel puțin două redacții slavone și două redacții neogrecești. Mai mult decât atât, limba rusă este păstrătoarea unei a treia redacții semnate de Dimitrie Rostovski. Până în prezent am identificat opt redacții românești, cu un număr mai mare sau mai mic de variante. În cele ce urmează vom grupa manuscrisele românești în trei categorii. În prima dintre ele vom include manuscrisele descendente din redacția elaborată a scrierii, iar în interiorul acestei clase vom distinge între originalele care le-au generat. La fel vom proceda și pentru celelalte două categorii, rezervate redacției rusești prelucrate, respectiv redacției prescurtate, fie ea greacă, slavonă sau rusă. O observație necesară este aceea că manuscrisele românești prezentate aparțin secolelor al XVII-lea – al XVIII-lea.

REDACTIA I

Afirmația lui Ov. Densusianu, potrivit căreia versiunea pe care a editat-o la sfârșitul secolului al XIX-lea ar proveni din redacția grecească elaborată a scrierii, a fost infirmată de Rousso, care a ajuns la concluzia că textul conservat în manuscrisul românesc aflat la Paris are la bază „o redacție mai scurtă decât cea publicată de A. N. Veselovski²⁹ și decât cea pe care a avut-o înaintea lui Rafail Protosinghelul³⁰. Comparând cele trei texte, am constatat că versiunea analizată de cercetătorul rus este

²⁹ Vezi Veselovski, *Сборник*.

³⁰ Rousso, *Studii*, București, 1907, p. 24 ș.u.

mult mai bogată decât cea publicată de Ov. Densusianu, ca și decât aceea rezultată din traducerea lui Rafail Protosinghelul.

Există însă alte manuscrise românești descendente din redacția grecească elaborată. Ele nu provin însă direct din greacă, ci au la bază un intermediar slavon. Mai precis este vorba de redacția reprodusă de Macarie în *Marele minei al cetii*. În faza actuală a cercetărilor putem spune că au existat cel puțin patru traduceri românești descendente din redacția slavonă dezvoltată. Afirmarea noastră are la bază conținutul oarecum diferit al versiunilor, deosebiri privind prezența/absența anumitor episoade ale narațiunii, precum și însemnările privitoare la data efectuării traducerilor. O precizare importantă este aceea că până în prezent nu am identificat un manuscris românesc care să conțină versiunea integrală a scrierii. Analiza comparativă a versiunilor cercetate ne-a condus la concluzia că textul din *Marele minei al cetii* trebuie să fi avut următoarea structură:

- partea I: viața și minunile săvârșite de sfântul Vasile cel Nou. Printre *ciudesele* săvârșite de ascet se individualizează patru asemenea fapte, care, în redacția prescurtată, sunt plasate într-un alt loc al narațiunii. Tot aici este descrisă și viața social-politică a orașului și apar personaje inexistente în celelalte redacții, cum ar fi Nicolae, patriarhul Țarigradului, Constantin, poreclit Duca, Roman, Saronit³¹;

- partea a II-a: prima vedenie a lui Grigore în care o întâlnește pe Teodora. Ea îi povestește ce s-a întâmplat cu sufletul ei după moarte, descriindu-i cele 20 de vămi prin care a trecut;

- partea a III-a : a doua vedenie a lui Grigore în care i se dezvăluie judecata de apoi.

³¹ Prezența acestor momente narrative în rezumatul alcătuit de Cartoian pune sub semnul întrebării apartenența lor la redacția prescurtată a scrierii, așa cum afirmă autorul.

În funcție de aceste date am identificat șapte manuscrise³² românești: ms. rom. 3613 (sfârșitul secolului al XVIII-lea), ms. rom. 2775 (anul 1799), ms. rom. 1596 (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea), manuscrisul parizian, editat de Ov. Densusianu (sfârșitul secolului al XVII-lea)³³, ms. rom. 4241 (anul 1767), ms. rom. 5385 (anul 1769), ms. rom. 164 (sfârșitul secolului al XVIII-lea). Majoritatea versiunilor conțin în titlul care precede partea a treia, în care este prezentată cea de-a doua vedenie a lui Grigore, o însemnare privitoare la descendența lor din *Marele minei al cetii*, alcătuit de Macarie. Ms. rom. 3613 se diferențiază de celelalte prin aceea că mențiunea despre care vorbim este plasată în altă parte, înainte de prima vedenie a lui Grigore.

ms. rom. 3613	ms. rom. 2775	ms. rom. 1596	ms. din Paris	ms. rom. 4241	ms. rom. 5385	ms. rom. 164
S-au scris din mineiul cel slove- nesc	S-au scris din mineiul cel slovi- nesc (f. 38 ^r)	—	—	Această istorie s-au scos din mineiele celea mari ci să cheamă ceti. (f. 135 ^v)	Această istorie s-au scos din mineile cele mari ce să cheamă censtită (f. 104 ^r)	S-au scris din mineiul cel slovi- nesc care se numește slove- nească cetiia. (f. 80 ^v).

³² În legătură cu aceste manuscrise, vezi Ștrempel, *Catalogul*, I, II, III, IV.

³³ În legătură cu această datare, Densusianu consemnează: „Nici o însemnare care să ne permită să fixăm mai aproape data manuscrisului. După caracterul scrisorii el datează probabil din cei din urmă ani ai secolului al XVII-lea și s-a scris în Moldova” (Densusianu, *Vieașa*, p. 59).

Potrivit structurii textului, prezentată mai sus, textele se repartizează astfel:

I. a) Ms. rom. 3613 se individualizează de celelalte prin aceea că pare a fi cel mai bogat, singurul episod absent din această versiune fiind cel legat de evenimentele privitoare la succesiunea tronului după moartea lui Vasile Macedon. Comparând această versiune cu aceea inserată în ms. rom. 1596 constatăm că este omisă aici intriga lui Saronit, deconspirat de sfânt, ceea ce atrage închiderea și torturarea acestuia din urmă. Asistând la una din numeroasele cazne la care este supus sfântul, Elena, soția lui Ioan, în casa căruia locuia acesta, cere să fie pedepsită în locul lui. Torționarii o bat până o lasă aproape fără suflare. Aceste momente lipsesc din ms. rom. 3613, în locul lor apărând următorul pasaj: *Iară fericita Elena, soția lui Ioan, războlindu-se de oareșcarea dureare nemilostivă (precum scrie în mineiu mai pre larg), degrabă s-au săvârșit* (f. 10^v); cf. ms. rom. 1596: *Iară soția lui Ioan, fericita Elena, după acea cumplită bătaie s-au bolnăvit și curând s-au și săvârșit* (f. 17^{r-v}). Precizarea *precum scrie în mineiu mai pre larg*, aflată în ms. rom. 3613, este principalul argument pentru care susținem că nici această versiune nu cuprinde redacția completă. Nu lipsită de importanță este următoarea însemnare de la f. 33^v: *Prolog slovenesc tipărit la stolița Moscului. Frunza list 480. S-au scos pre limba românească la anii de la facerea lumii 7272 (= 1763 sau 1764)*³⁴.

Aceleiași redacții îi aparține ms. rom. 2775, unde întâlnim aceeași succesiune a momentelor narațiunii.

I. b) ms. rom. 1596 se diferențiază de ms. rom. 3613 și ms. rom. 2775 prin aceea că partea referitoare la minunile sfântului este

³⁴ Nefiind precizată luna în care s-a efectuat traducerea, anului 7272 îi corespunde 1763 sau 1764 d.H., după cum scădem din anul de la zidirea lumii 5508 sau 5509.

prescurtată, cele patru miracole nefiind prezentate. În plus față de alte versiuni, apare specificat, în titlul părții a treia, anul scrierii originale: *La anii de la Hristos 944* (f. 62^r).

De aceeași redacție ține, în opinia noastră, manuscrisul editat de Ov. Densusianu, fapt dedus din compararea celor două texte. Nu lipsit de importanță este faptul că porțiunile deteriorate ale manuscrisului editat își găsesc completarea în scrierea din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea:

ms. rom. din Paris

Prea <minunatele>³⁵ și înfri-coșatele și amarile vedenii, pre care vedenii au arătat Domnul Dumnezeu fericitului Grigorie, prea iubitului ucenic al preacuviosului, marelui între sfinții părinți și mult pătimitorului și răbdătorului de chinuri și făcătorului de minuni, Vasilie cel Nou.

Acest preacuvios părinte și mare făcătoriu de minuni, Vasilie, au trăit în Țarigrad, unde și răposarea și îngroparea lui au fost; iar de unde și în ce chip au venit la Țarigrad acest preacuvios părinte, mare făcătoriu de minuni, scrie la istoria sa, carea easte scrisă <în luna lui mar>te <în 25>

ms. rom. 1596

Prea minunatele și înfri-coșatele și marile vedenii, care vedenii au arătat Domnul Dumnezeu fericitului Grigorie, prea iubitului ucenic al preacuviosului, marelui între sfinții părinți și mult pătimitorului și răbdătorului de chinuri și făcătorului de minuni, Vasilie cel Nou.

Acest preacuvios părinte și mare făcătoriu de minuni, Vasilie, au trăit în Țarigrad, unde au fost și răposarea și îngroparea lui; iar de unde și în ce chip au venit la Țarigrad acest preacuvios părinte și mare făcătoriu de minuni, scrie la istoria lui, carea este scrisă în

³⁵ Porțiunile redată aici între croșete reprezintă lacune, întregite de noi prin comparație cu ms. rom. 1596.

de zile așa, într-<acest chip>, în
anii de la Hristos 895.

(p. 61)

luna lui martie, în 25 de zile,
într-<acest chip>, la anii de la
Hristos 895.

(f. 1^{r-v})

Pentru a vedea cum se grupează cele patru versiuni, reproducem
mai jos, spre comparație, un fragment extras din fiecare:

I. a) ms. rom. 3613

Pomenirea sfintei Teodorii,
dechemvrie în treizeci de zile au
adormit. Prolog slovenesc, tipărit
la stolița Moscului. Frunza list
480. S-au scos pre limba
românească la anii de la facerea
lumii 7272³⁶.

Întru acea vreme, cea mai sus
pomenită, fericita Teodură, luând
prin sine cinul cel călugăresc, au
adormit cătră Domnul, carea mult
au slujit în zilele eii
preacuviosului Vasilie.

(33^v)

I. b) ms. rom. 1596

După aceasta s-au întâmplat de
s-au betejit și s-au bolnăvit
Teodora, ucenița și slujitoarea
sfântului Vasilie, și,
călugărindu-se, au zăcut puțintică

I. a) ms. rom. 2775

Pomenirea sfintei Teodorii,
dechemvrie în 30 de zile.

Întru aceea vreme cea mai
sus pomenită, fericita Teodora,
luând pre sine chipul cel
călugăresc, s-au pristăvit cătră
Domnul, care mult au slujit în
zilele ei preacuviosului Vasilie.

(f. 17^v)

I. b) ms. rom din Paris

După aceasta s-au întâmplat și
s-au betejit și s-au bolnăvit
Theodora, ucenița și slujitoarea
sfântului Vasilie, și,
călugărindu-să, au zăcut

³⁶ Vezi supra, nota 34.

vreame și au răposat.

(21^v)

Videaniia cea 1, carea au arătat
Dumnezeu cuviosului Grigorie,
pentru rugăciunile preacuviosului
Vasilie, starețul lui. Videaniia
pentru Teodora.

puținică vreame și au răposat.

(p. 73, f. 18^r din ms.)

Vedeniia 1, pre carea s-au
arătat Dumnezeu fericitului
Grigorie, pentru rugile
preacuviosului Vasilie, starețului
său. Vedeniia pentru Theodora.

(22^v)

(p. 74, f. 19^v din ms.)

Există o asemănare destul de mare între ms. rom. 1596 și manuscrisul editat de Ov. Densusianu, fapt care nu poate fi în nici un caz întâmplător. Suntem de părere că textul editat la 1898 este tot de descendență slavonă, provenind numai indirect din cea mai elaborată ediție grecească. Absența ultimei părți putea fi cauzată de interpretarea ei de către un copist neatent drept un text independent, dat fiind faptul că secțiunile principale ale textului sunt în general notate cu titluri scrise cu majusculă, asemenea titlurilor inițiale. Chiar în ms. rom. 1596, primul rând al titlului, *Videniia a doao*, este scris cu majuscule și la o privire superficială ar putea fi interpretat drept un text independent. Atragem atenția și asupra fragmentului citat mai sus, în care partea întâi se sfârșește, potrivit acestor două manuscrise, după menționarea morții Teodorei, în vreme ce în celelalte două texte precizarea respectivă se face la începutul părții a doua.

Totodată, se poate observa că diferențele dintre ms. rom. 3613 și ms. rom. 2775 sunt minore. Astfel, cele patru texte se grupează două câte două, deosebirile semnalate determinându-ne să afirmăm că ne aflăm în prezența unor traduceri diferite. Către această concluzie ne trimit atât diferențele de formă, cât și de conținut: ms. rom. 1596 și ediția Densusianu nu cuprind în partea inițială, așa cum am constatat mai sus, cele patru minuni ale sfântului. Totodată, apar aici amănunte inexistente în celelalte manuscrise. De remarcat și faptul că în textele amintite nu

apare mențiunea privitoare la izvorul din care provin, spre deosebire de celelalte, în care se precizează că „s-au scris din mineiul cel slovenesc“.

I c) O variantă aparține o constituie textul aflat în interiorul ms. rom. 164. Scrierea cuprinde trei secțiuni, numărul vânilor este 20, iar partea introductivă, cu mici excepții de formă, este identică. Pe parcurs apar însă unele diferențe de conținut, ceea ce ne determină să considerăm acest text drept o versiune distinctă de celelalte. Astfel, din prima parte lipsește prezentarea celor patru minuni, în locul acestora apărând alte fapte ieșite din comun, săvârșite de ascet. Însă cea mai importantă deosebire față de celelalte variante ale scrierii poate fi surprinsă în următorul fragment: „Spuind tuturor ceale ce mi s-au întâmplat mie, cum că rugăciunile sfinților a lui Stefan și a lui Vasilie, de moarte izbăvit am fost. Până aicea a lui Grigorie de sineși povestire spunere” (ms. rom. 164, f. 49^v). Această *de sineși povestire spunere* a lui Grigore, în care este descrisă intervenția sfinților Vasile și Stefan ce îl scapă de la moarte, lipsește din scrierea de bază. Ea poate fi rezultatul unei interpolări a unui copist sau chiar a traducătorului. Nu lipsită de importanță este precizarea de la f. 31^r: „ceea ce pre larg foarte s-au scris, iară aicea dintru dânsa în scurt s-au pus”. O însemnare asemănătoare apare, așa cum se va vedea în paginile următoare, în textele descendente din redacția prescurtată, traduse din greacă. Diferențe flagrante în ceea ce privește mai ales conținutul primei părți, numărul diferit al vânilor și, nu în ultimul rând, originalul diferit, ne împiedică să grupăm ms. rom. 164 alături de variantele ce aparțin celei de-a treia redacții. Mai mult decât atât, apar aici personaje întâlnite, de pildă, în ms. rom. 1536, cum ar fi Constantin Duca, regentul Roman sau ginerele acestuia din urmă, Saronit.

I d) O altă traducere a scrierii are la bază un original rusesc și a fost efectuată de Vartolomei Măzăreanu în anul 1767. Textul se

păstrează în ms. rom. 4241 sub titlul *Îndoire gândurilor a sfântului Grigorie, ucenicul preacuviosului nostru Vasilie cel Nou (a căruie pomenire să săvârșește mart 25), pentru jidovi de cred bine și oare putevor să să mântuiască sau că or merge în iad în muncile cele vecinice*. Deosebit de importantă este precizarea imediat următoare titlului: *Această istorie s-au scos din mineile celea mari, ci să cheamă ceti* (f. 135'). Însă, spre deosebire de celelalte texte descendente din această redacție, succesiunea momentelor narrative este alta: în prima parte este plasată vedenia lui Grigore în care i se arată judecata de apoi, iar în cea de-a doua parte cealaltă vedenie, în care Teodora îi descrie vămile văzduhului. Din însemnarea aflată la f. 182, ce precede vedenia lui Grigore despre *vămile văzduhului*, cititorul este avertizat asupra fragmentării textului:

„Luna lui mart 25 de dzile s-au scris aceste vămi, giuătate din viața preacuviosului Vasilie și a preacuvio<su>lui Grigorie, ucenicul lui, pentru fericita Teodora, cum au fost sfântul ei suflet la vămi”.

Atragem atenția și asupra frazei de început a acestei secțiuni:

„Întru acele vremi ce să pomenești mai sus, fericita Teodoră, priimind cinul călugăresc, s-au călugărit cătră Domnul” (f. 182').

Potrivit structurii textului, *acele vremi ce să pomenești mai sus* ar fi acelea în care lui Grigore i se înfățișează apocalipsul. Or, după cum se poate constata din conținutul celorlalte versiuni prezentate, *vremile* respective sunt cele surprinse în secțiunea în care se prezintă viața și minunile sfântului, absentă însă din traducerea lui Vartolomei Măzăreanu. Se poate spune astfel, că originalul rusesc pe care traducătorul l-a avut la dispoziție reprezintă o altă prelucrare a redacției elaborate a scrierii. Nu lipsit de importanță este numărul vămilor prezentate: 20.

O copie ce aparține aceleiași traduceri se află în ms. rom. 5385 (anul 1769), unde apare următoarea însemnare:

„Și le-am scris de pe o carte a preaiubitului meu dascal, chir Vartolomei, arhimandrit a svintii mănăstirii Putnii și egumen <în>tru ace vreme sfintii mănăstiri Solchii ca să fie sf<in>ției sale> de pomenire și mie de învățătură“.

Este vorba despre o versiune incompletă, textul întrerupându-se cu *vama farmicilor și a vrăjilor*. Din aceeași ramură face parte versiunea din ms. rom. 1536 (anul 1776). Lipsește de aici însă partea privitoare la vămile văzduhului, lăsată la o parte de către copist.

Încadrarea acestor versiuni în aceeași ramură are drept justificare faptul că toate cele trei manuscrise cuprind aceleași texte, urmate la sfârșit de o însemnare aproape identică, preluată din ms. rom. 4241:

„Sfârșitul acestor trei cărți, adevă a leatopisețului, a cuvântului sfântului mucenic Ipolit, papa de Roma, și a vedeniilor sfântului Grigorii, ucenicul sfântului Vasilii cel Nou din Țarigrad și lui Dumnezeu mărire. Amin!“ (ms. rom. 4241, f. 181’).

În continuarea acestei însemnări urmează vedenia lui Grigorie pentru Teodora. Copistul ms. rom. 1536 s-ar fi putut lăsa înșelat de această însemnare, ignorând textul care urma.

REDACTIA A II-A

În strânsă legătură cu versiunile inserate în colecțiile de scrieri hagiografice se află redația din *Viețile sfinților* (luna martie), intitulată *Viața cuviosului părintelui nostru Vasilie celui Nou, scrisă de Grigorie, ucenicul lui*. Cartea a apărut la mănăstirea Neamț în 1813, și este înregistrată la BAR București la cota CRV 838. Narațiunea lui Grigorie se încheie după îndemnul pe care sfântul Vasile i-l adresează ucenicului său ca după moartea sa să scrie toate câte s-au întâmplat și tot ce a văzut în urma revelației trimise de Dumnezeu. Textul nu se sfârșește însă aici. În câteva rânduri, cititorul este avertizat în legătură cu existența unei alte povestiri, mai detaliate, în care Grigorie va avea o altă viziune, grație intervenției sfântului Vasilie.

„Același Grigorie, într-o altă vreme, prin slobozirea lui Dumnezeu, au căzut într-o oarecare îndoiere de credință, pentru că cetind cu de-adinsul cărțile vechiului așezământ, gândii în mintea sa cum că bine cred iudeii. Și petrecea într-un acel gând la multă vreme. Și, cunoscându-o aceea cu duhul, mai înainte văzătorul bătrân l-au muștrat pe el și, după multa sfătuire, iarăși i-au cerut lui de la Dumnezeu descoperire. Și iarăși Grigorie în vis au văzut o minunată videnie pentru înfricoșată judecata lui Dumnezeu, pentru adunarea la judecată a tot neamul omenesc. Au văzut pre judecătorul șezind pre scaun și pre toți direpții de-a dreapta, iară păcătoșii de-a stânga stând și judecându-se după lucrurile lor. Și au văzut și pre toți iudeii cei ce n-au crezut în Hristos cu ceilalți păgâni osândiți și trimiși în gheena focului. Și, precum osândirea păcătoșilor, așa și proslăvirea sfinților au văzut. Pentru care lucru singur Grigorie foarte pre larg au scris, care să află în mineiul cel mare al cetii. Iară aicea aceasta mai în scurt povestindu-să, vremea easte a o sfârși“ (CRV 838, f. 206’).

Textul reprezintă traducerea românească a redacției rusești datorite lui Dimitrie al Rostovului, publicată la Moscova în 1689. Dimitrie Rostovski a prelucrat prima redacție grecească, aflată la baza traducerilor rusești incluse în *Marele minei al cetii*, alcătuit de Macarie. În această redacție sfântul Vasile apare prăznuit la data de 25 martie. Din punct de vedere structural, textul conține numai primele două părți: *viața sfântului și vămile văzduhului*. Multe dintre minunile săvârșite de sfânt sunt identice cu cele întâlnite în redacția elaborată. Lipsesc însă cele patru minuni specifice. Apar unele evenimente și personaje nemaiîntâlnite în celelalte redacții. Astfel, după moartea celor doi împărați, Leon și Alexandru, urmează la tron Constantin, poreclit Porfiroghenit, fiul lui Leon. Însă, întrucât nu are vârsta necesară pentru a putea conduce, cei care iau decizii în numele lui sunt patriarhul Țarigradului, Nicolae, și Ioan Garida.

„Întru acea vreme au năpădit varvarii asupra țării grecești și, robind, pustia pământul împrejurul Țarigradului. Și nu era cine ca

să strângă puteare de oaste și să iasă la războiu împotriva varvarilor ce năpădisă“ (f. 190).

Din acest motiv, patriarhul Nicolae îi scrie o scrisoare voievodului Răsăritului, Constantin, poreclit Duca, rugându-l să vină să conducă ȧara alături de mai tânărul Constantin. În cele din urmă Duca acceptă. Sfântul Vasile cel Nou procește că Duca va fi asasinat ca urmare a trădării patriarhului. În continuare, textul se apropie din nou de prima redacție, intrând în scenă Roman și ginerele său Saronit, personaje întâlnite în versiunea cuprinsă în ms. rom. 1596.

O asemănare care nu trebuie trecută cu vederea este aceea că, la fel ca în redacția elaborată, sunt prezentate aici 20 de vămi.

REDACTIA A III-A

Deosebirile majore față de prima redacție constau în faptul că din prima parte sunt desprinse patru minuni, care vor fi plasate în această redacție după prima vedenie a lui Grigore, și în numărul diferit de vămi care crește la 21. Nu lipsit de importanță este faptul că în unele manuscrise sunt notate cinci minuni. Înșă, după titlul *Minunea 5*, nu este descrisă o altă faptă miraculoasă a sfântului Vasile, ci urmează, de fapt, ultima parte, consacrată judecății de apoi. Așa se întâmplă, de exemplu, în ms. rom 1996, 2018, 2110, 2516, 3604.

Traducerile românești aparținând acestei redacții au la bază atât originale grecești, cât și slavone. Manuscrisele românești ce provin din traducerea unui original grecesc conțin o însemnare care avertizează asupra faptului că este vorba despre o versiune prescurtată, fapt consemnat de noi mai sus.

Dacă ținem cont de faptul că cele mai multe manuscrise românești conservă această redacție, putem trage concluzia că este vorba despre cea mai populară și mai cunoscută redacție a legendei hagiografice. Faptul că prima ediție a textului scris în limba de origine a

legendei reproduce varianta concentrată a acesteia, ne determină să afirmăm că și pe teren grecesc redacția cea mai populară a fost cea prescurtată.

În ceea ce privește manuscrisele românești aflate în fondurile BAR, atenția noastră s-a oprit asupra textelor datând din secolele al XVII-lea – al XVIII-lea. Dintre acestea, ms. rom. 34 și ms. rom. 100 (BAR Cluj) provin, cu certitudine, dintr-un original slavon. Celelalte au la bază, se pare, o sursă grecească. Iată cum se repartizează acestea, în funcție de epoca în care au fost scrise:

- sec. al XVII-lea: ms. rom. 1284 (anulul 1691), ms. rom. 1505, incomplet (sf. sec.);

- sec. al XVIII-lea: ms. rom. 1159 (anul 1706), ms. rom. 1247 (înc. sec.), ms. rom. 4928 (înc. sec.), ms. rom. 2516 (pr. jum.), ms. rom. 2463 (pr. jum.), ms. rom. 3148 (pr. jum.), ms. rom. 1064 (anul 1742), ms. rom. 2110 (anul 1745), ms. rom. 1630 (anul 1747), ms. rom. 2338 (anul 1751), ms. rom. 1153³⁷ (mijl. sec.), ms. rom. 3327 (a doua jum.), ms. rom. 1264 (anul 1778), ms. rom. 2150 (anul 1779), ms. rom. 2018 (sf. sec.), ms. rom. 1996 (sf. sec.), ms. rom. 3604 (sf. sec.).

Deosebirile specifice versiunilor incluse în manuscrisele enumerate țin de formă, nu de conținut. O analiză detaliată a acestora ar putea scoate în evidență modul în care se grupează manuscrisele în funcție de traducerea căreia îi aparține fiecare. Faptul că toate aceste scrieri cuprind patru secțiuni distincte ne determină să afirmăm că aparțin aceleiași redacții de bază.

III. a) Din rândul manuscriselor enumerate se distinge ms. rom. 1284 în cuprinsul căruia intră, cum s-a observat mai sus, cea mai veche

³⁷ Versiunea din acest manuscris a fost greșit comparată în *Bibliografia românească veche*, vol. III, București, 1912–1936, p. 162, numărul 925, cu textul editat la Râmnic în 1816. Diferența majoră dintre aceste două versiuni constă în aceea că tipăritura amintită nu cuprinde cele patru minuni ale sfântului.

versiune de proveniență grecească a scrierii. În opinia lui N. A. Ursu, este vorba despre o traducere efectuată de Dosoftei „în mod sigur după anul 1661, dar, probabil înainte de anul 1671”³⁸. Același autor îi atribuie lui Dosoftei și traducerea textului care precedă în manuscris *Viața sfântului Vasile cel Nou*. Este vorba despre cartea lui Agapie Landos, intitulată *Amartolon sotiria, adecă Mântuirea păcătoșilor, tălmăcită de pre limba elinească pre limba românească*. Aceeași succesiune a textelor o întâlnim în ms. rom. 1064, ms. rom. 1630 și ms. rom. 2463, ceea ce ar putea constitui un indiciu că este vorba despre copii ale aceleiași traduceri.

III. b) O altă subgrupă a redacției prescurtate grecești o alcătuiesc versiunile ce stau la baza celor două tipărituri din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Prima dintre ele a apărut la Râmnic în 1816 și reprezintă traducerea românească din greacă a lui Rafael Protosinghelul, intitulată *Viața sfântului Vasile cel Nou și înfricoșatele vămi ale văzduhului și o dreapta judecată, pre care le-au văzutu Grigorie prin rugăciunile sfântului Vasilie cel Nou, care s-au scris pre limba elinească de acelaș Grigorie, iar acum, în zilele prealuminatului domnu, io Ioannu Georgie Caragea voievod, tălmăcindu-se pre limba românească, s-au dat în tipariu, cu blagoslovenia preasfinții sale, iubitorului de Dumnezeu, kiru Galaction, episcopul Râmnicului, spre folosul de obște*. Tipăritura se află în fondurile BAR din București, unde a fost înregistrată sub cota CRV 925. Trei ani mai târziu o versiune aparținând aceleiași redacții este tipărită la București (CRV 1050) sub titlul: *Viața sfântului Vasilie celui Nou și înfricoșatele vămi ale văzduhului și dreapta judecată, pre care le-au văzut Grigorie, prin rugăciunile sfântului Vasilie celui Nou, și de același Grigorie scrise, care acum, tălmăcindu-se rumânește, s-au dat în tipariu*. Nu putem afirma cu certitudine dacă este vorba despre o versiune

³⁸ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 49.

a aceleiași traduceri sau despre o nouă tălmăcire românească a unei redacții grecești, identice cu cea din care descinde tipăritura de la Râmnic. Diferențele existente între cele două tipăriri sunt minime. Cu siguranță însă este vorba despre o altă traducere a redacției grecești prescurtate decât aceea care a stat la baza manuscriselor. Astfel, pe lângă diferențele de formă, există o deosebire esențială care le separă, și anume aceea că traducerea ce stă la baza tipăriturilor nu cuprinde partea a treia, corespunzătoare celor patru minuni ale sfântului.

III. c) Varianta concentrată a legendei a pătruns în literatura română veche și prin intermediar slavon. Există în acest sens cel puțin două traduceri românești. Una dintre ele se păstrează într-o copie aflată în cuprinsul ms. rom. 34 (anul 1756). Versiunea respectivă a fost analizată de Al. Mareș³⁹, care a demonstrat că la baza ei se află o traducere efectuată de Dosoftei⁴⁰. În ceea ce privește vechimea, autorul amintit consemnează: „traducerile *Vieții sfântului Vasile cel Nou și Legenda lui Afrodițian Persul* sânt, probabil, anterioare anului 1690”⁴¹.

III. d) Legenda a cunoscut însă „o traducere mai timpurie în românește, păstrată într-o copie transilvăneană de la jumătatea secolului al XVII-lea”⁴². Este vorba, mai precis, de versiunea aflată în interiorul ms. rom. 100 (BAR Cluj). În legătură cu această variantă putem afirma că este nu numai cea mai veche copie a scrierii, descendente din traducerea unui original slavon, ci și cea mai veche versiune românească păstrată a legendei hagiografice în sine⁴³.

Din punct de vedere compozițional, cele două traduceri se grupează cu manuscrisele provenite direct după traduceri grecești. Ne

³⁹ Mareș, *Traduceri necunoscute (III)* p. 55–63.

⁴⁰ Pentru mai multe detalii vezi, mai jos, *Filiația*.

⁴¹ Mareș, *Traduceri necunoscute (IV)*, p. 138.

⁴² *Ibidem*, p. 140.

⁴³ Vezi, mai jos, *Datarea*.

referim la faptul că apar și aici cele patru minuni ale sfântului, prezentate în partea a treia a narațiunii. Se ridică astfel un semn de întrebare cu privire la absența acestei secțiuni importante din cele două tipărituri românești de descendență din traduceri după greacă.

CONȚINUTUL LEGENDEI⁴⁴

PARTEA I: VIAȚA SFÂNTULUI

Legenda începe cu arestarea sfântului Vasile, petrecută în al zecelea an al domniei împăratului Vasile Macedon⁴⁵ sau a fiilor acestuia, Leon și Alexandru⁴⁶. Dus fiind la curtea împărătească, pustnicul, crezut a fi iscoadă, este predat „parachimului”⁴⁷ împăratului, Samon. Pentru că i se pare că ascetul nu i se închină potrivit rangului său, Samon poruncește să fie torturat și aruncat în temniță. Numai că dimineața slugile îl găsesc plângând în fața ușii. Este din nou bătut, iar apoi dat drept hrană unei fiare „iuți” pe care însă o îmblânzește, astfel încât rămâne nevătămat. Fără să ia seama în vreun fel la toate aceste minuni, Samon poruncește ca pribeagul să fie aruncat în mare, astfel încât să nu i se mai poată găsi trupul. Însă doi delfini ieșiți din adâncuri îl duc la țărm. Aici se întâlnește cu un bolnav de friguri, Ioan, pe care îl vindecă, iar acesta, impresionat de puterile tămăduitorului și pentru a-și arăta recunoștința îl găzduiește în locuința sa mai multă vreme. În tot acest timp vestea despre minunile pe care sfântul le săvârșea se răspândește până departe, fapt pentru care mulți bolnavi veneau la el să-i vindece.

Versiunile tributare redacției elaborate descriu în această secțiune și unele evenimente politice ale epocii. Lupta de culise care se dă pentru

⁴⁴ Rezumatul pe care îl vom prezenta în continuare încearcă să surprindă majoritatea momentelor narrative specifice redacției elaborate.

⁴⁵ Potrivit ms. rom. 100.

⁴⁶ Potrivit CRV 925, CRV 1050, CRV 838.

⁴⁷ Termenii redați de noi între ghilimele sunt specifici ms. rom. 100.

sucesiunea la tronul rămas liber în urma morții împăratului este deconspirată de sfântul Vasile. Pentru că îl demască pe Saronit, ginerele regentului Roman, care pusese la cale răsturnarea împăratului, el este din nou închis în temniță și chinuit⁴⁸. Visând însă că i se apropie sfârșitul din cauza chinurilor la care-l supusese pe călugăr, Saronitul poruncește eliberarea sa. Din păcate însă este prea târziu și visul i se adevărește.

Ajuns din nou în libertate sau, potrivit altor versiuni – printre care și aceleia editate de noi – după moartea lui Ioan, cel la care locuia, – Vasile cel Nou este adăpostit în casa unui alt fiu sufletesc, Constantin, care îi dăruiește o chilie, precum și o slujnică bătrână, Teodora. Ea i-l prezintă pe Grigore, care va deveni cel mai iubit ucenic și fiu duhovnicesc al sfântului.

În momentul în care Grigore îl cunoaște, sfântul Vasile cel Nou devenise atât de cunoscut pentru minunile și prorociile lui, încât era socotit ca unul dintre apostolii cei dintâi. Unii spuneau chiar că ar fi sfântul Ioan Bogoslov, ucenicul cel iubit al lui Isus Hristos, care a venit în Țarigrad fără să spună cine este. Printre minunile săvârșite de sfânt, diferite de la o redacție la alta, se individualizează patru asemenea fapte. În unele versiuni specifice redacției prescurtate, aceste minuni alcătuiesc o secțiune aparte, plasată după prima vedenie a lui Grigore. Aceste fapte miraculoase îl înfățișează pe sfânt în ipostaza de tămăduitor sau exorcist. Astfel el reușește să vindece un bolnav „numai cu ruga și cu punerea sfintelor lui mâini“ (ms. rom. 1153, f. 399^v). Tot cu puterea rugăciunii sale vindecă o femeie bolnavă „că un os să pusă de-a curmezișul în grumazii ei. Și atâta chinuia de rău, cât era a și vărsa toate cele dinlăuntrul ei. Și așa să muncia de trei zile“ (ms. rom. 1153, f. 400^v).

Alte versiuni, descendente, de asemenea, din redacția prescurtată a scrierii, trec de la îndemnul adresat de sfântul Vasile fiului său

⁴⁸ Episod absent din redacția prescurtată a scrierii și întâlnit în ms. rom. 1596, descendent din redacția elaborată a scrierii, și în redacția prelucrată care a stat la baza versiunii din CRV 838.

duhovnicesc, Grigore, de a scrie despre tot ce i s-a înfățișat în prima vedenie precum și despre faptele sale trecute și viitoare, la cea de-a doua vedenie a ucenicului. Așa se întâmplă, de exemplu, în CRV 925 sau în CRV 1050, care nu cuprind cele patru minuni.

Prima parte se încheie cu moartea Teodorei. Grigore, care o îndrăgise foarte mult, îl roagă neconținut pe sfânt să-i spună ce s-a ales eu sufletul ei după moarte. Împlinirea dorinței lui constituie subiectul celei de-a doua părți a legendei, în care sunt dezvoltate întâmplări dintr-un alt tărâm, inaccesibil omului viu.

PARTEA A DOUA: VĂMILE VĂZDUHULUI

Fiind vorba despre fapte ce se petrec dincolo de puterea de percepție a omului, era firesc ca această parte să suscite un interes major. Dacă datele referitoare la minunile sau calvarul sfântului nu erau, în fond, prin nimic surprinzătoare, la chinuri similare fiind supuși și alți sfinți, făcători de „ciudese“, ceea ce oferă partea consacrată vămilor văzduhului reprezintă ceva inedit și extrem de atractiv pentru imaginația oamenilor, însetați de senzațional dar și de speranța că viața continuă și dincolo de moarte.

Credința că sufletul trebuie să treacă, în drumul său spre cer, de mai multe vămi, este mai veche. D. Rousso mai întâi și N. Cartoian mai apoi, au observat că sursa acestei credințe este în Noul Testament. „Pasagiul care a dat naștere la credința vămilor nu e după mine – afirmă D. Rousso – atât Luca 12, 20, cum pretind Ducange și B. Schmidt, cât *Către Efeseni* 2, 2, unde apostolul Pavel numește pe diavolul *ἀρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος* („domn al stăpânirii aerului“), și *Către Efeseni* 6, 12: *οὐχ ἔστιν ἡ ἀλή πρὸς αἶμα σάρχα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς χροσμοχράτορας τοῦ σχότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις*, (nu avem lupta împotriva sângelui și a cărnei, ci

împotriva domniilor, împotriva stăpânirilor lumii întunerecului acestuia, împotriva puterilor spirituale ale răutății în văzduh)⁴⁹. Acest pasaj a fost apoi dezvoltat cu elemente din credințele populare de către scriitorii patristici. Urmărind atestările cuvântului *τελώνιον* = „vamă“, D. Rouso observă că primul care-l întrebuințează este Efreim Sirul (secolul al IV-lea), tot el fiind și cel care folosește derivatul *τελώνης* = „vameș“⁵⁰. O contribuție însemnată la răspândirea credinței în vămi sau în cei care le păzesc, vameșii, au avut-o sfântul Atanasie, care, în viața sfântului Antonie, amintește de două ori vămile văzduhului, sau sfântul Ioan Hrisostomul, la care se întâlnesc referințe în acest sens într-una dintre omiliile sale⁵¹. În sfârșit, despre trecerea sufletului prin fața vameșilor din văzduh se vorbește și în romanul *Varlaam și Ioasaf*, precum și „în textele liturgice (evhologiu, orologiu, molitvenice) unde se spune că în ceasul morții, sufletul se roagă îngerului păzitor să-l scape «din toate vămile celor vicleni, că n-am fapte bune să precumpănescă în eumpănă faptele cele rele»“⁵².

„Pe temelia acestor texte biblice, patristice și liturgice – spune Cartoian – au crescut credințele care au dat naștere plămuirii din partea a doua a *Vieții sf. Vasile cel Nou*, așa cum o vedem în textele noastre. Concepția despre vămile prin care trece sufletul după moarte are în cultura poporului nostru o importanță deosebită, fiindcă stă în legătură pe de o parte cu iconografia religioasă, pe de altă parte cu folclorul“⁵³.

*

Astfel, într-o noapte, un înger îl trezește pe Grigore din somn și-i spune că va merge împreună cu sfântul Vasile la Teodora. Ajuns la chilia sfântului, află că acesta plecase deja. Unul dintre slujitori îi arată calea

⁴⁹ Rouso, *Studii*, p. 17–18.

⁵⁰ Rouso, *Studii*, p. 18.

⁵¹ *Ibidem*; vezi și Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 170.

⁵² Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 170. Vezi și Rouso, *Studii*, p. 20.

⁵³ Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 170.

pe care trebuie să o apuce pentru a-l ajunge din urmă. Casa la care Grigore ajunge este de fapt locuința din cer a sfântului Vasile, ridicată aici pentru odihna de veci a fiilor săi duhovnicești. Nu este de mirare că nimeni de aici nu-l cunoaște pe Grigore, așa încât nu i se dă voie să intre. Însă stăpâna casei, de care ascultau toți, era nimeni alta decât Teodora. Recunoscându-i glasul, vine să-l întâmpine, foarte bucuroasă că-l vede și crezând că este mort, din moment ce a ajuns până acolo. La rugămintea lui, Teodora primește să-i spună toate prin câte trecuse, chiar dacă, spune ea, „mî-i și frică a chiti de acealea. Însă, fiind odată moartă, nimic grăind să mă poată scârbi“ (ms. rom. 100, BAR Cluj, f. 41^v).

Aflată fiind pe patul de moarte, ea a văzut cum în jurul ei s-au adunat o mulțime de „arapi“, negri ca tăciunele la față, „vorovind și șipând ca niște fieri iuți“ și pregătind hârtia pe care erau scrise faptele ei rele. Imediat însă au apărut doi îngeri „albi ca zăpada“ la față, care chemară moartea să-i desprindă sufletul de trup. „Și era vederea morței ca un leu răcnind. Și de toate armele avea: sabie, cuțit, seaceri, pile, săcuri, fierăstrău, săgeate, tesle, barde, sfreadel cu care în multe chipuri lucrează“ (ms. clujean, f. 51^v). În sfârșit, cei doi îngeri i-au luat sufletul, adunând, totodată, faptele cele bune – „bunătățile“ – pentru a răscumpăra cu ele pe cele rele, adunate de dracii care îi vor întâmpina la vămi.

Ceea ce o ajută pe Teodora să treacă de cele 20 sau 21 de vămi din văzduh este mirul dăruit pentru sufletul ei de sfântul Vasile. Astfel, acest mir, căruia în credințele noastre populare îi corespund diversele obiecte ce se dau de pomană pentru sufletul mortului, este împărțit de îngeri vameșilor care aveau să-i reproșeze ceva din ceea ce ea făcuse rău în timpul vieții. După ce trece de aceste vămi, ea pășește dincolo de pârta cerului „carea strălucia luminos ca cristalul și meșteșugul cu care era făcută era minunat și ceresc, din steale care lumina (CRV 1050, f. 13). Este condusă la scaunul pe care se odihnea Dumnezeu, care le spune aceloră ce au adus-o să-i arate, ca tuturor sufletelor ajunse aici, „lăcașurile sfinților“, iar apoi să-i ducă sufletul „la ceale mai dedesupt

ale pământului. De acolo să-l odihniți în locul unde m-au rugat robul mieu, Vasilie“ (CRV 1050, f. 17).

Partea a doua se încheie cu revenirea lui Grigore la realitate, moment după care merge la sfântul Vasile să afle dacă tot ceea ce văzuse sau i se păruse că a văzut fusese un dar divin sau o lucrare necurată.

PARTEA A TREIA: JUDECATA DE APOI

În Noul Testament se vorbește despre două judecăți, care se petrec după trecerea în neființă. Prima dintre acestea, numită de teologie *particulară* sau judecata sufletului după despărțirea de trup, se soldează întotdeauna cu trimiterea sufletelor celor drepti în rai sau „în sânul lui Avraam“, în vreme ce sufletele păcătoșilor sunt sortite iadului. Despre a doua judecată, numită *judecata finală* sau *judecata de apoi* se crede că va avea loc atunci când Hristos va veni a doua oară pe pământ, însoțit de ceata îngerilor săi. Ea va fi precedată de învierea morților și, totodată, de schimbarea trupurilor muritoare ale celor vii, în trupuri nemuritoare și „netrecătoare“⁵⁴.

Această ultimă parte a scrierii din *Viața sfântului Vasile cel Nou*, poate fi întâlnită și în componența altor hagiografii sau ca scriere de sine stătătoare⁵⁵.

Cea de-a doua vedenie a lui Grigore în care i se revelează *judecata de apoi* este un răspuns la o întrebare insistentă adresată

⁵⁴ Vezi Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, București, 1995, s.v. *judecată*.

⁵⁵ GCR, I, p. LIV. Vezi și GCR, II, p. 216–219 unde este reprodus un fragment al unei copii de la 1815, care are la bază o traducere mai veche, intitulată *Cuvânt pentru viitoare judecată și pentru sfârșitul lumii, din scriptura cea veachi și cea noao, iară mai ales din Apocalipsul sfântului Ioan Bogoslovului și a altor sfinți părinți, după cuvântul Domnului nostru Isus Hristos, carele arată și pentru venire lui Antehrist*.

sfântului Vasile cu privire la credința evreilor. Grigore are șansa să vadă cetatea lui Dumnezeu, Noul Sion, grădina raiului aflată în jurul ei, iar apoi iadul cu toate ororile lui. Totodată vede cum sunt judecați dreptii și păcătoșii, înțelegând cum și de ce au greșit evreii în fața lui Dumnezeu.

Astfel, un înger îl conduce pe Grigore la o cetate „foarte înfricată“, făcută „tocma de zare de aur curat“. Aici el asistă la învierea morților care vin în cete în fața scaunului de judecată al Mântuitorului. Trec pe rând: „ovreii, până la nașterea lui Hristos“, „iudeii de la Hristos până la sfârșenie“, „iudeii ceia ce să închinare idolilor“, „păgânii“, „ajunătorii“, „cerniții la veșminte“, „dreptii“, „fericiții“, „milostivii“, „goniții pentru dreptatea“, „tâlharii“, „curvarii“, „ceia ce să spânzură înșiș sau să junghe“, „furii și mitarnicii“ etc. În funcție de faptele lor ei sunt trecuți fie la dreapta judefului, dacă au dus o viață dreaptă, fie la stânga acestuia, dacă l-au mâniat pe Dumnezeu cu păcatele lor.

În legătură cu această parte a vieții sfântului Vasile cel Nou, N. Cartoian afirmă că „a avut și ea partea ei de influență asupra literaturii orale a poporului, dar ea s-a încrucișat aci cu alte texte: *Judecata din urmă, Semnele venirii lui Antehrist* ș. a.“⁵⁶

POSTERITATEA SCRIERII

În strânsă legătură cu *Viața sfântului Vasile cel Nou* se află reprezentările iconografice ale vâmlor văzduhului. Numărul punctelor prin care sufletul trece în drum spre cer nu este același în toate versiunile, variind, atât în redacțiile grecești sau slavone, cât și în cele românești, de la 20 la 21⁵⁷. Nu este lipsit de importanță faptul că pe zidurile vechilor mănăstiri bucovinene apar reprezentate 21 de vămi.

⁵⁶ Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 176.

⁵⁷ Cf. Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 171 ș.u, unde se vorbește despre 24 de vămi.

Fiecare dintre acestea este însoțită de numele slavon. Un interesant studiu, dedicat iconografiei religioase din Moldova, 'a alcătuit D. P. Henry⁵⁸. El a constatat că versiunile moderne ale scrierii cuprind încă trei vămi: *a desfrânării*, *a fardului și a tutunului*. Absența acestora de pe frescele mănăstirești s-ar explica, în concepția sa, prin aceea că primele două vămi nu ar fi avut nici o relevanță pentru soborul de călugări, dat fiind faptul că două dintre ele trimiteau la păcate feminine, iar cealaltă, a fumatului, se referea la un păcat căruia oamenii îi cădeau pradă în mod voluntar. Împotriva acestui punct de vedere s-a pronunțat N. Cartoian: „Credem însă că zugravul n-a omis nici o vămă, pentru că în vechile redacții grecești și slavonești și în unele versiuni românești ale Vieții sf. Vasile, vămile sunt în număr de 21. Zugravul vechilor mănăstiri bucovinene s-a conformat în această privință textului din literatura scrisă, pe care călugării mănăstirilor din acea vreme îl citeau în limba slavă⁵⁹. Iată care sunt denumirile slavone surprinse de P. Henry, în paralel cu titlurile românești corespunzătoare, întâlnite în ms. rom. 100 de la BAR Cluj:

Reprezentările iconografice ⁶⁰	Ms. clujean
1. КЛЕВЕТНИЕ	Vama de cleвете
2. <п>ОРЖАНИЕ	Bătjocoria
3. ЗАВИСТІЕ	De uriciuni
4. ЛЪЖІВІЕ	A mincionșilor
5. —	De urgie și de mânia
6. ГРЪДОСНОЕ	Trufășia

⁵⁸ D. P. Henry, *Folklore et iconographie religieuse. Contribution à l'étude de la Peinture Moldave*, extras din *Bibliothèque de l'Institut de Hautes Études en Roumanie (Mélanges 1927)*, București, 1928.

⁵⁹ Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 172.

⁶⁰ Cf. D. P. Henry, *op. cit.* p. 8.

7. празисловіе	De cuvinte deșerte și de rușine
8. лихванлъсть	În harminția
9. —	A nedireptăței și a cuvintelor deșerte
10. сребролюбіе	De iubirea argintului
11. пиднѣство	De beție
12. помнѣніе зла	Pomenire de rău
13. —	De farmece și cleavetirea
14. обаденіе	Preamâncarea, ogodirea pântecelui
15. идолосл(женіе)	<A> sluji idolilor și de toate ereșele
16. мжжелѣганіе	Curvie bărbat cu bărbat și cine să spurcă cu coconi
17. —	Preacurvia
18. разбойничество	Tâlhărească
19. татѣба (?)	De furtușag
20. влѣдос<тво>	Vama curviei
21. немолжествосрдіе	Nemilosârdie cu grea inimă

VĂMILE VĂZDUHULUI ÎN FOLCLOR.
CREDINȚE, DATINI, OBICEIURI

Cercetările consacrate originii credințelor în vămile văzduhului la oamenii din popor au identificat apariția acestora în strânsă legătură cu izgonirea lui Lucifer din rai. Astfel, în capitolul *Vămile* din volumul *Înmormântarea la români*, S. Fl. Marian⁶¹ consemnează că aceia care au făcut vămile văzduhului sunt o parte dintre îngerii alungați de Dumnezeu

⁶¹ Marian, ÎR, p. 448 ș.u.

din cer pentru că au îndrăznit să ceară o putere ca a sa. Dacă unii dintre îngeri au ajuns, în căderea lor, până pe pământ și s-au prefăcut în draci, alții au rămas suspendați în aer, devenind, de asemenea, diavoli. Primii încearcă prin toate mijloacele să-i atragă pe oameni la fapte rele. Ceilalți nu au avut la început o influență prea mare asupra omenirii. Ei puteau numai ca, „lovindu-se vreun om cu fruntea de unul dintre dâșii, să-l facă ca să rătăcească și prin rătăcire să-l nenorocească”⁶². Dorind să aibă mai multă putere, „s-au înțeleș ca să facă de pe pământ și până la al treilea cer mai multe *vămi* și la fiecare *vamă* să oprească sufletele oamenilor repausați, cari călătoresc de pe pământ pre cer, să le cerceteze și să cumpănească faptele cele rele, ce le-au făcut în viață, și apoi cum vor vedea că (...) au păcătuit să nu le lese de fel a trece mai departe, ci a le opri și a le arunca în focul vecinic și nestins al iadului”⁶³.

Date asemănătoare se întâlnesc la T. Pamfile care notează: „dracii care au rămas în văzduh s-au apucat de au făcut *vămile văzduhului* unde opresc sufletele oamenilor cari merg la cer, îi opresc la vamă”⁶⁴. Fiecare vamă are o carte cu file negre în care sunt scrise cu litere albe toate păcatele oamenilor. Acestea sunt arătate după moarte sufletului călător.

Așa au apărut vămile, numite ale văzduhului pentru că se află între pământ și cer.

Ca și în literatura scrisă, și în cea orală numărul vămilor variază de la o regiune la alta, însă cei mai mulți români cred că ar exista 24 de vămii⁶⁵. Fiecare vamă are denumirea sa, care trimite la un păcat capital. Există astfel vama tâlharilor, a furtului, a uciderii, a omorului, a beției, a

⁶² *Ibidem*, p. 449.

⁶³ *Ibidem*, p. 450.

⁶⁴ Pamfile, *Povestea lumii* p. 66.

⁶⁵ Marian, ÎR, p. 451.

desfrânării, a lăcomiei, a nedreptățirii, a învrăjbirii, a sudalmei, a fermecătoriei, a vrăjitoriei, a fumatului, a minciunii etc.⁶⁶

În ceea ce privește localizarea vămilor, există și credința că ar fi așezate pe malurile apelor peste care oamenii, în drumul lor spre rai, trebuie să treacă. Ultima vamă, care este și cel mai greu de trecut, ar fi o punte foarte lungă, groasă cât o unghie și lată ca o muchie de cuțit, așezată peste o apă fără fund. Ea se mai numește și *puntea raiului*, pentru că cei care reușesc să o treacă intră direct în rai: „Dacă sufletul celui repausat e foarte păcătos, cum pune piciorul pe dânsa, deauna pică în iazăr și se duce în iad, iar dacă e nevinovat și drept ca lumina, atunci scapă, trece mai departe și se duce în rai”⁶⁷. Sufletul poate fi ajutat să treacă această punte dacă poate plăti, de unde și datina „de a pune mortului în mână o luminiță de ceară cu un bănuț lipit de dânsa, anume ca având și aprinzând lumina să vadă pe unde are să se ducă, și plătind bănuțul omului să-l treacă de cealaltă parte”⁶⁸. Similar, T. Pamfile consemnează: „La vamă, sufletele morților dau fapte bune: dacă nu prea au fapte bune, dau hainele cari li se dau de pomană până la patruzeci de zile. și dacă nu se plătesc de vamă nici cu atâta, mai dau și paraua de la deget, care li se pune când mor. Și dacă nici cu astea nu se poate plăti de draci pentru păcatele lor multe, apoi dracii opresc sufletele și le trimit în iad.”⁶⁹

S. FI. Marian amintește și o zicală întâlnită la românii din Bucovina în care e menționată ultima vamă: „și-oi plăti la puntea raiului” adică niciodată sau doar după moarte, ceea ce demonstrează, în opinia sa, că aceasta este într-adevăr ultima vamă.⁷⁰

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ *Ibidem*, p. 452.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 453.

⁶⁹ Pamfile, *Povestea lumii*, p. 66.

⁷⁰ Marian, *ÎR*, p. 453-454.

La fiecare vamă sufletul e însoțit de îngerul său păzitor care are, la rândul său, o carte albă unde sunt scrise cu litere negre toate faptele bune. Atunci când există cam tot atâtea fapte rele câte fapte bune, toate acestea sunt puse pe cântarul pe care vameșul îl are pregătit în acest scop: într-o parte stau sufletul și faptele sale bune, în cealaltă faptele rele. Uneori sufletul este acuzat nu numai de relele pe care într-adevăr le-a înfăptuit, ci și de altele închipuite. El poate scăpa de toate acestea nu numai contrapunând „bunătățile“ făcute, ci și plătind vameșilor cu câte un colac și câte un ban din cei care au fost dați de pomană săracilor „peste sălaș, când i s-a dus corpul la groapă“⁷¹, credință cu adânci implicații în ritualul de înmormântare. Dacă însă e păcătos și nici nu are cu ce plăti, oricât s-ar strădui îngerul său păzitor să-l ajute, el tot ajunge în iad.⁷² Un alt mod de salvare este și acela de a plăti vămile, încă în viață fiind, dând de pomană câte ceva, odată cu pomenirea morților⁷³.

Se poate lesne constata că, în strânsă legătură cu credința în vămile văzduhului, există o serie de datini și obiceiuri specifice ritualului de înmormântare. Pe lângă lumânarea și banul care se pun în mâna mortului, există atât în Bucovina, cât și în Moldova și în Transilvania obiceiul de a arunca în apă (în situația în care se trece cu mortul peste un pod) un ban, care semnifică „plata podului“⁷⁴. În Moldova, mai ales, peste pragul de la poarta casei se întinde o pânză albă sau o năframă peste care trece convoiul funebru. O a doua pânză se așterne la jumătatea drumului, iar a treia pe pragul porții de la biserică. În momentul în care se trece, peste aceste pânze se aruncă monede, care se dau apoi de pomană săracilor, cu o lumânare și un colac. „Aceste *poduri alegorice* închipuiesc punțile ce are să treacă sufletul mortului ca să ajungă la ușa raiului, iar monezile pentru ca să plătească vămile, de aici și zicerea:

⁷¹ *Ibidem.* p. 455.

⁷² *Ibidem.*

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ *Ibidem.* p. 304.

«plătite să-ți fie vămile»⁷⁵. Cu cât se dau mai multe „poduri” de pomană, cu atât e mai bine pentru sufletul mortului. Pânzele sunt puse peste punți, poduri, șanțuri sau chiar și în alte locuri. În Suceava, ca și în Bucovina, se pun 12 bucăți sau chiar 24. Cei săraci însă obișnuiesc să pună numai trei⁷⁶. În sfârșit, se crede că acela căruia nu i se pun aceste „poduri” nu poate trece apele spre lumea cealaltă și rătăcește neconținut pe lângă țărm⁷⁷.

În strânsă legătură cu ceremonialul de înmormântare se află *stâlpii* prin care sunt înțelese „evangheliile celor patru evangheliști, Matei, Marcu, Luca și Ioan”⁷⁸ care se citesc de către preot. De fapt, prin stâlpi sunt denumite vămile văzduhului, „iară cetirea lor (a evangheliilor – ad. n.) în decursul priveghiului se face cu scop ca cel repausat să poată mai lesne trece prin aceste vămi”⁷⁹.

*

Motivul vămilor văzduhului a pătruns și în creațiile populare lirice, legate de ritualul înmormântării, ca și în cele culte. N. Cartoian⁸⁰ a atras atenția asupra poeziei lui George Coșbuc, *Moartea lui Fulger*, care sintetizează toate aceste credințe și practici legate de înmormântare:

„Pe piept colac de grâu de-un an,
Și-n loc de galben buzdugan,
Făclii de ceară și-au făcut
În dreapta cca fără temut,
Și-n mâna care poartă scut
Ți-au pus un ban.

Cu făclioara pe-unde treci,
Dai zare negrelor poteci

⁷⁵ *Ibidem*, p. 305.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 305–306.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 306.

⁷⁸ *Ibidem*, cap. *Stâlpii*, p. 223.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 225.

⁸⁰ Cartoian. *Cărțile populare*, II, p. 175.

În noaptea negrului pustiu,
Iar banu-i *vamă* peste râu.
Merinde ai colac de grâu
Pe-un drum de veci.“

Însă creația cultă cu cele mai strânse legături cu ceea ce se consemnează în viața sfântului Vasile cel Nou despre viața de apoi este *Divina comedie* a lui Dante Alighieri.

DESCRIEREA MANUSCRISULUI

Cea mai veche versiune românească a *Vieții sfântului Vasile cel Nou* se află inclusă în ms. rom. 100, aflat în prezent la Biblioteca Academiei Române, filiala din Cluj. Manuscrisul i-a aparținut lui Timotei Cipariu⁸¹, așa cum rezultă din indicația aflată pe fila de gardă: „Bibliot. Cipariana“. Pe coperta interioară din față este notat „N° 105“, urmat mai jos de indicația „XXV“. O descriere a codicelui, găsit la Blaj, a fost făcută într-o lucrare semnată de N. Comșa⁸². Din păcate datele oferite de autor cu privire la cuprinsul acestui manuscris trădează o lectură superficială, de unde și greșelile în identificarea textelor.

Ms. ciparian este un codice miscelaneu de format în -4°, cu dimensiunile de aproximativ 18,5 x 14,5 cm și cu oglinda scrierii având în medie 14,5 x 11,5 cm. Distanțele dintre text și marginile filelor sunt de 1–1,5 cm în partea de sus, 1,5–2 cm în partea inferioară, 2–2,5 cm lateral stânga, respectiv 2–2,5 cm în marginea exterioară și 1–1,5 cm în cea interioară. Volumul, legat între coperte din piele de culoare brună, se află într-o stare avansată de deteriorare. Primele 9 file ale textului din față au fost recondiționate marginal și lipite în partea mediană. Unele

⁸¹ Din acest motiv, ca și pentru a evita repetițiile, ms. rom. 100 a fost numit pe alocuri ms. ciparian sau ms. clujean.

⁸² N. Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca centrală de la Blaj*, Blaj 1944, p. 110–112.

scrieri, printre care și aceea editată aici, sunt lacunare. Volumul cuprinde în total 240⁸³ de file, ultima dintre ele fiind albă.

Textele, redactate fie în română, fie în slavonă, au, majoritatea, subiect religios. Într-o anumită perioadă codicele trebuie să fi fost frecvent citit, așa explicându-se faptul că, înainte de prinderea laolaltă, cele mai multe scrieri au ajuns să aibă unele caiete plasate într-o altă ordine decât cea firească. Astfel, atât pentru textul editat aici, cât și pentru alte scrieri ale miscelaneului se pune problema identificării ordinii firești a foilor. Din păcate, numerotarea originală, cu slove-cifră, întâlnită, de obicei, în textele vechi, fie nu a fost făcută, fie s-a pierdut în urma tăierii marginale a colilor, operație efectuată odată cu legarea manuscrisului. Am putea înclina, mai degrabă, către ultima variantă, dat fiind faptul că există o numerotare pentru unele dintre caiete. Însă faptul că nici măcar o filă nu păstrează o slovă-cifră constituie un argument puternic pentru a considera că s-ar putea, la fel de bine, ca numerotarea originală să nu fi fost făcută. Există, în schimb, mai multe notări moderne ale filelor codicelui (N_1 , N_2 , N_3 , N_4), efectuate cu creionul după legarea volumului. În prezentarea pe care o vom face în continuare codicelui, am luat ca termen de referință N_2 , care urmărește succesiunea filelor de la prima până la ultima, potrivit așezării lor.

1. Primul text al codicelui este slavon și are ca titlu *Mscā sepvria* 14. Deasupra titlului, în partea centrală, apare cifra 7, acest tip de numerotare (N_1) luând în seamă cele șase file albe din față. Pe prima filă a textului apare, notată marginal dreapta, cifra 1, care atrage atenția asupra faptului că este vorba despre prima filă scrisă a codicelui, respectiv a acestui text. N_1 se oprește la f. 12, înainte de sfârșitul textului, în vreme ce a doua operație de numerotare (N_2), notează ultima filă a

---

⁸³ Cifra 539, dată de N. Comșa, *op. cit.*, p. 110 constituie o eroare de dactilografie.

scrierii, 8^v, continuându-se până la sfârșitul miscelaneului. De altfel, N₂ este luat în seamă și de N. Comșa în descrierea manuscrisului.

2. f. 8^v *St(g)o ap(st)la Pav(l)a na(k)azanie. Oči bl(s)vi*, text în limba slavonă, neterminat;

Fila 9^r este albă, iar pe f. 9^v se află o însemnare fără relevanță. F. 10 s-a pierdut, precizarea lui N. Comșa, potrivit căreia „pe foaia 10^r începe, fără titlu, un text românesc”⁸⁴ demonstrează că dispariția filei este posterioară anului 1944.

De la f. 11 la f. 39^r se află mai multe scrieri românești ale căror file nu se succedă în ordinea lor firească. Acest fapt a atras după sine o altă numerotare (N₃) în partea inferioară a filelor. Potrivit firului firesc al narațiunii, succesiunea filelor din N₂, ar trebui să fie următoarea:

3. 11–12^v: text românesc, fără început, despre care N. Comșa spune că reprezintă *Cântări către Născătoarea de Dumnezeu și cele 10 porunci*;

4. f. 13–14^v: *Prohod mladencenŭ* – text în limba slavonă;

5. f. 14^v–15^r: Glosar de termeni de la *a – b*, în limba română⁸⁵;

6. f. 15^v: <*Măreaște sufletul meu pre Domnul*> (rugăciune);

7. f. 33^v, f. 16–18^v: text românesc, cu titlul în slavonă: *Pě[sně] o sŭminie dša; gla(s)*⁸⁶;

⁸⁴ *Op. cit.*, 110.

⁸⁵ Este vorba despre partea inițială a unui vocabular biblic sârbesc-românesc, text publicat pentru prima oară, sub denumirea *Fragmentul Cipariu*, de Grigorie Crețu în studiul introductiv la ediția lucrării lui Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649*. Publicate cu un studiu, note și indicele cuvintelor românești, București, 1900, p. 24–28. Ulterior, acest fragment a fost din nou tipărit de G. Mihăilă, *Contribuții la studiul lexicografiei slavo-române din secolul al XVII-lea*, în *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, p. 316–320 precum și de Magdalena Georgescu, într-un articol intitulat *Un vechi manuscris românesc: Glosele Cipariu*, în LR, XXVI, 1977, nr. 3, p. 289–296.

⁸⁶ Vezi Alexandra Roman, *Un text românesc precocesian*, în LR, XXV, 1976 nr. 5, p. 464.

8. f. 20–33^r: *Când vrea staa Maria să vază muncile,*

9. f. 34^r–39^r: *Poveaste de pilda sfântului post folos sufletului,*

10. f. 39^r–41, 50–64, 42–49, 113–143, 105–112, 97–102: *Jitiia și vederile ciudeselor preacuviosului, părintelui nostru, Vasilie. Scrise sânt de călugărul Grigorie, ucenicul lui;*

11. f. 77–92^v, 65–76^r: *Slujba svintelor chinuri a Domnului nostru lui Isus Hristos,* în continuare, pe f. 76^v, se află un text în limba slavonă, despre care N. Comșa spune că reprezintă un tropar al «arhistratigilor»⁸⁷

12. f. 93^r–96^r: text în limba slavonă, urmat pe f. 96^v de o rugăciune în limba română: <*Miluiaste-ne pre noi, Doanne*>;

13. f. 102–104: *De țara Ardealului și de ținutul ei câte sânt tot pre samă. Început,* text incomplet în partea finală;

Între f. 144–194 se află mai multe texte românești, foarte probabil în următoarea ordine:

14. f. 152^r–159, 144–151^v: text acefal; pe f. 151^v marginal stânga este scris perpendicular, cu roșu: *Iertăciunea omului mort,*

15. f. 160–167: Rugăciune către Născătoarea de Dumnezeu: <*Preacurată, împle de veselie viața noastră*>; pe f. 167^v se află o însemnare din 1679;

16. f. 168–194: Titlu în limba slavonă: *Čnnī osštene vody načelo;* textul continuă în limba română: *Preaslăvită Născătoare, mântuiaște pre noi...* La f. 169 apare subtitlul: *De la pomenirea mortului,* iar la 176^v, în afara oglinzii scrierii este scris perpendicular *iertăciunea omului mort.* La f. 178^v apare notat: *Poveaste la iertăciunea omului mort,* mențione făcută parțial și la f. 188^v, unde este scris perpendicular: *iertăciunea omului mort;*

16. f. 195^r–201^r: *Poveastea lui Sahanciu-Împărat, cu cele 12 vise, Mamer le-au dezlegat*⁸⁸;

⁸⁷ *Op. cit.*, p. 111.

⁸⁸ Editat și analizat de Al. Mareș. Vezi în acest sens Mareș, *Cărți populare de prevestire*, p. 12–133, 187–199).

17. f. 201^r–205^r: *Despre rândul leturghii că nu cântă popa sângur, ce întomna cu herovimii și cu sărafimii;*
 18. f. 205^r–206: *Preadosloviia la Crăciun;*
 19. f. 207: text acefal, în limba română;
 20. f. 208–217: *Canonul Învierii Domnului;*
 21. f. 218–224^v: *Cazanie la oameni morți;*
 22. f. 224^v–235^r: *<Pentru că nu sânt numai morșilor de folos leturghiile, ce și viilor pentru păcatele lor>;*
 23. f. 235^r–236^r: *<Cine are vrajbă asupra cuiva, pre acela la besearecă să nu-l priimești>;*
 24. f. 236^v–239: *Pentru ceale 5 pontomuri a sfintii Unii (?) scoase din sfânta pravila și din sfânta Evanghelie.*

În stabilirea ordinii filelor textului nostru am ținut seama de semnatura originală a caietelor. Fiecare dintre acestea conține 8 file. *Viața sfântului Vasile cel Nou* începe cu cea de-a șasea filă a caietului 15 și se încheie la fila șase a caietului 24. Pe lângă numerotarea originală, caietele poartă și numere moderne în partea dreaptă din subsolul filei. Numărul corespunzător caietului este însoțit de un indice specific filei corespunzătoare (ex. 15₇, 15₈ etc.). De la caietul 20₁ până la caietul 23₁ exclusiv, acest tip de numerotare este întrerupt. Mai precizăm că semnatura originală a caietelor marchează prima, respectiv ultima filă a fiecărui caiet. Ordinea în care caietele se succedă ca urmare a legării lor necorespunzătoare este următoarea: C 15 (f. 39⁸⁹ – 41), C 18 (f. 42 – 49), C 16 (f. 50 – 57), C 17 (58 – 64)⁹⁰, C 24 (f. 97 – 102)⁹¹, C 23 (f. 105 – 112), C 19 (f. 113 – 119)⁹², C 20 (f. 120 – 127), C 21 (f. 128 – 135), C 22 (f. 136 – 143).

⁸⁹ Această filă corespunde celei de-a șasea file a caietului.

⁹⁰ A opta filă a caietului s-a pierdut.

⁹¹ C 24 reprezintă ultimul caiet, din care textul nostru ocupă primele șase file.

⁹² Prima filă a caietului, plasată înaintea f. 113, s-a pierdut.

În transcrierea textului am respectat ordinea dictată de numerotarea originală a caietelor, fapt care a condus la următoarea succesiune a filelor: 39 – 41, 50 – 61^r, 62 – 63^r/1-3, 61^r/18 – 61^v, 63^r/3 – 63^v/5, 64^r/8 – 64^v/13, 63^v/5 – 64^r/8, 64^v/13-18, 42^r – 42^v/3, 43^r/6 – 43^v/8, 42^v/3 – 43^r/6, 43^v/8 – 47^r/3, 48^v/15 – 49^v/1, 47^r/3 – 48^v/15, 49^v/1-18, 113 – 143, 105 – 112, 97 – 102. După f. 64, respectiv înaintea f. 113 lipsește câte o filă, fapt nesurprins însă de cel care a dat număr fiecărei foi, ceea ce ne determină să afirmăm că numerotarea s-a făcut după ce acestea au fost pierdute.

Textul a fost copiat de același scrib, pe o hârtie care aparține aceluiși sort, fapt constatat din examinarea filigranelor⁹³ aflate pe filele: 35–40, 36–39, 51–56, 59–64, 97–104, 105–112, 108–109, 114–117, 120–127, 129–134, 137–142. Hârtia este lucioasă, de un colorit cafeniu-deschis, diferită de cea pe care au fost scrise celelalte texte. Distanța dintre călușuri este, în medie, de 24 mm.

Scrierea, efectuată cu cerneală de culoare brun-închisă, imită tiparul. Titlul, subtitlurile și unele inițiale, ca și însemnările marginale, privitoare la numărul vâmlor ori la personaje despre care se vorbește în interiorul rândului, sunt scrise cu chinovar. Fiecare filă are în medie 18 rânduri, cu două excepții. Astfel, f. 39, prima din textul nostru, conține numai 17 rânduri, fapt determinat de scrierea primului rând din titlu cu majuscule, pe spațiul a două rânduri. Tot 17 rânduri numără și f. 41^v, un rând de la mijloc fiind lăsat liber. Pauza nu este întâmplătoare. Prin ea scribul a vrut, probabil, să atragă atenția asupra faptului că textul pe care îl copia era lacunar în acea porțiune. Un rând conține aproximativ 35–40 de semne, neintrând în această cifră slovele suprascise. Cuvintele sunt scrise, în general, spațiat. Există foarte multe însemnări marginale, unele dintre ele cu referiri la conținutul fragmentelor în dreptul cărora se află,

⁹³ În legătură cu acest aspect, vezi, mai jos, *Datarea*, precum și figura de la sfârșitul volumului.

altele reprezentând emendări ale scribului, semnalate atât în interiorul textului, cât și pe margine. Unele însemnări, care avertizează asupra conținutului unor fragmente, au fost scrise vertical, de sus în jos sau invers (vezi spre exemplu f. 138^v).

Textul a fost copiat de aceeași persoană. Scrierea este, în general, ordonată, nu însă și corectă întotdeauna. Există astfel numeroase greșeli ce constau mai ales în omiterea unor slove sau silabe, mai rar a cuvintelor întregi. Foarte multe omisiuni au fost întregite supraliniat sau marginal chiar de către copist, uneori cu aceeași cerneală, alteori cu chinovar. Există însă unele situații în care ne-a fost greu să ne pronunțăm dacă este vorba despre corecturi ale scribului nostru sau ale unui cititor modern al manuscrisului, dat fiind faptul că ele sunt reproduse cu o altă pană decât aceea cu care a fost scris textul, iar cerneala este mai închisă la culoare. Mai mult decât atât, pe marginea multor file apar însemnări sau semne speciale care atrag atenția asupra unor fenomene lingvistice din interiorul rândului în fața căruia sunt plasate, formele respective fiind, la rândul lor, ușor subliniate. Astfel, nu ar fi exclus ca unele dintre emendările amintite să fi fost operate de un cititor modern, preocupat de limba textului, indicat de noi în unele note de subsol ale transcrierii primă B. Nu excludem însă posibilitatea unei corecturi finale a scribului (A), dat fiind faptul că, la unele slove corectate ulterior, s-a notat deasupra ierical sau accentul.

DATAREA

Textul nostru nu cuprinde nici o însemnare din care să rezulte data la care a fost transcris. Abia la f. 167^v a codicelui apare o mențiune privitoare la anul scrierii: „Această carte o am scris eu, popa Pătru, ficion lui Șerb Stoiță, ai*>* Domnului 1679 ai. Aici mă rog, fraților, carii veș ceti și veș af<l>a greșit, să nu mă blăstămaț că-u scris mână păcătoasă, că nu-i nime negreșit, fără îns<uși> Dumnez<e>u“. Textul nostru aparține

însă altui scrib decât cel care a transcris textul anterior însemnării, fapt dedus din compararea particularităților grafiei. Apar astfel diferențe mari în maniera de scriere a slovelor: а, д, w, ф, ж, љ. De asemenea, hârtia pe care a fost notată însemnarea, ca și cea specifică scrierii din fața sa, este diferită de aceea a textului nostru.

O primă încercare de fixare în timp a manuscrisului îi aparține lui Timotei Cipariu, care, referindu-se la primele 23 de file ale acestuia, afirmă că „ortografia e veche, ca cea din cărțile tipărite la începutul secolului al XVII-lea“, în vreme ce filele celelalte sunt mai apropiate de zilele noastre, dar anterioare anului 1678⁹⁴. G. Mihăilă este de părere că manuscrisul a fost copiat între 1627–1679⁹⁵, termenul *ad quem* fiind dat de însemnarea de la f. 167^v, în vreme ce termenul *a quo* reprezintă anul în care a apărut lexiconul lui Berânda, care, în opinia sa, stă la baza primelor încercări lexicografice românești. La rândul său, Magdalena Georgescu, luând în seamă filigranul de pe unele file ale manuscrisului, foarte asemănătoare cu o variantă a acestui tip, identificată de Livia Bacâru⁹⁶ în *Molitvenicul slavon*, tipărit la Cîmpulung în 1635, afirmă: „Asemănarea filigranului nostru cu filigranul din 1635 arată că plasarea momentului scrierii gloselor în prima jumătate a secolului al XVII-lea este pe deplin posibilă“⁹⁷.

Într-un articol apărut în 1988, Al. Mareș afirmă că *Viața sfântului Vasile cel Nou*, din cuprinsul manuscrisului clujean, datează de la jumătatea secolului al XVII-lea⁹⁸. Același autor a oferit o ediție a unuia dintre textele manuscrisului, *Cele douăsprezece vise în tâlcuirea lui*

⁹⁴ Vezi Timotei Cipariu, *Principia de limba și scriptura*, Blaj, 1866, p. 114.

⁹⁵ G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1972, p. 162.

⁹⁶ Livia Bacâru, *Filigranele cărților tipărite la Cîmpulung în secolul al XVII-lea*, în „Studia bibliologica“, vol. III, 1969, p. 67–84.

⁹⁷ Magdalena Georgescu, *op. cit.*, p. 293.

⁹⁸ Mareș, *Traduceri necunoscute* (IV), p. 140.

*Mamer*⁹⁹, prezentând totodată filigranul¹⁰⁰ hârtiei pe care a fost scris textul nostru, spunând că reprezintă o variantă a unui tip de filigran cu atestări din anii 1635–1641. Concluzia lui Al. Mareș este că textul nostru „datează foarte probabil din deceniile patru, cinci ale secolului al XVII-lea”¹⁰¹. În ceea ce privește filigranul, acesta reprezintă un *blazon cu lambrachine care înconjoară pe ambele laturi un scut având înscrisă o bandă oblică*¹⁰².

LOCALIZAREA

Analiza particularităților lingvistice ale textului poate oferi informații prețioase, privitoare la regiunea din care provenea autorul scrierii. Este știut faptul că localizarea textelor vechi pe baza trăsăturilor de limbă oferă date referitoare la zona din care era originar scribul, și nu la cea în care acesta a fost scris¹⁰³. Chiar dacă nu foarte des, se poate totuși întâmpla ca cele două regiuni să nu coincidă¹⁰⁴. Indicii utile pentru fixarea în spațiu a unor astfel de scrieri ar putea oferi însemnările traducătorului sau ale copistului, ori chiar autograful unuia dintre aceștia.

⁹⁹ Mareș, *Cărți populare de prevestire*, p. 193–199.

¹⁰⁰ La sfârșitul volumului am reprodus varianta de filigran specifică hârtiei textului nostru, pusă la dispoziția noastră de Al. Mareș, căruia ținem să-i mulțumim și pe această cale.

¹⁰¹ Mareș, *Cărți populare de prevestire*, p. 45–46, nota 89.

¹⁰² În legătură cu variantele acestui tip, vezi Livia Bacîru, *op. cit.*, nr. 23 (atestare din 1635) și J. Kemény, *Signa interna chartarum saeculo XIV, XV, XVI, XVII et XVIII in Transilvania olim obviarum*, tom. I, p. 182 (atestări din 1640 și 1641) și p. 184 (atestări din 1640).

¹⁰³ Vezi în acest sens Ion Gheție, *Localizarea textelor vechi după criterii lingvistice*, în SCL, XVI, 1965, nr. 3, p. 403.

¹⁰⁴ Cu privire la acest aspect, Al Rosetti consemnează: „e rar, însă, ca scriitorul (grămăticul, diacul) unui text să vină de departe și ca graiul său să fie profund diferit de graiul localității unde a fost scris textul” (*Limba română în secolele al XIII-lea – XVI-lea*, București, 1956, p. 66).

Din păcate, în cazul scrierii noastre nu există informații în acest sens. Tot ceea ce știm în legătură cu ms rom 100 (BAR Cluj) este faptul că acesta a fost găsit la Blaj și că a făcut parte din biblioteca cipariană¹⁰⁵. În urma studierii caracteristicilor miscelaneului am ajuns la concluzia că textul reprezintă o copie, și nu originalul traducerii, ceea ce înseamnă că analiza care va urma ar putea scoate la iveală mai multe straturi lingvistice, în funcție de zonele prin care scrierea a circulat.

În rândurile care urmează prezentăm trăsăturile lingvistice relevante pentru localizarea scrierii, împărțite în două categorii:

I. Aria nordică

În domeniul foneticii:

1. [e] etimologic, redat cu **ѣ**, rostit, probabil, [ɛa] sau [ɛ]. apare în: *deatoarele* (52^r). Fenomenul caracterizează unele scrieri ardelenesti din epocă¹⁰⁶;

2. [e] conservat în *strein* (112^r, 121^v); semnalăm și o grafie incertă, *striin* (40^v), peste primul *i* fiind notat *e*. Forma cu *e* apare frecvent în documentele moldovenești și ardelenesti din secolul al XVII-lea. După 1600, în scrierile muntenești apar atât forme cu [e], cât și cu [ɪ], iar în Banat-Hunedoara numai cele cu doi de [i], aflați în hiat¹⁰⁷;

3. [e] netrecut la [i] în: *besearecă* (129^v), *am cetit* (42^r) *demăneață* (40^r); cf. *să citiia* (144^v), *dimăneața* (58^r), *niște* (111^v): fonetismul etimologic era specific în perioada 1640–1780 mai ales textelor moldovenești, ardelenesti și bănățene, fără a fi exclus din cele sudice, în care frecvența era dată însă de fonetismul [-i-]¹⁰⁸

¹⁰⁵ Vezi în acest sens N. Comșa, *op. cit.*, p.110–112.

¹⁰⁶ Gheție, BD, p. 102, Gheție – Mareș, GD, p. 82, ILRLEV, p. 296.

¹⁰⁷ Gheție, BD, p. 103–105, Gheție – Mareș, GD, p. 87, ILRLEV, p. 296.

¹⁰⁸ ILRLEV, p. 297; vezi și Gheție, BD, p. 108.

4. izolat, [-e-] medial aton a trecut la [-i-] în: *criticilor* (56'), *tribui* (41'); cf. *feciorii* (134'), *judeca* (115'). Ion Gheție și Al. Maresș susțin că fenomenul închiderii lui [e] la [i] era răspândit în secolul al XVI-lea în graiurile de tip nordic, în Oltenia și Muntenia de vest¹⁰⁹. Grafiile cu *i* nu lipseau însă în această perioadă din documentele scrise în celelalte regiuni.

5. Absența anticipării elementului palatal în *câni* (53^v); cf. *pâine* (51^r); fonetismul etimologic se întâlnea frecvent în secolul al XVII-lea în Moldova, Transilvania și Banat¹¹⁰; rostirile cu [i] se înmulțesc în tipăriturile nordice de după 1640, în vreme ce manuscrisele din aceeași regiune reflectă atât rostiri etimologice, cât și cu [îi]¹¹¹;

6. [î] netrecut la [u] în *îmblă* (39^v); *să împlă* (46^v); cf. numărul mult mai mare de exemple care atestă evoluția fonetismului prin asimilare [*î* – *u* > *u* – *u*] în paradigma verbului *a umple*: *umplură* (51^r); cf. și *umblară* (98^r) etc. După 1600 fonetismul [î] continuă să fie notat în Moldova și Transilvania, în vreme ce în Țara Românească nu depășește prima jumătate a secolului al XVII-lea¹¹²;

7. [u] etimologic este conservat în *minciunos* (115^r); fonetismul era specific textelor moldovenești și ardelenesti¹¹³;

8. [u] este conservat și în *preut* (59^r); asemenea forme se înregistrau în perioada specifică textului nostru în scrierile moldovenești și ardelenesti¹¹⁴;

9. Reducerea diftongului [-eá] la [-e] ([-e]) se înregistrează mult mai rar decât conservarea sa: *făce* (53^v, 114^v); cf. *avea* (50^r), *bea* (55^r).

¹⁰⁹ Gheție – Maresș, GD, p. 93.

¹¹⁰ Gheție, BD, p. 112-113, Gheție – Maresș, GD, p. 103-104.

¹¹¹ ILRLEV, p. 302.

¹¹² Gheție, BD, p. 114, Gheție – Maresș, GD, p. 106, ILRLEV, p. 299.

¹¹³ Gheție, BD, 121, ILRLEV, p. 301.

¹¹⁴ Gheție, BD, p. 116, ILRLEV, p. 301.

facea (120^r, 128^v), etc.; monoftongarea lui [-eá] a fost atestată în Moldova, Transilvania și Banat-Hunedoara, unde notarea lui [-eá-] s-a datorat tradiției grafice. Nu aceeași situație este specifică documentelor muntenești din această perioadă, notarea lui *e* în acestea fiind, în opinia lui Ion Gheție, fără acoperire fonetică¹¹⁵;

10. [ja] conservat în *easte* (50^r, 134^r etc.); diftongul rămâne intact în Transilvania de nord până în secolul al XVIII-lea¹¹⁶;

11. [f] palatalizat în *va hi* (101^v); cf. *fier* (48^r)¹¹⁷;

12. [e] analogic după labiala [b]: *beuiu* (51^r), *beuturi* (112^r); [e] putea fi refăcut prin analogie cu forme în care acest sunet este normal: *bei*, *beji*, *bere*. Fenomenul a fost înregistrat în scrieri sud-vest și nord-vest-ardelenești¹¹⁸;

13. [v] etimologic apare conservat uneori în cuvintele de origine slavă: *svânt* (141^v), *svânta* (98^v); cf. *sfânta* (124^r).

Dentale

14. [t] rostit dur: *blăstăm*; *nestâns* (114^v, 131^r etc.); cf. *nestins* (101^r), *sterp* (44^r); acest fenomen era bine reprezentat în documentele moldovenești și ardelenesti de după 1600¹¹⁹;

15. [n] a trecut la [r] prin disimilare consonantică de tipul *n...n > r.n* în *amerințaiu* (54^r), *nimăruia* (101^r); după 1600 fenomenul, aflat în regres, se mai nota în Moldova de nord, Maramureș și în Bistrița-Năsăud¹²⁰;

16. [s], [z], [ț] duri: *adusără* (40^r), *casăle* (41^r), *sămn* (116^r), *să tâmplasă* (41^r; cf. *spăsenia* 39^r, *zise-m* 63^r și grafiile hipercorecte *sint* 63^v

¹¹⁵ Gheție, BD, p. 120; ILRLEV, p. 304.

¹¹⁶ Gheție, BD, p. 120.

¹¹⁷ *Ibidem*, p. 122–123, ILRLEV, p. 305–306.

¹¹⁸ Gheție, BD, p. 127–128; ILRLEV, p. 307.

¹¹⁹ *Ibidem*, p. 133.

¹²⁰ Gheție, BD, p. 135.

etc.): *zua* (55^v, 114^f), *zuo* (113^f; cf. *auziră* 123^v, *zice* 116^v și grafiile hipercorecte *arzind* 121^f, 131^v, *văzind* 116^v); *să cruță* (144^v; cf. *alții* 114^f, *mulțime* 117^f, *șipând* 50^f și grafiile hipercorecte *înfrâmșețindu-să* 139^f, *scoțind* 39^f). Durificarea acestor sunete era bine reprezentată în secolul al XVII-lea în documente provenind din Moldova și Ardeal, slab în Oltenia și cu totul sporadic în Muntenia. Remarcăm însă prezența grafiilor hipercorecte *scoțind*, *văzind*, despre care Ion Gheție spune că se înregistrează în documente provenind din regiunile în care se înregistrează rostirea dură¹²¹;

17. [ș], [j] moi apar consemnați în câteva exemple: *așea* (40^f), *vămășari* (54^v); *glaje* (sg.; 48^v), *jelaniia* (110^f)¹²²;

18. africata [dz] are o apariție limitată la patru exemple: *dzilele* (43^f), *să înfră<m>șoșadză* (112^f), *să șeadză* (111^v), *prândzul* (111^v; cf. *zi* 39^f, *zisără* 59^f etc.); în perioada specifică textului nostru, fonetismul era notat în Moldova, Harghita, zona munților Apuseni, Banat–Hunedoara, nord-estul Transilvaniei, nordul Maramureșului¹²³;

19. africata [ğ] a fost consemnată cu două ocurențe: *încungiurără* (60^v), în care [ğ] provine dintr-un [g] lat., și *giudețului* (57^f), unde [ğ] se explică prin *j + o, u* lat.; cf. *județ* 115^f, *județul* 56^f etc.; [ğ] se întâlnește în toate scrierile moldovenești de până la începutul secolului al XVIII-lea, în tipăriturile sud-vest-ardelenești din perioada 1641-1702, unde constituie norma, precum și în textele din nordul Transilvaniei în care, după 1700, apare în alternanță cu [j]; cât privește [ğ] provenit din [g] latinesc, acesta continuă să apară în exemple aparținând textelor muntenești până în secolul al XVIII-lea¹²⁴;

¹²¹ Gheție, BD, p. 139.

¹²² *Ibidem*, p. 144-145.

¹²³ *Ibidem*, p. 147-148; Gheție-Mareș, GD, p. 190, ILRLEV, p. 310-311.

¹²⁴ Gheție, BD, p. 149; ILRLEV, p. 314-315.

20. [r] este rostit dur în poziție „tare“: *strâgând* (50^v); *strâga* are o singură ocurență; cf. *striga* cu peste 30 de apariții: *strigară* (117^v), *strigând* (48^v) etc. Despre *strâga* Ion Gheție afirmă că avea o răspândire limitată la Transilvania, Moldova și unele zone din Oltenia¹²⁵;

În domeniul morfologiei:

21. Substantivele *marmure*, *lature*, *soarte* apar cu formele vechi, proprii declinării a III-a: *marmure* (109^v), *laturea* (111^r), *soarte* (50^v). Mai ales la începutul perioadei 1640–1780, substantivele la declinarea a III-a erau foarte frecvente în special în textele nordice¹²⁶.

22. Pentru substantivul *nume* am înregistrat pluralul etimologic *numere* (59^v), ceea ce reprezintă o particularitate a textelor nordice¹²⁷.

23. Cel mai frecvent, la genitiv-dativul numelor proprii se înregistrează forma de articol hotărât *lui*: *lui Dumnezeu* (58^r), *lui Hristos* (58^v)¹²⁸;

24. Articolul posesiv genitival prezintă uneori forma invariabilă *a*: *a doile* (56^v), *sufletele direpților și a păcătoșilor* (62^r). În contextul *protivnic a lui Dumnezeu* (144^r), este posibil să avem a face cu o greșală de grafie. Forma invariabilă a articolului posesiv genitival reprezintă o trăsătură a documentelor din nordul țării, unde sunt consemnate însă și celelalte, ce-i drept, cu o frecvență mai redusă¹²⁹.

25. forma verbală *lucri* (46^v). Formele fără sufix erau răspândite pe întreg teritoriul de peste munți, în Moldova de nord, precum și în unele graiuri olteneste¹³⁰. Ulterior, în perioada 1640–1780, formele tari apar

¹²⁵ ILRLEV, p. 311.

¹²⁶ ILRLEV, p. 320.

¹²⁷ ILRLEV, p. 322.

¹²⁸ Gheție – Mareș, GD, p. 229–230.

¹²⁹ ILRLEV, p. 327.

¹³⁰ Gheție, BD, p. 169, ILRLEV, p. 136.

foarte rar și numai în texte din sud-vestul Ardealului și din Banat Hunedoara¹³¹;

26. Superlativul absolut apare construit în unele exemple cu *prea*: *prea înfricată* (107^v) *prea luminată* (138^r), *prea mare* (109^r), ceea ce reprezintă o particularitate nordică. În aceeași zonă a fost înregistrat însă și *foarte*, întâlnit, de asemenea, în textele sudice sau din sud-vestul Ardealului¹³²;

27. Pronumele nehotărât *neștine* (< lat. *nescio quem* „cineva“; 41^r) constituie o particularitate a zonei nordice¹³³;

28. Pronumele nehotărât *cineș* „fiecare“ apare „aproape numai la scriitorii ardeleni și moldoveni“¹³⁴;

29. Adjectivul nehotărât *nișchite* (< lat. *nescio quantum*) „câteva“ (41^r) era întâlnit de asemenea în zona de nord, fiind înregistrat și în Banat-Hunedoara, Moldova, Transilvania;¹³⁵

30. Numeralul ordinal în *-le*: *al doile* (56^v). În perioada 1640–1780, formele în *-le* se extind în dauna celor în *-lea* în texte provenind din Moldova și Ardeal, ca urmare a monoftongării lui *-ea*. Trebuie specificat totuși faptul că la începutul perioadei amintite, formele în *-le* se întâlneau și în documentele muntenești¹³⁶.

31. Imperativul prohibitiv în *-areși*: *nu vă foarte bucurareș* (50^v), era întâlnit în toate variantele literare, fiind însă mult mai frecvent folosit în perioada de până la 1640, în regiunile nordice și în Banat-Hunedoara¹³⁷.

¹³¹ ILRLEV, p. 337.

¹³² ILRLEV, p. 328.

¹³³ ILRLEV, 332.

¹³⁴ DA, s.v. *cineși*.

¹³⁵ Gheție-Mareș, GD, 238.

¹³⁶ ILRLEV, p. 333.

¹³⁷ ILRLEV, p. 140.

32. Adverbul *cătelin* „încet“ (117^v)¹³⁸;
33. adverbul *cumuș* „îndată ce“ (53^v), atestat, potrivit DA, în texte moldovenești¹³⁹
34. Adverbul *mainte* „înainte“ (40^v) era întâlnit după 1600 în documente moldovenești, ardelențești¹⁴⁰ și oltenești¹⁴¹.
35. Conjunția *deaca* „dacă” (50^v)¹⁴².
36. Interjecția *vaide* (131^v) specifică Transilvaniei și Banatului-unedoarei¹⁴³.
- În domeniul lexicului:
37. *besedui* (42^v): în perioada 1640–1780 se înregistra în Banat-unedoara și Transilvania de sud-vest (eventual și zonele limitrofe: Ițenia, sud-estul Transilvaniei și sudul Crișanei)¹⁴⁴;
38. *glaje* (48^v)¹⁴⁵;
39. *harminție* (54^v)¹⁴⁶;
40. *purori* (114^v), localizat în sud-vestul Transilvaniei¹⁴⁷.

Se poate observa că unele dintre faptele lingvistice prezentate mai sus nu sunt excluse cu desăvârșire din alte arii dialectale ale ritoriului dacoromân. Putem vorbi astfel de două subcategorii de fenomene, care pot fi întâlnite în:

¹³⁸ Gheție, BD, p. 175, Gheție–Mareș, GD, p. 257.

¹³⁹ DA, s.v. *cum*.

¹⁴⁰ ILRLEV, p. 343.

¹⁴¹ Gheție, BD, p. 176.

¹⁴² *Ibidem*, p. 177–178.

¹⁴³ DLR, s.v. *vaide*.

¹⁴⁴ ILRLEV, p. 394

¹⁴⁵ În legătură cu acest cuvânt DA precizează că este un ungarism, întâlnit în Transilvania și în Moldova.

¹⁴⁶ DA, s.v. *hărmînție*, vezi și Tamás, EWUER, s.v.

¹⁴⁷ Vezi revista „Grai și suflet“, vol. VI, București, 1933–1934, p. 242.

- a) nordul teritoriul daco-român: 1, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40.
- b) zona nordică, precum și unele părți ale Munteniei sau Olteniei: 2, 3, 4, 6, 25, 30, 31, 34

Nu lipsit de importanță este faptul că pentru două dintre trăsăturile care caracterizează în general un text din aria nordică, respectiv cele notate de noi la pozițiile 20 și 21, exemplele sunt foarte sărace. Este vorba, mai precis, despre patru ocurențe ale lui *dz* și două ale lui *ğ*, una dintre acestea din urmă nefiind, de altfel, relevantă, dat fiind faptul că africata provine dintr-un *g* latin. Așa cum am observat mai sus, unele dintre cuvintele din această categorie continuă să păstreze pe *ğ* până în veacul al XVIII-lea, chiar dacă fac parte din texte din aria sudică. Mai mult decât atât, așa cum vom vedea mai jos, textul nostru conține numeroase exemple în care *ğ* a trecut la *j*.

II. Aria sudică

În domeniul foneticii:

1. [-e-] medial aton netrecut la [-i-]: *feciorii* (134°), *judeca* (115°); cf. *criticilor*. În secolul al XVI-lea, [e] se găsea răspândit în cea mai mare parte a Țării Românești, în unele zone din Moldova, în Transilvania și în sud-vest, parțial în Transilvania de nord-est și Banat Hunedoara¹⁴⁸. După 1600 formele cu *e* erau specifice mai ales Munteniei propriu-zise¹⁴⁹;

2. [-e] final aton netrecut la [-i-]: *să cade* (130°), *de* (39°), *învățăturii* (140°), *mânile* (139°); închiderea lui *-e* la *-i* s-a produs rar în Muntenia după 1600, la fel și în Transilvania și Banat¹⁵⁰;

¹⁴⁸ Gheție – Mareș, GD, p. 94.

¹⁴⁹ Gheție, BD, p. 106, Gheție – Mareș, GD, p. 93, ILRLEV, p. 296.

¹⁵⁰ Gheție, BD, p. 109.

3. Anticiparea elementului palatal în *pâine* (51^v); rostirile cu [i] se înmulțesc în tipăriturile nordice după 1640, în vreme ce manuscrisele din aceeași regiune reflectă atât rostiri etimologice, cât și cu [îi]¹⁵¹;

4. [î] a trecut la [u] prin asimilare [*î - u > u -- u*] în paradigma verbului *a umple: cu-dobitoc-umblători* (115^v), *umblară* (98^v); *umplură* (51^v), *fuii umplută* (52^v), *umplură-ș* (110^v) etc. După 1600 fonetismul [î] continuă să fie notat în Moldova și Transilvania, în vreme ce în Țara Românească nu depășește prima jumătate a secolului al XVII-lea¹⁵²;

5. Diftongul [-eá-] apare de cele mai multe ori conservat în poziție moale: *bătrâneajelor* (52^v), *derease* (61^v), *grealele* (50^v), *meale* (41^v); cf. *mele* (109^v); posibilitatea ca slovele *ɚ* sau *ɛ*, ce redau diftongul în discuție, să fie notate în virtutea unei tradiții grafice nu este exclusă, caz în care ar putea fi vorba de valoarea [e] sau chiar [e] a semnelor respective. Este totuși puțin probabilă o asemenea interpretare, dat fiind faptul că asemenea grafii sunt majoritare, neexistând o concurență cu cele în care pentru același context fonetic a fost notat *ɛ*. Monoftongarea lui [-eá-] a fost consemnată după 1600 în Banat-Hunedoara, Transilvania de nord și Moldova de nord, regiuni în care notarea în scris a lui [e] ([e]) prin *ɚ* sau *ɛ* se datorează tradiției. În ceea ce privește conservarea diftongului, aceasta caracteriza unele părți ale Olteniei și Munteniei, în documentele din aceste regiuni *ɚ* și *ɛ* notând diftongul [-eá-]¹⁵³;

6. Conservarea diftongului [-eá] în poziție finală accentuată: *avea* (50^v), *mea* (51^v); monoftongarea lui [-eá] a fost atestată în Moldova, Transilvania și Banat Hunedoara, unde notarea lui [-eá-] s-a datorat

¹⁵¹ ILRLEV, p. 302.

¹⁵² Gheție, BD, p. 114, Gheție - Mareș, GD, p. 106, ILRLEV, p. 299.

¹⁵³ *Ibidem*, p. 119-120; ILRLEV, p. 303-304.

tradiției grafice. Nu aceeași situație este specifică documentelor muntenești din această perioadă, notarea lui *e* în acestea fiind, în opinia lui Ion Gheție, fără acoperire fonetică¹⁵⁴;

7. Cele mai multe ocurențe le au formele cu labiala intactă: *bine* (42^r), *iubitoriu* (115^v); *fiiu* (46^r); *piatră* (61^v); cf. *arc hi* (109^r), *nu va hi* (97^r)¹⁵⁵;

8. labiale moi: *bescarecă* (51^v), *curcubcul* (47^r), *iubesc* (100^v); *tocmeala* (41^r), *veșmintele* (50^r); *blagoslovească* (63^r), *să ivesc* (113^v); cf. *vă-i năravul* (50^v); rostirea moale a labialelor era specifică textelor muntenești. În Moldova predominau rostirile dure, însă, după 1600 au fost consemnate în unele zone atât rostiri dure, cât și roșitiri moi. În Transilvania, rostirile moi apar abia după 1700¹⁵⁶;

9. De cele mai multe ori [v] etimologic a evoluat la [f] în cuvintele de origine slavă: *sfaturile* (144^v), *sfântă* (124^r), *sfântul* (122^v), *sfârșu* (49^v); cf. *svânt* (141^v), *svânta* (98^v), *svinții* (139^r). Dacă în textele muntenești se înregistrează puține atestări ale lui *v*, documentele din Moldova și Ardeal sunt mai bogate în astfel de exemple, nelipsind însă nici de aici cele care-l conțin pe *f*¹⁵⁷;

10. [s], [z], [ʃ] moi: *spășenia* (39^r), *zisc-m* (63^r); *auziră* (123^v), *zice* (116^v); *alfii* (114^r), *ʃipând* (50^r)¹⁵⁸;

11. Prepalatale [ș], [j] duri; [ʃ], [j] duri în poziție „tare”: *așa* (64^v), *deșartă* (64^v), *înșălăciune* (142^v); *jărtviră* (42^r), *jărtvele* (44^v); după 1600 rostirea dură a lui *ș* și *j* se înregistra frecvent în Țara Românească, în special în Muntenia. În aceeași perioadă însă se întâlnesc numeroase exemple în documentele din Moldova cu *e* și *i* velarizați după *ș*, *j*¹⁵⁹;

¹⁵⁴ Gheție, BD, p. 120; ILRLEV, p. 304.

¹⁵⁵ Gheție, BD, p. 122-123.

¹⁵⁶ Gheție, BD, 125-126; ILRLEV, p. 306.

¹⁵⁷ Gheție, BD, 130-131.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 137.

¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 141.

12. Trecerea lui [dz] la [z] este aproape generală: *Dumnezeu* (121' etc.), *zice* (45'), *zi* (40'), *văzuu-mă* (46^v); în Moldova sunt puține atestări cu *z* înainte de 1750. Chiar și acele apariții izolate dinainte de această dată trebuie interpretate, spune Ion Ghețic, ca fiind ne semnificative pentru graiurile de aici, putându-se datora unor scribi moldoveni din sud, care începuseră să pronunțe *z* în loc de *dz*¹⁶⁰. Apărută mai întâi în părțile sudice ale Moldovei, ca urmare a presiunii exercitate de graiurile muntenești, inovația s-a extins spre nord în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. La fel s-a întâmplat și în Ardeal, unde difuzarea lui *z* s-a produs de la sud la nord. Astfel, *z* este înregistrat în regiunea Alba Iulia în prima jumătate a secolului al XVII-lea¹⁶¹. *Z* este general în documentele din Țara Românească și sudul Transilvaniei. Puținele grafii cu *dz* care se mai înregistrează în scrierile din această perioadă se pot datora reproducerii unor texte nordice¹⁶².

13. trecerea lui [ğ] la [j] s-a produs aproape în toate situațiile: *ajutoriu* (40^v), *judecată* (39^v), *neajunsa* (39^v); fenomenul caracterizează și cuvintele în care [ğ] provine dintr-un [g] latinesc: *încunjurare* (119^v), *încunjurarea* (39^v), *împrejurul* (50^v, 117^v etc.), *prejur* (132^v, 110^v etc.)¹⁶³;

14. [r] neevoluat la [l] în *turburaș* (116^v); inovația nu s-a produs în graiurile muntenești și sud-ardelenești¹⁶⁴;

În domeniul morfologici:

15. Substantivul *mână* prezintă pluralul *mânile* (40^v, 51^v), *mânilor* (41^v). În perioada 1640–1780 această formă era generală în textele din sud, chiar și în acelea tributare unor originale moldovenești¹⁶⁵.

¹⁶⁰ Ghețic, BD, p. 146-147.

¹⁶¹ *Ibidem*, p. 147.

¹⁶² ILRLEV, p. 310.

¹⁶³ Ghețic, BD, p. 149, ILRLEV, p. 108–109.

¹⁶⁴ Ghețic, BD, p. 155.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 323; Ghețic – Mareș, GD, p. 223.

16. Articolul hotărât *lu* a fost consemnat cu o singură ocurență: *lu Avraam* (144^v)¹⁶⁶.

17. Articolul posesiv genitival prezintă de multe ori forme variabile: *al dulceșilor sale* (108^r), *al judeșului* (105^v), *ale lumiei* (48^v), *ale mele* (51^v), *al răstignitului* (116^r), *al său* (109^v). Formele variabile caracterizează limba textelor sudice, în vreme ce forma invariabilă reprezintă o trăsătură a documentelor din nordul țării, unde sunt consemnate însă și celelalte, ce-i drept, cu o frecvență mai redusă¹⁶⁷.

Și de această dată observăm că faptele de limbă prezentate nu caracterizează de fiecare dată exclusiv aria sudică, astfel încât putem vorbi și aici despre două subclase:

- a) fenomene exclusiv sudice: 4, 5, 6;
- b) fenomene sudice, întâlnite ocazional și în unele părți din aria nordică: 1, 2, 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17.

Dintre acestea, relevante sunt mai ales fonetismele *z* (12) și *j* (13), care caracterizau în perioada specifică textului nostru atât Muntenia, cât și *sud-estul Transilvaniei*. Prezența lor covârșitoare în textul nostru ne împiedică să-l plasăm pe copistul nostru într-o zonă specifică ariei nordice. Totodată, exemplele care conțin africaterle *dz* și *ğ*, chiar dacă nu sunt impresionante ca număr, constituie un indiciu că textul avut în față de copist provenea din jumătatea nordică a teritoriului românesc. Nu este exclus însă ca scrierea anterioară să fi aparținut unei regiuni foarte apropiate de cea a locului în care a fost copiat textul nostru și ca aceasta să fi avut la bază un text nordic. Cel care a copiat-o putea modifica inconștient sau deliberat, oricum, conform pronunției lui, pe *dz* în *z* și pe *ğ* în *j*, copistului nostru rămânându-i astfel mai puține ocurențe ale africaterelor, pe care, la rândul său, le-a transformat aproape în

¹⁶⁶ Gheție-Mareș, GD, p. 230.

¹⁶⁷ ILRLEV, p. 327.

totalitate. Nu lipsit de importanță este locul în care a fost găsit manuscrisul: Blaj, un indiciu al apropierii de zona posibilă de proveniență a copistului. Mai mult decât atât, miscelaneul cuprinde, printre altele, unele texte dintr-o arie apropiată celei pe care o presupunem a fi patria textului nostru. Astfel, Magdalena Georgescu, referindu-se la *Glosele Cipariu*, plasate între f. 14^v–15^r ale manuscrisului, afirmă: „singurul grai prin care se explică toate particularitățile fonetice din textul nostru este graiul din sudul Transilvaniei”¹⁶⁸.

O altă scriere cu privire la care s-au făcut mențiuni referitoare la localizare este *Povestea lui Shanciu-Împărat cu cele 12 vise. Mamer le-au dezlegat*, aflată între f. 195–201^r ale manuscrisului. *Povestea* a fost copiată de popa Pătru¹⁶⁹ și potrivit celor consemnate de Al. Mareș este „databilă probabil din 1679”¹⁷⁰. În ceea ce privește zona din care provenea copistul versiunii analizate, autorul amintit consemnează: „Numeroasele exemple cu *z* și *ğ* din text (*dz* și respectiv *j* cunoscând fiecare o singură atestare) ne îndreaptă atenția, în primul rând, spre sud-vestul Transilvaniei”¹⁷¹. În final, ținând seama și de alte trăsături lingvistice, Al. Mareș consideră că „s-ar putea, prin urmare, ca popa Pătru să fi fost originar dintr-o localitate situată în partea de nord a județelor Alba și Sibiu”¹⁷².

Chiar dacă nu este vorba de texte scrise de aceeași mână, inserarea lor laolaltă este un indiciu al apartenenței lor la o zonă apropiată. Prezența covârșitoare în textul nostru a exemplurilor în care *ğ* > *j*, ne împiedică să-l plasăm pe copistul textului nostru în sud-vestul Transilvaniei, unde norma o constituia *ğ*, cu toate că textul nostru cuprinde unele particularități lingvistice specifice și acestei zone.

¹⁶⁸ Magdalena Georgescu, *op. cit.*, p. 295.

¹⁶⁹ Vezi Mareș, *Cărți populare de prevestire*, p. 45–46.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 61.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 62.

¹⁷² *Ibidem*, p. 63.

Pe lângă fenomenele care caracterizează arii dialectale opuse, am consemnat și unele fapte de limbă întâlnite în zona specifică Moldovei:

În domeniul foneticii:

1. trecerea lui [o] la [u] în *cuconii* (62^r)¹⁷³;
2. [f] > [h] în *hreamăt* (119^v)¹⁷⁴;
3. [r] moale în cuvintele formate cu ajutorul sufixului *-tor* sau în poziție finală: *ajutoriu* (40^v), *călătoriu* (40^v), *ceriu* (61^r), *cuptoriu* (50^r); cf. *cerul* (123^v); fenomenul era specific Moldovei, în vreme ce documentele muntenești de după 1600 înregistrează din ce în ce mai multe grafii cu [r] dur¹⁷⁵;

În domeniul morfologiei:

4. Forma pronominală împietrită *cu-nusul*, alcătuită din prepoziția *cu* + pronumele personal *îns(u)* (< lat. *ipse*): *cu-nusul* (58^v), *cu-nunsul* (61^v), *cu-nunșii* (127^r)¹⁷⁶.
5. Pronumele relativ *ce* apare notat în unele exemple în forma *ci* (41^r, 53^r), despre care în DA se precizează că era specifică Moldovei¹⁷⁷.
6. Pronumele negativ *nimică* (54^v/8, 54^v/12-13)¹⁷⁸.
7. Condiționalul prezent analitic construit cu *a vrea +conjunctivul prezent* al verbului de conjugat: *vreai să iai și să chinuiești, de n-ai fi luat dar de la ogodnicul lui Hristos*“(56^r).

¹⁷³ Gheție, BD, p. 115, Gheție, Mareaș, GD, p. 108, ILRLEV, p. 300.

¹⁷⁴ Vezi DA, s.v. *freamăt*, unde se precizează că este vorba despre un fonetism specific Moldovei.

¹⁷⁵ Gheție, BD, p. 154.

¹⁷⁶ Gheție-Mareaș, GD, p. 235.

¹⁷⁷ Vezi DA, s.v. *ce*.

¹⁷⁸ Gheție, BD, p. 164.

În domeniul lexicului:

8. *chiti* „a-și aduce aminte“: „mi-i și frică a *chiti* de acelea“; în legătură cu acest verb DA precizează că apare cu acest sens numai la Dosoftei¹⁷⁹;

9. *nopârcă* (114^v)¹⁸⁰;

10. *răsărită*: *Și aciaș sus, la ceriu, cătră răsărită ieșiia* (52^v)¹⁸¹.

Importanța numerică a fenomenelor moldovenești, privitoare atât la fonetică, cât și la morfologie sau lexic, ne determină să avansăm ipoteza că ele ar putea constitui un indiciu al locului din care provenea cel care a tradus textul.

În concluzie, varianta aflată în cuprinsul ms. rom. 100 de la BAR Cluj, reprezintă o copie efectuată de un scrib originar dintr-o localitate din sud-estul Transilvaniei, ce are la bază o traducere care aparține, foarte probabil, unui autor din Moldova.

COPIE SAU ORIGINAL?

Versiunea păstrată în ms. ciparian este singulară, ea neputând fi pusă în legătură cu nici un alt text ajuns până în zilele noastre. Însă chiar în lipsa unui alt text cu care versiunea noastră să poată fi comparată, este evident că ne aflăm în fața unei copii și nu a originalului traducerii. Către această concluzie ne trimit mai multe aspecte.

Există în primul rând foarte multe greșeli de scriere, constând mai ales în omisiuni de slove, silabe, cuvinte sau chiar sintagme. Multe dintre acestea au fost emendate fie marginal, fie subliniar sau supraliniar de către scrib. Există însă și corecturi asupra cărora nu avem certitudinea

¹⁷⁹ DA, s.v. *chiti*.

¹⁸⁰ *Vezi Dacoromania*, vol. II, 1921–1922, Cluj, p. 542.

¹⁸¹ DA, s.v. *răsărit*.

că aparțin copistului, întrucât cerneala diferă, la fel și conturul slovelor, reproduse cu un alt instrument de scris. Nu este însă exclusă o revizie finală a scribului, care putea să revină asupra textului la sfârșitul transcrierii. Oricare ar fi adevărul, omisiunile respective nu puteau să survină decât în urma unei copieri mecanice, cel care efectua operația de transcriere nefiind atent la conținut.

Iată câteva exemple:

- omisiuni de slove: *diia*<vo>*lului* (135^v), *preapodo*<b>*nicul* (113^r);

- omisiunea unui cuvânt: *iudei* (f. 43^r) este adăugat marginal, omisiunea fiind marcată atât marginal cât și în interiorul textului, supraliniat, printr-un semn special, redat cu cerneală roșie; *proroc* (44^v), adaos marginal; cerneala cu care este marcată omisiunea este aceeași cu cea cu care a fost scris textul, iar semnul este diferit de cel semnalat la cuvântul anterior; de această dată marcajul este făcut subliniat;

- omisiuni de mai multe cuvinte: *într-un câmpu* (46^v) scris marginal, omisiunea fiind marcată numai în interiorul rândului, cu roșu; *nici d[e] stecl[ă] nici de [...] ce sânt [lu] crure [...]* (47^r) reprezintă un adaos marginal, scris pe mai multe rânduri, și lacunar din cauza tăierii marginale a filelor; omisiunea a fost marcată marginal și în interiorul rândului, supraliniat; sintagma *desupra dumnezeieștei cruci* (f. 48^r) omisă de pe un rând plasat la mijlocul filei, a fost reprodusă în subsolul paginii. Omisiunea ar fi putut fi observată mai târziu, după ce scribul notase marginal perpendicular, de sus în jos, în dreptul rândurilor următoare slavonismul *ugotovlenie*. Acest fapt l-ar fi putut împiedica să rezolve omisiunea pe marginea rândului coresponzător, cum s-a întâmplat în majoritatea situațiilor. Uneori omisiunile nu au semne de avertisment. În fragmentul următor, succesiunea de cuvinte *pre noi* apare notată la marginea rândului: *Iar de va veni Fiiul Mariei să ne ne judece pre noi fi-va vai de noi* (114^v).

Ștersăturile reprezintă un argument și mai puternic pentru a susține caracterul de copie al textului. Astfel, se întâmplă ca scribul să fie indus în eroare uneori de ultimul cuvânt pe care l-a scris și să noteze încă o dată ceea ce a scris mai sus, în situația în care cuvântul de pe rândul anterior era același. Iată un asemenea pasaj în care reproducem întocmai greșeala comisă, reproducând cu litere aldine porțiunea anulată de copist prin mai multe linii orizontale, de culoare roșie: „un bărbat foarte cu bună frâmseațe și îmbrăcat cu bună frâmseațe veșmente de zăpadă“ (46^v). Rațiuni asemănătoare au provocat o greșeală similară în următorul fragment redat în slavonă: **Имѣще дрѣзновеніе къ Боу. и азъ во имаму дрѣзновеніе бжіе благодне, разрѣшити недооуменна.** Este foarte probabil ca scribul nostru să nu fi fost un bun cunoscător al slavonei, dovadă faptul că a lăsat intact acest fragment, ca și predecesorul său. Totodată repetarea cuvântului дрѣзновеніе putea fi provocată de slovele **им** din **имѣще**, confundat cu **воимаму**.

Uneori, același cuvânt este notat de mai multe ori. Astfel, la f. 50^r cuvântul *frică* a fost scris de două ori, a doua apariție fiind anulată cu aceeași cerneală, în vreme ce *să ispitiia* (58^r), scris încă o dată, a fost tăiat cu roșu. Am semnalat și situația în care repetiția nu a fost observată: *de acum nu veri nu veri mai vedea rău* (60^r).

Totodată, inconsecvențele de ordin lingvistic acreditează ideea că ne aflăm în fața unei copii. În capitolul rezervat problemelor de *Localizare* s-a putut observa că limba textului prezintă mai multe straturi, dintre acestea numai unul fiind propriu copistului, celelalte datorindu-se intervențiilor făcute de scribii copiilor anterioare.

În sfârșit, caracterul de copie este dovedit și de prezența a numeroase pasaje dislocate. Existența acestei stări de fapt ar putea susține nu numai afirmația că este vorba despre o copie, ci și pe aceea că textul nostru reprezintă cel puțin a doua transcriere. Unele dislocări s-ar putea foarte bine încadra în spațiul aferent unei file de manuscris in-8°, care, în manuscrisul nostru, ocupă spațiul unei jumătăți de filă. Probabil

că acest manuscris, avut în față de scribul nostru, avea unele file inversate, care au fost copiate în ordinea în care au fost găsite.

FILIAȚA

În secțiunea consacrată redacțiilor românești ale textului, am văzut că versiunea aflată în cuprinsul ms. ciparian, editată de noi aici, face parte din ceea ce am numit redacția a treia a scrierii. Originalul care a stat la baza sa este slavon. Din același izvor provine o copie datată cu peste un secol mai târziu, păstrată în prezent la BAR București, unde se află înregistrată sub nr. 34 (anul 1756). Descendența acesteia dintr-o sursă slavonă a fost dovedită de Al. Mareș¹⁸², care consideră că textul respectiv are la bază o traducere efectuată de Dosoftei. Autorul ajunge la această concluzie ținând seama de mai multe aspecte. Unul dintre argumente este susținut de rezultatele analizei lexicale a textului, care a scos la iveală o serie de termeni întâlniți exclusiv în scrierile sau în traducerile lui Dosoftei. În legătură cu afirmația lui N. A. Ursu, potrivit căruia Dosoftei ar fi traducătorul versiunii aflate în ms. rom. 1284, Al. Mareș spune că „faptul în sine nu constituie o noutate, întrucât în privința altor texte, e drept de dimensiuni mult mai reduse, Dosoftei ne-a lăsat două și chiar trei transpuneri sensibil diferite, a căror existență se poate explica, de la caz la caz, prin distanța în timp dintre traduceri, prin utilizarea unor originale străine deosebite și, nu în ultimul rând, prin înclinația sa naturală pentru înnoirea permanentă a expresiei literare”¹⁸³. Autorul constată totuși că în traducerea atribuită de N. A. Ursu¹⁸⁴ lui Dosoftei „urmele uzului lingvistic care îl individualizează pe cărturarul moldovean sînt, în ciuda întinderii textului, destul de puține”¹⁸⁵.

¹⁸² Mareș, *Traduceri necunoscute (III)* p. 55–63.

¹⁸³ *Ibidem*, p. 61–62.

¹⁸⁴ *Op. cit.*, p. 496.

¹⁸⁵ Mareș, *Traduceri necunoscute (III)*, p. 62.

Comparând versiunea din manuscrisul clujean cu aceea din manuscrisul păstrat la București am ajuns la concluzia că ele aparțin unor traduceri diferite. În sprijinul afirmației noastre prezentăm mai jos trei fragmente edificatoare:

ms. ciparian

ms. rom. 34

I. <A>12 <-a> vamă

Și grăind ei așa, timpinăm altă vamă ce să cheamă pomenire de rău. Și aciaș săriră niște arapi ca niște tâlhari și căutară cu ispită ca să afle spre mine ceva de rău de ce era scris în cartea lor. Iar pentru ruga sfântului părintele nostru Vasile nu aflară nimic.

(f. 56')

II. Mearsără ceia ci mă purta cătră scaunul lui Dumnezeu. Slăviră cu cântece de tre ori. Și aici ne închinăm de tre ori.

• {Și du<pă> acea fu glas mare de sus, grăi: «Venit cu dinsa, arătându-i sufletele dreptilor și a păcătoșilor și orașele sfinților, ce

I. Vama 12 pentru ține minte răul.

Tâmpinăm altă vamă a dooasprezeci care să dzice ține minte răului, adică când nu iartă de la toată inema, ce tot ține minte și pomești răul cine i-au făcut, neiertându-l. Și sărind aceia ce era acolo ca niște tâlhari, cerca și ispitia ca să găscă ce era asupra mea scrise în hârtia. Dar, cu ruga sfântului părintelui nostru, nu aflară nimic.

(f. 89^{r-v})

II. Și aducându-mă îngerii carii mă duce la scaunul lui Dumnezeu și laudară cântare trei ori sfintei troiță. Decii vini de sus glas grăind: „Păsaț cu dânsul de-i arătaț toate sufletele dreptilor și greșnicilor și toate sălașile sfinților și cele ce-s în

¹⁸⁶ Acoladele atrag atenția asupra fragmentelor dislocate.

sânt în raiu, și ce easte în fundul iadului. După aceea o răpăusaț unde zisă ogodnicul mieu, Vasilie.} ¹⁸⁶

f. 61^r–{62^r}

III. {Însă pasă mai înlăuntru și veri vedea în ce sânt. Și va veni și părintele Vasilie“. Și merșiu după ea.}

{Mergând noi, văzum-o rroorată și cu unt dumnezeiesc și cu mir de nardos. Și era veșmintele ei albe ca zăpada. Și întrăm în curte ci era de scânduri smolite cu aur frumoase.}

{{63^r} – {61^{r-v}}}

raiu și celi ce-s în dedesupturile iadului. Și decii să-l aședzați la odihnă unde v-arătat ogodnecul meu, Vasilie.

(f. 96^v)

III. Dacă blăm cu mine să întrăm întru celi la luntru și să vez în ce sint, că preacuviosul părintele nostru Vasilie înainte cestui ceas au vinit. Și întraiu după dânsa. Și întră înluntru. Și mergând noi, o vădzuii cu rooî ocrotită de dumnădzăiescul unt de lemnu și cu mir și cu narde unse. Și era hainele ei ca omătul. Și întrăm în curtișoară ce era pomostită cu scândură de aur.

(f. 97^{r-v})

Asemănarea evidentă dintre traduceriile din slavonă și cele din greacă se explică prin aceea că toate provin, în ultimă instanță, din aceeași redacție de bază. În scopul evidențierii asemănărilor, ca și a deosebirilor dintre diversele grupe de scrieri aparținente la redacția a treia, prezentăm mai jos un fragment extras din partea inițială a textului. Pentru fiecare grupă am ales o singură versiune:

III. a) ms. rom. 1284

A neagiunsului Dumnedzău prebuna iubire de oameni și bunătatea, carea toate le tocmeaște cu preaînțelepciune nespūsă ceale ce

sânt pentru seminția omenescă și ceale ce să cuvin cătră mântuirea sufletelor. Și iar spre dorirea binelui celui veacinic, în multe feliiuri de vremile ceaste de apoi, întru împărățitoarea tuturor cetăților, în Râmul cel Nou, adecă în Țarigrad. Să spuiu dară cuvântul carele ne dzace înaintea, a purtătorului de Dumnedzău, părintelui nostru și marelui întru pusnici, preaslăvitului întru minuni, precuciviosul Vasilie (f. 129^v).

III. b) CRV 925

Bunătaea lui Dumnezeu cea mare și neînțeleasă, carea iconomisește în fealiuri de vremi cu adânca înțelepciune și arată la robii ei toate acealea care povățuiesc pre om ca să se mântuiască, arătându-i lui cum trebuie să defăimeze și să fugă de ceale pământesti care îl muncesc și să poștească acealea care îl duc la bunățățile ceale vecinice și cerești. Aceasta au arătat și aicea, la Roma cea Noao, adecă în Țarigrad, în vremea noastră, pre acest luminat părinte al nostru și mare postnic, Vasilie, cel slăvit întru lucruri și întru minuni (f. 1^v).

III. c) ms. rom. 100 (Cluj)

Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de oameni-iubirea sfinte, preaînțeleapte și nespusei tocmeale, ce sânt cătră spășenia sufletelor, chipure făcând și spre încunjurarea faptelor pământului, spre pohta veacilor, dulceț scoțind. Că întru alease vremi alor săi ogodnici arătând, mai apoi, într-aceastea vremi, în noul Rim, în Țarigrad, arătă-să părintelui nostru, marele întru postnici, preaslăvitul întru ciudese, precuciviosul Vasilie Noul (f. 39^v).

III. d) ms. rom. 34

A nepostignitului și neagiunsului de gândul omului Dumnădzău, de rodul omenesc prebuna om-dragoste și bunătaea, cu preînțelepciune, ce tocmește cele ce-s de treaba spășinii sufletelor și spre nebăgare samă peminteștilor și putregăieștilor și spre dorul vecinicilor bunuri pre noi de

ne suie pre multe feliuri de vremi, aceste în împărăteasca cetate, în Noul Râm, în Țarigrad. Să dzicem acmu ce este la începutul acestui cuvânt (f. 74').

În concluzie, putem afirma că versiunea aflată în ms. clujean reprezintă singura copie păstrată a unei traduceri efectuate după un text slavon nu mai târziu de prima jumătate a veacului al XVII-lea.

ORIGINALUL STRĂIN

În majoritatea cercetărilor consacrate *Vieții sfântului Vasile cel Nou* se vorbește despre pătrunderea acestui text în cultura română prin intermediul unui prototip grecesc. O poziție singulară ocupă Alexandru Mareș, care descoperă o traducere a legendei făcută de mitropolitul Dosoftei din slavonă¹⁸⁷.

O analiză amănunțită a textului ne-a permis să constatăm că versiunea din ms. clujean provine dintr-o traducere din slavonă, fapt susținut de mai multe argumente. În primul rând textul cuprinde un număr însemnat de slavonisme, prezentate de noi în capitolul dedicat lexicului. Există apoi unele pasaje rămase netraduse din slavonă, care uneori acoperă chiar file întregi. Nu în ultimul rând, succesiunea evenimentelor, specifică redacției slavone prescurtate, constituie o probă însemnată în sensul care ne interesează aici.

În fondul de manuscrise al Bibliotecii Naționale „Chiril și Metodieu“ din Sofia, sub cotele 310 și 312¹⁸⁸ se află înregistrate două manuscrise slavone ce conțin fiecare o versiune a vieții sfântului Vasile cel Nou, descendente din redacția prescurtată a scrierii. Ms. sl. 310, de

¹⁸⁷ Mareș, *Traduceri necunoscute (III)*.

¹⁸⁸ В. Тонев, *Описъ на ръкописитѣ и старопечатнитѣ книги на Народната Библиотека въ София*, vol. I, Sofia, 1910.

redacție sârbească, aparține secolului al XVIII-lea, mai precis anului 1707¹⁸⁹, fiind deci mai „tânăr“ cu mai bine de o jumătate de veac decât versiunea din ms. clujean. Cu toate acestea este mai apropiat în unele porțiuni de textul românesc, decât ms. sl. 312, de redacție bulgărească și cu rusisme, ce aparține veacului al XVI-lea¹⁹⁰. De remarcat și faptul că primul manuscris slavon este incomplet, fapt constatat și în descrierea făcută de B. Țonev în catalogul său¹⁹¹.

Afirmația privitoare la apartenența celor două texte slavone la redacția a treia a scrierii are în vedere faptul că acestea conțin cele patru părți, una dintre acestea fiind dată de cele patru minuni ale sfântului, și de existența a 21 de vămi ale văzduhului. Așa cum vom vedea în urma comparării unor fragmente ale scrierii, între cele trei texte, cel românesc și cele slavone, există asemănări foarte mari, care pornesc chiar de la titlu:

ms. ciparian	ms. sl. 310 (Sofia)	ms. sl. 312 (Sofia)
Jitia și vederile	житіе и жизнь, и	житіе и жизнь и
ciudeselor	почести: чюдєсь	почѣсти и чюдєсь

¹⁸⁹ B. Țonev, *op. cit.* p. 257.

¹⁹⁰ *Ibidem*, p. 259.

¹⁹¹ Precizăm totuși că prima lacună, de la începutul textului, nu acoperă 4 file, cum afirmă B. Țonev. La această concluzie am ajuns în urma colaționării celor două manuscrise slavone. Astfel, parcurgând textul din ms. sl. 310, am constatat că f. 36 reprezintă de fapt prima filă a textului, plasată la întâmplare după ce a fost ruptă. De la începutul textului lipsește astfel numai fila care ar fi trebuit să se afle pe poziția a doua. Textul este complet până la f. 32, după care urmează o altă lacună, corespunzătoare, de asemenea, unei file. Între f. 33–36 se află inserat un alt text, urmează f. 37–82 ale textului nostru, urmate de o altă lacună, apoi f. 83–84 cu care firul narațiunii se întrerupe brusc, ultimele file, aproximativ 21, fiind pierdute. Se înțelege de la sine că numerotarea modernă a manuscrisului s-a făcut după ce integritatea acestuia a fost știrbită.

preacuviosului părintele nostru, Vasilie. Serise sânt de călugărul Grigorie, ucenicul lui. <i>Blagoslovi o(sy)</i> (f. 39 ^r)	сказаніе прѣповѣднаго оца нашего василіа поваго. съписано григоріемъ, мнихомъ оученикомъ его. Слово (f. 1 ^r)	сказаніе прпѣповѣднѣ вца нашего василіа поваго. исписано григоріемъ, мнихомъ его вѣдѣ оученикомъ. бл҃сви ѡче. (f. 36 ^r)
--	--	---

De observat similitudinea mai mare dintre ms. ciparian și ms. sl 312, constată, printre altele, și în următorul fragment:

ms. ciparian Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de-oameni-iubirea sfinte, preaințeleaptei și nespusei tocmeale, ce sânt cătră spăsenia sufletelor, chipure făcând și spre încunjurarea faptelor pământului, spre pohta veacilor dulceș scoțind. Că întru alease vremi alor săi ogodnici arătând, mai apoi, într-aceastea vremi, în noul Rim, în Țarigrad, arătă-să	ms. sl. 310 (Sofia) непостижимаго бѣ о члвечьствѣмъ родѣ прѣ багаго чѣко любіа, и бл҃гостинне. прѣ моудрѣно и нензреченно строеціа: иже къ спсенію дшиамъ подобнаа и на прѣвбѣденіе оубо земльныхъ и тлѣныхъ на желаніе еже вѣчныхъ бл҃гъ: насъ въводеца въ различна]врѣменна своими клоу оугодники послѣднихъ врѣмень сиухъ [...] въ	ms. sl. 312 (Sofia) непостижимаго бѣ о члчскѣмъ родѣ прѣ ваагаго бѣ чловѣколюбіа, и бл҃гостинна. прѣмѣдрѣно и нензрѣчно строеціа. подобнаа иже къ спсенію дшамъ. и на прѣвбидѣніе земныхъ тлѣжцихъ вечен нажеланіе вѣчныхъ бл҃гъ. насъ въводѣца въ различнаа прѣмена. показа свои ми клоу оугодники въ
--	---	--

părintelui nostru,
marele întru postnici,
preaslăvitul întru
ciudese, precuciviosul
Vasilie Noul. Ce de
unde easte el nu-ș știu
spune și din cine
născu, că nici el nu
ne-au spus noao, nici
alcineva.

(f. 39^{r-v})

црѣвѣдѣніи въ сѣ
грѣдомъ въ новѣмь
Римѣ въ
Константинѣ градѣ
рекоу ннѣ намъ въ
начело
прѣдлеж[е]шаго
словеси бѣгоноснаго оца
нашего и великаго въ
постницѣхъ. и
прѣславнаго въ
чюдѣхъ прѣпѣдѣнаго
василіа. иі Ѡкѣдъ въ іс и
Ѡ како въ нхъ родисе
родитель нисамѣ еше
въ жити сѣи никомѣ
же гаванна сътворена
ни никтоже нж по
ннѣ не прѣдаде намъ.

(f. 36^{r-v})

послѣднехъ
врѣменѣхъ снхъ. въ
црѣствоу жцихъ въ сѣм
градомъ. въ новѣмъ
Римѣ. въ
Константинѣ градѣ
рекж ннѣ намъ въ
начело
прѣдлежѣщагѣ
словесе бѣгоноснаго
оца нашѣгѣ великагѣ въ
постницѣхъ. и
прѣславнагѣ въ
чюдесехъ прѣпѣдѣнагѣ
василіа

(f. 1^{r-v})

Reproducem în continuare numele corespunzător fiecărei vămi în cele trei scrieri, fapt care va permite, totodată, să se observe coincidența aproape totală a acestora în cele două texte slavone, un indiciu al apartenenței lor la aceeași ramură a scrierii. De remarcat și faptul că ms. ciparian se apropie de ms. sl. 312 în ceea ce privește numele vămii a șaptea:

Nr.	ms. ciparian	ms. sl. 310	ms. sl. 312
1	de clevete	каветное	каветное
2	bătjocorii	порѣганіа	порѣганіа

3	de uriciuni	ЗАВИСТНО	ЗАВИСТНОЕ
4	a minciunoșilor	ЛЪЖИВОЕ	ЛЪЖИВОЕ
5	de urgie și de mânie	ГРОСТИ ГНѢВА	ГРОСТ И ГНѢВЪ
6	trufășia	ГРЪДОСТНОЕ	ГРЪДОСТНОЕ
7	de cuvinte deșarte și de rușine	ПРАЗНОСЛОВНОЕ	ПРАЗНОСЛОВІЕН СРАМОСЛОВІЕ
8	harminția	ЛНХВИ И ЛЪСТИ	ЛНХВИ И ЛЪСТИ
9	a nedireptăției și a cuvintelor deșarte	НЕПРАВДА И ТЪЩЕСЛАВІА	НЕПРАВДА И ТЪЩЕСЛАВІЕ
10	de iubirea argintului	СРЕВРОЛЮБІА	СРЕВРОЛЮБИЕ
11	de beție	ПІАИСТВА	ПИАНСТВО
12	pomenire de rău	ПОМѢНІА ЗАВ	ПОМѢНОВАНИЕ ЗАВЪ
13	de farmece și clevetirea	ВЪВІАНІА П УТРАВЛЕНІА	ВЪВАНИЕ И УТРАВЛЕНИЕ
14	preamâncarea, ogodirea pântecelui	ОВЪПАДЕНІА И ЧРѢВО ОУГОДІА	ВЪПАДЕНІА И ЧРѢВОУГОДІА
15	<a> sluji idolilor și de toate ereșele	ИДОЛОСЛОУЖЕНІА	ИДОЛОСЛУЖЕНІА
16	curvie bărbat cu bărbat și cine să spurcă cu coconi	МЪЖЕ ЛѢГАНІЕ И ДѢТОСКВРЪНЕНІА	МЪЖИЖЕЛѢГАНІЕ И ДѢТОСКВРЪНЕНИЕ
17	preacurvie	ПРѢЛЮБОДѢНІА	ПРѢЛЮБОДѢНИЕ
18.	tâlhărească	РАЗБОИНИЧЕСТВО	РАЗБОИНИЧЬСКО
19	de furtușag	ТАТЪВНОЕ	ТАТИНО
20	curviei	БЛОУДА	БЛАДНОЕ
21	nemilosârdie cu grea inimă	lacună	НЕМИЛОСРЪДІЕ И ЖЕСТОСРЪДІА

Proba de necontestat a descendenței manuscrisului românesc dintr-un original slavon, care aparține aceleiași redacții din care provin manuscrisele sofioțe, o reprezintă însă corespondența aproape totală

dintre fragmentele netraduse din scrierea românească și cele din ms. rom. 312. Din păcate ms. sl. 310 este lacunar în această porțiune:

ms. ciparian

речѣ же ми стѣи аггль иже съ множ.
ѡбѣ на кончєніє вѣкомъ рѡдъ чирно
ризческы. вѣсѣ въ ноги вѣль ѡ
лжчиса. свѣ немалыхъ нѣкихъ
възлюбашихъ трѡдъ, и волѣзнь и
смѣренне до кончєніа вѣкомъ.
црѣство дѣволаѡ начало и конецъ
пріемлѣщѡ. къзни пратнитми
враинми.

(f. 135^v)

И никто же да не блазнитса ѡ
прочитанцихъ сна, ѡкъ мнѣ и
зверьстно. ѡкрышиѡ таковѣа
танин. аже ѡ вѣкавившимъ стимъ м
жжемъ ѡ вѣка и до инѣ. асно тако
неавишасъ нжаше комѡ где ѡ нихъ
темноинѣ како иневѣ исежъ оубо
семоу сицедрѡгомоужъ инако ѡ
нихъ же како къ ждонхъ. Имѣще
дрѡзновенне къ Боу:

(f. 139^v)

ms. sl. 312 (Sofia)

речѣ же мнижъ съ множ стѣи
аггль. ѡбѣ на скончаніє вѣкомъ родъ
чрѣно ризскыи вѣсѣ ѡиждъ въ ноги
вѣль ѡлжчиса. съ немъ нѣкихъ
малыхъ възлюбѣше трѡды и
волѣзнь и смѣреніє въ скончаніє
во вѣкомъ. црѣство дѣволаѡѡ.
начѣло во конецъ пріемлѣщѡ
къзнь мичьскыи мвраними.

(f. 84^v-85^r)

И никто ж да невлазнітса ѡ
прочитанцихъ сіа помышлѣа, къ
мнѣ и зверьгоу таковѡа
ѡкрышиѡ танин. ѡж ни ѡ вѣка
бывшимъ стимъ мжжемъ и до инѣ.
асно тако неавишасъ. нж
аше где комѡ ѡ нихъ темно инѣ
какоа неавѣ. исежъ оубо семоу
сице и дрѡгомоужъ инако ѡ
нихъ же како къ ждонхъ имаше
къ Боу дрѡзновеніє.

(f. 90^r)

Unele particularități fonetice¹⁹², surprinse în pasajele rămase netraduse din slavonă, acreditează ideea că la baza textului nostru a stat un original slavon de redacție medio-bulgară:

- păstrarea vocalelor nazale ж și ѡ, întâlnite în următoarele exemple: вѣхж 136^f, дѡволѡ 135^v, приложитсѡ 135^v, ржки 136^f etc.

- păstrarea grupurilor consonantice шт și жд în: аще (139^f), имѣще (139^v) проѣтаѡцим сѡа (139^v); понеѡжде (140^f) послаѡжде (140^f), прѡжде (139^v), такожде (140^f);

- vocala nazală ж apare înlocuită cu ѡ¹⁹³ în: съцим (140^f);

- uneori, în locul vocalei ѡ este notat ѡ¹⁹⁴: добрѡ съмыслѡцих (140^v), приѡмлѡцим (140^v).

PROBLEME ALE TRADUCERII

Cel care a tradus *Viața sfântului Vasile cel Nou*, nu era, se pare, un bun cunoscător al slavonei. De foarte multe ori, soluțiile alese de ele în transpunerea textului slavon nu sunt dintre cele mai reușite, textul devenind uneori abscons, ceea ce ne-a determinat să introducem în aparatul critic din subsolul transcrierii soluții din alte manuscrise. Către aceeași concluzie ne trimit și fragmentele netraduse, reproduse *ad litteram* de copist. Nu de puține ori apar anacoluturi, semnalate de noi și în capitolul privitor la sintaxă.

În unele situații, greșelile ar putea aparține în egală măsură traducătorului sau copistului. Este cazul unor pasaje de tipul: *Și-l legară pre o cadă, să-l bată 3 zile* (40^v), căruia în ms. sl. 312 (Sofia) îi corespunde: и потом на перекладѡ повѣсивше выша иѡ за три дни (f. 4^r).

¹⁹² În legătură cu particularitățile grafice ale slavonei românești de redacție medio-bulgară, vezi Olteanu, SV, p. 265 ș.u.

¹⁹³ *Ibidem*, p. 254.

¹⁹⁴ *Ibidem*.

Prezența substantivului *cadă* în textul românesc reprezintă, probabil, rezultatul unei confuzii. Traducătorul, necunoscând sensul sl. *перекладѣ* („grindă, buștean“), putea să-l reproducă *ad litteram* în română. La rândul lor, copiiștii, neîțelegând termenul, ar fi putut să-l descompună, prin falsă analiză, în prepoziție + substantiv.

În secvența *Costantin neștine primichir, fecior de suflet acestui preacuvios, multă credință avea cătră el și să rugă mult sfântului să vie în casa lui* (41^v), *primichir* (cf. gr. *πρωκλήριος* „superiorul cântăreților bisericești; ajutor al unui prelat în timpul slujbei“) este scris: *прѣими кѣр*. Cuvântul nu a fost înțeles de copist sau chiar de către traducător, unul dintre aceștia confundându-l cu verbul *a priimi*, astfel încât a rezultat *priimi chiar*; cf. ms. sl. 312 (Sofia): *Константинь прѣимкоуринѣ. Которѣи бѣшеж дѣховнии снѣ правдомоу вѣрж ими къ немоу многои мноу мѣнбса стмоу. И прижѣ еѣ въ дом свои* (f. 5^v-6^r) = „Constantin primichir, care era fiu duhovnicesc al preacuviosului, avea multă credință în el. Și l-a rugat mult pe sfânt să vină în casa lui“.

În următorul pasaj, *vămășiari* apare greșit în locul lui *vămășie*. *Și ne timpinară alți vămășiari ce era a nedreptăței și a cuvintelor deșerte* (54^v); cf. ms. sl. 312: *и срѣтены мытарство .ѣ. еж глетса неправды тѣцеславіе* (f. 18^v) = „și ne întâmpină vama 9 care se zice a nedreptății și cuvintelor deșerte“; cf. și ms. sl. 310: *срѣтени иное мытарство еже глашесе вити неправди тѣцеславіа* (f. 20^v) = am aflat altă vamă care se zice a fi a nedreptății și a cuvintelor deșerte”. Probabil că greșeala a fost facilitată de confundarea lui *иное* „altă” cu *иные* „alți”.

În rândul greșelilor de traducere se numără și confundarea v. sl. *стыдѣ* „rușine” cu v. sl. *стоуднѣ* „rece” în contextul: *Leapezi-te de Șatana și de tot lucrul lui și de toată slujba lui și de tot reacele lui* (58^r).

Unele pasaje sunt la fel de ambigue în originalul slavon, ceea ce ar putea consitui un argument în a susține că traducătorii slavi au întâmpinat, la rândul lor, dificultăți în transpunerea textului din greacă. Este cazul următorului fragment: *Iar eu curând pogorâiu dintru înaltul*

ceriului și <di>n podobiia celui munte, unde era eu stând (98^v), căruia îi corespunde în ms. sl. 312: и въ скорѣ сѣнидоховѣ съ високаѣ нѣси подвнѣ хлѣма и гдѣ вѣховѣ стожиа (f. 111^r) = „și repede am coborât din înălțimea cerului asemenea muntelui, unde eram stând“; cf. și ms. rom. 1153 (descendent dintr-un original grecesc): *Și degrabă ne pogorâm dintru acel munte înalt asemenea ceriului unde eram stând* (f. 472^r).

De neînțeles este folosirea verbului *a ușura*, în următorul fragment: *Și după aceea să ușură Domnul despre nuorul ci ședea deștins spre scaunul slavei sale* (f. 119^v). Făcând apel la cele două manuscrise slavone 310 și 312, aflate la Biblioteca Națională din Sofia, am putut constata că, de fapt, traducătorul român a transpus fidel în limba sa vb. sl. *овлегъчнѣса* „a se ușura“. Iată fragmentele corespunzătoare: и посемъ *овлегъчнѣсе* ꙗ ꙗ *овлака на немъ же сѣдѣше* (ms. sl. 310, f. 80^r); и *овлегъчнѣса* ꙗ ꙗ *овлака на немъ же сѣдѣше* (ms. sl. 312, f. 61^r); cf. ms. sl. 336 (BAR București), unde apare vb. sl. *сѣнѣти* „a coborî“: таже ꙗ ꙗ *снѣде* ꙗ *овлака и сѣде на престоле славѣ своеѣ* = „Apoi Domnul *coborî* de pe nor și se așază pe scaunul slavei sale“.

În porțiunile în care ms. sl. 310 (Sofia) nu e lacunar, am constatat uneori diferențe între versiunea pe care acesta o reflectă și cea cuprinsă în ms. sl. 312, un indiciu în plus în favoarea afirmației că unele imperfecțiuni din traducerea românească s-ar putea datora intermediarului slavon ce putea conține el însuși erori de traducere:

ms. sl. 310	ms. sl. 312	ms. ciparian
тако же дрѣжастаме оу	також оубо дрѣжаста	Și fiindu-mă îngerii
себе ѡна свѣтла агглан	ма оу себе аггла	la ei, iar ei să
се въ свѣспнше пѣхъ	ѡстжпнвшж мрачнѣи	apropiară și cei
вѣсе мрачны и свѣрѣнѣк	ѡни глѣше. грѣхы еж	întunecaț grăind:
они глѣше	и мамы ѡнѡгы ѡвѣща и	«Păcate are multe și
вѣсканцанѣемъ	ти намъ онѣхъ (f. 13 ^r)	răspundea alte
страшнѣиѣмъ: грѣхы не	„Iar după ce îngerii,	multe» (f. 51 ^r);

ИМАМИ МОГОИИ ВЪКЦА ИТА НАМ ШИИХ (13 ^v) „Iar după ce îngerii luminoși mă ținură lângă ei și plecară de acolo, acelora toți cei întunecați și fioroși le grăiră cu țipete strașnice: «Păcatele nu au multe răspunsuri; să mergem după ele!”	mă ținură lângă ei, se îndepărtară de întunecații aceia, spunând: «Păcatele ei au multe răspunsuri; să mergem după ele“
--	--

Pe de altă parte, o caracteristică esențială a textului nostru, la acest nivel al analizei, o constituie prezența unor structuri imitate după slavonă, întâlnite mai ales la nivel lexical sau frazeologic. La numărul mare de calcuri de structură morfematică se adaugă o mulțime de îmbinări lexicale, rezultate din traducerea unor compuse slave. Imitațiile de acest tip constituie, de altfel, un fapt firesc în contextul epocii, traducătorii de atunci dând dovadă de un respect, împins uneori până la servilism, față de textul avut în față.

a) Calcuri lingvistice:

bărbat-ucigătoriu, după sl. мѣжеубица: *Pre unii să iviia scriptura: „Să-i bărbat-ucigătoriu“* (115^{r-v});

de-viață-dătătoriu, după sl. жизнѣодатель: *„Mângâtoriu de suflete direapte, cela ci pretiutindinea toate le umpli, vistiariul dulceților și de-viață-dătătoriu, vino și te iveaște* (138^r);

Duhului-Sfânt-Luptătoriu după sl. дѣвоорець: *Pre unii să iviia scriptura: (...)**Duhului-Sfânt-Luptătoriu* (115^v);

- muiare-ucigătoare*, după sl. женаубица: *Pre unii să iviia scriptura: „Să-i bărbat-ucigătoriu“, „să-i muiare-ucigătoare“ (115^{r-v});*
- neajuns* „neîntrecut“ după sl. непостижим: *Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de-oameni-iubirea sfînte preaînțeleptei și nespusei tocmeale (39^r);*
- neacălcăt* după sl. неурѣложими: *Iar noi leage ce ne-ai dat, noi neacălcăm și nevătămată păzitu-o-am (143^r);*
- necredință* după sl. невѣрствне: *aceasta vă easte pentru necredința voastră (143^v);*
- necugetat* după sl. несъмыслии: *O, necugetații și împietriții cu inimă (144^v);*
- necurăție* „faptă murdară, păcat“, după sl. нечистота: *Iar pentru curviile voastre și alte necurății, voi nu veți vedea împărăția mea“ (136^v);*
- nefățarnic*, după sl. нелицемѣрнѣ: *„Județ drept și nefățarnic! (122^v);*
- neîntors* „același cu ..., neseplat de ...“ cf. sl. непревращеный: *„Acesta easte cuvântul Dumnezeului celui de sus, ci să născu de la tată înainte de toate veacurile, fără chinure și fără putredire, supus cu firea și cu voia și cu vreaarea, unul Domn, Isus Hristos, ce cu trup să îmbracă și neîntors easte cu dumnezeirea și luu trup di preacurata Maria“;*
- neplecat* după sl. непокоривъ: *Și dulce inima mea easte deschisă către zidirea mânilor meale, mai vârtos către ceia ci cred în numele meu, că pentru aceeaa fui răstignit și mult chin răbdaiu de neplecații iudei în ceastă viață (100^v-101^r);*
- odihneală* (< odihnă + -eală) „loc de repaus, loc de odihnă; adăpost“ după sl. покоище (< покои „odihnă, repaus“ + -ище): § *dintr-aceasta înțeleș, o, fiu Grigorie, că de 40 de zile, de când mă împărțiu de trup, întra această odihneală, ci mă vezi, veniuu, c*

- east* a *preacuviosului părintelui nostru Vasilie* (62^v); În slavonă, sufixul -иште formează substantive neutre care arată locul¹⁹⁵.
- pace-făcătoriu*, după sl. миротворьць: *Pre unii să iviia scriptura „cu lacrimi să curăjiră“*(...), *pre alții „pace-făcătoriu“* (113^{r-v});
- Preacurata* după sl. прѣчиста: *Preacurata fată Maria bce* (141^v);
- preafrumos* după sl. прѣкрасьнь: *Și era acel râu de miiare curat și preafrumos ca și lacrăma* (97^v);
- preaînțelept*, după sl. прѣмъдръ: *Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de-oameni-iubirea sfintei, preaînțeleaptei și nespusei tocmeale* (39^v);
- prealăudat* după sl. прѣпрославльнь: *Și-i spusă sfântul tot ce i să tâmplasă și cât <fu> chinui<t> de Samon și cum fu mântuit din mare de prealăudatul Dumnezeu* (41^v);
- prealuminat*, după sl. прѣсвѣтльин: *Și după această cântare străluci lumină de sus și zare de foc prealuminată ca o strălucire de fulger* (138^v);
- preaminunat* după sl. прѣдивьнь: *Și aciaa era un celariu, preaminunat sălaș* (111^v);
- preaproslăvit* după sl. прѣславленъ: *Și toț preapodobnicii și direpții și preaproslăviții, cineș aducând și darurile sale înaintea Domnului* (110^v);
- preasec* „trist“, după sl. прѣсоуѣхъ: *Și deacă sosim la această vamă, ședeam mai marele ei foarte greu și preasăc și trist ca de o lungă boală* (60^v);
- sânge-mestecătoriu*, după sl. кръвомѣсьць „incest“ *Pre unii să iviia scriptura: „Să-i bărbat-ucigătoriu“, (...)* *pre alții „sânge-mestecătoriu“ și „sânge-mestecătoare“* (115^{r-v});
- viitor* „viețuitor“, după sl. живѣциин: *„Strein sânt din viitorii de pre pământ“*:(40^v)

¹⁹⁵ Olteanu,SV, p. 73.

b) Îmbinări lexicale, rezultate din traducerea unor compuse slavone:

cerniții la veșmente – sl. чръноризъць: *Cerniții la veșmente* (125^v)
cine să spurcă cu coconi „pedofilie“ – дѣтоскверникііе: *Și timpinăm altă
 vamă ce să cheamă curvie bărbat cu bărbat și cine să spurcă cu
 coconi*

curvie bărbat cu bărbat „homosexualitate“ – мъжелѣганііе: *Și timpinăm
 altă vamă ce să cheamă curvie bărbat cu bărbat și cine să spurcă
 cu coconi* (58^v);

făcătoriu de viață – животвораціи: *Iar Sfântul și făcătorul de viață
 Duh să sui de unde și vene* (138^v);

iubitoriu de avuție – sl. сребролюбець: *Pre unii să iviia scriptura (...) pre
 alții „iubitoriu de avuție“* (115^v);

iubitoare de oameni – sl. члвѣколюбіе: *fîrea mea easte iubitoare de
 oameni* (100^v);

într-o fîre – sl. єднносѣщна: *Vine ca un porumbu și să odihni pre unul
 născutu, fiiul lui Dumnezeu și Sfântul Duh, Dumnezeu într-o fîre
 și tocma împreună cu tatăl* (138^r);

luptătorii icoanelor – sl. иконоборци: *Aceia era iaviții și siviiriani,
 luptătorii icoanelor, că grăia că Domnul nostru Isus Hristos
 adusă trup din ceriu, iar, zice, că nu să împeliță din Preacurată
 fată Maria bce, ci ea luo trup fă<ră> sămânță bărbătească di
 Duhul Svânt* (141^{r-v});

mestecare de sânge „incest“ – sl. крѣвомяшеник: *Cu ce să spurcară
 oamenii din veac? Cu slujirea idolilor și cu vrăji și cu farmece și
 cu otrăvire, cu mestecare de sânge* (120^v);

ogodirea pântecelui „îmbuibare“ – чрѣвооугодіа: *tâlni-ne altă vămășie c
 să cheamă preamâncarea, ogodirea pântecelui* (58^r);

slujirea idolilor – sl. идолослуженіе: *Cu ce să spurcară oamenii di
 veac? Cu slujirea idolilor și cu vrăji* (120^v);

urătorii de oameni – sl. ЧЛОВЕКОНЕНАВНСТНИЦЪ: *Aciaa sânt scriș nemilostivii, greoi, sălbatecii, pizmașii, urătorii de oameni* (60^v);

vărsare de sânge „crimă“ – sl. кръвопролитник: *cu ucideri și cu vărsare de sânge* (120^v);

c) Consemnăm și prezența unor calcuri frazeologice, rezultate din traducerea fidelă a unor expresii slavone, de tipul:

a avea greu de păcate „a fi foarte păcătos“, după sl. имати многитѣ жестигрѣховьныѣ: *«Mergi, că n-ai greu de păcate!»* (51^r);

a avea îndrăznire, după sl. имати дрѣзновениѣ: *„Știu-te cine ești, că tu ești milostivă, iubita Domnului și altul nime nu poate să aibă îndrăznire cătră dinsul ca tine* (136^v);

cântece de lume după sl. мирскыѣ пѣсни: *oblicia câte grăiiu curveaște în tinerețele mele și câte bucinaiu, cum să cheamă cântece de lume* (54^v);

a face gătire după sl. въготованне твораше: *aciaș să slobozi dintr-acea nălțime un voinic ca un fulger spre cetate, ci făcea gătire că, iată, un împărat vrea să vie într-însă* (48^r);

a face voroavă mare cf. sl. творѣхъ же мѣтежъ великъ: *Și face voroavă mare procleașii, aducând spre mine spusuri minciunoasă* (53^v);

a fi în scădere „a nu avea de ajuns“, după sl. давьдѣт (...) скѣдани: *Și zisă să le dea lor loc spre miazănoapte, însă să fie în scădere de ce le va tribui* (136^v);

cu vedea multă „cu mai mulți ochi“, după sl. много очитиѣ : *Și ne rădicăm ochii în sus și văzum cucii de foc, înainte venia și de cei cu câte 6 arepi și cu vedea multă* (118^v);

a da laudă după sl. хвалѣ въздавати: *Și să auziia cântare îngerească, tot dând laudă lui Dumnezeu* (107^v);

fără vreamă „prematur“, după sl. *везъ врѣмене*: *Această gloată era coconii creștinilor, cei fără vreamă, ce nu apucară la sfântul botez* (137^v)

fecior de suflet după sl. *доуховнии сынъ*: *Costantin neștine primichii, fecior de suflet acestui preacuvios* (41^v);

împietrit cu inima după sl. *късии срцем* (= „cu inima tare“) *O, necugetații și împietriții cu inima* (144^v); este un calc imperfect, dat fiind faptul că modelul nu conține un participiu, ci un substantiv.

marea de foc după sl. *огниое море*: *Vineră cătră dinșii îngerii cei de foc și de năprasne-i răpiră și-i aruncară în marea de foc* (129^v);

muncă de veac după sl. *мѣка вѣчѣ*: *Ce încătruo veș vrea să meargeți, puteș: au în viașa veacilor, au întru împărăția ceriului, au întru viașă fără moarte sau întru munca de veac* (101^v);

zăcere muierească „lesbianism“, după sl. *женскыіе лежание*: «*Doar zăcuș cândva cu altă muiare, având dragoste cătră însa și, cu zăceare muierească, păcate veri fi făcut cu dinsa?*» (58^v).

corespunde vocalei [e]: *вєскрєкъ* (129'), *лѡднєзєн* (115'), *лѡднєнїє* (129'); *чєпѡтє* (126'), *ѡсѡндирє* (121'), *пѡлѡцєрє* (121'). La inițială de silabă, *є* notează diftongul [ie]: *ѡѡѡрїє* (118'), *юѡдєєцѡн* (130'), *ѡрїїє* (120'). Rar, în poziție finală accentuată, *є* notează, probabil, un [e], rezultat din reducerea diftongului [ea] la [e]: *ѡѡчє* (114').

и, ї (i), ѡ și ѡ

Slovele и, ї (i), ѡ și ѡ redau sunetul [i], vocalic sau semivocalic. и apare notat în orice context: inițială de cuvânt (*идѡлѡлѡр* 118', *инѡлѡ* 115'), poziție medială (*рѡдѡкарѡ* 121'), sau finală (*сѡѡтєн* 39').

De obicei, înaintea unui grafem *є* notează o consoană este înregistrat и: *патрїкїє* (40'), *сѡѡвїтѡдѡ* (39'), *злѡчїѡтїѡ* (39'), în vreme ce înainte de un semn corespunzător unei vocale este notat ї: *єрїїїїїїїї* (120'), *ѡѡєрїї* (51'), *лѡѡнїє* (41'), *прїїлѡнрѡ* (41'). Contrar regulilor ortografice slavone, ї a fost înregistrat și înaintea unei slove-consoană: *ѡсїїїїє* (39'). Semnalăm și situația în care o grafic ca *грїгѡрїє* (46') a fost corectată în *грїгѡрїє*, dovadă a faptului că ї nu era firesc în contextul respectiv. ѡ a fost înregistrat foarte rar, cu valoare de semivocală în: *лѡѡѡѡ* (126'), *юѡѡѡѡ* (120'), *патрїїїїїї* (126') și de vocală în numele propriu *їє* (45' etc.). ѡ cu tremă a fost consemnat doar în câteva cuvinte ca: *лѡѡр* (62'), *лѡѡрѡсєннє* (128'), *лѡѡѡѡ* (114' etc.), contexte în care corespunde sunetului [i], respectiv [j]. În sfârșit, ѡ a fost înregistrat într-un context în care în mod obișnuit este notat и: *лѡѡѡѡ* (121'), *ѡѡѡѡї* (58'). De precizat că ѡ era specific în scrisul vechi românesc textelor ce proveneau din Moldova, unde notau însă vocala [i]¹.

¹ Vezi Rosetti, ILR, p. 405, precum și Alexandru Mares, în *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, București, 1979, p. 53.

o, ѿ

o apare notat în primul rând în interiorul cuvântului, după o slovă-consoană: домноул (46^r), воиник (48^r), pentru același context fiind înregistrat însă și ѿ: асарѿѿ (115^r). La inițială de silabă, în poziție medială apare notat ѿ: адаѿѿе (112^v), поѿѿр (119^r). Pentru poziția inițială sau finală a cuvântului este preferat, de asemenea, ѿ: ѿамении (120^r), ѿарече (46^r), ѿвреи (114^v). În cuvântul *ochi* sau în derivatele acestuia, [o] a fost notat prin o cu un punct în mijloc: окии (114^r etc.).

Atât o, cât și ѿ pot nota vocala [o]: челора (47^v), домноул (137^r); сіѿноул (47^v), sau semivocalele [ɔ] ([ɯ]): соарелоуѿ (47^v), толѿе (46^v); ѿамении (120^r), ѿарече (46^r). În cuvinte ca доаѿ (115^r), лѿѿ (120^r), ноаѿ (114^r), transcrise de noi prin *doao*, *luo*, *noao*, este foarte posibil ca ѿ să redea diftongul [uă]. De asemenea, în cuvântul лоавор (121^r) primul o redă, probabil, sunetul [ɯ].

ou, Ѹ

Slovele ou și Ѹ sunt notate deopotrivă pentru [u], respectiv [ɯ]. În poziție inițială este preferat ou: оѸрчоаре (52^r) оѸшѸрарѸ (50^r), în vreme ce la finala cuvântului este întâlnit de obicei Ѹ: еѸ ((50^r), вѸзѸ (50^r). În poziție medială au fost consemnate ambele slove, numărul ocurențelor pe care le prezintă Ѹ fiind însă mai ridicat: лоуѸ (52^r), трѸноули (50^r); лѸѸрелѸ (52^r), зѸа (55^v), лѸкрѸл (50^r), ѿмѸл (50^r).

Atunci când sunt notate după o vocală, ambele grafeme notează semivocala [ɯ]: лѸ (51^r), міеѸ (51^r), слѸ (51^v).

ъ, ѣ, ж

În majoritatea situațiilor slovele **ъ** și **ж** corespund vocalelor [ă] și [î] din limba română contemporană și apar notate după o slovă corespunzătoare unei consoane. **ъ** este notat, în general la sfârșitul cuvântului și este lipsit de valoare fonetică.

ъ notează vocala [ă] în interiorul cuvântului: **мѣнѣжѣче** (40^v) **невѣтъмѣмѣ** (40^v), **рѣсѣритѣ** (52^v). În aceeași poziție ierul mare notează alteori o vocală centrală, corespunzătoare lui [i]: **гѣндесѣ** (55^v), **мѣнѣж** (40^v), **мѣнѣ** (40^v), **мѣнѣнѣ** (41^v), **пѣгѣнѣ** (41^v). În **пѣнѣ** (40^v) ierul mare ar putea nota vocala [î], nefiind exclusă posibilitatea ca sunetul pe care îl redă să fie [ă]. La finală de silabă ori de cuvânt ierul mare are uneori valoare zero: **чесѣ** „ce-s“ (41^v).

Ierul mic apare la finala cuvântului, fără a avea valoare fonetică: **лчестѣ** (50^v), **фѣкѣндѣ** (39^v), **скѣрвесѣ** (57^v). În interiorul cuvântului apare rar notat, pentru același context fiind preferată notarea paicricului.

Consemnăm și notarea accidentală a aceluiași semn pentru a reda vocala [î]: **ѣсрѣдѣ** (51^v).

Iusul mare corespunde cel mai adesea vocalei [ă] în poziție medială: **рѣсѣритѣ** (52^v) **рѣсѣнѣ** (41^v) sau finală: **батѣ** (40^v), **бѣтрѣнѣ** (41^v), **кѣтрѣ** (41^v), **мѣрѣсѣ** (41^v), **ѣднѣнѣскѣ** (40^v), **пѣрѣнѣ** (40^v). Același semn redă uneori vocala [î]: **дѣвѣндѣскѣ** (41^v), **рѣмѣ** (41^v), **зѣнѣндѣ** (40^v), **трѣмѣрѣндѣ** (40^v). Consemnăm și situația în care **ж** apare în același cuvânt redând sunete diferite, ca în următorul exemplu, în care primul **ж** notează vocala [ă] iar cel de-al doilea sunetul [î]: **сѣжрѣмѣнѣ** (50^v).

ѣ, ѡ, ѣ

ѣ apare întotdeauna notat după o slovă ce redă o consoană: **мѣ** (52^v), **дѣка** (51^v), **дирѣнтѣ** (63^v), în vreme ce **ѡ** succede atât unei slove-

consoane, cât și unui grafem corepunzător unei vocale: $\alpha\psi\alpha$ (119°), $\beta\rho\tau\alpha$ (120°), $\rho\alpha\alpha\eta\tau\alpha$ (135^v); $\alpha\psi\epsilon\alpha$ (127^v), $\beta\sigma\alpha$ (135^v), $\chi\sigma\psi\lambda\iota\alpha\lambda\iota$ (114^v). Totodată α a fost înregistrat la inițială de cuvânt sau de silabă: $\alpha\sigma\tau\epsilon$ (117°), $\beta\epsilon\eta\eta\alpha$ (116^v). Pe α l-am întâlnit notat l-a inițială absolută: $\mu\alpha$ (114^v), $\mu\alpha\tau\alpha$ (111^v).

În poziție tare, după o slovă-consoană τ și α notează de obicei diftongul [ɛa]: $\alpha\kappa\sigma\alpha\tau$ (40^v), $\rho\sigma\tau\alpha\rho\tau$ (41°); $\alpha\psi\alpha$ (119°), $\lambda\eta\eta\tau\alpha\psi$ „minteăș” (117^v).

În poziție moale τ și α redau, pe cât se pare, diftongul [ɛa]: $\beta\lambda\alpha\eta\delta\tau\epsilon$ (40°), $\lambda\tau\epsilon$ (40^v), $\tau\rho\tau\epsilon$ (55^v), $\sigma\psi\eta\delta\tau\epsilon$ (40^v); $\rho\sigma\tau\alpha\rho\tau$ (41°). Către această interpretare ne trimite faptul că asemenea grafii sunt majoritare, nefiind concurate de cele în care în aceeași poziție să fie notat ϵ .

Grupuri de slove

Grupurile $\rho\alpha$ ($\rho\alpha$), $\lambda\alpha$ sunt înregistrate cu o frecvență redusă în textul nostru. Ele sunt prezente atât în cuvinte de origine slavă sau derivate din rădăcini slave: $\rho\alpha\tau\alpha\eta\delta\alpha$ (99^v), $\omega\sigma\rho\alpha\delta\iota\epsilon$ (51^v), $\sigma\rho\alpha\beta\eta$ (41^v), $\sigma\rho\alpha\beta\epsilon\sigma\kappa\alpha$ (57^v), $\sigma\rho\alpha\eta\lambda\beta\psi\lambda$ (40°); $\sigma\tau\alpha\lambda\eta$ (48^v), $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\alpha\rho\eta$ (56°), $\mu\alpha\lambda\alpha\chi\alpha\rho\tau\epsilon\sigma\kappa\alpha$ (59°), cât și în termeni de o altă proveniență: $\beta\rho\alpha\tau\sigma$ (41°), $\beta\rho\alpha\tau\sigma$ (50°), $\beta\rho\alpha\sigma\alpha$ (52^v); $\tau\alpha\lambda\eta\eta\eta\eta\epsilon$ (58°).

Semne diacritice

Spiritul lin este notat de obicei deasupra vocalelor inițiale sau a diftongilor din prima parte a cuvântului $\lambda\alpha\tau\epsilon\sigma\alpha$ (121°), $\lambda\sigma\psi\epsilon$ (121°), $\epsilon\rho\alpha$ (122°), $\eta\psi\beta\sigma\rho\alpha$ (123°), $\omega\beta\rho\epsilon\eta$ (124^v); $\alpha\tau\alpha$ (118°). Totodată l-am întâlnit notat consecvent deasupra slovei α : $\hat{\alpha}$ „în” (122°), $\hat{\alpha}\kappa\alpha\lambda\iota\alpha\psi$ (132°), $\hat{\alpha}\kappa\eta\eta\alpha\rho\alpha$ (124^v).

Semnele de punctuație

Punctul este cel mai frecvent semn de punctuație folosit. De cele mai multe ori utilizarea lui este corectă, marcând sfârșitul unui enunț. Am înregistrat însă și contexte în care același semn grafic este notat în locul virgulei: *Să și treaceți voi de noi (.) cu cuvintele voastre ceale hitleane (.) ci de întrebarea curvie și mult făcut-o au fost mai vârtos decât alalte și de acealea nu veș scăpa* (59^r).

Virgula este de multe ori folosită ca în ortografia actuală, în enumerații.

Titlurile unor fragmente au la sfârșit un semn special, precedat de două puncte . Aceeași succesiune de semne am întâlnit-o și la sfârșitul textului.

Abrevieri

- ап̄сли = apostoli (110^r)
 бл̄говѣстничӣи = blagoveastnicii (125^r)
 бл̄свеніе = blagoslovenie (41^v)
 бл̄сви = blagoslovi (59^r)
 бл̄свицӣи = blagosloviții
 д̄зм̄ = Dumnezeu (105^r)
 д̄х̄л̄ь с̄ф̄н̄тъ = Duhul (52^r)
 е̄в̄г̄ліе = Evanghelie (105^v)
 іер̄с̄л̄м̄ь = Ierusalim (111^r)
 кр̄щ̄енӣи = creștini (129^v)
 мл̄ж̄ = milă (142^r)
 мл̄остеніе = milostenie (126^v)
 мл̄оӯн̄ = milui (106^v)
 м̄ріа = Maria
 м̄ч̄нӣц̄ӣ = mucenici (125^r)

- мѣнице = mucenițe (125^r)
 немѣстивѣ = nemilostiv (60^v)
 пророкъ = proroc (105^r)
 прѣсѣта = Preasfânta (109^v)
 сѣнта = sfânta (111^r)
 сѣнтѣ = sfântul
 хѣ = Hristos
 цѣриград = Țarigrad (39^r).

FONETICĂ

Vocalism

[ă] pro tonic netrecut la [a]: *bărbat* (39^v, 55^r), *bătrâne* (39^v);

[ă] pro tonic conservat în *păhar* (51^r), *păhară* (55^r);

[ă] pro tonic netrecut la [e] în *spăria*: *spăriaiu* (64^r), *spăriară* (116^r), *spăriat* (64^r); Forma etimologică apare în perioada specifică textului nostru în Moldova și Transilvania, fără a fi exclusă în Țara Românească, unde se înregistrează mai ales la începutul perioadei 1640-1780³.

[ă] trecut la [e] în *previ*: *previam* (49^r), *previa* (121^v), *prevind* (48^r);

[ă] conservat în *năsip*: *năsipul* (142^r);

[ă] neevoluat la [i] în *rădica*, *răsipi*: *rădică* (40^v), *rădicară* (118^r), *nerădicat* (51^r); *răsipi* (45^r), *răsipire* (44^v), *răsipiș* (45^r);

[ă] evoluat la [o] în *folos*, *folosi*: *folosul* (133^v), *folosure* (41^r), *folosiră* (129^v), *folosesc* (42^v);

[e] etimologic în *dator* a fost redat cu **ѣ**, rostit, probabil, [ɛa] sau [ɛ]: *deatoarele* (52^r), *deatoriul* (58^r);

[e] pro tonic neevoluat la [ă] în *Dumnezeu* (39^r, 64^r etc.), *dumnezeiesc* (61^r); în secolul al XVI-lea, fonetismul a fost notat în Țara

³ ILRLEV, p. 294.

Românească, Moldova (în cea mai mare parte), Transilvania de nord-est, Banat-Hunedoara⁴;

[e] conservat în *lepăda*: *lepădară* (117^r), *lepădarea* (106^r), *lepădaț* (45^r); în secolul al XVII-lea, formele cu [e] au fost înregistrate în documente ardelenesti, muntenesti și moldovenești⁵;

[e] conservat în *strein* (112^r, 121^r); semnalăm și o grafie incertă, *striin* (40^r), peste primul *i* fiind notat *e*;

[e] netrecut la [i] în: *besearecă* (129^r), *am cetit* (42^r) *demâneață* (40^r); cf. *să citiia* (144^v), *dimăneața* (58^r) *niște* (111^v);

[-e-] medial aton netrecut la [-i-]: *feciorii* (134^r), *judeca* (115^r), *judcătorii* (127^r), *oameni* (115^r), *trebuință* (55^r), *veniia* (118^r); cf. *criticilor* (56^v), *tribui* (41^v), *tribuie* (49^r);

[-e] final aton netrecut la [-i-]: *să cade* (130^r), *cântare* (110^v), *ceale* (130^r), *de* (39^r), *gurile* (137^r), *învățăturile* (140^r), *limbile* (142^v), *mânile* (139^r), *tăriile* (138^r), *vindece* (41^r);

[e] ([i]) nesincopat în *derept*, (*dirept*): *derept* (137^r), *dirept* (41^r); după 1600 asemenea fonetisme se păstrau în vestul Munteniei, Oltenia, Moldova, Banat, sudul Crișanei, nordul și sud-vestul Transilvaniei⁶;

Neanticiparea elementului palatal în *câinii* (53^v), *mânile* (118^r, 121^r); cf. *pâine* (51^v);

[î] netrecut la [u] în *îmbla*: *îmblă* (39^v), *îmblete* (59^v); *să împlă* (46^v), *vor împlea* (130^r) etc.; cf. numărul mult mai mare de exemple care atestă evoluția fonetismului prin asimilare [*i - u > u - u*] în paradigma verbelor *a umbla*, *a umple*: *cu-dobitoc-umblători* (115^v), *umblară* (98^r); *umplură* (51^r), *fuiu umplută* (52^v), *umplură-ș* (110^r) etc.;

[î] păstrat în *curând* (40^r, 57^r etc.);

⁴ Gheție, Mareș, GD, p. 84.

⁵ Gheție, BD, p. 103; vezi și Gheție, Mareș, GD, p. 85.

⁶ Gheție, BD, p. 110.

[o] netrecut la [ɔa] prin metafonie în *groznică* (132^v); cf. *groaznica* (139^v), *groaznice* (42^v), *groaznicii* (42^v); păstrarea intactă a lui [o] a fost înregistrată în texte moldovenesti⁷;

[o] protonic conservat în *cocon*: *coconi* (58^v), *coconii* (136^v), *coconi-ucigătoriu* (115^v); cf. *cuconii* (62^r), *nedurmiș* (131^r); trecerea lui [o] la [u] a fost consemnată în texte scrise în Moldova⁸;

[u] neevoluat la [i] în *minciunos*: *minciunos* (115^r), *minciunosul* (115^v), *minciunoasa* (115^v);

Izolată, [u] aton în poziție nazală a evoluat la [î]: *porâncitele* (99^v); cf. *porunca* (127^r), *porunci* (125^v), *poruncitele* (129^v); evoluția fonetică amintită a fost consemnată în texte provenind din Banat, sud-vestul Transilvaniei și Țara Românească⁹;

[u] conservat în *preut* (59^r), *preutul* (113^r);

diftongul [-ɛá-] apare de cele mai multe ori conservat în poziție moale: *bătrânețelor* (52^v), *derease* (61^v), *grealele* (50^r), *meale* (41^v), *mearsem* (54^v), *putearea* (112^r), *scădeare* (136^v); cf. *mele* (109^v); posibilitatea ca slovele *ѣ* sau *ѡ*, ce redau diftongul în discuție, să fie notate în virtutea unei tradiții grafice nu este exclusă, caz în care ar putea fi vorba de valoarea [ɛ] sau chiar [e] a semnelor respective. Este totuși puțin probabilă o asemenea interpretare, dat fiind faptul că asemenea grafii sunt majoritare, neexistând o concurență cu cele în care pentru același context fonetic a fost notat e;

Reducerea diftongului [-ɛá] la [-e] ([-ɛ]) se înregistrează mult mai rar decât conservarea sa: *făce* (53^v, 114^v); cf. *avea* (50^r), *bea* (55^r), *făcea* (120^r, 128^v), *mea* (51^r), *putea* (56^v), *vedea* (64^r);

[ia] conservat în *eastă* (50^r, 134^r etc.).

⁷ ILRLEV, p. 300.

⁸ Gheție, BD, p. 115, Gheție, Mareș, GD, p. 108, ILRLEV, p. 300.

⁹ *Ibidem*.

Consonantism

Cele mai multe ocurențe le au formele cu labiala intactă: *bine* (42^r), *iubitoriu* (115^v); *fier* (48^r), *fiu* (46^r); *piatră* (61^v); cf. *are hi* (109^r), *nu va hi* (97^r), *va hi* (101^v);

[f] a evoluat la [h] în *hreamăt* (119^v);

labiale moi: *besearecă* (51^v), *curcubeul* (47^r), *iubesc* (100^v); *coperi* (117^v), *pentru* (113^v); *tocmeala* (41^r), *veșmintele* (50^r); *blagoslovească* (63^r), *să ivesc* (113^v); cf. *vă-i năravul* (50^v);

[e] analogic după labiala [b]: *beuiu* (51^r), *am beut* (55^r) *beaturi* (112^r); [e] putea fi refăcut prin analogie cu formele în care acest sunet este normal: *bei*, *beji*, *bere*;

[v] etimologic a evoluat la [f] în cuvintele de origine slavă: *sfăturele* (144^v), *sfânta* (124^r), *sfântă* (124^r), *sfântul* (122^v), *sfârși* (49^v); cf. *svânt* (141^v), *svânta* (98^v), *svinții* (139^r). Cele mai multe ocurențe le înregistrează exemplele cu [f].

Dentale

[d] moale: *adevăr* (53^r, 54^v etc.), *decât* (50^r), *departe* (39^v), *despre* (119^v);

[d] păstrat în: *neputredire* (120^v), *putredire* (120^r, 120^v);

[t] rostit dur a antrenat velarizarea lui [e] în stadiul [ă] și a lui [i] în [î]: *blăstăm* (44^v), *blăstăătorii* (132^v), *blăstăm* (46^r), *să blăstăme* (124^v); *nestâns* (114^v, 131^r etc.), *nestânsă* (110^r); în *nestins* (101^r), *sterp* (44^r), *timpinară* (54^v) am consemnat rostirea moale; cf. *tâmpină* (52^v, 54^v etc.), *tâmpinăm* (53^r);

[n] a trecut la [r] prin disimilare consonantică de tipul $n...n > r..n$ în *amerințaiu* (54^r), *nimăruia* (101^r);

[s], [z], [ʃ] duri: *adusără* (40^r), *casăle* (41^r), *să închină* (39^v), *sămn* (116^r), *să tâmplasă* (41^r), *trimeasă* (39^v; cf. *spăsenia* 39^r, *zise-m* 63^r și grafiile hipercorecte *sint* 63^v etc.); *zua* (55^v, 114^r), *zuo* (113^r; cf. *auziră*

123^v, *zice* 116^v și grafiile hipercorecte *arzind* 121^r, 131^v, *văzind* 116^v, *văzindu-să* 142^r); *să cruță* (144^v; cf. *alfii* 114^r, *mulțime* 117^r, *neplecașilor* 117^r, *șipând* 50^r și grafiile hipercorecte *înfrâmșindu-să* 139^r, *scoțind* 39^r). Cele mai multe exemple reflectă durificarea lui *s*, concuroasă destul de slab de contextele care înregistrează rostirea moale. Celelalte două sunete, *z* și *ș*, apar de cele mai multe ori urmate de *e* sau *i*.

Prepalatale

[ș], [j] moi - [ș], [j] duri; [ș], [j] duri în poziție „tare“: *așa* (64^v), *deșartă* (64^v), *înfrâ<m>soșadză* (112^r), *înșălăciune* (142^v); *jărtviră* (42^r), *jărtvele* (44^v); cf. *așea* (40^r *înșelăciune* 42^v, 55^v, *ușea* 99^r, *vămășari* 54^v; *glaje* sg.; 48^v/18, *jelaniia* 110^r, *jeluia* 126^v); [ș] rostit dur a antrenat reducerea diftongului [ea], creat prin sinereză, la [a] în *ș-au curățit* (57^v); [ș], [j] moi în poziție „moale“: *deșearte* (54^v), *rușine* (54^v), *ședea* (52^v), *vrăjeaște* (115^v);

africata [dz] are o apariție limitată la patru exemple: *dzilele* (43^r), *să înfrâ<m>soșadză* (112^r), *să șeadză* (111^v), *prândzul* (111^v);

trecerea lui [dz] la [z] este aproape generală: *Dumnezeu* (121^v etc.), *zice* (45^r), *zi* (40^r), *văzuiu-mă* (46^v);

trecerea aproape generală a lui [ğ] la [j]: *împrejurul* (101^v), *judecătorii* (127^r), *jumătate* (114^r); cf. *încungiurată* (60^v), în care [ğ] provine dintr-un [g] lat., și *giudețului* (57^r), unde [ğ] se explică prin *j* ≠ *o*, *u* lat.;

[r] este rostit dur în poziție „tare“: *rădica* (51^r), *nerădicat* (51^r), *săboară* (pl. 49^r), *strângând* (50^v); dacă *rădica* este general în text, *strângă* are o singură ocurență; cf. *striga* cu peste 30 de apariții: *strigară* (117^v), *strigând* (48^v) etc.;

[r] moale în cuvintele formate cu ajutorul sufixului *-tor* sau în poziție finală: *ajutoriu* (40^v), *călătoriu* (40^v), *ceriu* (61^r), *cuptoriu* (50^r); cf. *cerul* (123^v);

[r] neevoluat la [l] în *turburaș* (116^v);

[r] nctrecut la [l] în *tuturor* (113^v, 115^v etc.), *tuturora* (47^v etc.);

[h] etimologic în *catastih* (60^r), *neohilirea* (135^r), *pohta* (63^r), *pohtele* (134^v), *ai pohtit* (63^r); în Moldova [h] este conservat mai ales în zona nordică în prima jumătate a secolului al XVII-lea; la fel în Țara Românească, unde se menține până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și în regiunile din sudul Transilvaniei. „Pe cât se pare – susține Ion Gheție – *h* s-a menținut vreme mai îndelungată în *pohtă*, *pohti* în Muntenia și sudul Transilvaniei”¹⁰.

MORFOLOGIA

Substantivul

Declinarea. Substantivele *marmure*, *lature*, *soarte* apar cu formele vechi, proprii declinării a III-a: *marmure* (109^v), *laturea* (111^r), *soarte* (50^v).

Substantivul *pântece* păstrează la sg. forma în *-e. pântecelui* (55^v, 58^r etc.).

Forma de singular, declinarea a III-a, *farmure* (40^v) a fost obținută din declinarea a II-a *farmur*.

Genul. Substantivul *grumaz* apare în forma de masculin plural *grumazi* (131^r), *grumazii* (131^v), generală în epocă¹¹.

Numărul. Substantivul *mână* prezintă pluralul *mânile* (40^v, 51^r), *mânilor* (41^r).

Pentru substantivul *nume* am înregistrat pluralul etimologic *numere* (59^v).

Substantivele *bătrânețe* și *tinerețe* apar notate la plural: *bătrânețelor* (52^v), *tinerețele* (54^v), probabil urmând un model străin¹².

¹⁰ *Ibidem*, p. 157.

¹¹ *Ibidem*, p. 321.

¹² Vezi Kr. Sandfeld, *Linguistique balcanique*, Paris, 1930, p. 39.

La feminine am înregistrat desinența de plural *-i*: *făpturile* (61^r), *fieri* (50^r), *legături* (51^v), *lovituri* (59^r), *miercurile* (51^v), *scânduri* (61^v), *vinerile* (51^v) etc.; cf. *începăturile* (44^v), *laturele* (121^r). Formele cu *-i* apar mai frecvent în textele din nordul țării, datorită închiderii lui *-e* la *-i* când era urmat de *-le*¹³.

Substantivul *fuștiu* prezintă pluralul *fușture* (59^r)¹⁴.

Substantivul *sălaş* are la plural atât forma *sălășele* (111^v), cât și *sălaşure* (47^v), cea din urmă fiind majoritară.

Cele mai multe substantive neutre formează pluralul cu desinența *-ure*: *chipure* (53^r), *duhurele* (52^r), *eresure* (130^r), *folosure* (41^r), *graiurile* (53^r), *lucrurile* (40^r, 52^v), *trupurile* (41^r) etc.; cf. *chinurile* (135^v), *chipuri* (50^v), *eresurile* (49^v), *friguri* (40^v), *suspînuri* (134^v).

Substantivul feminin *milă* (unitate de măsură) prezintă forma de plural *milure* (109^r).

Cazul. Substantivele feminine cu desinența *-ă* la sg. și *-i* la pl. și cele cu *e* la sg. și *i* la pl. prezintă la genitiv-dativ terminația *-iei*, formată din desinență și articolul *-ei*: *beseareciei* (109^r), *cețăției* (101^v), *învățăturiei* (47^v), *legiei* (114^v, 127^v), *lumiei* (97^v), *morției* (41^v) etc.; cf. *mărei* (40^v), *morței* (50^v), *nedireptăței* (54^v), *Precistei* (51^v), *sfînteii* (56^v).

Articolul

Cel mai frecvent, la genitiv-dativul numelor proprii se înregistrează forma de articol hotărât *lui*: *lui Dumnezeu* (58^r), *lui Hristos* (58^v); cf. *lu* cu o singură ocurență: *lu Avraam* (144^v).

Articolul posesiv genitival prezintă atât forme variabile cât și invariabile: *al dulceșilor sale* (108^r), *al judeșului* (105^v), *ale lumiei* (48^v), *ale mele* (51^v), *al răstignitului* (116^r), *al său* (109^v); cf. *a doile* (56^v),

¹³ ILRLEV, p. 324.

¹⁴ Cf. DA, MDA, unde este înregistrată forma de plural *fuștiuri*. Singularul *fuștiu* e refăcut din pluralul *fuști* al lui *fuște* (DA, MDA s.v. *fuște*).

sufletele direpților și a păcătoșilor (62^r). În contextul *protivnic a lui Dumnezeu* (144^r), este posibil să avem a face cu o greșeală de grafie.

Adjectivul

Gradul superlativ absolut apare construit atât cu *prea*, cât și cu *foarte*: *prea înfricată* (107^v) *prea luminată* (138^r), *prea mare* (109^r); *foarte împuțit*, (53^v), *foarte sirep* (53^v). Consemnăm și situația în care morfemul de superlativ absolut apare postpus, fapt care reprezintă o trăsătură a normei din epocă: *luminată foarte* (52^v), *masă mare foarte* (61^v).

Pronumele

Pronumele personal îns(u) < lat. *ipse* apare precedat de prepoziția *cu*: *cu-nusul* (58^v), *cu-nunsul* (61^v), *cu-nunșii* (127^r).

Pentru *pronumele relativ care* am consemnat atât forma invariabilă, cât și formele variabile după număr și caz: *care* (50^v, 54^v), *careea* (122^v, 143^v), *carele* (133^v), *carii* (53^v, 98^r).

Pronumele relativ ce apare notat atât în forma *ce* (39^r, 40^v etc.), cât și în forma *ci* (41^r, 53^v).

Pronumele și adjectivele nehotărâte. Consemnăm prezența pronumelor nehotărâte *fișcăruia* (56^v, 115^r), *fișcui* (41^r), *neștine* (< lat. *nescio quem* „cineva“; 41^r), *niscare* (< lat. *nescio qualem*; 60^r), *niscari* (60^r), *nișchite* (< lat. *nescio quantum*) „câteva“ (41^r).

Pronumele negativ nimic apare cel mai adesea scris cu slova finală suprascrisă (39^v, 40^r etc.), ceea ce nu ne permite să stabilim dacă grafia acoperă pronunția *nimic* sau *nimică* (ultima fiind caracteristică textelor nordice)¹⁵.

¹⁵ Gheție, BD, p. 164,

Numeralul

Numeralul ordinal, slab reprezentat în text, prezintă forma în *-le*: *al doile* (56^v). La feminin am întâlnit numeralul neacordat *dintâi*: *vama dintâi* (53^r), *cea dintâi* (125^r), trăsătură specifică normei din epocă¹⁶.

Verbul

Conjugarea. La conjugarea a IV-a am înregistrat exclusiv varianta *-î*: *pogorâia* (98^r, 118^v), *să pârâia* (115^r), *urâia* (131^r), *urâiam* (114^v). În perioada specifică textului nostru, formele cu *î* sunt generale în textele sudice, iar în cele nordice, ca și în cele sud-vest ardelenesti devin majoritare față de cele în *-i*¹⁷. Prezența unor fonetisme de tipul celor citate în textele nordice înainte de 1640 a fost pusă pe seama influenței textelor sudice sau a unor versiuni sudice puse la contribuție de copiiști¹⁸.

Modurile și timpurile. La *indicativ prezent* și *conjunctiv prezent* am consemnat formele iotacizate ale verbelor cu radicalul în *-d*, *-t*, *-n*: *să mă înghiță* (55^r), *să răspunză* (41^r), *să-l scoață* (40^v), *să șează* (52^v, 108^v), *să vază* (41^r, 50^r etc.), *să nu mai văzu* (50^r), *să vie* (41^v), *văz* (57^r); cf. *văd* (47^v).

Verbul *a mânca* apare consemnat cu formele lungi, etimologice *mănâncă* (43^r), *să-l mănânce* (40^v). Acestea erau exclusive, în perioada care ne interesează, în textele din Moldova și Țara Românească, în vreme ce în celelalte zone dețineau majoritatea¹⁹.

Indicativ imperfect. La persoana 1 sg. nu am înregistrat desinență analogică *-m*: *făce* (54^v), *știa* (54^r). La pers. 3 pl. am consemnat nume

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ ILRLEV, p. 334.

¹⁸ *Ibidem*, p. 132.

¹⁹ ILRLEV, p. 336-337.

forme etimologice, fără *-u* analogic: *cunoștea* (55^r), *gr<ă>ia* (54^r), *oblicia* (54^r).

Perfectul simplu. Exclusive în textul nostru sunt formele tari de pers. 1: *aprinș* (51^v), *mă duș* (42^r), *întorș* (51^v), *înțeleș* (51^r), *plâ<n>ș* (51^v), *merșu* (51^v), *zișiu* (55^v). Verbul *a face* a fost înregistrat o singură dată cu forma slabă *făcuiu* (54^r), în vreme ce formele tari prezintă mai multe ocurențe: *feacet* (122^r), *feceș* (43^v), *feciu* (64^r). De menționat este faptul că în perioada respectivă, formele tari ale acestui verb reprezentau arhaisme²⁰.

La pers. 1 și 2 pl. am consemnat numai forme etimologice, care nu-l conțin pe *-ră* analogic: *auzit* (106^r), *nu avum* (54^v), *crezut* (106^r), *mearsem* (55^r), *trecum* (54^r, 54^v).

Pentru pers. 3 pl. am înregistrat forme analogice cu *-ră*: *aflară* (54^v), *apucară* (54^r), *căutară* (54^v), *răspunsără* (54^r), *știură* (54^r). Formele cu *-ră* de la pers. 3 pl. apar spre sfârșitul perioadei 1640–1780 în textele sudice, unde perfectul simplu se întrebuița mai des, fapt pentru care devenise necesară diferențierea acestei forme de cea omonimă de prezent²¹.

Verbul *a da* a fost înregistrat cu forma tare *deaderă* (51^r, 55^r, 58^r etc.).

Pentru *mai mult ca perfectul* consemnăm forma analitică, alcătuită din imperfectul verbului *a fi* și participiul trecut al verbului de conjugat: *era auzit* ((42^v), *era făcut* (54^v), *era grăit* (54^v), *erai părăsit* (57^v), *era venit* (117^v). De precizat că această formă apare în toate variantele literare din perioada 1532–1640, cu o frecvență mai mare în textele din nord²².

²⁰ *Ibidem*, p. 338.

²¹ *Ibidem*. Vezi și C. Frâncu, *Din istoria perfectului simplu: formele de persoana I și a II-a plural cu suficul -ră-*, în AL, XVIII, 1967, p. 176–180.

²² ILRLEV, p. 138.

Pentru *viitor* am înregistrat și paradigma alcătuită din *a vrea + conjunctivul* verbului de conjugat: *Și iute va să-i întreabe județul* (55^v); *făcea gătire că, iată, un împărat vrea să vie într-însă* (48^r).

Conjunctivul prezent este exprimat uneori prin postpunerea conjuncției: *Bucurără-să și să veseliră* (61^r), *împărția-să apă* (61^r), *Sparie-mi-să mintea* (47^r).

Conjunctivul perfect prezintă forma cu auxiliarul variabil: *să fiu dosădit* (54^r), *să fii luat* (57^r), potrivit normelor din epocă.

La *condițional perfect* am consemnat, pe lângă formele literare din limba română contemporană, paradigma de tipul *a vrea + fi + participiul* verbului de conjugat: *de vrea fi dat mișelului pâne* (51^v), *de vrei fi ispoveditu* (57^r).

Pentru *imperativul prohibitiv* am notat forma în *-areți*: *nu vă foarte bucurareți* (50^v).

Infinitivul lung, aflat în regres în perioada specifică textului nostru, a fost înregistrat în: *erai părăsit de-a facerea păcate* (57^v).

Locuțiuni și expresii verbale

a avea credință „a crede în...“: *Costantin neștine primichir fecior de suflet acestui preacuvios, multă credință avea cătră el și se ruga mult sfântului să vie în casa lui* (41^v);

a cădea întru înșelăciune „a se înșela“: *Că deacă mergu la hora place-le și apoi cad întru înșelăciune* (42^v);

a cădea în păcate „a păcătui“: «*Înșela-mă-va și voiu cădea în păcate*» (42^r); *după ispovedanie și apoi cade în păcate, mai mare muncă ș câștigă* (58^r);

a da laudă „a slăvi“: *Și să auziia cântare îngerească, tot dânc laudă lui Dumnezeu* (107^v);

a face închinăciune „a se închina“: *Și feciu închinăciune până la pământ* (64^r);

a face voroavă mare „a țipa, a vocifera“: *Și făce voroavă mare procleații, aducând spre mine spu<su>ri minciunoasă, și anume aduceam mi aminte când a<m> mințit și pentru ce am mințit (53^v);*

a fi nevăzut „a dispărea, a pleca“: *Iar hitleanii draci, deacă văzură așea, ei fără glas stătură mult și apoi strigară și țipară foarte tare. Și fură nevăzuț (52ⁿ);*

a lua iertăciune „a fi iertat“: *Tu, de vrei fi ispoveditu-ț păcatele tale fără sfială duhovnicului tău și să fii luat învățătură și să-ț umpli po<ca>aniia, fire-ai luat de la el iertăciune (57^{r-v});*

a lua lăsare „a fi iertat“: *nici feace învățăturile lor, nici oprire, nici lăsare de la dinșii nu luo (60ⁿ);*

a lua oprire „a primi un canon“: *nici feace învățăturile lor, nici oprire, nici lăsare de la dinșii nu luo (60ⁿ);*

Adverbul

aciiăș „imediat“: *Aciiăș sosia Duhul Sfânt, nu ca să vindece numai trupurele, ce și suflete orbite (41ⁿ);*

acoace „încoace“: *„Chemăți acoace toț aleșii miei (109ⁿ);*

acolea „acolo“: *Șizu acolea, lângă poartă, să odihnească (40^v);*

adevăr „adevărat“: *Adevăr, zice, că de cându-l răstignim noi, iar fealiul nostru nu văzu nici un bine“ (143ⁿ);*

adeverit „convins, încredințat“: *Ci creade tare și ține așea, adeverit, că cine nu creade în Isus Hristos, fiiul lui Dumnezeu ce vine în lume, procleat este (46ⁿ);*

aiave „întocmai, exact“: *Și prost, toate eresurile făcătorilor, aiave să arăta scripturile tuturor (115ⁿ);*

aimintrea „altfel“: *Dar ceaste păcate cine le-au făcut di<n>tinereate, aceastea și alte, în chipul celora ci rătăcesc curvind și aimi<n>trea moartea așteptând?» (50^v);*

alegând „în afară de“: Tu ești Dumnezeuul nostru cela ce cu tatăl și cu Duhul te-ai împreunat și alegând de tine alt Dumnezeu nu știm’ (120^v);

ales „amănușit, anume“: Iar ales aiave să oblicia (55^r);

au „oare“: «Au n-avem nimic? (50^v);

camai „mai“: pace lui Dumnezeu, camai dulce ca miiarea (110^r);

cățelin „încet“: Și aceștia mergea cățelin și tăcând (117^r);

curând „repede, degrabă“: „Curând să-m spui cine ești, căci te adusără la mine ca o iscoadă“ (40^r);

de acia „apoi“: Și de acia nici avuiu mâni, nici picioare (51^r);

de-amăruntul „amănușit“: Văz eu că mă întreabă de-amăruntul și mă cutremur de spaimă» (57^r);

deci „apoi“: Deci, deaca mă luară acei 2 voinici frumoș, eu-m văzuiu trupul fără suflet zăcând nerădicat și nesimșit (51^r);

demâneața „a doua zi“: Iar demâneața iar zisă să-l aducă (40^r);

încai „măcar“: Poș încai să nu cu făpta, încai cu cuvântul și cu suspin de la inimă milă să arăș (60^v);

mainte „înainte“: Și-l întrebară ca și mainte (40^r);

pedestru „pe jos“: unii dintr-înșii mergea spre aer, iar alșii pedestri mergea (97^v).

prost „simplu“: Și-i răspunsă sfântul așea, prost (40^r);

usebi „separat, deoparte: Usebi era orașul apostolilor, usebi era al prorocilor, usebi al mucenicilor, usebi al prepodobnicilor, usebi al patriarșilor (62^r);

Locușuni adverbiale

cu adevăr „într-adevăr“: acum bine cred iudei<i>, procleșii și întunecașii de lumină și cu adevăr orbii (43^r);

cu amar „îndurerat“: Iar ceia ci era de-a stânga văzură aceastea ș plângea cu amar și să ruga căindu-să de greșeale (124^v);

- cu dreptul „cinstit“: *Nu întreba numai cu dreptul, ce și cleveția și minția aceștia* (59^v);
- cu dulceață „blând“: *Și cu dulceață grăia* (50^v);
- cu ispită „cu pricepere, cu experiență“: *Și după ace<e>a cu ispită mă întreba ce-am făcut eu* (59^v);
- cu mânie „mânios“: *Samon nu suferi, ci-i grăi cu mânie către sfântul* (39^v);
- cu negândire „nepăsător, inconștient“: *Iar ei cu negândire lăcuiesc și de moarte nu gândesc* (55^v);
- cu nevoie „greu, anevoie“: *Vezi cu câtă nevoie trece sufletul de acești procleați de vămășari putearnici* (55^v);
- cu urgie „furios, dușmănos“: *Și zicea cu urgie și cu mânie către ceia ci era cu el să mă întreabe și să mă ispitească* (54^r);
- de năprasnă „deodată“: *Și vine moartea de năprasnă* (51^r);
- drept aceea „pentru acest motiv; deci“: *Drept aceea, cu neșchită dulceață-i dăruie* (137^r); *Drept aceea cea vedeare cu dulceață o văzum* (49^v);
- din destul „cu prisosință“: *Iar aceastea din destul cu osteneală și cu sudori adunate-m sânt, ce mi să și dăruiră»* (52^v);
- din veac „din cele mai vechi timpuri“: *Cu ce să spurcară oamenii din veac?* (120^v);
- fără greață „ușor“: *Și trecuiu și aceasta fără greață* (56^r);
- fără treacă „repede“: *fî-va fără treacă întrebat înaintea giudețului?* (57^v);
- pre adevăr „într-adevăr“: *Că, pre adevăr, păcătoșii sânt fără frică* (133^v).

Prepoziția

a „la“: *sau merșu cu multă osârdie la beserecă a rugă* (51^v);

de „despre; din cauza“: *Nu avură să-m grăiască nimic, numai de aceasta întrebară* (58'); *sau suspinaiu de năpăștile vrăjmașuluiu* (51');

drept „pentru“: *trimcasă niște boiari în țara lui, departe, drept o treabă* (39');

dintru „din; de la“: *Și dintru ochii lor curea purori ca dintr-o boală* (114'); *Și-i laudă Domnul pentru curăția lor, că viiară nespurcată dintru nașterea lor până la moarte* (126');

împrotiva „în schimbul; în comparație cu“; „în față“: *Iar îngerii deaderă împrotiva păcatelor mele măsură din darul Domnului* (60'); *aceasta-i împrotiva aceia umbră caste* (64'); *vine și stătu desupra acc<i>i cetăț, împrotiva porței unde sta Domnul*(129');

prespre „peste“: *te-ai îmbătat atunci prespre trebuință* (55').

Locuțiuni prepoziționale

direp ce „de ce“: *Direp ce vă-i năravul, de curăți numaidcât la omul ce moare* (51').

Conjuncția

au „fie, sau“: *au cu cuvântul, au cu faptă* (50'); *Ce încătruo veș vrea să meargeți, puteș: au în viața veacilor, au întru împărășia criului, au întru viață fără moarte sau întru munca de veac* (101')

căci: *„Curând să-m spui cine ești, căci te adusără la mine ca @ iscoadă*“ (40');

ce (ci): *nu numai ce-știa eu, ce încă și ce nu știa* (54'); *Samon nș suferi, ci-i grăi* (39') etc.

de „încât; și; dacă: «O, întunecașilor și procleșilor! Direp ce vă-năravul, de curăți numaidcât la omul ce moare, de-l întristaș și-l spăriaș, strâgând fără rușine? (50'); *Și-m deaderă de beuiu* (51'); *Iar ei cerea ce*

ispitire faptele ceale bune, bunătățile: de vrea fi dat mișelului pâine, sau adăpau setosul 51^v);

e „și“: Cade-să a grăi preacurvie de aceastea e nu curvie (59^v);

să „dacă“: Poț încai să nu cu fapta, încai cu cuvântul și cu suspin de la inimă milă să arăț (60^v);

deaca: Deaca grăi acest voinic luminat așa, iar ei, câte făcuiu din tinerețele mele au cu cuvântul, au cu fapta, ei striga cu glas mare (50^v).

Interjecția

amar: Amar celuia ce nu te iubi și venitul tău cel înfricat nu-l înțeleasă! (107^v);

iute: Iar ceia ci era întru întunearec și în u<m>bra morșiei, ei striga „amar, amar!“, alții „iute, iute!“ (62^v)

vaide: Vai de noi, vaide! (131^v).

SINTAXA

La nivel sintactic au fost consemnate frecvent construcții greoaie, care creează dificultăți în înțelegerea mesajului. În continuare, ne vom opri atenția asupra acelor particularități sintactice care se abat de la normele limbii literare actuale.

Sintaxa propoziției

Subiectul apare frecvent reluat²³, fie printr-un pronume: *Iar vameșii acestui văzduh, cumuș auziră zicând îngerii aceastea unul cătră alt, ei <ne> și sloboziră* (53^v), *Iar hitleanii draci, deacă văzură așea, ei fără glas stătură* (52^r), fie printr-un substantiv: *Și fiindu-mă îngerii la ei, iar ei să apropiară și cei întunecați grăind* (51^r).

Textul prezintă multe exemple în care gerunziul apare cu valoare predicativă, fapt care de multe ori se explică prin influența originalului slavon: *Eu cugeta de <ce era> albă fața lor: că era îngerii lui Dumnezeu și înțeleptul oltariu de sus cădindu-l* (49^r); cf. ms. sl. 312: *вѣшнїи ѿлтарѣ разоумно кадѣще* (48^v) „altarul de sus cu înțelepciune cădind“.

Structura originalului slavon a influențat uneori elipsa verbului a fi la indicativ prezent: «Nu <este> tuturor așea, ce cât sânt ca tine de nu să spovediră și-i ajunsă moartea (57^r).

Atributul substantival opozițional apare atât acordat în caz cu partea de vorbire pe care o determină: *O, iute noao, neplecașilor și păcătoșilor* (114^r), cât și neacordat: *darul precuviosului părintele Vasilie* (55^r).

Genitivul analitic a fost consemnat în câteva exemple: *mese<ară>tatea de fapte bune* (55^v–56^r); *loc de județ* (117^r).

Atributul substantival adnominal, întâlnit frecvent în textele vechi românești, a fost consemnat în câteva situații, influențate de originalul slavon: *mi-au slujit răpaus bătrâneșelor mele* (52^r); cf. ms. sl. 312: *послужила ми ес. поконвше моа старостѣм*; *Carele easte Caiafa cu Pilat din Pont, că aceia ră<sti>gniră pre acesta, ci easte acum judecătoriu viilor și morșilor?* (142^r).

²³ În legătură cu reluarea subiectului în textele vechi românești, vezi Elena Carabulea, *Repetarea și reluarea subiectului în limba română din sec. al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1975, p. 103–109.

Atributul pronominal în dativ a fost înregistrat în contextul: *pentru darul sfântului-ț părinte, scăpaș de înșii* (60^r).

Atributul adjectival, acordat în gen, număr și caz cu substantivul regent în cele mai multe situații, a fost înregistrat cu forma nearticulată, deși apare antepus: *întorcându-ș întunecată fața lor* (50^r).

Complementul direct exprimat printr-o formă conjunctă a pronumelui personal apare frecvent postpus: *Și-l prinsără, legară-l și-l dusără-l la împăratul* (39^v); *aducea-le de față* (59^v); *și nimic nu află de cealea, ci era scrise, că Sfântul Duh nevăzut piarde-le de-aciia* (57^v); *Chema-l prin casele sale* (41^r); *Mergând noi și vorovind acestea, tâlni-ne altă vămășie* (58^r). *Mergând noi, văzum-o rroorată și cu unt dumnezeiesc și cu mir de nardos* (63^{r-v});

Contextele care atestă aticiparea sau reluarea complementului direct prin formele atone ale pronumelui personal în acuzativ alternează cu acelea în care acest fenomen nu s-a produs: *Și le purta aceastea voinicii cei frumoș* (52^v), *De ne vor înviia aceia pre noi, noi să nu ne teamem de rău* (114^v); *Eu aceastea și le uitaiu* (54^v); *Și chemă pre sfântul săhastru* (39^v); *Iar vindecatul ruga pre sfântul* (40^v); *Vameșii strigară pre mine* (58^r).

În câteva situații am consemnat exprimarea complementului direct prin verb la infinitiv: *iar ei să aibă a-l putea opri să nu să suie la ceriu* (56^v); *mi-i și frică a chiti de acealea* (41^v).

Complementul direct exprimat prin nume de persoană, proprii sau comune, ori prin pronume personale, demonstrative sau nehotărâte apare construit cu sau fără prepoziția *pre*: *nici putea pomeni c-am urât cineva* (53^r); *să învățaș toș oamenii miei calea spăseniei și să-i izbăviș de gârțanul diavolului* (99^v); cf. *Și chemă pre sfântul săhastru* (39^v); *De ne vor înviia aceia pre noi, noi să nu ne teamem de rău* (114^v).

Complementul indirect în dativ fără prepoziție apare construit cu verbele: *crede, ispovedi, lucra, ruga*, sub influența originalului slavon: *Bātu Eghipetul pentru că nu crezură Domnului ce deade lor leage în*

muntele Sinaei (42^r); De izmailteanii ce nu crezură lui Hristos (117^r); n-ai ajuns să te ispovedești duhovnicului tău (57^v); lucrare chinurilor trupului (135^v); Și mearsăm către altă vamă, ci easte <a> sluji idolilor (58^v); lucrând pânteceului și trufiei (55^v); să ruga mult sfântului să vie în casa lui (41^v).

Uneori, din cauza anacolutului, complementul indirect în dativ apare exprimat prin pronume în nominativ: *Dirept aceea și ceia ci s-au închinat lor nici un cuvânt nu le scrie» (57^v); aceasta-i împotriva aceia umbră easte (64^r).*

Textul prezintă atât exemple care atestă anticiparea sau reluarea complementului indirect: *Și-i spusără împăratului (39^v), au nu ne ajunge noo de răutatea ce s-au adunat hitleanii draci (42^v); le duc fieșcăruia păcatele, fiind el încă viu (56^v), să le dea lor loc spre miazănoapte (136^v), cât și contexte în care procedeul lipsește: noi am ogodit lor (114^v), și feacără lui și gloatei lui ca și Ariei și cu slujitorii lui (138^r).*

Complementul circumstanțial de mod comparativ apare exprimat printr-un pronume personal în nominativ: *„Cine face lucrure într-ascuns ca sodomleanii și ca tu, aceia sânt necuvioș“ (40^{r-v}); cui easte păcătos ca și eu (50^r).*

Sintaxa frazei

La acest nivel al analizei ne propunem să atragem atenția asupra unor situații mai puțin obișnuite de construire a frazei.

Conjuncția coordonatoare adversativă *e* are o singură apariție, concurată fiind de conjuncțiile *ce, iar(ă)*: *Cade-să a grăi preacurvie de aceastea, e nu curvie (59^v); cf. unii dintr-înșii mergea spre aer, iar alții pedestri mergea (97^v), Eu-i văzuiu mergând unii cu alții, ce unii dintr-înșii mergea spre aer, iar alții pedestri mergea (97^v).*

Propoziția atributivă este uneori introdusă prin adverbele de relație *cum* și *unde*: *Și vine vreama cum mulți păgâni din Țarigrad cunoscură sfântul pentru ciudesele (41^r); Deci dar după aceaste făgăduite*

înfricate cum făcuș fără frică, deaderă și acestora deatoriul și trecum (58^r); să auzi glas de trâmbiță, unde trâmbiță foarte tare (119^r), de-ai fi văzut acea cetate unde easte raiul ce feace Dumnezeu, cu frică te-ai fi spăriat (64^r).

Propoziția completivă directă este introdusă prin adverbul de relație unde: Și căutând noi cătră aceștia văzum unde venia 4 voinici de sus, fiind câte o lumină mare și cu înfricat foc arzând (48^v), Și văzum unde ieșia din ceriu un stâlp de foc (48^v).

Propoziția circumstanțială de timp este marcată adeseori de conjuncția deaca (deacă): Deaca grăi acest voinic luminat așea, iar ei, câte făcuiu din tinerețele mele au cu cuvântul, au cu fapta, ei striga cu glas mare, murguia și grăia (50^v), Deci deaca mă luară acei 2 voinici frumoș, eu-m văzuiu trupul fără suflet zăcând nerădicat și nesimțit (51^r), Ei, deacă ne văzură, aciaș ne ieșiră înainte (53^v).

Propoziția circumstanțială consecutivă apare frecvent introdusă prin cât: Și cu atâtea rane-l zdrobiră, cât abia rămasă viu (40^r), atâta era de amar, cât într-acei ceas mi să zmulă sufletul și sări din trup (51^r), Iar ei scrășniia cu dinții, cât în părea că mă vor înghiți viu (53^v). Aceeași subordonată are uneori ca element introductiv adverbul de relație cum: Deci de n-au lucrure bune multe, cum să poată scăpa din mânilor lor, așea le duc fieșcăruia păcatele, fiind el încă viu (56^v), trâmbița foarte tare, cum de acel glas tremura și înșiș îngerii lui Dumnezeu (119^r).

Propoziția circumstanțială de cauză este adesea introdusă prin unde: Dirept acea toate fură tocmite și să scârbesc, unde greșiră și să pocăiră (57^v); Iar procleții scrășniia cu dinții săi, unde putum scăpa din mâna lor (60^r); Bucurară-să și să veseliră de mine, unde-mi văzură sufletul întru împărăția lui Dumnezeu (61^r), Și ei să rușina unde să vedea în câtă urgie sânt (116^r).

Propoziția circumstanțială finală se construiește uneori cu adverbul cum: merge pre la toate vamele de-i scrie păcatele lui, cum când va ieși sufletul, iar ei să aibă a-l putea opri să nu să suie la ceriu

(56^v). Aceeași subordonată apare introdusă prin conjuncția *să*: *mearsă să ia poamă dintr-însul* (44^r).

Propoziția circumstanțială condițională este introdusă prin *să*: *Iar să easte omul viu și ș-au curățit păcatele cu ispo<ve>daniia, ei să nevoiesc în locul acelora să scrie altele* (57^v).

Propoziția circumstanțială concesivă este uneori introdusă prin *să*: *Iar să-l văzură în uliță învățind și întunearece de seamne făcând și cu dinșii beseduind și învățind și nu-l cunoscură* (42^v),

Propoziția circumstanțială de relație are ca element introductiv în unele situații adverbul de relație *cum*: *Ce câț oameni în lume pârâia cum le era viața și în ce ceasul pârâia, înaintea mea le aducea acei etiopi* (52^v).

Topica părților de propoziție

Uneori, numele predicativ precedă verbul copulativ: *aceasta-i împrotiva aceia umbră easte*“ (64^r)

Destul de frecvent morfemul de superlativ absolut *foarte* apare postpus, potrivit originalului slavon: *cetate minunată foarte* (49^r) cf. ms. sl. 312: град великѣ славо (49^r); *fuiu luminată foarte* (52^v); *mulțime multă foarte* (116^v) cf. ms. sl. 312: мноѣство много славо (57^r); *înălțime înaltă foarte* (61^r) cf. și *polate înalte, foarte tocmite* (61^v);

Complementul circumstanțial de mod, exprimat prin adverbul *foarte*, precedă verbul pe care îl determină: *Nu vă foarte bucurareș, că aicea n-aveș parte, nici soarte, nimic!*» (50^v)

Consemnăm dislocarea grupului nominal în următorul exemplu: *iată, vine cătră mine un bărbat foarte cu bună frâmseate și îmbrăcat cu veșmente de zăpadă* (46^v).

Negafia

În câteva contexte a fost consemnată negafia dublă: *Ce de unde easte el nu-ș știu spune și din cine născu, că nici el nu ne-au spus noao; nici alcineva* (39^v); *nici leage de pogribanie să nu aibă trupul lui* (40^v); *aicea n-aveș parte, nici soarte, nimic* (50^v). Textul prezintă însă și exemple în care verbele nu sunt precedate de adverbul de negație *nu*, situație frecvent întâlnită în textele vechi traduse și provocată de originalul slavon²⁴: *de aciaa nici avuiu mâni, nici picioare* (51^v); *Și cu dulceața lui Hristos n-avură ce grăi spre mine, nici putea pomeni ei c-am urât cineva cândva* (53^v); *Iar ei cu negândire lăcuiesc și de moarte nu gândesc, nici pomenesc, lucrând pântecelui și truffiei* (55^v).

Vorbirea directă și vorbirea indirectă

Vorbirea directă este marcată frecvent prin verbele de declarație *a grăi, a răspunde, a zice*. De multe ori comunicarea este întreruptă de intercalarea verbului *a zice* la pers. 3 sg., ceea ce conferă textului o puternică notă de oralitate: *Iar grăiaște Domnul cătră iudei: «Eu, zice, veniu în numele părintelui meu și nu mă priimit* (43^v); *Cum zisă Dumnezeu cătră Moisi proroc: «Iată, zice, tu veri răpăusa cu părinții tăi, iar oamenii aceștia, ci rămân, rătăci-vor mergând după dumnezei streini* (44^v); *Și iar, cu rostul Isaiei proroc, zisă Domnul: «Arunca-voiu, zice, toiagul meu, ceta marele, și voiu sparge leagea mea din casa lui Israel* (44^v); *„Elu-m răspunsă și zisă: „Aceasta cetate easte a marelui împărat, ce de ea grăiaște proroc David. Aceasta, zice, o zidi Domnul nostru, Isus Hristos, după ce umplu taina nașterii și după suirea lui la ceriu, cătră părintele Dumnezeu* (47^v).

²⁴ Densusianu, HLR, II, p. 399.

Vorbirea indirectă este marcată prin verbul *a zice*, urmat de conjuncția subordonatoare *că*: „*Zis-ai că cred bine iude<i>i. Vasilie zice că ceruș și de la el să-ț arate oarece de vederile sufletești* (46^v); *Iară toc<mealele> voiu zice că era toate umplute din Duhul Sfânt* (109^v).

Anacolutul

Îndepărtarea de la normele sintaxei limbii literare se produce frecvent în textul nostru, determinată fie de urmarea servilă a originalului, fie de neînțelegerea corectă a acestuia. Iată câteva exemple de acest tip: «*Nu <este> tuturor așa, ce cât sânt ca tine de nu să spovediră și-i ajunsă moartea* (57^v); *Iar oamenii ei, așteaptă pușinel și veri vedea nu numai cetatea, ce și împăratul lor! Iar pentru ce ai venit aicea, aiave veri ști că toț cine cred în fii<u>l lui Dumnezeu, viu va fi în veaci și va creade în sfintele învățături și întru zisa sfinților oci, cum să zice în besearca lui Dumnezeu și a săborului* (47^v–48^v); *Și acesta talant, ce eu ț-am dat ție, să nu-l ascunzi, ci să-l spui svintelor besearci, ca pentru cine vor auzi și cu inimă blândă vor socoti și toate dulceșile lumiei le vor urî, iar porâncitele mele vor ținea cu toată dragostea inimiei, eu dărui-i-voiu cu multă dulceșă veacilor și vor dobândi lucrure de spășenie* (99^v).

LEXICUL

Lexicul constituie, probabil, cel mai interesant nivel de analiză lingvistică a textului nostru. Ca observație generală trebuie să spunem că scrierea constituie o imagine fidelă asupra vocabularului textelor specifice perioadei în care a fost scris, adesea aservite originalului. Nu lipsesc însă termenii mai rar întâlniți în limba veche, și nici aceia care sunt înregistrați în dicționare cu o altă semnificație decât cea din textul nostru.

Cuvinte dispărute din limba actuală, învechite
sau regionale
Latine

- aspuma* (< *expūmare*)²⁵ „a scoate spumă“: *Ochii le aspuma cu spume crunte* (134^v);
- anina* (< **anninare*) „a agăța“: *Și precum până să anină oarece, deaderă și trecum* (59^v);
- bucina* (< *bucinare*) „a cânta“: *oblicia câte grăiiu curveaște în tinereațele mele și câte bucinaiu, cum să cheamă cântece de lume* (54^f-54^v);
- cerbice* (< *cervex, -icis*) „ceafă, grumaz“: *Și-m tăie cerbicea mea și nu-m putuiu rădica capul mieu.*(51^v);
- cătelin* (< **cautelinus*)²⁶ „încet, tiptil“: *Și aceștia mergea cătelin și tăcând* (117^v);
- celariu* (< *cellarium*) „cameră“: *Și aciiia era un celariu, preaminunat sălaș* (111^v);
- cumpli* (< *compleo, -ire*) „a se prăpădi, a pieri“: *Și rău să va cumpli sufletul acela, ci nu va ascul<ta> prorocul acela, peri-va dintru oamenii săi* (143^v);
- cure* (*currere*) 1. „a alerga, a fugi“: *Direp ce vă-i năravul, de curăți numaicât la omul ce moare, de-l întristaț și-l spăriați strâgând fără rușine?* (50^v); 2. „a curge“: *Și dintru ochii lor curea purori ca dintr-o boală* (114^v);
- fât* (< *fetus*) „copil“: *sau făcuiu învățătură multă pentru feții ceia dragii* (54^v);

²⁵ Vezi MDA, s.v. *aspuma*; cf. DA, s.v., unde nu este exclusă formarea acestui verb prin derivare de la *spuma*.

²⁶ Vezi DA, s.v. *cătinel*, unde se afirmă: „Cuvântul s-a simțit, prin etimologie populară, compus din *caute + lenis*. Primul element *căte*, a fost confundat cu *căta* «puțin» (...)“.

- fur, fură* (< *fur, -em*) „cel care fură, tâlhar“: *Aceștia era furi<i>i și mitarnicii* (132^r); «*Cine nu va intra pre ușa evangheliei mele, furi sânt și tâlhari*» (99^r); *Pre unii să ivia scriptura: „Să-i bărbatucigătoriu“, (...)* *pre alții „furul“ și „fura“* (116^{r-v});
- fuștiu*²⁷ (< *fustis, -em*) „bătă, toiag“: *pre falci lovituri cu toiage și cu fușture* (59^r);
- împuta* (< *impūto, -are*) „a socoti în rău, a lua în nume de rău“: *Acestea toate să vădiră și să împuta* (58^r);
- înfră<m>soșa* (*informosiare): „a împodobi, a înfrumuseța“: *Iar aceștia lăcuiesc într-însă și să înfră<m>soșadză cu mii de bunăță și de flori* (112^r);
- mâneca* (< *manicare*) „a se scula din zori“: *Foarte mult mânecaiu de mâncai de dimăneață ca porcii* (58^r);
- mortăcină* (< *morticina*) „stârv, hoit“: *Alto le era trupurele împușite ca și o mortăcină fierbând cu viermi* (114^v);
- patrichie* (< *patricius*) „patrician“: *Eu sânt Samon patrichie, parachimul împăratului* (40^r);
- pedestru* (< *pedester*) „pe jos“: *unii dintr-înșii mergea spre aer, iar alții pedestri mergea* (97^v);
- păsa* (< *passare*) „a merge“ (numai la imperativ): *Însă pasă mai înlăuntru și veri vedea în ce sânt* (63^r);
- scumpăra* (< *excomparare) „a cumpăra“: *iar sfinșii îngeri le lumina la cumpănă cu ale mele păcate din ce era, unul după alalt, de scumpăra aceastea* (51^v-52^r);
- vârtos* (< *virtuosus) (numai la comparativ: *mai vârtos*): 1. „mai ales“: *Striga de aceștia să facă bine, mai vârtos milostenie, că-i mai bună de toate bunățășile* (55^v); 2. „mai tare“: *Și era toș într-un chip, luciia mai vârtos de soarele de șapte ori* (126^r);

²⁷ Formă de singular a lui *fușture*, reconstituită din pl. *fuști* al lui *fuște*. Vezi DA, s.v.

via (< *viuere*) „a trăi“: *Domnul meu, ce cetate easte aceasta și ce oameni viază într-însa* (47^v).

Slave

agarean (< v.sl. агарѣнинъ) „păgân, necredincios“: *Și o văzură și agareanii și tremura* (118^r);

arap (< bg. арап; cf. sârb. *arap*, *harap*, rus. арапъ, v.sl. арапъ, n.-grec. ἀραπίης, toate din tc. *arab*)²⁸ „persoană cu pielea și cu părul de culoare neagră“: *Și aciaș săriră niște arapi ca niște tâlhari* (56^r);

aromat (< v.sl. ароматъ) „substanță vegetală care răspândește aromă“: *flori cu bună-mirosenie și șipoc de mir cu aromat* (62^r);

aspidă (v.sl. аспида): „șarpe veninos“: *Altora le era fața neagră ca însăș a Satanei, altora neagră jumătate, iar unora ca de aspidă, altora ca de năpârcă* (114^r);

bâhă (< bg. бѣха) „tăgadă, împotrivire“: *Într-înșii era bâha și mâniia* (59^r);

besedui (< v. sl. бесе́довати) „a discuta, a vorbi“²⁹: *Iar să-l văzură în uliță învățind și întunearece de seamne făcând și cu dinșii beseduind și învățind și nu-l cunoscure cum să cădea să-l cunoască* (42^v-43^r);

bezdnă (< v.sl. бездѣна) „abis, adâncime“: *iar ei să aibă a-l putea opri să nu să suie la ceriu, ce în bezdnă să-l ducă, unde șed și ei, până la a<l> doile venit al lui Hristos* (56^v)

boiarin (< bg. боляринъ) „nobil, aristocrat“: *Și lui părea că <trebuie a> să închina înaintea lui ca la un boiarin* (39^v);

camatnic (< v. sl. каматѣникъ) „cămătar“: *Pre unii să iviia scriptura: „Să-i bărbat ucigătoriu“, (...)pre alții „bețivul“ și „bețiva“, „camatnicul“* (115^{r-v});

²⁸ DA, s.v. *arap*.

²⁹ Cuvântul nu este înregistrat în DA. Vezi Densusianu, HLR, II, p. 503, precum și Scriban, DLR, s.v. *besedui*.

- cădi* (< v. sl. кадити) „a tămâia“: *era îngerii lui Dumnezeu și înțeleptul oltariu de sus cădindu-l* (49^r);
- ceteș* (< v. sl. читиць) „lector“: *Într-înșii era și episcopi, și popi, și diaconi, și ceteșii și cântători* (134^r);
- chiti* (< sârb. китити, sau bg. китю „a face buchete“, sl. кѣта „buket“)³⁰ „a medita, a se gândi“: *Chitiu: «Ticăloase Grigorie, aproape-ț easte ceasul și-ț veri afla împutare»* (42^v); „a-și aduce aminte“: *Ce să-ț spui nu să dumereaste sufletul meu să gândească de înșii, până mi-i și frică a chiti de acealea* (41^r);
- ciudat* (< bg. чюдатъ) „minunat, miraculos“: *O, ciudate Hristoase împărate!* (40^r);
- ciudesă* (< v. sl. чюдо; cf. bg. sârb., cr., rut., rus. чюдо) „minune“: *mulți păgâni din Țarigrad cunoscără sfântul pentru ciudesele* (41^r);
- clevetă* (v. sl. клевета) „calomnie, hulă“: *ținuiu gura mea de cuvinte deșerte și de clevete* (51^v);
- clevetnic* (< v. sl. клеветникъ) „calomniator“: *Duceți-vă de la mine, păcătoșilor și necuraților și scârnavilor, că întru ascuns și furiș <ași> făcut răutățile, și pomenitorii de rău și băscarnicii și clevetnicii* (122^{r-v});
- dosădi* (v. sl. досадити) „a chinui, a amărî“: *Și căutară mult vameșii și nu aflară la mine nimic ca să fiu dosădit mișei* (54^r);
- dodei* (< v. sl. додеати) „a supăra, a necăji“: *celora ce dodeiesc din iudei* (42^r);
- eres* (< v. sl. ересъ) „rătăcire, păcat“: *să borască răul și perirea și putrejunea și mâniia și necurăție și urgiia și toate mușinile și toate eresurile* (49^v);

³⁰ DA, s.v. *chiti*; vezi, de asemenea, Ciorănescu, DER, unde se afirmă: „Cu toate că evoluția semantică este firească în toate fazele ei, este rar ca un cuvânt sl. să fi dezvoltat în rom., de la sine, o gamă atât de întinsă de sensuri. Este de presupus că în evoluția sa ar fi influențat vreun cuvânt ca *a căta*, sau poate ngr. κινάω «a vedea, a privi»“.

- eretic (eritic)* (< v. sl. еретикъ) „păcătos“: *Și aciaș răpiră-i îngerii cei de foc și-i aruncară în muncă cu alafți eretici* (141); *Și toț îngerii strigară pentru să se rușineaze toț eriticii și necredincioșii iudei* (119^v-120^v);
- gârtan* (< v. sl. грѣтанъ) „gâtlej“: *să învățaț toț oamenii miei calea spăseniei și să-i izbândiț de gârtanul diavolului* (99^v);
- gomon* (< v. sl. гомонъ) 1. „adunare, sfat“: *Dece, deacă zisără aceștea, așea să îngrozi ceriul și pământul de gomon ca acela.* (119^v); 2. „gâlceavă, larmă”, sens etimologic³¹, propriu termenului notat marginal în text, cu referire la următorul pasaj: *Și după aceasta fu sunet mare și fulgere și glas de sus să auziia* (116^v);
- iute* (< v. sl. лютъ, sârb. bg. лют) „cumplit, rău“: „*O, iute nebunie, au nu ne ajunge noo de răutatea ce s-au adunat hitleanii draci, ceia ci domnesc hora?* (42^v); „*violent, furios*“³²: *văzuiu niște ceate multe de etiopi împrejurul patului meu, vorovind și țipând ca niște fieri iuți* (50^v); (interj.) „*vai*“: *O, iute noao, neplecaților și păcătoșilor, că, pentru că sântem necuraț, cu adevăr va Dumnezeu să ne arunce în focul nestâns!*“ (114^{r-v}); „*O, iute, iute noao!*“ (131^v);
- jitie* (< v. sl. житиѣ) „istoria vieții unui sfânt, biografie“: *Jitiia și vederile ciudeselor preacuviosului părintele nostru Vasilie* (39^v);
- milostenie* (< v. sl., medio-bulg. милостинѣ, prin apropiere de cuvintele derivate cu sufixul *-enie*) „binefacere“: *Striga de aceștia să facă bine, mai vârtos milostenie, că-i mai bună de toate bunătățile* (55^v);
- nărocit* (part. vb. *năroci* < v. sl. нарочити) „însemnat“: «*Au n-ai beut, iată câ<te> păhară, în ceale zile nărocite, când bea cu tine cutare*

³¹ Vezi și DA, unde *gomon* este definit prin „adunare sfat”. Pentru „gâlceavă, ceartă” se face trimitere la Cihac, fără a se da însă vreo atestare.

³² Densusianu, HLR, II, p. 445.

- bărbat și cutare muiare și te-ai îmbătat atunci prespre trebuință?» (55^r);*
- năprasnă* în loc. adv. *de* ~ (< v. sl. напрасно) „dintr-o dată, fără veste“:
- Și aciaș să sloboziră îngerii de năprasnă spre dânșii (106^v).*
- oblici* (v. sl. обличити) „a descoperi, a găsi“: *Însă scârnăviile noastre ceale ascunse ea le avea la sine și nu oblicia lucrurile noastre cu ispovedanie cătră niscare preuț (60^r);*
- obrezui* (< v. sl. обрѣзovati) „a (se) circumcide“: *De s-arc obrezui iude<j>i și cu tot adevărul să-ș săvârșească legea sa, Dumnezeu nu caută spre ea, spre lucru sterp ca acela (44^r);*
- ocaianic* „păcătos” (< v. sl. окаяникъ): „O, va<i> de noi, rău sămn văzum că vine, vai de noi, ocaianicii de noi. (116^r);
- ogodnic* (< v. sl. оґодинъ) „binecuvântat, iubit” (aspectul formal se explică prin influența derivatelor cu sufixul *-nic* sau ca urmare a confundării termenului cu sârb. оґодиникъ³³): *dar de la ogodnicul lui Hristos, Vasilie (56^r);*
- otcârvenie* (< v. sl. откѣрвеніе: *Și Ioan, fiiul tunetului, dintru otcârvenia sa grăiaște iudeilor (45^r);*
- piștă* (< v. sl. пища) „hrană“: *Iar de împreunarea aceii înțeleapte piște, sfînșii se sătura pâna la destul (112^r);*
- pocaanic* (v. sl. покаяник) „penitență“: *Cându-ș ispovedeaște neștine păcatele până-i viu și pocaanic face, lasă-i lui Dumnezeu toate câte au greșit (57^v);*
- podobie* (< v. sl. подобіе) „copie, imitație, închipuire”³⁴: *Iar cu curând pogorâiu dintru înaltul ceriului și <di>n podobiia celui munte, unde era cu stând (98^v);*

³³ Densusianu, HLR, II, p. 519.

³⁴ În legătură cu aceste sensuri mai puțin obișnuite, vezi Eugen Munteanu, *Studii de lexicologie biblică*, Iași, 1995, p. 168.

- podobnic* (< v. sl. *ПОДОВЬНИКЪ*) „asemenea, la fel“: „*Au nu sânt eu Domnul pururea fiind podobnic prestre tot lui Dumnezeu și tatălui cu a mea dumnezeire?* (137^v);
- pogribanie* (v. sl. < *ПОГРЕВАНІЕ*) „înmormântare“: *să-l arunce în vo<l>bura mării, ca nici leage de pogribanie să nu aibă trupul lui* (40^v);
- polată* (< bg. *ПОЛАТА*) „palat“: *văzuiu polate înalte, foarte tocmite* (60^v);
- Rim* (< v.sl. *РИМЪ*) „Roma“: *într-aceastea vremi, în noul Rim, în Țarigrad arătă-să părintelui nostru* (39^r);
- săbor, zbor* (< v. sl. *СЪБОРЪ*) „adunare, sinagogă“: *beseareca lui Dumnezeu și a săborului* (48^r); *Iar când să adună ei în zbor împreună simbăta, nu easte Dumnezeu între ei, ci Satana easte pre mijlocul lor în zborure* (45^v);
- scârnav* (< v. sl. *СКРЪНАВЪ*) „murdar“: *Era aceastea veșminte făcute din puturoasa și scârnave îmblete, ce să tăvăliia în curvie ca porcii în tină* (59^v);
- sirep* (< v. sl. *СВЕРЪПЪ*) „greu de stăpânit“: *Și ceștia era în vedeare ca idolii cei sireapi și mânioș foarte* (141^v);
- smârd* (< v. sl. *СМРЪДЪ*) „murdar, scârbos“: *Și-i fu rușine smârdului Samon* (40^v);
- spăsenie* (< v. sl. *СЪПАСЕНИЕ*) „mântuire“: *Și scripturile să iviia spre ei, ivindu-să au spēsenie, au osândire* (121^r), *Vai de ceia ce nu-ș cumpără spēseniia dintru bunătășile sale* (133^v);
- spodobi* (< v. sl. *СЪПОДОВИТИ СЯ*) a se învrednici, a fi demn de ceva“: „*Bucură-te, că te-ai spodobit a fi mumă lui Dumnezeu*“ (139^r);
- șipoc* (< sl. *ШИПОКЪ*) „rodiiu“: *flori cu bună-mirosenie și șipoc de mir cu aromat* (62^r);
- uidr*³⁵ (< sl. *УДИТИ*) „a scăpa cu viață“: *Iar lor le părea că el cu putearea drăcească și cu farmecele uideăște* (40^v);

³⁵ Vezi DLR, s.v. *udr*², în raport cu care *uidi* este variantă lexicală.

- usebi* (< v. sl. *особь*, modificat sub influența vb. *a osebi*) „separat, deoparte“: *Usebi era orașul apostolilor, usebi era al prorocilor, usebi al mucenicilor, usebi al prepodobnicilor, usebi al patriarșilor* (62^r);
- vorovi* (< v. sl. *говорити*) „a țipa, a striga“: *văzuiu niște ceate multe de etiopi împrejurul patului meu, vorovind și țipând ca niște fieri iuți* (50^r);
- zaveasă* (< v. sl. *завѣса*) „perdea“: *Iar pomesteala ei și oltarul, și zaveasele, și masa, și toate treabele beseareciei așa era, cum fire de om n-o poate spune* (109^v);
- zlac* (v.sl. *злакъ*) „verdeață“: *Și acealea cu mâna lui Dumnezeu era tocmite la locure de zlac, la locure de răcoare, la locure de răpaus, la loc de pace și de liniște* (62^r).

Grecești

- catastih* (< *κατάστιχον*) „registru, carte“: *«eu sânzur umplu matca focului de suflete omenești din catastihul meu»* (60^r);
- cresteal* (< *χρυστάλλος*) „cleștar“: *Și era poarta raiului ca și un cresteal* (61^r);
- nardos* (< *νάρδος*): *Mergând noi, văzum-o roorată și cu unt dumnezeiesc și cu mir de nardos* (63^{r-v});
- vistiariu* (< *βιστιάριον*) „depozitar, păstrător“: *„Mân-gâitoriu de suflete dreapte, cela ci pretiutindinea toate le umpli, vistiariul dulceșilor și de viață dăătoriu, vino și te iveaște* (138^r).

Maghiare

- chip* (< *kép*; dial. *kíp*) „semn, minune“ (în expr. vb. *a face chipure*): *Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de-*

oameni-iubirea sfinteii, preaințe-leaptei și nespusei tocmale, ce sânt cătră spăscenia sufletelor, chipure făcând (39^v);

harminjic (cf. *harmincad*)³⁶ „camătă”: *Și mearsem în sus la altă vamă ce era în harminjiia* (54^v);

murgui (< *morogni*) „a murmura”: *ci striga cu glas mare, murguia și grăia* (50^v);

pârcălab (*porkoláb*) „administrator”: *Zisă Domnul casei pârcălabului său să le dca fieșcăruia câte un dinariu* (127^v);

sălaș (< *szállás*) „locuință, casă”: *«În casa părintelui meu sânt sălaşure multe* (47^v).

Turcești

hochim (< *hüçüm*) „scrisoare”: *Și ținea în mâna sa hochim de foc, trimeaterca Domnului cătră Satana* (49^v);

măhramă (< *mahrama*) „bucată de pânză, tivită pe margini și împodobită cu diverse cusături”: *Și purta o măhramă pre umerle sale* (125^v).

Germane

glajă (< *Glas*) „sticlă”: *Și ne aflăm la un câmp de glaje* (49^v).

Cuvinte cu origine incertă

*bură*³⁷ „ceață, negură amestecată cu ploaie”: *Și ci mergând căzu spre ci o bură grea* (39^v).

³⁶ Cf. Densusianu, HLR, II, p. 540.

³⁷ Vezi DA, s.v. *bură*, unde se avansează ideea înruderii acestui termen cu *boare*. Totodată se presupune că ar fi vorba despre o etimologie latină, cuvântul românesc fiind comparat cu v.-ital. *buriana* „ceață”, friul. *zboră* „a face aburi”; cf. și Densusianu, HLR, II și Cihac, II care invocă drept etimon v.sl. *бурѣ* „furtună”.

Formații pe teren românesc
a. din rădăcini latinești

- delungare* „îndepărtare”: *Iar carii dintru ei cu pocăință și cu ispovedanie și cu lacrimi pre sine și să curățiră și întru delungarea realelor petrecură, de trup să despărțiră* (98^v);
- despuitoriu* „stăpânitor”: *Și despuitoriul tuturor acolo să odihniia* (61^v);
- feciorijă* „fecioară”: *Și iată, degrabi pogorî din ceriu o fecioriji frumoasă foarte și preaslăvită* (136^r);
- furtușag* (calc după magh. *tolvajság*): *Și iată, aflăm altă vamă, ce era de furtușag* (59^v);
- îmblet* „faptă”: *Era aceastea veșminte făcute din puturoasa și scârnave îmblete* (59^v);
- împutare* „mustrare, reproș”: *Chitiiu: «Ticăloase Grigorie, aproape-aste ceasul și-ț veri afla împutare»* (42^v);
- limpezic* „apă limpede”: *Și-l aruncară într-o limpezic ce să chema Varnava* (40^v);
- meseșitate* „sărăcie, lipsă”: *pentru mese<ără>tatea de fapte bune princ domnii și vameșii sufletul de-l bat și-l muncesc* (55^v–56^r);
- necurat* „păcătos”: *Iar necurașilor și eriticilor nu le scrie nici un cuvânt* (56^v);
- nedireptate* „minciună”: *Și ne timpinară alți vămășari ce era a nedireptăței și a cuvintelor deșcarte* (54^v);
- nefățarnic* „drept, imparțial”: *Judeș drept și nefățarnic* (122^v);
- neîntors* „același cu..., neșeparat de”: *unul Domn, Isus Hristos, ce cu trup să îmbracă și neîntor<s>easte cu dumnezeirea* (120^v);
- neputred* „care nu putrezește, veșnic, etern”: *Aceștia era de ceia ci la părea că Domnul nostru Isus Hristos avea trup neputred mainte de răstignire* (141^v);

- neputredire* „veșnicie, eternitate“: *un ceriu nou și al-1> pământ nou strălucia ca zăpada, că se schimbă de putredire întru neputredire* (120^v);
- putredire* în loc adv. *fără* ~ „veșnic, fără moarte“: *Acesta caste cuvântul Dumnezeuului celui de sus, ci să născu de la tatăl mainte de toate veacurile, fără chinure și fără putredire* (120^r);
- răpitoră* „vrajă, farmec“: *Spre mărturie, numerele și porecelele și măiestriile și răpitorile* (59^v);
- spus* „vorbă, cuvânt“: *Și făce voroavă mare procleașii, aducând spre mine spu<su>ri minciunoasă* (53^v);
- sufleșic* „suflet“: *Întru inima omului zace toată sufleșia, iar întru minte zace duhul* (51^v);
- trufăși* (a se ~) „a se fâli“: *Izmailtcanii, (...) trufășindu-să toț și ei* (117^v);
- trufășic* „trufie“: *Și timpinăm altă vamă ce să cheamă trufășia* (54^r).

b. din rădăcini slave

- blăznire* „amăgire, înșelăciune, ispită“: *O, iute noao, că cu blăznire și cu înșălăciune rea ne înșelăm, de nu crezum întru ei* (142^v);
- Vedcarca lor cra numai întunecare și blăznire* (57^r);
- blăznitor* înșelător, amăgitor“: *Și-ș întoarsă Domnul fața de cătră ei. Văzu-i că cra tot blăznitori* (138^v);
- curveaște* „cu nerușinare“: *oblicia câte grăiiu curveaște în tinercaștele mcale* (54^{r-v});
- dodiială* „supărare, grijă“: *De acum nu veri mai aveca dodiială pentru ca* (63^r);
- gonitoriu* „prigonitor, persecutor“: *Dioclitian, gonitoriul lui stii Ghiorghie și ai altor sfinți* (106^v);
- milcuire* „amărăciune, întristare“: *Că după moarte nu ias<te> pocaanic, nici lacrimi, nici milcuire păcătosului* (100^v);

- neclătit* „nemișcat“: *Și nu să află pre el loc, ce sta toate în văzduh neclătite* (120^v);
- nemilosârdie* „lipsă de îndurare, ură“: *tâlnim altă vămășie lângă poarta ceriului, ce era nemilosârdie cu grea inimă* (60^{r-v});
- neofilire* „conservare, păstrare“: *Și fața lor era întunecată, candile aveă fără unt pentru negândirea și neohilirea negândirealor, era ca șerpilii cei iuți* (135^r);
- nepărăsīt* „neîncetat“: *și unii pre alți chema de prăznuia și sufleteaște să veselii nepărăsīt* (112^v);
- nevoi* (a se ~) „a se grăbi“: *Iar să easte omul viu și ș-au curățit păcatele cu ispo<ve>daniia, ei să nevoiesc în locul acelora să scrie altele* (57^v);
- obidi* „a nedreptăți, a asupri“: *Și cine om <o>bidī, nicidinăoară nu-înto<r>ș cu pomenire rău* (56^r);
- oblicire* „descoperire“: *Deci adevăr oblicire aiave ca aceasta* (54^v);
- odihneală* „loc de odihnă“: *Și dintr-aceasta înțelesh, o, fiu Grigorie, că de 40 de zile, de când mă împărțiu de trup, întra această odihneală ci mă vezi, veniu, ce easte a preacuviosului părintelui nostru Vasilie* (62^v);
- poruncită* „poruncă“: *poruncitele lui Hristos nu ținură* (129^v–130^r);
- slobozie* „libertate“: *de toate priimeaste, slobozie și nevăzută iertare* (57^v);
- sodomlean*³⁸ „persoană care practică sodomia, sodomit“: *„Cine fac lucrure într-ascuns ca sodomleanii și ca tu, aceia sânt necuvioș* (40^{r-v}).

c. din rădăcini grecești

înfricat „care inspiră frică“: *după aceaste fâgăduite înfricate cum făcu fără frică, deaderă și acestora deatoriul și trecum* (58^r);

³⁸ Cf. DA, unde nu este exclusă posibilitatea unui împrumut, din сОДОМЛАНІИНА.

zugrăvie „hlamidă, purpură“: *Ce el <își închipuia că> era îmbrăcat cu o zugrăvie împărătească (59^v).*

d. din rădăcini maghiare

negândire „nehibzuiță“: *Iar ei cu negândire lăcuiesc și de moarte nu gândesc (55^v);*

vămășie „vamă“ (calc după sl. *мѣтѣница* < *мѣто* + *-ница*): *Și ne tâmpină altă vămășie ce easte de iubirea argintului (54^v);*

vămășiar „vameș“ (calc după sl. *мѣтникъ* < *мѣто* + *-никъ*): *Vezi cu câtă nevoie treace sufletul de acești procleați de vămășiari puternici și domnii întunearecului acestui veac? (55^{r-v}).*

e. din rădăcini românești

hârâi (a se ~), „a mârâi“: *hârâindu-să ca câinii unul l<a> alt (53^v).*

Cuvinte cu sensuri dispărute din limba actuală,
încechite sau regionale
Latine

ager „mânios, înverșunat“: *Și-i deade muncitorilor celor ageri (131^r);*

amar (adj.) „răutăcios“: *Și pusără înainte amari întrebători (55^r);* (interj.)
„vai“: *Amar celuia <ce> nu te știi și nu înțeleasă că ești tu
Dumnezeu cel adevărit și nu priimi tocmeala trupului! (107^r);*

bucă „obraz“: *Pre supt sprânceane și pre buci era scrise bunătățile lor
(113^r);*

bunătate „binefacere, faptă bună“: *Vai de ceia ce nu-ș cumpără spăseniia
dintru bunătățile sale (133^v);*

buric „vârful degetului“: *Și tot trupul și buricele meale să slăbiră și le
zmulsără din unghi<i>le meale (51^r);*

- cădea* „a întreține relații sexuale nepermise“: *Și <cu> cine era cu dinșii și căzuu, cu-nusul și cu alți voinici* (58^v);
- căuta* „a se uita“: *Iar slugile drăcești cu ispită căuta spre mine* (54^v);
- cânta* „a plânge“: *Și aflară sfântul dinafara ușei temniței, stând și cântând* (40^v);
- corn* „colț, margine“: *Iar părintele nostru, Vasilie, ședea spre un scaun minunaț, lângă cornul aceii mease* (61^v);
- crunt* „însângerat“: *Ochii le aspuma cu spume crunte* (134^v); *lăcrămi crunte și suspinuri iuț* (134^v);
- cuvânt* „învățătură (sfântă), plidă“: *Cuvânt de la Dumnezeu* (99^v);
- demânează* „ziua următoare“ (calc după sl. *оутро* = „dimineață; ziua următoare“): *Iar demâneaza iar zisă să-l aducă* (40^v);
- dirept* „întocmai, exact“: *Câte grăia, drept era așa, cum era, ei le cunoștea* (55^v);
- dulce* „bun, blând“: *Aceștia era cei cu inima dulce și blândă* (128^v);
- greu* 1. „împovărat“: *Și deacă sosim la această vamă, ședea mai marele ei foarte greu și preasăc și trist ca de o lungă boală* (60^v); 2. (la pl.) „greutate, povară“: *toate grealele mi să ușurără* (50^v);
- împreunare* 1. „împerechere“: *Aceștia sânt căsătorii cei buni, puțin muierareț, ci curaț și nevinovaț fură întru împreunarea lor* (129^v); 2. „amestec“: *Iar de împreunarea aceii înțeleapte piște, sfinții se sătura pâna la destul* (112^v); 3. „cuminecătură, împărtașanie“: *Iar când vine ceasul înfricatei împreunări, Domnul să cumeneca dintru a sa viață și a Duhului mană* (110^v);
- întoarce* „a abate pe cineva de la un rău“: *au întorș cineva să nu facă păcate* (51^v);
- întunearec* „mii“ (calc semantic după sl. *Тлма*)³⁹: *Iar să-l văzură în uliță învățind și întunearece de seamne făcând și cu dinșii beseduind și învățind și nu-l cunoscură cum să cădea să-l cunoască* (42^v–43^v);

³⁹ Densusianu, HLR, II, p. 178.

- județ* 1. „judecată“: *Și întru întunearec aruncă-l până la județ, nemiluindu-l Dumnezeu* (60°); 2. „judecător“: *Și iute va să-i întreabe județul, neavând lucrure bune* (55°);
- lăsa*, a ierta“: *de-are lăsa dintru inima lor păcatele celora ci le greșesc lor, atunci are putea îmblânzi pre județul. Aduciți aminte cum zice: „Lăsaț, ca să vă lase voao!“* (133°);
- leage* „religie, credință“: *Și cine va asculta și va sluji și va rămni legiei ovreești, fi-va fiu nașterei focului* (99°);
- lemn* „copac“: *Și pământul să clătina ca și frunzele pre leamne* (119°);
- limbă* „popor“ (calc după v. sl. *кыликъ* „limbă; popor“): *De acum nu sântef mitropolie împărătească, nici limbă sfântă* (45°);
- lepăda* „a alunga, a respinge“: *cu toată lepădarea sânt lepădaț de Dumnezeu și însăș leagea lor să opri și tăcu de tot* (45°);
- mișel* „sărac“: *Iar ei cerea cu ispitire faptele ceale bune, bunățăfite: de vrea fi dat mișelului pâne, sau adăpaiu setosul* (51°);
- rea* (la pl.) „faptă rea“: *Fiiu Grigorie, realele meale iute mă timpinară* (41°);
- reace* „rușine, ocară“ (calc după v. sl. *срочаѣ*): *Leapezi-te de Satana și de tot lucrul lui și de toată slujba lui și de tot reacele lui* (58°);
- rană* „lovitură“: *Și cu atâtea rane-l zdrobiră, cât abia rămasă viu* (40°);
- rost* „gură“: *Au nu v-am spus eu, cu rostul prorocilor miei zicând, că va pogori ca ploia spre lână?* (105°);
- sămânță* „neam, popor“ (calc după v. sl. *кочѣнѣ*): *„Judecaț, 12 semințe ale izdraililor“* (108°);
- scrie* „a picta, a desena“: *„Ba, zice, bine feacem că nu ne închinăm, că icoanele o nălucire easte și nu easte pre ea om adevăr, că cine-i poate scrie vedeaerea?!“* (141°);
- soț* „prieten“: *Iată, și Domnul vine dintru sălașele lui ceale cerești să șeadză la prânzul sufletesc cu soții lui* (111°);
- sparge* „a împrăștia“: *Arunca-voiu, zice, toiagul mieu, cela marele, și voiu sparge leagea mea din casa lui Israel* (44°);

urgie „nenorocire“: *Și ei să rușina unde să vedea în câtă urgie sânt, plângea și în deșert să trudiia* (116^v); în loc. adv. cu ~ „mânie, furie“: *Și să mânie cu urgie și fugi de fața lui* (120^v); *zăcea* (< *jacere*) „a avea relații sexuale cu cineva“: *zăcuș cândva cu altă muiare* (58^v).

Slave

ispită (< v.sl. испѣтъ „cercetare“, bg. испитъ „examen“) ⁴⁰ în loc. adv. cu ~ „cercetător, iscoditor“: *Iar slugile drăcești cu ispită căuta spre mine* (54^v);

ispiti (v. sl. испитати) 1. „a cerceta, a descoase“: *Și zicea cu urgie și cu mânie cătră ceia ci era cu el să mă întreabe și să mă ispitească* (53^v); 2. „a afla“: *Ispiteaște cine-i acel om și de unde vine și ce îmblă* (39^v);

muncă (< v. sl. мѣнка) „durere, chin“: *Pentru acea li să cuvine să priimească muncă* (132^v);

munci (< v. sl. мѣнчити) „a chinui“: *prind domnii și vameșii sufletul de l bat și-l muncesc* (56^v);

socoti (cf. ucr. *socotyty*) „a ajuta“: *sau socotiiu bolnavul sau ceia diu temniță* (51^v);

troiță (< sl. тройка) în sintagma *sfânta* ~ „treime“: *Și fură priimiț ceia dintru lim<bi> ce crezură în sfânta troiță* (46^v).

Grecești

folos (< φελός) „binefacere“: *Și veniia mulți de ceia ci iubii bu<nă>tățile sufletești și de multe folosure să îndulciia, aduc bolnavii lor cătră însul* (41^v).

⁴⁰ Cf. și DA, s.v., unde nu este exclusă formarea în interiorul limbii, prin derivare regresivă.

Formații pe teren românesc

- adeverit* „adevărat“: *Dumnezeu adeverit easte* (138^r); „convins, încredințat“: *Ci creade tare și ține așa, adeverit, că cine nu creade în Isus Hristos, fiul lui Dumnezeu ce vine în lume, procleat easte* (46^r);
- alegând* „în afară de“: *Tu ești Dumnezeul nostru cela ce cu tatăl și cu Duhul te-ai împreunat și alegând de tine alt Dumnezeu nu știm* (120^r);
- ales* „amănușit“: *Iar ales aiave să obliciia* (55^r); „deosebit“ (în loc. adj. cu ~): *Și această cetate cu ales să cheamă Sionul cel Nou* (47^v);
- amărât* „amarnic, neîndurător“: *Și să bucurară unde scăpăm de acei amărâț vameș și de întunecații văzduhului* (61^r);
- curăți* „a se mântui, a se purifica“: *Și nu să poate curăți de eale, ci sânt scrise la toate vamele?* (57^r);
- deatoriu, deatoare* „datorie“: *deaderă și acestora deatoriul și trecum* (58^r); *să scumpăraș, luund de la el, ceea ci vor vrea să timpine deatoarele de la duhurele hitleane* (52^r);
- dulceață* „bunătate“: *Era acesta plin de slavă și de dulceață sufletească* (62^r);
- făgăduită* „promisiune, jurământ“: *Deci dar după aceste făgăduite înfricate cum făcuș fără frică, deaderă și acestora deatoriul și trecum* (58^r);
- folosire* „ajutor, bunăvoință“: *Și ceia dintru limbi dobândiră folosirea lui Dumnezeu* (105^r);
- grai* „cuvânt, vorbă“: *Iar ei cu groază socotia graiurele mele și mi le aducea înainte* (53^r);
- ispită* în loc. adv. cu ~ „cercetător, iscoditor“: *Iar slugile drăcești cu ispită căuta spre mine* (54^v);

- iuşime* „chin, durere“: *cum să-ş spuii durearea trupului, câtă frică şi iuşime şi nevoie are omul când moare* (50^r);
- începător* „stăpânitor“ (calc semantic după gr. αρχός): *Aceştia era începătorii, preuţii şi stitelii* (125^v);
- greaţă* în loc. adv. *fără* ~ „uşor, fără dificultate“: *Şi trecui şi aceasta fără greaţă* (56^r);
- lipsit* „sărac, nevoiaş“: *direp ce şi el nu milui mişei, nici socoti slabii şi lipsiţii* (60^v);
- lăsare* „iertare“: *nici oprire, nici lăsare de la dinşii nu luo* (60^r);
- măiestrie* „vrăjitorie, farmec“: *Spre mărturie, numerele şi poreclele şi măiestriile şi răpiturile şi carea cineş de iubitele mele înţeleasă aducea-le de faţă* (59^v);
- muncitor* „care chinuie“ (calc după sl. мѣчитель): *Şi-i deade muncitorilor celor ageri* (131^r);
- neapărat* „cărui nu poate fi oprit“: *Şi ai treace neoprit şi neapărat de-aceaste vame de toate* (57^v);
- scârbi* l. „a întrista, a supăra“: *fîind odată moartă, nimic grăind să mă poată scârbi* (41^v); 2. „a se mânia, a se înfuria“: *Dirept ac<e>ea toate fură tocmite şi să scârbesc, unde greşiră şi să pocăiră* (57^v);
- tocmeală* „întemeiere, creaţie“: „*Veniţi, blagosloviţii părintelui meu, de moşteniţ ce easte gătită voao împărăşia din tocmeala lumiei* (121^v–122^r); „dispoziţie, ordin“: *Nime dintru ei nu feaci leage, nici tocmeala lor* (44^r); „naştere“: *nu înţeleasă că eşti tu Dumnezeu cel adevérit şi nu priimi tocmeala trupului!* (107^r);
- tocmit* „împodobit“: *Şi căutaiu cătră răsărit, văzuiu polate înalte foarte tocmite* (61^v); *Şi era tocmite cu aur curat şi cu pietri curate şi cu mărgăritariu înfrâmşat* (108^r); „aranjat, aşezat“: *Şi acealea cu mâna lui Dumnezeu era tocmite la locure de zlac* (62^r);
- vedere* l. „faptă, întâmplare“: *Aceştia sânt ceia ci petrecură în ospeaşe şi în beuturi cu beţie şi în vederi drăceşti, întru fecu<t> nebunie*

(134^r); 2. „chip, înfățișare“: *Și vederea acelor era sătănească și obrazele ca de șearpe* (137^r);
viitor „viețuitor“: Strein sânt din viitorii de pre pământ (40^r);
zăcere „relație sexuală nepermisă“: cu zăcere muierescă, păcate veri fi făcut cu dinsa? (58^v).

Sinonime

Dimensiunile impresionante ale textului au permis identificarea a multe serii de sinonime. De multe ori cuvintele cu același sens apar unul în continuarea celuilalt:

aiave (55^r) – *ales* (55^r);
au (101^r) – *sau* (101^r);
amar (106^v) – *iute* (106^v);
arap (56^r) – *etiop* (50^r);
bolnav (41^r) – *slab* (60^v);
bunătate (41^r) – *folos* (41^r);
chin (62^v) – *muncă* (62^v);
chinui (56^r) – *munci* (56^r);
crâg (47^r) – *tărie* (49^v);
cuvânt (99^v) – *învățătură* (la pl.; 42^r);
descumpăra 60^r – *răscumpăra* 55^v – *scumpăra* 53^v;
dirept (122^v) – *nefățarnic* (122^v);
dulce (128^r) – *blând* (128^r);
eretice (56^v) – *necurat* (56^v);
eretic (119^v–120^r) – *proclat* (40^r) – *necredincios* (119^v–120^r);
gândi (47^r) – *chiti* (41^v);
farmec (120^v) – *măiestrie* (59^v) – *răpitoră* (59^v) – *vrajă* (120^v);
fur (99^r) – *mitarnic* (32^v) – *tâlhar* (99^r);
hochim (49^r) – *scriptură* (49^r) – *trimeatere* (49^r);

iufime (50') – *nevoie* (50');
înșălăciune (142') – *blăznire* (142');
întreba (53') – *ispiti* (53');
întrista (51') – *scârbi* (41');
judef (60') – *judecatã* (116');
lipsit (60') – *mișel* (60');
mânie (54') – *urgie* (54');
ne<a>devãsit (108') – *nescãzut* (108');
neoprit (57') – *neapãrat* (57');
ostencalã (52') – *ostenințã* (98');
poruncã (127') – *poruncitã* (129');
preasãc (60') – *trist* (60');
ranã (40') – *loviturã* (59');
toiag (59') – *fusti* (59');
ucidere (120') – *vãrsare de sãnge* (120');
vamã (52') – *vãmãșie* (54') – *mitarstvã* (52');
vameș (54') – *vãmãșiar* (55');
vorovi (50') – *țipa* (50');
vrajã (120') – *farmec* (120');

nenumãrate (128') – *fãrã mãsurã* (128');
neputred (141') – *fãrã putredire* (120');
preamãncarea (58') – *ogodirea pãntecelui* (58');

cu urgie (53') – *cu mânie* (53').

FORMAREA CUVINTELOR

Derivarea

I. Cu prefixe

ne-: *ncapărat* (57^v) *necălcat* (143^r), *neclătit* (120^v), *necurat* (114^r), *nedireptate* (54^v), *nefăjarnic* (122^v), *negândire* (135^r), *neîntors* (120^r), *nemilosârdic* (60^v), *ncofilire* (135^r), *ncpărăsit* (112^v), *neputred* (141^v), *neputredire* (120^v), *ncrădicat* (51^r), *nesimțit* (51^r), *nevăzutele* (52^v);

pre(a)-: *preacurat* (109^v), *preapodobnic* (110^r), *preaînfricat* (107^v), *preamâncare* (58^r), *precasec* (60^v), *preasfânt* (110^r) etc.

răs- (*răz-*): *răscumpăra* (55^r cf. forma neprefixată *scumpăra* 52^r);

Semnalăm și existența unor unități lexicale neprefixate ca: *junghiară* (132^r), (*să*) *tâmplasă* (41^r), *tâlni-nc* (58^r), *timpina* (41^v), *tutindinea* (41^r).

II. Cu sufixe

- *ame*⁴¹: *voinicame* (123^v);

- *areș*: *muicrareș* (129^r);

- *ar*: *vămășiar* (54^v);

- *ătate*: *bunătate* (51^r), *meserătate* (55^v);

- (*ă*)*tură*: *începătură* „origine“ (62^r), *răpătură* (59^v);

⁴¹ În legătură cu acest sufix, vezi Ion Gheție, *Observații asupra răspândirii termenilor derivați cu suf. -ame*, în SCL, XXVI, 1975, nr. 4, p. 361–364. Autorul ajunge la concluzia că, în epoca veche, derivatele cu sufixul *-ame* erau răspândite numai în aria sud-vestică a țării (Banat, sudul Crișanei, Hunedoara, Oltenia), nefiind întâlnite în Muntenia propriu-zisă. Un punct de vedere diferit a exprimat Diomid Strungaru în articolul *Derivatele cu sufixul -ame atestate în secolul al XVII-lea numai în Anonymus Caransebesiensis?*, SCL, XXVII, 1976, nr. 5, p. 523–525, potrivit căruia sufixul în discuție a avut în limba veche o răspândire mai mare pe teritoriul dacoromân. Vezi, de asemenea, răspunsul lui Ion Gheție, în articolul intitulat *Derivatele cu sufixul -ame și o chestiune de paternitate*, SCL, XXVIII, 1977, nr. 5, p. 559–562.

- *ciune*: *iertăciune* (57^v), *închinăciune* (64^r), *înșelăciune* (55^v), *înțelepciune* (112^v), *rugăciune* (100^v), *urăciune* (138^v, 128^v);
- *eală*: *dodiială* (63^r), *miroseală* (61^v), *odihneală* (62^v), *osteneală* (112^v), *poticneală* (98^v), *tocmeală* (44^r);
- *esc*: *împărătesc* (59^v), *muieresc* (58^v), *tâlhăresc* (59^r);
- *e(a)ște*: *curveaște* (54^v);
- *eață*: *dulceață* (58^v), *greață* (56^r);
- *e(a)țe*: *frâmsețe* (126^r);
- *enie*: *sfârșenie* (114^v);
- *ie*: *bățjocoriia* (53^r), *beție* (55^r), *limpezie* (40^v), *măiestrie* (59^v), *slobozie* (57^v), *sufleție* (51^r), *trufășie* (54^r), *trufie* (55^v), *zugrăvie* (61^r), *vămășie* (54^v);
- *ime*: *iuțime* (50^r);
- *ință*: *ostenință* (98^r), *trebuință* (55^r);
- *iță*: *feciorită* (136^r);
- *iu*: *zmaragdiu* (61^v);
- *nic*: *ogodnic* (39^r);
- *os*: *păjiștos* (46^v), *setos* (51^r);
- *șag*: *furtușag* (59^v);
- *(ă)tor(iu)*, - *(ă)toare*: *blăznitor* (138^r), *cântător* (134^r), *deatoriu*, (58^r), *deatoare* (58^r) *despuitoriu* (61^v), *gonitoriu* (107^v), *începător*, „stăpânitor“ (125^v), *întrebător* (55^r), *lucrător* (56^r), *muncitor* (131^r), *purtător* (59^v), *răpitor* (55^r), *viitor* (40^r);
- *(ă)tură*: *legătură* (56^r);
- *ui*: *besedui* (42^v);

III. Derivate parasintetice

Exemplele cuprind numai verbe, formate din:

pref. *în-* + bază + suf. *-a*: *înfricat* (48^r, 58^r etc.), *înfrâmseță* (124^r), *înfrâ<m>soșadză* (112^r). Ultimul verb este un derivat parasintetic de la

în- + *frumos* + *-a*. Aspectul derivatului este analog lui *învârtoșa*, format de la *vârtoș* prin același mecanism⁴².

pref. *în-* + bază + suf. *-i*: *îndulci* (41^r), *împietriții* (144^v), *înfluri* (49^r) (DA localizează această variantă în Banat⁴³), *întări* (51^v);

pref. *răs-* + bază + suf. *-a*: *răsfira* (114^v).

IV. Derivate regresive

Este vorba despre substantive, provenite din verbe: *ispită* în loc. adv. *cu* ~ „cercetător, iscoditor“ (54^v), *pără* (53^v), *rugă* (53^r), *voroavă* (53^v).

V. Derivate imediate

În comparație cu lungimea textului, numărul derivatelor imediate este destul de mic: *hârâ*⁴⁴ (53^v), *lumina* (52^r), *nevoi* (58^r), *obidi* (56^r), *scârbi* (41^v, 57^v), *slobozi* (53^r), *trufâși* (117^v).

Schimbarea valorii gramaticale

1. Substantive cu valoare adjectivală:

adevăr „adevărat“: „*Ba, zice, bine feacem că nu ne închinăm, că icoanele o nălucire easte și nu easte pre ea om adevăr, că cine-i poate scrie vedearea?!*“ (141^v);

2. *Adjective eu valoare substantivală*: *bolnavul* (51^v), *certații* (51^v), *deșartele* „deșertăciunile“ (60^r), *grealele* „greutățile“ (41^v), *(mai) marele* (53^v), *proclat* „drac“ (50^{r-v}), *realele* (41^v), *setos* (51^r), *slab* (la pl.art.) (60^v), *strein* (40^r)

3. *Adjective cu valoare adverbială*: *prost* (40^r);

4. *Verbe cu valoare de substantiv*:

⁴² În legătură cu această analogie, vezi DA, s.v. *înfrumușa*.

⁴³ DA, s.v. *înflori*.

⁴⁴ Vezi DA, unde termenul este comparat cu magh. *herregni*.

a) la infinitivul lung: *blăznire* (142^v), *dăruire* (126^r), *folosire* „ajutor, bunăvoință“ (105^r), *împreunare* (110^v), *împutare* (42^v), *îndrăznire* (46^v), *întoarcere* (100^r), *lăsare* „iertare“ (60^r), *lepădare* (45^v), *milcuire* (101^r), *oblicire* (54^v), *ogodire* (58^r), *putredire* (120^v), *răpire* (59^r), *scădere* (136^v), *socotire* (143^v), *suire* (47^v), *știre* (99^r), *trimeatere* (49^v), *vedere* (50^v), *zăcere* (58^v), *zidire* (101^v);

b) la participiu: *adeverit* (138^r), *făgăduite* (58^r), *îmblete* (59^v), *întunecat* „drac“ (50^r), *lipsiții* (60^v), *poruncită* (98^r), *spusuri* (53^v), *văzutele* (52^v), *venit* (139^v), *vindecatul* (40^v),

5. Verbe cu valoare de adverb:

a) la participiu: *adeverit* (46^r), *ales*: *Iar ales aiave să oblicia* (55^r);

b) la gerunziu: *alegând*: *Tu ești Dumnezeu nostru cea ce cu tatăl și cu Duhul te-ai împreunat și, alegând de tine, alt Dumnezeu nu știm* (120^r).

Compunerea

În cele ce urmează ne vom opri atenția în special asupra acelor compuse apărute prin calchierea unui model străin, care de cele mai multe ori este slavon⁴⁵. Semnalăm totuși și existența unui derivat provenit dintr-un compus: *bătjocoria* (53^r) < *batjocură*, formă de singular refăcută din pl. *batjocuri* al lui *batjoc* < *bate* + *joc*.

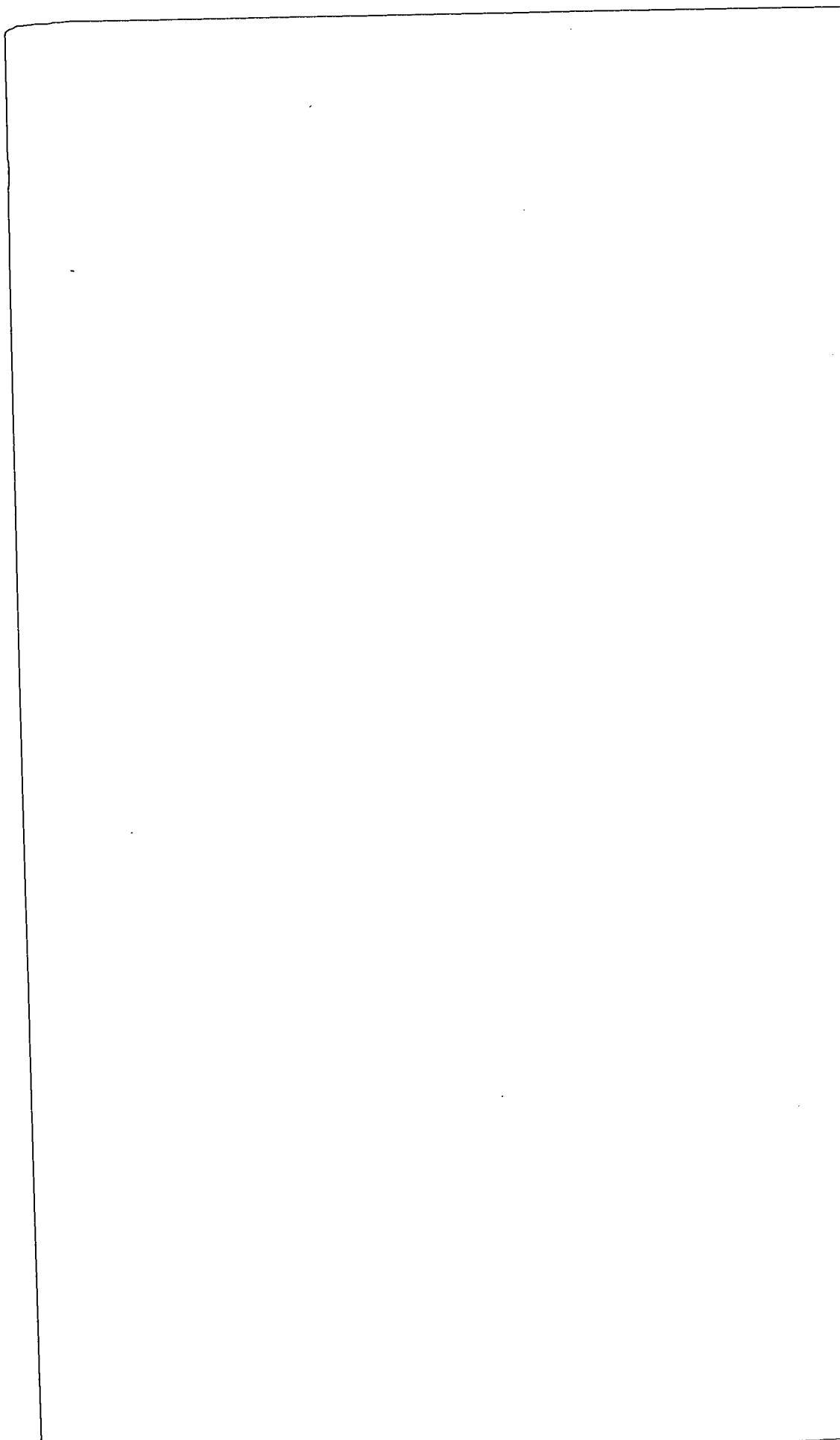
atotțiitor, după sl. вѣседръжителъ: „*Blagosloveaște, părinte atotțiitoriul* (119^r);

bună-mirosenie „miros plăcut, aromă“, după sl. благоухание sau sl. благоуханик: *Și ieșia dintru fața lor, ca și roada de unt, mir cu bună-mirosenie* (128^r); *Și dintr-însăle ieșia dulceață și bune-mirosenii* (64^r);

⁴⁵ Pentru mai multe exemple vezi, mai sus, capitolul *Calitatea traducerii*.

- curații cu inima – sl. ЧИСТЪ СЕРДЦЕМЪ: *Pre unii să iviia scriptura „cu lacrimi să curățiră“, pre alții (...) „curații cu inima“ (11^{r-v});*
- de-oameni-iubire, după sl. ЧЛОВѢКОЛЮБСТВО: *Neajunsa a lui Dumnezeu de rodul omenesc preadulcea și de-oameni-iubirea sfintei, preînțeleptei și nespusei tocmeale (39^r);*
- dulce-miroseală, după sl. БЛАГОУХАННІК: *Și foarte dulce-miroseală ieșiia dintr-însăle ce nu poș spune (61^v);*
- fără(de)leage, după sl. БЕЗАКОНІК: *cum văd ace ei aceastea, lucrătorii fărăleage, fiind departe, păcatele în lume?» (56^r); „O, vai de noi că crezum în dumnezei <i> cei fărădeleage (115^r);*
- fără-fund „abis, prăpastie“, după v. sl. БЕЗЪДЪНА: *Așea trecum raiul și mă pogorâră întru fără-fund (62^v);*
- fără-moarte – sl. БЕСЪМРЪТНАА:⁴⁶ *Aceștiia bea și mânca mâncare fără-moarte și să îmbăta cu îmbătare dumnezeiască (112^r);*
- fără poticneală – sl. БЕСНРЪПОТЪКНОВЕНІА: *viața lor cu sfântă bună credință viară întru toate poroncitele Domnului, fără poticneală umblară (98^r);*
- unul-născut – sl. ЕДИНОРОДНЪИИ: *Iar Dumnezeu, părintele, și unul- născut, fiul, el să sui spre înălțime (106^r).*

⁴⁶ Fr. Miklosich, *Lexicon*, s.v. БЕСЪМРЪТНІК.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul editat în volumul de față reprezintă cea mai veche versiune a uneia dintre cele mai populare legende hagiografice din literatura evului mediu. Textul nu s-a păstrat integral, ceea ce ne-a determinat ca, la sfârșitul transcrierii, să reproducem în anexe fragmentele lacunare, extrase din două manuscrise păstrate la BAR București. Din păcate nici o scriere românească, descendentă, ca și textul nostru dintr-o traducere din slavonă, nu conservă textul în întregime. Am fost astfel nevoiți să recurgem la versiuni tributare unui original grecesc, care aparțin însă aceleiași ramuri, corespunzătoare așa-numitei redacții prescurtate a narațiunii. În primele patru anexe au fost transcrise pasaje din ms. rom. 1153. Întrucât această scriere este lacunară în partea finală, iar versiunea editată de noi este prescurtată în această porțiune, am apelat, pentru completare, la ms. rom. 1284, din care am reprodus, în anexa a V-a, fragmentul respectiv. Totodată, pentru a facilita cititorului înțelegerea acelor porțiuni ambigue ale scrierii, rezultate dintr-o traducere defectuoasă sau din greșeli de transcriere, cauzate de neglijența scribului, am reprodus, în aparatul critic din subsolul paginii, pasajele corespondente din ms. rom. 1153, în special, sau din alte manuscrise similare, atunci când varianta aleasă ca text de bază nu ne-a oferit lecțiuni satisfăcătoare. Tot aici au fost transcrise fragmentele echivalente porțiunilor rămase netraduse, extrase, de asemenea, din ms. rom. 1153.

Ediția include un studiu filologic și unul lingvistic, precum și un glosar de termeni mai puțin cunoscuți. La sfârșit, a fost adăugat un indice de nume proprii în care, pe lângă varianta specifică textului nostru, a fost indicată forma literară. Și aici, ca și în glosar, formele reproduse între ghilimele (‘ ’) aparțin fragmentelor care suplinesc lacunele textului.

În reproducerea textului ne-am folosit de metoda transcrierii interpretative. Grafiile susceptibile de mai multe interpretări au fost tratate conform normei majoritare a textului, în subsolul paginii indicându-se de fiecare dată celelalte lecțiuni posibile. Grafiile care prezintă omisiuni de litere explicabile prin abreviere sau cele în care apar slove suprascrise s-au întregit tacit. În legătură cu acestea din urmă se impun unele precizări. Ca regulă generală, literele scrise deasupra rândului au fost coborâte, fără ca acest fapt să fie menționat. În cazul consoanelor finale suprascrise care ar fi putut sau nu să fie urmate de *i* sau de *u* am făcut o excepție. Astfel, slovele respective au fost coborâte în rând și reproduse prin litere cursive: ачнлш = *aciiș*, лѡк = *loc*, некрѡвѡш = *pecuvioș*, некрѡрацилоѡ = *pecurașilor*, невѡзоуц = *nevăzuș*, оурѡц = *urâș*.

Grafiile de tipul деч , нич , сѡс care sunt susceptibile de două interpretări (*dece* – *deci*, *nice* – *nici*, *să să* – *să se*) au fost transcrise *deci*, *nici*, *să* (conjuncție), *să* (pronume), respectând astfel, pe de o parte, criteriul suprascrierii slovelor și, pe de altă parte, norma textului. În subsolul paginii au fost indicate, de fiecare dată, și celelalte lecțiuni posibile.

Conform normelor ortografice actuale, *е* aflat la inițială de cuvânt sau de silabă a fost echivalat cu *ie* în grafii de tipul ешѡл = *ieșia*, лѡкѡш = *lăcuiești*, невоѡ = *nevoie*. În paradigma verbului *a fi* însă sau a pronumelui personal, aceeași slovă a fost transcrisă prin *e*, conform normelor ortografice actuale: ѡѡ = *eu*, ѡл = *e/*, ѡи = *ei*, ѡл = *era*.

În grafii de tipul ΔΟΛΜΗΕ, ΦΟΡΤΕ, slova ο a fost redată prin *oa*, întrucât arici dialectale din care face parte textul nu îi corespunde reducerea diftongului [oa] la [o]. Totodată, în grafii ca: ΔΟΛΩ, ΗΟΛΩ nu am notat posibilul element semivocalic *u*, ele fiind transcrise *doao*, *noao*.

Slovele ϑ și λ au fost redatate prin *ea* în cuvinte de tipul λϑυε, λϑρυε, τρϑυε, βεϑρεκα; ποϑτρϑ. Scris fiind după κσαυρ, ϑ a fost redat prin *ca* în contexte de tipul κϑλκ = *cheamă*, πρεβερϑρε = *prevegheare* și prin *ia* în κδυρϑρ = *junghiară*.

Ori de câte ori a fost scris după o vocală sau la inițiala silabei, λ a fost transcris prin *ia*: κοραβία, χελ, λαρ. Excepția a constituit-o situația în care λ a corespuns pronumelui personal de persoana a treia, când i s-a atribuit valoarea *ea*. Tot prin *ea* a fost transcris λ din λστε = *este*.

Cu o singură excepție, ια a corespuns întotdeauna diftongului [ia]: ιαρ, ιαπρ.

Sucesiunile ιλ, ιο au fost redatate prin *ii*, respectiv *iu*: αβιλ = *abii*, ιοβιλ = *iubii*; φιιολε = *fiiule*, βενιιο = *veniu*

Slovele ϑ și κ au fost redatate prin *ă* și *î*, în funcție de situația existentă în limba literară contemporană.

Grupurile de slove ρλ, λλ au fost transcrise *âr*, *âl* în cuvinte de tipul *osârdic*, *scârbă*, *scârnăvul*; *stâlp*, *tâlhari*, *tâlni*.

Semnele diacritice nu au fost marcate în transcriere. Slovele cu valoare de cifră au fost redatate prin cifre arabe. Punctuația a fost adaptată normelor actuale. În transcrierea textului, am marcat prin două bare (//) începutul fiecărei file recto și printr-o bară (/) începutul fiecărei file verso. Foile manuscrisului au fost numerotate marginal.

Textul prezintă discontinuități, cauzate de aranjarea greșită a filelor manuscrisului pe care copistul nostru l-a reprodus mecanic. În această situație am restabilit ordinea firească a filelor. În unele situații dislocările nu corespund întru totul unei file din manuscrisul nostru, probabil ca urmare a faptului că textul avut ca model de copistul nostru aparținea unui manuscris de un alt format. Această stare de fapt a atras după sine indicații marginale de tipul 62^v – 63^r/1-3, porțiuni de text care este de presupus că, în modelul urmat, se întindea pe o filă de format în -8°. Pentru a atrage atenția asupra rearanjării textului, porțiunile respective au fost reproduse între acolade. Rațiunea pentru care am recurs la această metodă a fost facilitarea receptării mesajului textului, transcrierea acestuia așa cum apare în codice părăndu-ni-se a fi în deafoarea cititorului. Pentru a avea certitudinea că succesiunea stabilită de noi este cea corectă ne-am raportat de fiecare dată la versiunile slavone ce aparțin aceleiași redacții.

Între paranteze ascuțite au fost notate omisiunile, ca și cele patru secțiuni ale scrierii (<I>, <II> etc.). În foarte multe situații am întâlnit în text emendări ale unor slove sau chiar ale unor cuvinte, scrise cu o cerneală ușor diferită și cu altă pană. Întrucât nu putem avea certitudinea că asemenea corecturi au fost făcute de scrib, la o dată ulterioară copierii, ori de către un cititor al manuscrisului, indicat de noi prin B, slovele respective au fost redată între paranteze ascuțite și consemnate într-o notă de subsol comună. Pasajele deteriorate au fost reproduse între paranteze drepte. Cuvintele slave, intercalate în text au fost reproduse în transliterație. În aparatul critic au fost semnalate cuvintele sau slovele parazitare, notate din neatenție, precum și ștersăturile copistului. Tot aici au fost consemnate și greșelile de grafie, repetițiile, traducerea cuvintelor slave, precum și alte lecțiuni posibile în cazul unor grafii susceptibile de mai multe interpretări. Menționăm că, în note, ca și în capitolul dedicat grafiei, slovele suprascrise din componența cuvintelor reproduse în alfabet chirilic au fost coborâte în rând și subliniate.

JITIA ȘI VEDERILE CIUDESELOR
PREACUVIOSULUI PĂRINTELE NOSTRU,
VASILIE.

Scrise sânt de călugăru/Grigorie,
ucenicu/lui. *Blagoslovi O(sv)*¹

<I>

Neajunsa a lui Dumnezeu de rodu/ omenesc
preadulcea și de-oameni-iubirea sfinteii, preaînțeleapteii și
nespuscii tocmeale, ce sânt cătră spăsenia sufletelor, chipure
făcând și spre încunjurarea faptelor pământului, spre pohta
veacilor dulceș scoțind. Că întru alease vremi alor săi
ogodnici arătând, mai apoi, într-aceastea vremi, în nou/Rim,
în Țarigrad, arătă-să² părintelui nostru, marele întru postnici,
preaslăvitu/ întru ciudese, precuciviosu/ Vasilie Nou/. Ce de
39^v unde easte e/ nu-ș știu spune și / din cine născu, că nici³ c/
nu ne-au spus noao, nici³ alcineva.

Că în vremea lui Vasilie Machidon-Împărat, în al 10
<lea> an <al> împărăției lui, trimeasă niște boiari în țara lui,
departe, drept o treabă⁴. Și ei mergând căzu spre ei o bură
grea. Și aflare un bătrân săhastru în codru ca un pustinic. Și

¹ Sl., în trad.: *Binecuvântează, părinte.*

² Scris : ар҃маѣ; altă lecțiune posibilă : *arătă-sc.*

³ Scris: нѣ; altă lecțiune posibilă: *nice.*

⁴ Scris: ꙗ҃мрѣнѣ.

le păru că-i iscoadă. Și-/ prinsără, legară-/ și-/ dusără-/ la împăratu/. Și-i spusără împăratului de ace/ săhastru: „Adus-am un bărbat iscoadă“.

Și zisă⁵ împăratu/ parachimenului său, numele-i easte Samon. Și e/ era cinstit la împăratu/. I⁶ zisă⁵ împăratu/ cătră Samon: „Ispiteaște cine-i ace/ om și de unde vine și ce împlă!“

Iar Samon șezu la judecată și chemă pre sfântu/ săhastru. Și lui părea că <nu> să închina înaintea lui ca la un boiarin. Iar el vine fără frică și nu i să închină, nici³-i răspunsă nimic. Samon nu suferi, ci-i grăi cu mânie cătră sfântu/: „Spune-ne, zlocistive bătrâne, cine ești și de unde ai venit și cum te cheamă și ce împli?“

40^r Iar sfântul nu-i răspun//să. Iar Samon zisă⁵: „Curând să-m spui cine ești, căci⁷ te adusără la mine ca o iscoadă“. Și-i răspunsă sfântu/ așea prost: „Dar tu de unde ești și cine ești?“

Samon răspunsă: „Eu sânt Samon patrichie, parachimu/ împăratului. Dar tu cine ești?“ Răspunsă sfântu/: „Strein⁸ sânt din viitorii de pre pământ“.

Samon să mânie și zisă⁵ să-l bată⁹ fără milă, cu vine de bou. Și cu atâtea rane-/ zdrobiră, cât abii rămasă viu. Și-l aruncară în temniță. Iar demâneța iar zisă⁵ să-/ aducă. O, ciudate Hristoase împărate! Și aflară sfântul dinafara ușei temniței, stând și cântând. Și-/ dusără cu frică înaintea lui

⁵ Scris: зисѣ; altă lecțiune posibilă: zise.

⁶ Sl., în trad.: și.

⁷ Scris: кѣи; altă lecțiune posibilă: căce.

⁸ Scris: стрѣи, apoi peste i a fost scris e.

⁹ Scris inițial: бѣтѣ; apoi, peste ѣ a fost scris а.

Samon și-i spusă ră de ce văzură. Și-/ întrebară ca și mainte. E/ nimic nu le răspunse. Și să¹⁰ mânie scârnavu/ Samon și zisă⁵ să-l bată în 7 zile, într-o zi câte 1000 de rane pre tot trupu/ lui. Și aceale zile așa le petrecu. Și iară-l adusă ră înaintea acelu proclēt. Și zisă⁵ înaintea a tof oamenii: „Necuviosule, până când vere ascunde hicleșugu/?” Răspunsă sfântu/ cu blândeațe: „Cine face lucrure^{11a} / într-ascuns^{11b} ca sodomleanii și ca tu, aceia sânt necuvioș“.

40^v

Și-i fu rușine smârdului Samon și să¹⁰ mânie cu mare mânie. Și zisă⁵ să rupă trupu/ sfântului. Și-/ legară pre o cadă^{11c}, să-l bată 3 zile și să-/ dea unii fieri să-/ mănânce. Și aceastea fu toate. Și cu ajutoriu/ lui Hristos fu sfântu/ nevătămat. Iar lor le părea că e/ cu putearea drăcească și cu farmecele uideaste. Și zisă⁵ să-/ leage și să-/ arunce în vo<l>bura¹² mării, ca nici³ leage de pogribanie să nu aibă trupu/ lui. Și-/ aruncară într-o limpezie ce să¹³ chema Varnava. Iar carii să tem de Domnu/, nicidinăoară¹⁴ nu-i părăseaste. Și aci sta 2 delfini ca să-/ scoață la țarmure. Și de-aci, cu picioarele sale, mearsă până la poartă ce să¹³ chiiamă de aur. Șizu acoloa, lângă poartă, să odihnească. Și văzu un călătoriu aproape de e/, zăcând și tremurând de

¹⁰Scris: шн⁷; altă lecțiune posibilă: și se.

^{11a} Scris în continuare : ка содо și apoi anulat, cu roșu, printr-o linie orizontală.

^{11b} Scris: антрааскоуиць.

^{11c} Cf. ms. sl. 312 (Sofia), f. 4^r: и потом на перекладѣ повѣсивше = și apoi a fost atârnat de o grindă.

¹² Omisiune întregită la o dată ulterioară copierii textului, foarte probabil de un cititor al manuscrisului (B).

¹³Scris: че⁷; altă lecțiune posibilă: ce se.

¹⁴ Scris: ничдиніжварж; altă lecțiune posibilă: nicedinăoară.

41' friguri, numele easte Ioan. Și-i fu milă de e/. Și rădică mânil
 în sus și-/ feace sănătos cu ruga lui. Iar vindecatu/ ruga pre
 sfântu/ să // vie în casa lui. Și mearsă cu e/. Piștă priimiră și
 deaderă laudă¹⁵ Domnului de cuvinte ce-s iar rădicate întru
 ei. Și-i spusă sfântu/ tot ce i să tâmplasă și cât <fu>
 chinui<t> de Samon și cum fu mântuit din mare de
 prealăudatu/ Dumnezeu¹⁶. Și multu-/ rugă Ioan să rămâie cu
 e/ în casa lui.

Și șezu nișchite zile aci. Și ieși veaste de tutindinea.
 Și veniia mulți de ceia ci iubiia bu<nă>tățile sufletești și de
 multe folosure să îndulciia, aduce bolnavii lor cătră însu/. Și
 cu putearea mânilor sale și mai vârtos cu daru/ lui Hristos,
 tof să vindeca. Nu să¹⁷ vindeca numai de boala trupului, ci
 mai vârtos de a sufletului, care-i veniia drept treaba trupului.
 Aciaș sosii Duhul Sfânt, nu ca să vindece numai trupurile,
 ce și suflete orbite, ca de acum, cu ochi luminaș, să vază
 tocmeala aceștii vremi și a ceia¹⁸ ce va să fie și ca să

¹⁵ Scris inițial ѠѠѠѠ și corectat.

¹⁶ Cf. ms. sl. 312 (Sofia): *ици абїе причастивши се благодаристава
 словесе междѣ нама подвигшии се сказамѣ стѣни бѣ се прикачившиа се емоу.
 ели какоу прѣтрѣнѣѣ самоны стретен. и како ѣ морѣ бѣоу прѣславно сїценѣ
 бѣдѣ. (f. 4^v) = „Hrană îndată împărțită, mulțumind Domnului. Iar cuvintele
 între ei schimbându-se, sfântul îi spuse toate câte i se întâmplaseră, câte
 chinuri a îndurat de la Samon și cum a fost salvat din mare de
 preaslăvitul Dumnezeu”; cf. și ms. rom. 1153, f. 365^v: *Și gustând bucate
 mulțămiră lui Dumnezeu. Și îndemnându-să cu cuvintele între dânșii,
 spusă sfântul lui Ioan toate câte i s-au tâmplat lui de la Samon și câte
 munci au răbdat și cum din mare fu mântuit de Dumnezeu.**

¹⁷ Scris: неѣ; altă lecțiune posibilă: *nu se*.

¹⁸ Scris: мѣща.

înțeleagă fieșcui cugetele și cu îndrăznire să răspundă lor
aceastea.¹⁹

Și vine vreme cum mulți păgâni din Țarigrad
cunoscără sfântu/ pentru ciudesele. Chema-/ prin casăle
sale, mai vartos cei mai cinsti/, pentru / să dobândească
blagoslovenie de la e/. Costantin neștine primichir²⁰, fecior
de suflet acestui preacuvios, multă credință avea cătră e/ și
să rugă mult sfântului să vie în casa lui. Și despărți o samă de
loc în casa lui, de odihnă sfântului, și ce-i va trebui după
trup, să aibă destu/. Și <-i dădu> o slujnică ce era mai mare
întru slujnice, mai bătrână și cinstită și iubii bunătățile,
numele easte Teodora. Și cu dra<go>ste¹² dumnezeiască
slujii tuturor ce venii cătră e/.

[.....]²¹

<II>

Neștine, numele-i Grigorie, vine cătră Teodora și
zisă⁵: „Spune-mi, doamnă, cum lăcuiești și cum răbdaș
nevoia morții? Cum trecuș de cei draci din văzduh?”

Ea zisă⁵ lui: „Fiiule Grigorie! Ce să-ș spuiu nu să
dumereaste sufletu/ meu să gândească de înșii, până mi-i și
frică a chiti de acealea. Însă, fiind odată moartă, nimic
grăind să mă poată scârbi. Fiiu Grigorie, realele mele iute

¹⁹ Cf. ms. rom. 1153, f. 366^r: *Și cu punerea mâinilor cu darul lui Hristos pre toți îi tămăduia, că-i era lui prisosirea Duhului Sfânt, atâta cât nu numai trupurile vindeca, ce și sufletele cele oarbe cu ochi curași a vedea tocmirea acelora și a proroci cele de departe și cele ce vor fi ca cele ce sânt și a cunoaște a fieștecăruia cuget și cu îndrăznire a spune lor aceastea.*

²⁰ Scris: *πριμίου κτρ*; cf. gr. *πριμικήριος* „superiorul cântăreților bisericești; ajutor al unui prelat în timpul slujbei”.

²¹ Vezi, la sfârșit, anexa I.

50^r mă timpinară, ce pentru // rugăciunea sfântului Vasilie toate grealele mi să²² ușurară. Când vruiu să mă despaț de trup, cum să-ț spuiu durearea trupului, câtă frică²³ și iuțime și nevoie are omu/când moare, așa, ca și cându-i oarecine go/ de toate veșmintele și cade într-un cuptoriu de foc și pușin arde și să¹⁰ sfârâmeaște, așa easte amară moartea, însă mai vârtos cui easte păcătos ca și eu! Iar când mă despărția de trup, văzui niște ceate multe de etiopi împrejur/ patului meu, vorovind și țipând ca niște fieri iuți. Și ispitiia lucrurile mele hârtie gătind, întorcându-ș întunecată fața lor. Și fața lor era în vedeaie mai amară decât iuțimea focului, cine să vază vedeaie ca aceea?! Și eu-mi întorș fața mea, să nu mai văzu lucru/ acelor draci întunecaț. Și de năprasne văzui 2 voinici frumoș. Și intrară la mine. În cap avea păr de aur, albi ca zăpada²⁴. Și statură de-a dreapta patului meu. Și cu dulceață grăia și zisă⁵ unu/ dintr-aceastăia cătră cei întunecaț cu urgie: «O, întunecaților și procleți/lor! Direp ee vă-i năravu/ de curăți numaicât la omu/ ce moare de-/ întristaț și-/ spăreați, străgând fără rușine? Nu vă foarte bucurareț, că aicea n-aveț parte, nici³ soarte, nimic!» Deaca grăi acest voinic luminat așa, iar ei, câte făcuiu din tinereațele mele au cu cuvântu/, au cu fapta, ci striga cu glas mare, murguia și grăia: «Au n-avem nimic? Dar ceaste păcate cine le-au făcut di<n>¹² tinereațe, aceastea

50^v

²² Scris: $\mu\eta\bar{\iota}$; altă lecțiune posibilă: *mi se*.

²³ Scris inițial: $\phi\rho\iota\bar{\epsilon}$, anulat și înlocuit cu $\phi\rho\iota\kappa\alpha$.

²⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 371^v: „având părul lor de aur și fețele lor ca o zăpadă de albe“.

și alte, în chipu²⁵ celora ci rătăcesc curvind și aimi<n>treă, moartea așteptând?»

51^r Și²⁶ vine moartea de năprasnă. Și era vedea<rea>¹² morței ca un leu răcnind. Și de toate armele avea: sabie, cuțit, seaceri, pile, săcuri, fierăstra, săgeate, tesle, barde, sfreade/ cu care în multe chipuri lucrează. Deodată văzuiu această moarte. Și deacă o văzuiu sufletu/ mieu cu mare frică să îngrozi. Cei voinici luminaș ce sta-i dezleagă ceale legături: «Mergi, că n-ai greu de // păcate!» Cu un ciocan mic începu a tăia²⁷ picioarele, după aceeaa mânil meale. Și tot trupu/ și buricele meale să slăbiră și le zmulșără din unghi<i>le meale. Și aciaș muri tot trupu/ mieu. Și de aciaa nici³ avuiu mâni, nici³ picioare. Și nu mă putuiu rădica de-aci nici³ într-un chip. Și-m tăie cerbicea mea și nu-m putuiu rădica capu/ mieu. După aceeaa umplură un păhar. Și ce era aci nu înțeleș. Și-m deaderă de beuiu. Și așa să-m ajute Domnu/, că atâta era de amar, cât într-ace/ ceas mi să²² zmulșă sufletu/ și sări din trup. Și aciaa cei 2 voinici frumoș luară-m sufletu/ spre veșmintele sale. Întru inima omului zace toată sufleția, iar întru minte zace duhul. Deci²⁸, deaca mă luară acei 2 voinici frumoș, eu-m văzuiu trupu/ fără suflet zăcând nerădicat și nesimțit. Și țindu-mă îngerii la ei, iar ei să apropiară și cei întunecaș, grăind: «Păcate are multe și răspundea alte multe». Iar ei cerea cu ispitire faptele

²⁵Scris în continuare че поѡдъ și anulat printr-o linie curbă, probabil de un cititor al manuscrisului.

²⁶Scris: шни.

²⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 372^v: Și ziseră acei tineri luminași cătră moarte: «Dară ce stai, vino la mijloc și dezleagă legăturile, că nu are multe păcate!» Iară ea, apripiindu-să, cu un ciocan mic începu a tăia (...).

²⁸ Scris: деѡ; altă lecțiune posibilă: dece.

51^r ceale bune, bunătățile: de vrea fi dat mișelului pâine, sau adăpau setosu// sau socotiiu bolnavu/ sau ceia din temniță, sau merșu cu multă osârdie la besecareă a rugă, sau streinul găzduiiu, au aprinș lumină înaintea sfîntelor icoane, au împăcaiu certajii, au plâ<n>ș rugându-mă, sau cine mă dosădiia răbdaiu, au spălaiu picioarele călătorilor, au întăriiu, au nu întăriiu cuvintele cu dulceață, au întorș cineva să²⁹ nu facă păcate, sau suspinaiu de năpăștile vrăjmașului³⁰, sau mă întristaiu de ceia ci pășiră rău, au îndemnaiu cineva spre lucru<ri> bune, au făcuiu închinăciuni multe, au mă postiiu mai mult de 40 de zile ce să¹³ zice în sfântu/ marele post și la născutu/ lui Hristos și la³¹ *Petro(v) pos(t)*³² și la a/ Precistei și în toate miercurile și vinerile, au înto<r>ș¹² ochii miei de vederile deșcarte, sau ținuiu gura mea de cuvinte deșcarte și de cleвете, de minciuni, de jurămân*t*?

52^r Deci²⁸ aceste toate alegându-le, iar sfînții îngeri le lumina la cumpănă cu ale mele // păcatc, din ce era, unu/ după alalt descumpăra această. Și acei etiopi scrâciniia cu dinții și vrea să mă răpească de la ce<i> 2 îngeri ca să mă ducă în fundu/ iadului. Și aceste toate fură așa.

Iar precuciviosu/ părintele nostru Vasilie aciaș vine și să¹⁰ află cu Duhu/ Sfânt. Și zisă⁵ cătră sfînții îngeri: «Domnii miei, acest suflet, mult, mul*t*³³ mi-au slujit răpaus bătrânețelor mele³⁴. Dirept acca și cu rugaiu pre Dumnezeu

²⁹ Scris: *εχ εχ*.

³⁰ Scris: *εργασματοδουξ*.

³¹ Scris: *λε* .:

³² Sl., în trad.: *postul lui Petru*.

³³ Cuvânt omis și scris marg.

³⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 375^r: *Domnii miei, acest suflet mult mi-au slujit mie, odihnind bătrânețile mele*.

pentru acest suflet și mi-au dăruit bine de la el. Luați-/ acum, că mie-*m* pare că-i curat ca niște aur»³⁵. Și²⁶ zisă⁵: «Când veți vrea să treceți vama văzduhului, să scumpărați, luund de la e/*l*, ceea ci vor vrea să timpine deatoarele de la duhurele hitleane. Iar aceastea din destu/ cu osteneală și cu sudori adunate-*m* sânt, ce mi să²² și dăruiră».³⁶

Și așa zisă⁵ și să¹⁰ dusă.

Iar hitleanii draci, deacă văzură așa, ei fără glas stătură mult și apoi strigară și țipară foarte tare. Și fură³⁷ nevăzuți. Și <i>ar vine ogodnicu/ lui Dumnezeu, Vasilie. Și
52^v avea la e/ urcioare mul/te, pline de unt. Și le purta aceastea voinicii cei frumoși. Și le zisă⁵ să destupe unu/ câte unu/. Și vărsă spre mine unt. Și fuiu umplută de bune lucrure sufletești. Și cunoscuu că mă schimbaiu și fuiu luminată foarte.

Și zisă⁵ preacuviosu/ Vasilie sfinților îngeri³⁸: «Domnii miei, cându-i veți arăta acestui suflet toate văzutele și nevăzutele, apoi să-/ duceți în casa mea carea-*m* este gătită și să șează».

Aceasta zisă⁵ și peri dintre ochii noștri. Și mă luară sfinții îngeri. Și aciaș sus, la ceriu, cătră răsărită ieșiia.

Vama 1

³⁵ Cf. ms. rom. 1153, f. 375^v: *Pentru aceea și eu m-am rugat lui Dumnezeu și mi l-au dăruit mie bunătatea lui și au fost luat aur câtva într-un burdujel.*

³⁶ Cf. ms. rom. 1153, f. 375^{v-v}: *Că acesta este dintru prisosita bogăție carea mi-o <a>u dat Dumnezeu pentru osteneala și sudorile mele și-i dăruiesc ei.*

³⁷ Scris: φαρ.

³⁸ Scris: ἄγγελιο.

Și <i>ată, noi ieșim și ne tâmpină *mitarstva*³⁹, ce să¹³ zice să fie de cleвете. Și acolo era apărătorii, gloate de etiopi. Și unu/ dintr-înșii ședea și acia cu frică cât știa Domnu/. Ce cât oameni în lume pârâia cum le era viața și în ce ceasu/pârâia, înaintea mea le aducea acei etiopi. Și eu nu
53^r știu, dar ei cum știa multe și // într-alte chipure ci era grăite de mine, au în ce chip să isprăvește. Iar ei cu groază socotia graiurile mele și mi le aducea înainte. Și răspundea acestea cătră îngerii. Și eu răspunșu: «Adevăr easte de ce grăesc ei spre mine». Ce dintru daru/ Domnului mieu pusără împotivă. Și aceeaa o trecum.

<A> 2 <-a> vamă

Și²⁶ iată, mai pre sus mergând, tâmpinăm altă vamășie, ce să¹³ chema să fie bățjocoria. Și fu întrebare ca⁴⁰ și la vama dintâi. Și pentru ruga părintelui Vasilie sloboziră-ne și trecum în pace. Și mergând noi, iar sfinții îngerii grăiră: «Adevăr, acest suflet mare ajutoriu are de la ogodnicu/ lui Hristos, Vasilie, că multă nevoie vrea vedea trecând».

Iar vameșii acestui văzduh, cumuș auziră zicând îngerii acestea unu/ cătră alt, ei îi sloboziră.

<A> 3 <-a> vamă

Sosim la altă vamă ce-i de uriciuni. Și cu dulceața lui Hristos n-avură ce grăi spre mine, nici³ putea pomeni ei c-am urât cineva cândva. Și cu bucurie trecum dintr-înșii. /
53^v Iar ei scrășniia cu dinții, cât îm părea că mă vor înghiți viu.

³⁹ Sl., în trad.: *vamă*.

⁴⁰ Cuvânt scris de două ori, la sfârșitul, respectiv începutul rândului următor. Primul *ка* a fost tăiat prin două linii orizontale, foarte probabil de B.

<A> 4 <-a> vamă

Încă, suindu-ne mai în sus, sosim la altă vamă, a minciunoșilor⁴¹. Și aci era niște etiopi foarte împruț și urâț. Iar mai bătrânu/lor era foarte sirep. Ei, deacă ne văzură⁴², aciaș ne ieșiră înainte. Și făcea voroavă mare procleații, aducând spre mine spu<su>ri¹² minciunoasă, și anume aducea-mi aminte când a<m> mințit și pentru ce am mințit. Și aducea oamenii de față cătră carii am mințit. Și fu pâră multă. Iar îngerii ceia ci mă purta, pusără din daru/ Duhului Sfânt și mă scumpărară. Trecum și aceea cu ruga sfântului Vasilie.

<A> 5 <-a> vamă

54^r Suind noi în sus, sosim la altă vamă ce era de urgie și de mânie. Iar mai marele lor ședea spre un scaun plin de urgie și de mânie. Și zicea cu urgie și cu mânie cătră ceia ci era cu e/ să mă întreabe și să mă ispitească. Iar ei, hârâindu-să ca câinii unu/ l<a> alt, întrebară-mă nu numai ce // știia eu, ce încă și ce nu știia eu: ce era grăit cu mânie și cu urgie cătră cineva, sau dosădiu cu cuvântu⁴³, sau loviu cineva cu mâna, sau amerințiau cu mâna cătră cineva, sau clipiu cu ochii și cu mânie căutau, sau făcuiu învățatură multă pentru feții ceia dragii, sau cu mânie și cu urgie mă întărâtau? Aceastea toate mi le spunea pe rând. Sau mă mâniiau spre cineva și mă amărâiu, săriiu, dosădiu, cu mânie mă lăudaiu? Toate mi le aduce aminte, și numele oamenilor și vremile. Și însăș aceale graiure și oamenii într-acea vreme să aflară aciaș.

⁴¹ Scris: миццоношилоѣ.

⁴² Scris: възорѣ.

⁴³ Scris: нѣвъцтоудѣ.

Și răspunsără sfinții îngeri de-aceastea. Și zbură*m* pre desupra lor.

<A> 6 <-a> vamă

Și timpinăm altă vamă ce să¹³ cheamă trufășiia. Și căutară mult vameșii și nu aflară la mine nimic ca să fiu dosădit mișei. Trecu*m* și de aceștea.

<A> 7 <-a> vamă

54^v Și iar suindu-ne noi în sus, tâmpină-ne altă vamă, ci easte de cuvinte deșearte și de rușine. Și ne apucară înainte vameșii și nu ne lăsa să răspunde*m* noi, ci gr<ă>iia ei numai spre mine și obliciiia / câte grăiiu curveaște în tinereațele mele și câte bucinaiu, cu*m* să chiamă cântece de lume. Înainte-mi punea șanțurile și glumele, cuvintele mestecate cu răs și care le-*am* grăit cu bucurie. Deci²⁸ adevăr oblicire aiave ca aceasta. Deacă-i auziiu, cutremurau-mă. Dar ei, de unde știură, procleații, ce făcea eu, că era vreame multă trecută de când era făcu*t*?! Eu aceastea și le uitaiu, nimică nu le pomeniiu. Iar aceștea procleați, toate mi le grăiiia pre rând. Însă și după numărru/ acestora destule făcură.

<A> 8 <-a> vamă

Și mearse*m* în sus la altă vamă ce era în harminția. Iar slugile drăcești cu ispită căuta spre mine. Și nimică de rău nu aflară. Și scrâșniia cu dinții lor. Iar noi trecu*m* în sus.

<Vama a 9-a>

Și ne timpinară alți vămășiiari ce era a nedireptăței și a cuvintelor deșearte. Iar noi de acealea nu avu*m* nimic, ci frumos trecu*m*.

<A>10⁴⁴ <-a> vamă

---

⁴⁴ Scris: ⚡ = 9.

56^r Aceia-*m* zisără: «Adevăr, că viară bucuroș întru înșelăciunea aceștii vieți și nu-i lăsa să ia aminte de dumnezeiasca scriptură. Striga de aceștea să facă bine, mai vartos milostenie, că-i mai bună de toate bunătățile. Toate le pot vedea aicea și să se înveațe zua și noaptea unele ca acealea ca să scape de atâta răutate și dureare de veaci. Iar ei cu negândire lăcuiesc și de moarte nu gâ<n>desc, nici³ pomenesc, lucrând pântecelui și trufiei. Și de năprasne vine spre ei moartea și vor aduce aceastea toate⁴⁹ lor. Și iute va să-i întreabe județu/, neavând lucrure bune, că pentru meseretatea de fapte⁵⁰ // bune prind domnii și vameșii sufletu/ de-/ bat și-/ muncesc și-/ duc întru întunecarecu/ iadului și-/ țin în legături până la venirea lui Hristos. Ci și tu vrei să iai și să chinuiești, de n-ai fi luat dar de la ogodnicu/ lui Hristos, Vasilie, ce e/ mare bine-ț feace».

<A>12 <-a> vamă

Și²⁶ grăind ei așa, timpină*m* altă vamă ce să cheamă pomenire de rău. Și aciaș săriră niște arapi ca niște tâlhari și căutară cu ispită ca să afle spre mine ceva de rău de ce era scris în cartea lor. Iar pentru ruga sfântului părintele nostru Vasilie nu⁵¹ aflară nimic. Suspinară și grăiră: «Eu, zice, sânt întru multe *okaanni*⁵². Ci mai vartos cătră toț avuiu liubov, cătră mari și cătră mici. Și cine om <o>bidi, nicidinăoară¹⁴ nu-i înto<r>ș¹² cu pomenire rău».

⁴⁹ Scris: τοαμη.

⁵⁰ Scris: δεφαιτελορ.

⁵¹ Scris: ηα.

⁵² Sl., în trad.: *păcătoși*.

Și trecuiu și aceasta fără greață. Eu între<bai>¹² pre ceia ci mă purta: «Rugu-vă, domnii mie<i>, cum văd aci⁵³ ei aceste, lucrătorii fărălege, fiind departe, păcatele în
56^v lume?»⁵⁴ Răspunsă unu/ din/tr-înșii și zisă⁵: «Toț creștinii din sfântu/ botez priimește-ș sfântu/ înger nevăzut și-/ învață spre lucru bun și-i scrie tot lucru/ lui ce/ bun din viața lui. Deci²⁸ așijderea și hitleanii diavolii purced după e/ de <s>crie toate păcatele lui ce feace până au trăit e/ și merge pre la toate vamele de-i scrie păcatele lui, cum când va ieși sufletu/, iar ei să aibă a-/ putea opri să nu să suie la ceriu, ce în beznă să-/ ducă, unde șed și ei, până la a doile venit al lui Hristos. Deci²⁸ de n-au lucrure bune multe, cum să poată scăpa din mânilor lor, așea le duc fieșcăruia păcatele, fiind e/ încă viu. Însă numai creștinilor ce cred în sfânta troiță și cu jurământ drept împreunează-să sfintei besearci, ca, pentru credința, la ceriu să-i ducă. Iar necuraților și eriticilor nu le scrie nici³ un cuvânt pentru că să închinară lor cu credința și
57^r cu eresure, de tot// nu socotesc, nici³ gândesc. Dirept aceaea și <la> ceia ci s-au închinat lor nici³ un cuvânt nu le scrie».

<A> 13<-a> vamă

Deci²⁸ noi mergând și aceștea spuindu-mi tot, ajunsăm altă vamă ce să¹³ cheamă de farmece și cleavetirea. Iar într-însa era preascârnave duhure în chipure de șerpi. Vedeara lor era numai întunearec și blăznire. Ce nici³ unu/ dintru ei n-avură ce grăi nimic spre mine. Cu dulceața lui Hristos și trecum de aceștea curând. Și ziș: «Domnii miei! Toate păcatele ce face omu/ până-i viu, fi-va fără treacă

⁵³ Scris: аче.

⁵⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 381^v: *Rogu-vă, domnii miei, de unde știu lucrătorii de fără de lege greșale ca aceste a celor ce sânt în lume?*

57^v întrebat înaintea giudețului? Și nu să poate curăți de cale, ci sânt scrise la toate vamele?⁵⁵ Văz cu că mă întrebă de-amăruntu/ și mă cutremur de spaimă». Ei-mi zisără: «Nu <este> tuturo/așea, ce câ/ sânt ca tine de nu să spovediră și-i ajunsă moartea. Tu, de vrei fi ispoveditu-/ păcatele tale fără sfială duhovnicului tău și să fii luat învățatură și să-/ umpli po<ca>ianii¹², / fire-ai luat de la c/ iertăciunc. Și ai treace neoprită și neapărată de-aceaste vame de toate. Iar tu n-ai ajuns să te ispovedești duhovnicului tău, destulu și-i că crai părăsi/ de-a facerea păcate. Drept aceea to/ vor fi ispiti/ de acești vameș. Și-i întrebă de-amăruntu/. Cându-ș ispovedeaște neștine păcatele până-i viu și pocaianie⁵⁶ face, lasă-i lui Dumnezeu toate câte au greșit, de toate priimeaste, slobozie și nevăzută iertare. Iar dracii ecia hitleanii și/p păcatele scrise la vame. Și curând desfac scripturile păcatelor și nimic nu află de cealea ci era scrise⁵⁷, că Sfântul Duh nevăzut piiarde-le de-aciia. Și vă/ dracii că s-au ispovedi/. Drept acca toate fură tocmite și să¹⁰ scârbesc, unde greșiră și să¹⁰ pocăiră⁵⁸. Iar să easte omu/ viu și ș-au curăți/ păcatele cu ispo<ve>daniia, ei să nevoiească în locu/ acelora să scrie altele.

58^r Drept // aceea, după ispovedanie și apoi cade în păcate, mai

⁵⁵ Cf. ms. rom. 1153, f. 382^v-383^r: *Domnii mici, oare pentru tot păcatul care va face omul fiind viu va fi întrebat sufletul trecând pre aicca? Dară nu să poate curăți omul încă până easte viu de el, ce easte scris la fieșcare vamă?*

⁵⁶ Scris în continuare *nu*.

⁵⁷ Scris inițial *ερηου*, apoi ultima slovă a fost modificată, luând aspectul slovei *e*.

⁵⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 383^v: *Că viclenii diavoli carii sânt la vămi, având scrisă toate păcatele lor, deșchizând degrabă scrisorile lor nu află cele ce au scris, că Duhul Sfânt nevăzut le-au șters de acolo. Și știu dracii că pentru ispovedanie s-au șters toate și să scârbesc greșind.*

mare muncă-ș câștigă. Și dintr-acela rău, cu mare și cu bună ispovedanie te veri izbăvi.

<A>14<a> vamă

Mergând noi și vorovind aceastea, tâlni-ne altă vămășie ci să cheamă preamâncarea, ogodirea pântecelui. Vameșii străgară pre mine și-*m* adusără aciaș ce era mâncat în tinerețele mele mâncare de rușine. Foarte mult *m* mânecaim de mâncaiu de dimâneată ca porcii. Și cum *m* mâncaiu în sfântu/ pos<t> mainte de rugă și cū*m* mă hrăniuu săturându-mă până la prânz. Și înainte cineeii săturaiu mațele pespre măsură. Aceastea toate să vădiră și să îputa. Și grăind ei să ispitia să⁵⁹ mă înghiță. Și zisără: «Au nu te-ai făgăduit lui Dumnezeu când te-ai botezat? Leapezi-te de Satana și de tot lucru/ lui și de toată slujba lui și de tot reacele lui».

Deci²⁸ dar după aceaste făgăduite înfricate cum făcuș fără frică, deaderă și acestora deatoriul și trecum.

<A>15 <-a> vamă

58^v Și mearsă*m* cătră altă / vamă ci easte <a> sluji idolilor și de toate eresele. Și nu să spodobiră într-aceaea nici³ un cuvânt. Trecum dintr-înșii.

<A> 16<-a>vamă

Și²⁶ timpină*m* altă vamă ce să¹³ cheamă curvie bărbat cu bărbat și cine să spurcă cu coconi. Iar slugile vameșilor înțeleasără că eu sânt suflet muieresc. Nu avură să-*m* grăiască nimic, numai de aceasta întrebară: «Doar zăcuș cândva cu altă muiare, având dragoste cătră însa și, cu zăceare muierescă, păcate veri fi făcut cu dinsa?» Iar cu

---

⁵⁹ Scris în continuare испиті, apoi barat cu două linii orizontale de culoare roșie.

dulceața lui Hristos, nimic nu aflare de acestea. Lăsară-ne și mearsem înainte.

<A>17 <-a> vamă

59^r Și acii aflăm altă vamă, ce easte preacurvie. Săriră curând aceale slugi și ispitia degrabă faptele meale. Și pentru ce, că mainte, când nu⁶⁰ slujia încă sfântul părintele nostru, avuiu soț ce-m deade doamnă-mea. Și <cu> cine era cu dinșii și căzuiu cu-nusu/și cu alți voinici. Drept acestea mult mă clevetia. Și grăiră cătră îngerii⁶¹ // ceia ci mă duce: «Această roabă nici³ de la preot nu să blagoslovi, nici³ în besearca Domnului nu să cu<nu>nă cu bărbatul carele luo, de <nu> preacurvite sânt păcatele acestora, ce mai vârtos de curvie acestea a grăi»⁶². Ei împrotivă strigară grăind: «N-au făcut anul acea roabă la doamnă-sa. Iar când o cumpără cu argint, cu voia sa s-au tocmit cu domņu-său. Cade-să⁶³ a grăi preacurvie de acestea, e nu curvie».⁶⁴

⁶⁰ Scris: $\text{HOY}\Delta$.

⁶¹ Scris: $\text{H}\text{B}\text{E}\text{P}\text{Y}\text{I}$.

⁶² Cf. ms. rom. 1159, f. 386^{r-v}: *Și pentru că mai înainte, când nu slujiam sfântului părintelui nostru, avuiu pre carele mi-l deaderă stăpânii miei la carii slujiam. Și, petrecând eu, cu el am căzut și cu alții oarecarii tineri. Și pentru aceasta mult clevetia aceaia asupra mea. Iară sfinții îngeri carii mă ducea, grăia asupra lor zăcând că: „Aceasta au fost o roabă, nici de la preot s-au blagoslovit, nici în beserica Domnului nu s-au cununat cu bărbatul carele au fost luat ca să nu fie preacurvie aceste păcate, ce mai vârtos să cuvine a să grăi curvie acestea.”*

⁶³ Scris: $\text{KA}\Delta\text{E}\text{C}$; altă lecțiune posibilă: *cade-se*.

⁶⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 386^v: *„Au nu easte al doilea Dumnezeu robului acela ce l-au cumpărat pre el și cela ce l-au agonisit pre dânsul cu argint domnului său? Și aceasta adică cu bărbatul s-au împreunat cu voia stăpânilor ei, Cade-să dar preacurvie a să chiema păctul ei, iară nu curvie.”*

60^r Și săriră⁷¹ groaznicii întrebători și să¹⁰ mira <c>um am ajuns până la dinșii. Și un ceas stătură de să⁷² uita. Și după aceea cu ispită mă întreba ce-am făcut eu. Nu întreba numai cu dreptu/, ce și clevetiia și minșia aceștea. Spre mărturie, numerele și poreclele și măiestriile și răpiturile și carea cineș de iubitele mele înțeleasără, aducea-le de față și vrea să mă răpească din mâna cui mă purta. Purtători<i> grăiră: «Lăsatu-s-au de multă vreme de păcate ca aceastea». Procleașii grăiră: «Noi știm că s-a lăsat de însăle. // Însă scârnaviile noastre ceale ascunse ea⁷³ le avea la sine și nu oblicii lucrurile noastre cu ispovedanie cătră niscare preuș, nici³ feace învățăturile lor, nici³ oprire, nici³ lăsare de la dinșii nu luo. Ci sau lăsaș de vă duceș, sau descumpăraș păcatele ei cu niscari lucrure bune». Iar îngerii deaderă împotriva păcatelor mele măsură din daru/ Domnului. Și mearsăm înainte. Iar procleșii scrășniia cu dinșii săi, unde putum scăpa din mâna lor. Și noi mergând, grăiră îngerii cătră mine: «Vezi această vamă? Puține suflete sânt să treacă fără greașă. Pentru deșeartele și pentru mâncările și pentru iubirea de curvie și pentru multă dulceața ceștii lumi, ei tragu-i jos și întru întunec închidu-i. Iar tu, pentru daru/ sfântului-ș părinte, scăpaș de înșii. Deci²⁸ iată că-i învinseși⁷⁴. De acuzm nu veri⁷⁵ mai vedea rău. Așea să

cu un caftan împărătesc înfrumușăfa. iare dracii așjderea să asămăna lui, din rușinatele și realele lucruri carii ca niște porci să tăvăliia în spurcăciunile curviei.

⁷¹ Scris în continuare ка пощій дминж și apoi anulat cu roșu.

⁷² Scris: дѣ; altă lecțiune posibilă: de se.

⁷³ Scris: ен.

⁷⁴ Scris: дѣиѣсешн.

⁷⁵ Scris încă o dată ноу вери.

laudă mai marele aceștii vame și zice că 'eu sângur umplu matca focului de suflete omenești din catastihu/mieu'».

<A> 21<-a> vamă

60^v Grăind cătră mine îngerii aceastea, tâlnim altă /
vămășie lângă poarta ceriului, ce era nemilosârdie cu grea
inimă. Aciia sânt scriș nemilostivii și greoii, sălbatecii,
pizmașii, urătorii de oameni. Să neștine toată leagea va păzi
și o va ținea, apoi va fi nemilostiv și cu inima grea, vine-i
sufletu/ aicea și-/ vor prinde vameșii și întrebătorii și-/ vor
împenge jos, fără milă bătându-/ . Și întru întuneare*c* aruncă-/
până la județ, nemiluindu-/ Dumnezeu, dire*p* ce și el nu milui
mișei<i>, nici³ socoti slabii și lipsiții. Poț încai să nu cu
fapta, încai cu cuvântu/ și cu suspin de la inimă milă să arăț.
Ci în locu/ acestora arăț leane și iubire de avuție, uriciuni
fără milă cătră vecini. Și deacă sosi*m* la această vamă, șede
mai marele ei foarte greu și preăsă*c* și trist ca de o lungă
boală, plângea și suspina și cu foc răsufila, fără milă. Iar
slugile lui ne încungiurară ca și niște viespi, ispitia și întreba
și căuta să poată afla ceva spre mine.

61^r Bucurămu-ne //și ieși*m* dintru ei. Și întrăm pre ușa
raiului. Și era poarta raiului ca și un crestea/ au răvaș⁷⁶. Și ce
era făpturile pre poartă, străluciia ca soarele. Sta voinici
într-înșă cu veșmente de aur. Și să¹⁰ bucurară unde scăpă*m*
de acei amărăț vameș și de întunecații văzduhului. Mergând
noi pe dinlăuntru/ ceriului, împărția-să apă ce era spre țăriia
ei și iar să aduna în matca sa. Și mearsă*m* la un văzduh
înfricat. Pre e/ era voinici mulți și frumoș, îmbrăcaț cu foc.

⁷⁶ Cf. ms. rom. 1153, f. 389^v: *Și era porțile ceriului ca criștalul, cu totul lunate.*

Și mă văzură în mâna îngerului. Bucurară-să⁷⁷ și să¹⁰ veseliră de mine, unde-mi văzură sufletu/ întru împărăția lui Dumnezeu. Mergea cu mine, cântând⁷⁸ cântec dumnezeiesc.

Mergând noi, văzum un nuor înainte-ne și după acesta iar alt mai mare. Și de aici ieșim puține/, văzum o înălțime înaltă foarte⁷⁹. Pre aceea era scaunu/ lui Dumnezeu, era alb și luminat. Și sta mulțime de îngeri împrejuru/ lui, îmbrăcați în zugrăvie. Mearsără ceia ci mă purta cătră scaunu/ lui Dumnezeu. Slăviră cu cântece de tre ori. Și aici ne închinăm de tre ori. /

62^r

{Și du<pă>¹² acea fu glas mare de sus, grăi: «Venit cu dinsa, arătându-i sufletele dreptilor și a păcătoșilor și orașele sfinților, ce sânt în raiu, și ce easte în fundul iadului. După acea o răpăusa unde zisă⁵ ogodnicu/ mieu, Vasilie».

Purceasăm de-aci și ajunsăm la orașele sfinților. Și era ca niște polate alese, menite unele într-un chip, altele într-alt chip. Și acealea cu mâna lui Dumnezeu era tocmita la locure de zlac, la locure de răcoare, la locure de răpaus, la loc de pace și de liniște. Usebi era orașu/ apostolilor, usebi era a/ prorocilor, usebi al mucenicilor, usebi al preapodobnicilor⁸⁰, usebi a/ patriarșilor. Și sânt de largi și de lungi cumu-i Țarigradu/. Și toți mă sărutară, cu minuni bucurându-să de a mea spăsenie.

Mearsăm la începătoriu⁸¹ [și] strămoșu⁸² lor Avraam. Era acesta plin de slavă și de dulceață sufletească și

⁷⁷ Scris: воукоуражѣ; altă lecțiune posibilă: *bucurară-se*.

⁷⁸ Scris: кѣндѣпѣндѣ.

⁷⁹ Scris: фортж.

⁸⁰ Scris: прѣдѣвничилор; altă lecțiune posibilă: *prepodobnicilor*.

⁸¹ Omis și adăugat marg.

de flori cu bună-mirosenie și șipoc de mir cu aromat. Și era aci polate înțeleapte. Într-însăle era tot cuconii cei botezați ai creștinilor, ceia ci muriră fără păcate. / Acolo era ei, bucurându-să și jucând.

Așa trecum raiul și mă pogorâră întru fără-fund, unde Domnu/ înfrâmsă pre Satana. Și ne ivim spre apus, unde-s amară munci și chinure, unde zac ocaianicii păcătoșii. Toate acestea mi le arătară îngerii și-m zisără: „Vezi ocaianicii unde să muncesc, iar tine te-au izbăvit Domnu/“. Iar ceia ci era întru întunec și în u<m>bra morții, ei striga⁸³ „amar, amar!“, alții „iute, iute!“. Și nu mai sta de-a țiparea și suspinând grăia. Și nu-i miluiră.

Deacă trecum de-aci mă întrebă unu/ și-m zisă⁸⁴: «Să înțelegi, Teodoro, că astăzi easte zua în carea easte obiceiul în lume să facă 40 de zile după moarte⁸⁴. Și ție acolo-ț face precuviosul părintele Vasilie».

Și dintr-aceasta⁸⁵ înțeleg, o, fiu Grigorie, că de 40 de zile, de când mă împărțiu de trup, într-această⁸⁶ odihneală, ci mă vezi, veniu, ce easte a precuviosului părintelui nostru Vasilie. Acela, cându viu eara⁸⁷ încă pre lume, e/ mă învăța spre adevăr, cu // pocaianie și cu ispovedanie mă adusă lui Dumnezeu. Însă pasă mai înlăuntru și veri vedea în ce sânt. Și va veni și părintele Vasilie“. Și merșiu după ea. }

⁸² Scris inițial стржмоши; peste и final a fost scris cu cerneală mai deschisă Ѹ, iar deasupra acestuia a fost scris, cu aceeași cerneală, ѿ.

⁸³ Succesiunea еи стрига omisă și adăugată marg.

⁸⁴ Scris: морте.

⁸⁵ Scris: динтраачѣста.

⁸⁶ Scris: дтраачѣстж.

⁸⁷ Scris: гара.

61^r/18 {Mergând noi, văzum-o rroorată / și cu unt
 61^v dumnezeiesc și cu mir de nardos⁸⁸. Și era veșmintele ei albe
 ca zăpada. Și întrăm în curte, ci era de scânduri smolite cu
 aur frumoase. Iar pre mijloc era plin de pomi în tot chipu/
 preafrumoși. Și căutaiu cătră răsărit, văzuiu polate înalte
 foarte⁸⁹ tocmite. Sta aici și o masă mare foarte, ca de 30 de
 cof. Și era de piatră zmaragdie, strălucia. Și sta într-acea
 masă blide de aur preafrumoase, derease cu scripturi. Și era
 într-aceale blide poame minunate. Și foarte dulce-miroseală
 ieșia dintr-însăle ce nu poț spune. Iar părintele nostru,
 Vasilie, ședea spre un scaun minunaț, lângă cornu/ aceii
 mease. Și despuitoriu/ tuturor acolea să odihniia. Iar cine era
 la masă cu-nunsu/ mânca⁹⁰ nu ca oamenii ce poartă trup, ci
 ca zarea soarelui avea strălucire, obraze avea omenești.⁹¹ Iar
 cât mânca dintr-acea masă, mai mult să mulția poamele și să
 63^r/3 păhară albe de steclă.} // {Și văzuiu luceața⁹² Duhului Sfânt.
 Și mă umiliiu și un ceas mare, era fața lui ca o floare⁹³. Și

⁸⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 392^r – 392^v: *Iară eu merseiu după ea și întrăm înontru. O văzuiu pre ea stropită cu roa dumnezeiescului unt, cu mir și cu nardos unsă.*

⁸⁹ Scris: φορτε.

⁹⁰ Scris: μαΐφα.

⁹¹ Cf. ms. rom. 1153, f. 393^r: *Și era cei ce mânca cu el la masă nu ca oamenii acești, ce poartă trup, ce ca zările soarelui strălucind și avea chip omenesc.*

⁹² Scris: δῶχνα.

⁹³ Cf. ms. rom 1153: *Și le turna băutura oarecarii tineri luminați întru niște păhară nevăzute care era albe ca o zăpadă. Și când lua aceia păharul și-l bea și-l turna în gură să umplea de luceața Duhului Sfânt. Și cum ar fi umilindu-să spre mult ceas și să făcea fața lui ca un trandafir de alb. (f. 393^r).*

ceia ce-i slujia și sta înaintea acestora era foarte frumos și încinși <cu> cureale de aur; cununi avea în cap.

Și-*m* mergea înainte Teodora. Și mainte mearsă cătră părintele Vasilie, spusă-i și să rugă drept mine. E/ cu bucurie căută spre mine și-*m* zisă⁵ să mă apropiu cătră c/. Eu merșu și mă închinaiu lui până la pământ. Iar c/lin zise-*m*: „Domnu/ să te miluiască și să te blagoslovească, fiule!“ Și așa mă rădică de la pământ și zisă⁵ cătră mine: „Iată Teodora⁹⁴, ce-ai pohtit să o vezi, ce de ea multu te-ai rugat să vezi⁹⁵ unde easte și ce cinste are. Iată, vezi-o! De acum nu veri mai avea dodială pentru ea“.

Iar Teodora cu bucurie căută spre mine, zisă⁵: „Milostiv fie ție Domnu/, frate Grigorie, că te-ai grijit de a mea smerenie. Drept aceea umplă-ț Domnu/ pohta ta cu ru/<gă>ciunea¹² părintelui nostru“. Și după acea zisă⁵ sfântul Teodorei: „Pasă cu el și-i arată cetatea mea, să vază frâmseatea ei“.

Și mă luo de mâna dreaptă. Și ieși*m* spre dreapta. Și era un păreate cu ușa de aur: }

{Iar e/ deșchisă o ușe și întră*m* înlăuntru și văzu*m* niște flori de aur frumoase. Și dintr-î<n>săle ieșiia dulceață și bune-mirosenii⁹⁶. Și văzu*m* mulți pomi preafrumos fără măsură. Și de mulțimea poamelor să pleca până la pământ. Iar eu mă spăriaiu și mă <mi>raiu¹² de-aceale vederi. Multu-*m* zisă⁵ Teodora: „Au de-accaste <te> miri⁹⁷? Dar

⁹⁴ Scris: *теодоро*.

⁹⁵ Secvența *чрез* omisă și adăugată marginal.

⁹⁶ Scris: *миросение*.

⁹⁷ Greșit interpretat la corectură de B ca reprezentând cuvântul *mirări*, fapt pentru care deasupra a fost adăugată silaba *ră*. Un alt cititor a anulat această corectură.

de-ai fi văzut cea cetate, unde caște raiu/ce face Dumnezeu, cu frică te-ai fi spăriat și nu te-ai domeri, că accasta-i împotriva acciia umbră caște“. Eu ziș: „Rugu-te, spunc-*m* cine face accastă cetate? Ca accasta nicidinăoară¹⁴ n-am /
 64^v/1- văzut“. Ea răspunsă: „N-ai unde vedea una ca ceasta încă
 13 fiind cu trup. Și accastea văzuș că noi cu meșterșug⁹⁸ am venit a<i>cea, cu osteneala și cu sudorile și cu durearea părintelui nostru Vasilie⁹⁹ carele din tinerețele lui până la bătrânețele ostenitu-s-au cu postu/ și cu rugăciunca, cu bdenie, cu prevegheare, pre pământu/ go/ zăcând rugându-să, geru/ și năduhu/ răbdând în pustie, burăiane mânca în mulți ai, mainte¹⁰⁰ până nu întră în Țarigrad, pre spăseniia a mulți. Deci²⁸ o solie ca accasta spusără-i¹⁰¹ că <cine> întru toată viața lui răbdă dureare și scârbă, pentru
 63^v/5 Domnu/,”} {ceia ci învățatura răbdară¹⁰², cine să nevoi aicea cu mare simbrie și mângâiare, în vecia vcaului veselindu-să¹⁰³, cum zice și David: «De poamele ce¹⁰⁴ te-ai trudit mânca-veri»¹⁰⁵.

⁹⁸ Scris: *μερμερωδῆ*.

⁹⁹ Scris în continuare: *κ8*.

¹⁰⁰ Scris: *μαυυυυυε*.

¹⁰¹ Prima silabă apare scrisă de două ori, la sfârșitul, respectiv începutul rândului următor.

¹⁰² Scris: *рабдарж*.

¹⁰³ Scris: *веселивудеуе*; altă lecțiune posibilă: *veselindu-se*.

¹⁰⁴ Scris: *чк*.

¹⁰⁵ Cf. ms. rom. 1153, f. 395^r–395^v: *Unele ca accastea au isprăvit curțile și livezile care le vezi, pentru că cei ce răbdă în lumca cea trecătoare dureri și scârbe pentru dragostea Domnului și pentru sfintele lui porunci să învredinicesc aicea dării de plată de la Dumnezeu și mângâierii vieții de veci veselindu-să, precum zice David: „Roada osteneții tale vei mânca“.*

Și de-aceasta mă miraiu, i-*am* zis cu mândrie: „Venim aicea“. Pipăiiu-mă însumi pre mine: au cu trupul sânt? Ispitiiu-mă și mă cunoscuu. Și curată simțire avea cugetele meale. Miraiu-mă cu duhu/ de aceste vederi. Vriiu să întru în curte. Și iată, pre care poartă întraiu în cetate, pre aceea ieșiiu. Și¹⁰⁶ aflaiu masă deșartă de șizători¹⁰⁷, ce are tribui era¹⁰⁸ gata¹⁰⁹. Eu mă închinaiu Teodorei și ieșim de-aciia. Și mă miraiu de mineș, de acea vedere înfricată. Începuu a cugeta cine sint, sau //unde fuiu, ce auziiu și ce văziiu. Sculaiu-mă și merșu cătră sfântu/, cugetaiu ce va vrea să-*m* spuie de aceste, de sint de la Dumnezeu au de la diavolu/. Și feciu închinăciune până la pământ. Și mă blagoslovi și-*m* zisă⁵ să șez aproape de e/. Și zisă⁵ cătră mine: „Știi, fātu/ mieu Grigorie, unde *am* fost amândoi în ceastă noapte?“ Iar eu mă făcuiu a nu ști.}

[.....] ¹¹⁰

{Spuindu-mi mie aceste, iar eu țepeniiu și amuțiiu și cugetaiu întru sine: „Câte lumini sânt la Dumnezeu, căci⁷ cu adevărit suflet merșu eu acolo“. Și plânșu și ziș cătră e/: „Așa easte, preacuviosule! Câte-*m* spuseș, toate așa. Ci eu laud Dumne} //

[.....] ¹¹¹

¹⁰⁶ Scris: шиниѠ.

¹⁰⁷ Scris: шидезъшори.

¹⁰⁸ Scris: иѠ ера.

¹⁰⁹ Cf. ms. rom. 1153, f. 395^v: *Și iară pre care porți întrasăm în grădină, iară pre acealea am ieșit. Și am aflat masa deșartă de cei ce șede. Iară acele carele era pre dânsa toate într-un chip sta gata.*

¹¹⁰ Vezi, la sfârșit, anexa a II-a.

¹¹¹ Vezi, la sfârșit, anexa a III-a.

<IV>

42^r înfricat să ivi înaintea Domnului cu seamne preaminunate, bătu Eghipetu/. Pentru că nu crezură Domnului ce deade lor leage în muntele Sinaei, cu Duhul Sfânt învăță pre ei 10 poronci. Iar ei bine-/ jărtviră. Dar au nu plo<a>¹² lor mană din ceriu? Și când împărți Moisi cu toiagu/ Marea Roșie, au nu-i boteză și le trimease învățături din leagea veache?

Toate le cugetaiu întru sine, că, adevăr, bune sint. Și celora ce dodeiesc din iudei, pentru că *am cetit puțin* în cărțile vechi, însă adunară-să¹¹² cugete ca aceastea¹¹³. Și zisei¹¹⁴ întru sineș: «O, cugete de leu! Ce folosu ți-i de aceastea cugete? Iată că ai pre părintele Vasilie! Spune-i-voiu de aceastea. Ci ce va zice e/, aceaea voiu ținea. Eu știu că tot omu/ ci nu-ș ispovedeaște păcatele și cugetele duhovnicului său, ci le ascunde, acela nu-i a lui Hristos, ci-i a lui Antihrist.»

42^v/1-3 Și cugetând aceastea, sculaiu-mă de mă duș cătră părintele Vasilie. Și era atunci la un loc ci să cheamă *grade*¹¹⁵ Ierusalim¹¹⁶. Într-acea zi și să¹⁰ feace horă¹¹⁷. Și era adunată toată cetatea. Iar eu de multe zile era / părăsit acea

¹¹² Scris: АДЪНАРЖС; altă lecțiune posibilă: *adunară-se*.

¹¹³ Cf. ms. rom. 1153, f. 401^v: „Și aceasta-m stătu înainte cugetând toate cele ce sânt în leagea vechie, adevărind întru sine, adevărat supărându-mă acest cuget, cum că ar fi bine de jidovi, pentru că puținel mai înainte de aceste citisăm toate cărțile legii vechi.

¹¹⁴ Scris: зис.

¹¹⁵ Sl., în trad.: *cetatea*.

¹¹⁶ Scris: иѠ.

¹¹⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 402^r: *să făcea podromie, adecă alergarea căilor*.

horă¹¹⁸, că era auzit de ceale cuvinte groaznice de la Zlatoust. Mergând cu acele cugete, cugetaiu: «Înșela-mă-va și voiu cădea în păcate».¹¹⁹

{Și mă duș la sfântu/ părinte ca să știu de ceale neștiute. Și fuiu aproape de sfântul. Și aciaș să aprinsă văpaie la inima mea. Nevoiu-mă încai să văz calu/ dintâi slobozindu-/ . Și nu mă putuiu ținea de ace/ cuget și fuiu biruit. Ieșiu și văzuiu slobozirea calului dintâi.

După aceeaa mă duș cătră sfântu/ Vasilie și mă închinaiu pre obiceiiu. El mă blagoslovi. Deci²⁸ căută spre mine mânios și cu urgie-*m* zisă⁵: „Iată, cela ci ține iudeiaște, el vine. Acesta au cetit scripturile vechi și dintr-însă<le> s-au învățat, că acum bine cred iudei<i>¹²⁰, procleții și întunecații de lumină și cu adevăr orbii. Deci²⁸ iată bună mărturie scriptura prorocilor. Și de-acealea ciudese mă mir și înțeleg¹²¹, / că bine cred acum iudei<i>, crezând întru Dumnezeu și țin legea ce-i dată lor¹²². Cum nu cred bine și dirept? Iată, lăsară-să¹²³ de-a plângerea de răutatea lor și să ceaie iertăciune cu lacrimi, că ei judecă nebuneaste

¹¹⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 402^r: *părăsisăm o privire ca aceasta.*

¹¹⁹ Pasajul *Mergând ... voiu cădea în păcate* nu apare în versiunile românești sau slavone.

¹²⁰ Cuvânt omis și adăugat marg.

¹²¹ Cf. ms. rom. 1153, f. 403^r: *să miră și înțelege*, cf. și ms. sl. 312, f. 42^r: *оудивѣхася и извѣствовоуехъ* = *se miră și adeverește.*

¹²² Cf. ms. rom. 1153, f. 403^r: *Iată cel bun tâlcuitoriu scripturilor, care pre proroci îi laudă și de minunile lor să miră și adeverește că bine țin acum jidovii, crezind în dumnezeu ceresc și păzind legea care-i dată lor.*

¹²³ Scris: *лъсаржъ*; altă lecțiune posibilă: *lăsară-se.*

și tocmesc cu adevăr, bine cred iudei<i> și nu se înșeală¹²⁴. Nu numai aceasta ce și celui drac, ci era la hora podromiei, bucurie-i feceș și aceluia ogodiia cu adevăr⁶. }

42^v/3 {Chitiiu: «Ticăloase Grigorie, aproape-ț easte ceasu/ și-ț veri afla împutare».

Și zisă⁵ părintele Vasilie: „O, iute nebunie, au nu ne ajunge noo de răutatea ce s-au adunat hitleanii draci, ceia ci domnesc hora? Că deacă mergu la horă place-le și apoi cad întru înșelăciune. Că și domnu/drăcesc are horă de eluș⁶.”

Și mă juraiu cum nicidinăoară¹²⁵ să nu merg acolo. Iar sfântu/ <î>m zisă⁵: „Știi cum zice evangheliia Domnului: «Cine nu cinsteaște Fiiul, nu cinsteaște Tată/ cela ci l-au trimes. Vezi că nu folosesc praznicile nimic cui pare că creade în Tatăl și de Fiiul să leapădă». Și iar zisă⁵ Domnu/ cătră iudei: «Nici³ pre mine nu știț, nici³ părintele mieu nicăiurea». Iar să-/ văzură în uliță învățind și întunearece de seamne făcând și cu dinșii beseduind și învățind și nu-l cunoscură cum // să cădea să-/ cunoască. Dară Tatăl că nu-/ văzură, cum să-l cunoască bine?¹²⁶ O, rea nebunie, cum numai unu/ nu lăsă, ce toț idolilor să închinară¹²⁷ în dzilele lui Rovam, fiiu/ lui Solomon ce împăr<ă>ți întru Israil¹²⁸. Și făcură 2 viței de aur și rătăciră cu ei, ce să¹³ zice viței ce

¹²⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 403^r: *Iată cela ce, lăsând de a-și pierde răutățile și a cere cu lacrimi cele de folos lui, cu neînțelepciune făcând județ își tocmește lui cum că întru adevăr bine cred jidovii și nu să smintesc.*

¹²⁵ Scris: ИИЧДИИИѠРѠ.

¹²⁶ Marg. scris: *Blăstăm jidovi[lor].*

¹²⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 404^r: *că nici un idol nu lăsară căroră să nu li se închine.*

¹²⁸ Scris: ИСАИ.

43^v/8 mănâncă iarbă.} {Deodat închină-ră-să¹²⁹ lor și grăia: «Aceștea sânt dumnezei<i> noștri carii ne scoasă din Eghipet până la Osie, împăratu/ iudeilor, ce socotia să se întoarcă cătră Domnu/ Dumnezeu/ său». Dar cum cred bine aceia?

Iar¹³⁰ grăiaște Domnu/ cătră iudei : «Eu, zice, veniu în numele părintelui meu și nu mă priimit. Altu/ va veni în numele său și acela veș priimi. Și în păcatele voastre veș muri». Și aiurea grăiaște : «Iată, lăsa-să-vor casele voastre pustii». Vezi, că i-au gonit de la fața lui¹³¹ și i-au răsipit în toată lumea. Și} // numele lor feace-/ să fie urât și de urgie tuturor limbilor ce-s pre supt ceriu. Și iar zice Domnu/ : «De n-aș fi venit și grăit cu ei, păcate ei n-are fi având. Iar acum vină n-au de păcatele sale, că ei mă văzură și mă urără mine și părintele meu¹³²?!»

Cătră smochină¹³³, ce să zice Domnu/ când flămânzi și mearsă să ia poamă dintr-însu/ și nu află, cum î/ blăstămă și zisă⁵: „De acum să nu fie poame în tine în veaci“. Ce era smochinu/? Toate legile lui Moisi. Vine Domnu/ și află Iudeia deșertă¹³⁴. Nime dintru ei nu feaci lege, nici³ tocmeala lor. Dirept acea nu era poame într-înșii, drept acea blăstămă pentru stârpirea. De s-are obrezui iudei<i> și cu tot adevăru/ să-ș săvârșească legea sa, Dumnezeu nu caută spre

¹²⁹ Scris: ⲁⲕⲓⲛⲁⲣⲁⲗ; altă lecțiune posibilă *închină-ră-se*.

¹³⁰ Marg. scris: *Zisă*.

¹³¹ Scris inițial : ⲕⲟⲣ; peste ρ a fost scris ⲏ.

¹³² Cf. ms. rom. 1153, f. 404^v-405^r: *iar acum n-au cu ce să se mântuie de păcatul lor, că mă văzură și mă urără și pre mine și pre părintele meu*.

¹³³ Marg. scris: *Smo[chi]ne*.

¹³⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 405^r: *află pre jidovi având lege deșertă*.

ea, spre lucru sterp ca acela. După cuvântu/ Domnului easte *cum* au zis : «De acum să nu mai fie poamă în tine în veaci».

44^v   Mainte de venitu/ lui Hristos, bună era credința lor și / bună leage. Și bune le era jărtvele și toate legile. Iar deacă vine Hristos, de-aciaa înainte toate începătorele lor fură de nimică și deșearte. Și fură supt blăstă*m*. Și întră în locul aceiaa leagea noao și luminează și lucrează. Iar aceaia dintâi așteaptă Antihrist. *Cum* zisă⁵ Dumnezeu cătră Moisi proroc : «Iată, zice, tu veri răpăusa cu părinții tăi, iar oamenii aceștea ci rămân rătăci-vor mergând după dumnezei streini și mă vor părăsi și vor sparge leagea mea, carea le-am dat lor. Și mă voiu mâniiia spre ei cu urgie într-acealea zile și-i voiu părăsi și voiu întoarce fața mea de <că>tră¹² ei. Și vor fi răpiț întru răutate și în scârbe multe fără numă». Și iar, cu rostul Isaiei proroc¹³⁵, zisă⁵ Dumnu/: «Arunca-voiu, zice, toiagu/ meu, ceta marele, și voiu sparge leagea mea din casa lui Israel. Și casa Iudăi<i> cu răsipire sparge-o-voiu.// Și voiu întoarce fața mea de la ei. Și-i voiu împenge de tot și de aci nu mă voiu întoarce cătră ei».

45^r   *Cum*, fiu Grigorie, cu toată lepădarea sânt lepădaț de Dumnezeu și însăș leagea lor să opri și tăcu de tot. Și vezi și ispiteaște de Hristos, că nu să sculă după Hristos alt proroc drept¹³⁶. *Cum* zice David¹³⁷: «Împenș fură și nu să putură scula». Și iar aiurea grăiaște David¹³⁸: «Să învie Dumnezeu

¹³⁵ Cuvânt omis și adăugat marg.

¹³⁶ Cf. ms. rom. 1153, f. 406^r: *Vezi și ispiteaște că până la Hristos au fost, iară de la Hristos nu s-au sculat nici un proroc sau drept după Hristos.*

¹³⁷ Marg. scris: *proroc*.

¹³⁸ Marg. scris: *pr[o]r[oc]*.

și să vor răsiți vrăjmașii lui». Învisă¹³⁹ Domnul nostru, Isus Hristos, în a treia zi din moarte. Și după 40 de zile să înălță în ceriu. Și sfinții ucenicii lui, deacă ieșiră în toată lumea să propoveduiască evangheliia împărăției și aciiia trimeasă fu de la Dumnezeu mâniia. Ieși Tit și vine Uspasian și de-aciiia răsiți/ fură în toată lumea. Mai multă treabă n-are Domnul cu ci, că zice Domnu/ cu rostu/ lui David¹³⁵: «Nu voiu aduna săboru/ lor din sânge¹⁴⁰ și nu le voiu cinsti numele lor cu rostu/ mieu». Și Ioan, fiiu/ tunetului, / dintru otcârvenia sa grăiaște iudeilor: «Iudei, voi vă ziceți că sânteți fii<i> lui Israel¹⁴¹, iar eu mărturisesc de acestea că nu sânteți săboru lui Israel¹³⁹, nici³ săboru/ lui Dumnezeu. De acum nu sânteți mitropolie împărătească, nici³ limbă sfântă, ci sânt<eți> în blăstăm și întru perire și întru lepădare și sânt<eți> săboru/ Sataniei».

Iar când să adună ei în zbor împreună simbăta, nu easte Dumnezeu între ei, ci Satana easte pre mijlocu/ lor în zborure. Și să veselește de ei, că să lepădară de Fiiul lui Dumnezeu și-i luară sângele lui, spre ei și spre feciorii lor, cu blăstăm. Și Dumnezeu lepădă-să¹⁴² de ei și-i împensă de la sine. Deci²⁸ de acum nu să va mai întări credința lor ca dintâi, pentru ce că-i luoa Sata<na> în partea luiș. Și numele său, urātu/, pusără spre ei. Și sânt aceia fiii diavolului, soartea și
 46^r partea lui Antihrist. Mainte fură feți<i> împărăției, // iar apoi fură lepădați pentru neascultarea lor. Și fură priimiți ceia dintru lim<bi>¹² ce crezură în sfânta troiță.

¹³⁹ Scris: .ΑΒΗΥ; altă lecțiune posibilă: *invisc*.

¹⁴⁰ Cf. ms. rom. 1153, f. 406^v: *de la cei vărsători de sânge*.

¹⁴¹ Scris: ΗΣΑΛ; altă lecțiune posibilă: *Israil*.

¹⁴² Scris: ΑΕΠΥΔΑΚΥ; altă lecțiune posibilă: *lepădă-se*.

Aceasta să știi, fiu Grigorie. Departe leapădă ace/ cuget păcătos! Ci creade tare și ține așa, adeveriț, că cine nu creade în Isus Hristos, Fiiul lui Dumnezeu ce vine în lume, procleat easte. Nu numai să crezi în Tatăl Dumnezeu! Și pre Domnu/ nostru, Isus Hristos, <cine> nu-/ va mărturisi că au născut din Mariia fată și <că> acela easte Fiiu/ și cuvântul lui Dumnezeu, ce pentru e/ easte spăseniia și pentru el easte viața și iubirea de oameni, mila și pacea fu de la Dumnezeu, părintele, iar cine nu-/ va creade și nu va mărturisi, pre acela va fi mâniia și blăstămu/ și suspini și tot rău/ găsi-l-va și acum și în cela veac ce va să fie“.

Aceasta zisă⁵ cătră mine părintele și tăcu. Iar eu ziș: „Rogu-te, părinte sfinte, pentru ce/ bine ce mi-ai¹⁴³ făcut cu cuvintele tale, rugu-te să-mi arăț oarece în vedere lucru sufletesc, ca să mă dumerescu!“ Elu-*m* răspunsă și zisă⁵:
 46^v „Domnu/ / să-ț facă bine și folos, fātu/ meu! Mergi și Domnu/ să-ț umplă voia!“ Așa să rugă pentru mine și mă lăsă cu pace.

Într-aceaeaș noapte, zăcându-mă în pat, văzuiu-mă într-un câmpu¹⁴⁴ păjiștos și vearde. Și înfloriia cu de toate florile. Și stând eu acoloa și veselindu-mă de aceale vederi, iată, vine cătră mine un bărbat foarte cu bună frâmseațe și îmbrăcat cu¹⁴⁵ veșmente de zăpadă. Și ținea toiag de fier. Și să¹⁰ apropie de mă întrebă: „Ce lucruri aicea?“ Eu ziș cătră e/

---

¹⁴³ Scris: *μῆλη*.

¹⁴⁴ Succesiunea *într-un câmpu* a fost omisă și adăugată marg.

¹⁴⁵ Scris în continuare *εἰς φροντιστικὴν* și anulat prin mai multe linii orizontale.

„Nu știu *cum am venit* aicea“. Elu-*m zisă*⁵: „Aicea te adusă¹⁴⁶ rugăciunea duhovnicului tău, ca să vezi ce ai pohtit“. Eu *ziș*: „Ce *am pohtit*?“ El *răspunsă*: „Zis-ai că *cred bine iudei*<i>. Vasilie zice că *ceruș* și de la el *să-ț* arate oarece de vederile sufletești. Și-*ț* făgădui aceasta de la Domnu/ să împlă“. Și *zisă*⁵: „Pasă acum cu mine și-*ț* voi arăta una după alta și a fieșcăruia credința și carii sânt de au îndrăznire cătră Dumnezeu“.

Și mă lu//o de o mână și mearsă*m* spre răsărit. Și iată un nuor. Mă luor de mă sui pre un munte. Stam noi aci și previi*m* acealea ciudese. {Mie-*m* păru că văz cu ochii acealea, iar nu în vis. Și mearsă*m* la o lume înfricată și minunată. Și să luor nuoru/ de la noi.

Și ne află*m* la un câmp de glaje.// Și de-aci ni să vedea preste toate părțile acelu câmp. Și să vedea săboară multe. Și voinici de foc lăuda în troița Dumnezeu. Derept aceea cea vedea cu dulceață o văzum. De aci mearsă*m* mai înainte. Și ajunsă*m* la un loc ce era învălit cu foc dumnezeiesc. Și nu ardea, ce înfluria și lumina, iar pre mijlocu/ lui să vedea voinici luminaț zburând în sus. Și nu văzui încătruo mearsără. Eu cugeta de <ce era> albă fața lor: că era îngerii lui Dumnezeu și înțeleptu/ oltariu de sus cădindu-*l*. Și acela foc¹⁴⁷ easte tocma foc sufletesc¹⁴⁸ ce dintr-însu/ iau îngerii când tribuie la slujba dumnezeiască.

¹⁴⁶ Scris: $\alpha\alpha\delta\tilde{\tau}$; altă lecțiune posibilă: *aduse*.

¹⁴⁷ Scris pentru *loc*; cf. ms. sl. 336, f. 4^r: $\eta\ \tau\omicron\epsilon\ \lambda\upsilon\epsilon\tau\omicron$ = „și acel loc“.

¹⁴⁸ Scris pentru *loc*; cf. ms. sl. 336, f. 4^r: $\eta\ \tau\omicron\epsilon\ \lambda\upsilon\epsilon\tau\omicron$ = „și acel loc“.

49^v/1 Și cugetând eu acestea, iată, ne aflăm la un munte înalt. Suim pre e/ și căutăm spre răsărit. Văzum supt noi alt câmp înfricat. Cu aur curat strălucii. Deacă văzuiu acestea, dulceață cursă într-înima mea. După aceea, iar căutăm spre răsărit. Și văzum înaintea noastră o cetate minunată foarte. Și deacă văzuiu acea vedea minunată, mă miraiu, mult stătu și previiam spre aceale vederi, stând noi de/supra acelu <munte> dintru înaltă mitropolie.}

47^{/3} {Ugo(t)vlenie novago Siona¹⁴⁹}

Și era o cetate foarte înfricată în larg și în lu<n>g. Era ca crâgul ceriului. Și făptura ei nu era nici³ de marmure, nici³ de lemnu, nici³ d[e] stecl[ă] nici³ de [ip]sos ce sânt [lu]crure [trecătoare]¹⁵⁰, ci era tocma de zare de aur curat. Și dintr-însă strălucire frumoasă și era 12 pietri, de strălucii razele din eale ca curcubeu/ ceriului. Iar bunătatea acei cetăț nime pre lume n-au văzut și cu ureachea n-au auzit, nici³ cu inima nu poate gândi. Iar înălțimea acei<i> cetăți era de 300 de coț zidul de înalt. Iar porțile era tare tocmite și încuiate toate într-un chip. Și pre fieșcare poartă era câte 12 pietri curate, strălucii ca razele soarelui. Cum era din afara¹⁵¹ cetăței, așa și dinlăuntru era. Sparie-mi-să mintea a <s>pune, drept aceea trup de om nu poate spune împărăția lui Dumnezeu.

47^v Aceastea văzuiu eu. Și întrebaiu pre cela ci mă pur/ta, sfântu/înger, ziș: „Domnul mieu, ce cetate easte aceasta și ce oameni viază într-însa și cine-i împăratu/ și <ci>ne¹² o zidi și

¹⁴⁹ Sl., în trad.: *Pregătirea Noului Sion*.

¹⁵⁰ Pasajul care urmează după *nici de lemnu* a fost omis și adăugat marg; cf. ms.sl. 312, f. 49^r: ни ѿ мрамора. ни ѿ дрѣвь. ни ѿ стжкла. ни ѿ гипоса еже сжнѣ тлѣныя вещи.

¹⁵¹ Scris: *диннафара*.

cum easte numele aceștii cetăț? Ce țară easte și ce lume streină easte aceasta? Dar noi cum venim aicea? Și pentru ce venim noi aicea? Rogu-te, <s>pune-m¹²! „Elu-m răspunsă și zisă⁵: „Aceasta cetate easte a marelui împărat, ce de ea grăiaște proroc David. Aceasta, zice, o zidi Domnu/ nostru, Isus Hristos, după ce-a¹⁵² umplu<t>¹² taina nașterii și după suirea lui la ceriu, cătră părintele Dumnezeu. Și această cetate o găti sfinților ucenici și apostolilor săi și tuturora ce crezură învățaturii sale, cum zice evangheliia: «În casa părintelui meu sânt sălaşure multe. Iar să nu-s, eu voiu merge să gătesc minunate sălaşure de viață tuturor celora ci le iubesc». Și această cetate cu ales să cheamă Sionu/ ce/ Nou, cetate creștinească și cetate mitropoliei de sus. Iar
48^r oamenii ei, așteaptă pu//ține/ și veri vedea nu numai cetatea, ce și împăratu/ lor! Iar pentru ce ai venit aicea, aiave veri și ti că toț cine cred în fii<u>l lui Dumnezeu, viu va fi în veaci și va creade în sfintele învățături și întru zisa sfinților oci¹⁵³, cum să zice în beseareca lui Dumnezeu și a săborului. Iar cine nu va creade și nu va ținea așa, nu va fi viu în veaci, ci să va da focului de veaci“.

Iar după aceaste graiure eu văzui un munte înalt și minunaț, sta sus și străluciia ca și un fier ars. Și sta în mijlocu/ aceii cetăț ci să ivi noao. Iar pre desupra era cruce înfricată. Și străluciia și ardea ace/ văzduh. Și era desupra dumne<z>eieștei cruci¹⁵⁴ un porumbu alb ca și zăpada. Și străluciia lumină multă, fără samă.

---

¹⁵² Scris: κα.

¹⁵³ Sl., în trad.: *părinți*.

¹⁵⁴ Secvența *dumnezeieștei cruci*, omisă și adăugată în subsolul paginii.

Prevind noi aceale vederi¹⁵⁵, aciaș să slobozi dintr-acea nălțime un voinic ca un fulger spre cetate, ci făcea gătire că, iată, un împărat vrea să vie într-însă. Și alți voinici mulți vineră curând în cetate. Și ei avea scaun înfricat, ci vrea să-/ gătească celui împărat viitoriu. Auzim glas 48^v/1-15 grăind: „Iată! Un împărat mare și înfricat/ va să vie în ceastă cetate cu slavă și cu tărie multă“. Și căutând noi cătră aceștea văzum unde venia 4 voinici de sus, fiind câte o lumină mare și cu înfricat foc arzând. Și strigară toț c-un glas: „Străluci dulce fața ta, Doamne¹⁵⁶, și vine slava sfinților tăi, Fiiu/lui Dumnezeu de sus!“

După aceaea văzum și alt voinic slobozindu-să în cetate. Și zice așea: „Acesta easte înviiarea morților și plata oamenilor de la județu/ce/ drept“. Și văzum unde ieșia din ceriu un stâlp de foc. Și dintr-însu/ să auzia glas înfricat preste tot văzduhu/. Și acela nu sta pre acea cetate, ci ca o propaste deștinsă în lume¹⁵⁷. Și să¹⁰ împărți spre patru capete și strălucia. Și să¹⁰ atinsă de patru margini ale lumiei. Și iată, glas să grăia în toată lumea: „Iată, zice, aicea, la înălțime 49^v/1 fără măsură, te înălțaș.} {Tărie de sus să atinsă de toate oasăle oamenilor, să se adune tot osu/ cătră os și făptură cătră făptură, mădulariu cătră mădulariu/său“.

Și iar văzum un voinic cu obraz alb. Și ținea în mâna sa hochim de foc, trimeaterea Domnului cătră Satana. Grăi: „Iacă, să sfârși împărăția lui, deacă împărăți în trei ani pre tot pământu/“. Și stătu înaintea Satanei și-i ceti scriptura lui,

¹⁵⁵ Marg. scris perpendicular sl.: *Ugotovlenie*, în trad.: *pregătire*.

¹⁵⁶ Scris: *ДОМНЕ*.

¹⁵⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 412^v: *Și acel stâlp nu stătu întru acea cetate minunată, ce prin oarecare prăpaste să pogori în lume*.

de la Dumnezeu trimeasă. Și-l prinsă cu tărire și-l trăgea afară din curtea împărătească. Și-i pusă nasu/lui la marginea pământului, să borască răul și perirea și putrejunea și mâniia și necurăție și urgiia și toate mușinile și toate eresurile, că să apropie sfârșirea lui și va să fie ars cu toți slujitorii lui.

*Vŭskr(s)nie mrtvimi*¹⁵⁸

Încă prevind noi aceastea, văzum gloate venind din țăriile ceriului, pre cai de foc și pre văz}}//

[.....]¹⁵⁹

113^r

Deci²⁸ unora le era fața de luciia luminaț, ca stealele, altora mai mici, cum zice apostolul¹⁶⁰: stealele cu razele să slăvesc. Iar unora le era fața ca luna pre întunearecu/ nopție<i>, altora ca lumina de zuo, altora ca și uz fier ars, scânteii lăsa, altora ca soarele, altora ca zăpada, altora ca și o lână albă, altora albă și rumenă ca și florile, fieșcare după fealu/lor, ca fulgeru/. Pre supt sprânceane și pre buci era scrise bunătățile lor. Pre unii scriia¹⁶¹ „prorocu/ Domnului“, pre alții „apostolu/ Domnului“, pre alții „mucenicu/ Domnului“, pre alții „preapodo<b>nicu/ Domnului“, pre alții „ispoveadnicul Domnului“, pre alții „ajunatu-s-au pentru Domnu/“, pre alții „sfințitoriu/ Domnului“, pre alții „preutu/ ce/ drept a/ Domnului“, pre alții „dreptatea Domnului“, pre alții „răbdare în pustie pentru Domnu/“, pre alții „mișei cu duhu/“, pre alții „smeriții cu inima“. Pre unii să iviia scriptura „cu lacrimi să curățiră“, pre alții „blândeățele Dom/nului“, pre alții „milosteniia și îndurarea“, pre alții

113^v

¹⁵⁸ Sl., în trad.: *Învierea morților*.

¹⁵⁹ Vezi, la sfârșit, anexa a IV-a.

¹⁶⁰ Scris: апѣлъ.

¹⁶¹ Scris: скрїиѡ.

„curații cu inima“, pre alții „pace-făcătoriu“, pre alții „goniții pentru dreptatea“, pre unii „cine să înstreinară pentru Domnul“, pre alții „priimitori de streini pentru Domnul, pre alții „mescretate și năpaste răbda pentru Domnul“. Pre alții „bine au slujit slujba sufletească“, pre alții „*de vesto(v)ni(k)*¹⁶² și curatu/ Domnului“, pre alții „pusăș sufletu/ pentru dragostea vecinului“, pre alții „dreptate au făcut și bine au învățat“. Și să¹⁶³ împreunează bunătățile tuturor cu tof. Și răutățile li¹⁶⁴ să ivesc. Unora le scrise răutățile în tină, altora pre desupra capului să vedea scripturile, ca să se cunoască tof.¹⁶⁵ O, ceia ci avea fața luminată și proslăvită, ceasta le era cunoașterea tuturor și ivirea.

*Hr(s)tia(n)stii greșnicii*¹⁶⁶. De ceia ci viiară în păcate.

114^r Și era de să vedea scârnăviia și nefrâmseștea lor era foarte iute, amară și zbârcită față // avea. Unora le era fața ca și țărâna cu cenușe¹⁶⁷ mestecată, altora ca niște tină împuțită din uliță. Altora le era trupurele împuțite ca și o mortăcină fierbând cu viermi, altora ca și lutu/ și cu smoală unsă fața

¹⁶² Sl., în traducere: „imaculatul“.

¹⁶³ Scris: $\text{uu}^{\tau} \text{ek}$.

¹⁶⁴ Scris: Δuu .

¹⁶⁵ Fragmentul: *Și răutățile (...)ca să se cunoască tof* reprezintă foarte probabil o interpolare a copistului, independentă de traducere; cf. ms. rom. 1153, f. 416^r: *Și ca să zic mai pre scurt, fieștecăruia îi arăta bunătatea și nerăutatea* cu scripturi de aur strălucind, cât dintru acesta era cunoscuți tofi din cei ce avea fețele luminate și slăvite.* * Scris: $\rho\lambda\sigma\tau\alpha\tau\epsilon\alpha$ și corectat cu roșu, fapt ce demonstrează că greșcila s-a produs și în alte traduceri.

¹⁶⁶ Sl., în trad.: *Creștinii cei păcătoși*.

¹⁶⁷ Scris inițial $\text{ue}\rho\sigma\chi\text{u}\alpha\kappa$; peste slova finală a fost scris ϵ .

lor; altora ca și o piiale de fier. Și dintru ochii lor curea purori ca dintr-o boală. Altora le era fața neagră ca însăș a Satanei, altora neagră jumătate, iar unora ca de aspidă, altora ca de nopârcă, iar altora afumată și vearde, altora ca o piiale de asin. Alții era cu puroi împuțite din cap până în picioare, alții e<ra>¹² crunți de sânge foarte scârnav. Unii dintr-î<n>ș <erau> îmbrăcaș în piei de porc și pușia și era unși cu spume. Aceștea toș grăiia unu/ cătră altu/ și zice: „O, vai de noi, că aceasta easte zua de apoi, venirea lui Hristos, cum auziiam mainte până nu eram morți. Acum noi ne sculăm ca să ne luom plata, cineș după direptatea luiș. O, iute noao, 114^v neplecașilor și păcătoșilor, că pentru că sântem necu/raș cu adevăr Dumnezeu va să ne arunce în focu/ nestâns!“ Și aceastea grăiia unu/ cătră altul.

De ovrei, până la nașterea lui Hristos.

Sta mulți fără număr. Și era fără cuvânt ca și dobitoacele ce nu știu de¹⁶⁸ Dumnezeu. Și grăiia unu cătră altu/: „Cine easte Dumnezeu, sau cine easte Hristos, noi nu știm. Mulți dumnezei am avut. De ne vor învia aceia pre noi, noi să nu ne teamem de rău, căci⁷ că noi am ogodit lor.

De iudeii de la Hristos până la sfârșenie.

Sta iudeii acia și grăiia: „De ne va învia Dumnezeu/ legiei lui Moisi și vom dobândi mult bine de la e/, pentru ce să fum noi și răsfiarăș în toată lumea, însă mai vartos de acela, iar noi alt dumnezeu nu știm¹⁶⁹. Iar de va veni Fiiu/ Mariei să ne judece pre noi¹⁷⁰, fi-va vai de noi, că noi foarte-l urâiam

¹⁶⁸ Cuvânt omis și adăugat subliniar.

¹⁶⁹ Cf. ms. rom. 1153, f. 417^v: *ce însă mai mult decât pre acela pre alt Dumnezeu n-am știut.*

¹⁷⁰ *Pre noi* omis și ad. marg.

și-l huliiam. Ci ace/ om veni-va să judece ca și Dumnezeu? Și acela va fi cu noi osândit pentru huleli. Și să¹⁰ făcea pre el a fi tocma ca și Dumnezeu. Și are fi bine de l-am vedea acum
 115^r aicea și // l-am pârî ca pre un minciunos pentru ce că învăța el pre noi și să grăia a fi județ și zice că «părintele nu va judeca pre nime, ci toată judecata deade Fiiulu<i> său». Și noi știm bine că au grăit Dumnezeu cu Moisi în muntele Sinaei, iar ace/ Dumnezeu nicidinăoară¹⁴ nu l-am văzut¹. Deci²⁸ așea să pârâia, așteptând să vază județul.

De iudeii ceia ci să închinară idolilor.

Iar alții, fiind și aceia izdrailteani, așea grăia: „O, vai de noi că crezum în dumnezei<i> cei fărădelege și nici³ în Hristos ce să meniia Dumnezeu nu crezum, ce ajunsăm Vaal și As<t>arot și doi viței de aur și dumnezei altor păgâni nu văzum¹⁷¹. De-acia vine spre dinșii năpaste, a fieșce fealiu de oameni, întrebându-să ei de ce li să tâmplă lor într-acela ceas¹⁷². Și aceasta easte minunată și înfricată de toț, că unu/ cătră altu/, fieșcăruia ivia-să în tină scrise lucrure roșii, fieșcăruia lucru/ lor, de doao fealiure, bărbătească și
 115^v muierească. Pre unii să ivia scriptura: „Să-i / bărbat-ucigătoriu¹⁷³, „să-i muiare-ucigătoare“, pre alții „sânge-mestecătoriu“ și „sânge-mestecătoare“, pre alții „preacurvariu“ și „preacurva“, „curvariul“ și „curva“, pre

¹⁷¹ Cf. ms. rom. 1153, f. 418^v: *O, cumplit noao, că nici în Dumnezeu legii n-am crezut, nici pre carele să grăia Hristos n-am agiuns, ce am crezut lui Aal și lui Asterie și lui Asaroth și a doi viței de aur și celorlalți dumnezei păgânești.*

¹⁷² Cf. ms. rom. 1153, f. 418^v: *Și n-am știut nimica de năpatea ce au venit acum spre noi». Iar oamenii și semințiile a toate limbile era întrebându-să pentru cele ce au venit și li s-au tâmplat lor într-acel ceas.*

¹⁷³ Inițial scris: *барваѳуѳнигѳторю*; peste slova *а* a fost scris *ѳ*.

alții „furul“ și „fura“. Și aciași „minciunosul“ și „minciunoasa“, pre alții „slujitoriul de idoli“ și „slujitoarea de idoli“, pre alții „vrăjitoriu/“ și „vră<ji>toarea“, pre alții „bețivu/“ și „bețiva“, „camatnicu/“ și „răpitoriul“, pre alții „cu bărbat zăcătoriu“, „cuconi-ucigătoriu“ și „coconi-ucigătoare“, pre alții „cu-dobitoc-umblători“, „pomenitori de rău“, „pizmașii“ și „mânios“ și „clevetnica“; pre alții „vrăjește cu morții“, pre alții „sălbatec la mânie“, „inimă rea“, „nemilostiv“; pre alții „iubitoriu de avuție“, pre alții „eritic“, „arian“, „Duhului-Sfânt-luptătoriu“, „manehiian“, „saveliian“, „iacovit“, „oreghinit“, „pavlechiianin“, „marchiian“, „bogomilin“. Și prost, toate eresurile făcătorilor, aiave să arăta scripturile tuturor, căț dintru // ei nu să ispoveduiră, nici³ să pocăiră. Și dintru ceastă lume trecură. Și ei să rușina unde să vedea în câtă urgie sânt, plângea și în deșert să trudiia.

*O ę vlenie čn(s)tnago kr(s)ta*¹⁷⁴.

Și²⁶ iar văzum ceate de îngerî pogorând de sus. Și cânta cântece dumnezeiești. Și pre mijlocu/ lor să vedea cruce de lemn. Și dintr-înșă lumină strălucii și raze lăsa. Și vine de stătu la scaun gătit. Și toț ceia ci învisără din groape văzură pre județu/ și să mira de frâmseătea crucei. Iudeii o văzură și să spăriară. Și să¹⁰ împlu fața lor de rușine, mai vârtos decât când fură turburaț întâi. Înșiș să bătea și grăiia: „O, va<i> de noi, rău sămn văzum că vine, vai de noi, ocaianicii de noi. Acest sămn easte al răstignitului. De va veni să ne judece, cum ne vom plăti de e/ sau unde ne vom ascunde, că noi mult rău i-am făcut nu numai lui, ci tuturor

¹⁷⁴ Sl., în trad.: *Despre apariția sfintei cruci.*

116^v celora ci crezură întru e/." De¹⁷⁵ acestea jidovii suspina. Și grăi cătră mine îngeru/ cela ci mă / purta: „Vezi, zice, cum să spăriară deacă văzură¹⁷⁶ curata cruce?“ Și aciaș vine glas din ceriu cu groază și cu frică mare. Și zisă⁵ îngeru/: „Iată, zice, frică și cutremur mare, că să pogorâră tăriile ceriului și va să vie județu/ ce/ drept“. Și aciaș¹⁷⁷ mulțime multă foarte și tărie înfricată și cinure de voinicii ceriului veniia cu frică multă la loc de judecață. Iar eu, deacă văzuiu acea mulțime, foarte mă spăriaiu. Iar îngeru/ <î>m zisă⁵: „Nu te teame, că aceștea sânt soții și vecinii miei. Caută și-i cunoaște cum sânt și veri lua folos mare din ce vezi. Și toț carii vor priimi pre aceștea cu suflet drept, răpaus vor dobânda.“

117^r Și după astea fu sunet mare¹⁷⁸ și fulgere și glas de sus să auziia. Și să¹⁰ spământă tot pământu/ și să¹⁰ îngrozi. Iar ceia ci avea față luminată nu să spământară văzind aceastea, ci sta veaseli. Și iar văzum // alte gloate mari de îngeri venind. Și dintr-înșii foc ieșiiia înaintea lor încătruo mergea. Și tot văzduhu/ să aprinsă. Și aceștea mergea cătelin și tăcând. Și stătură la loc de județ. Iar de frâmseătea lor să mira toț oamenii. Și mulțime multă de oameni credincioși stătură înfricați. Iudei<i> mainte era veseli, carii slujiia

---

¹⁷⁵ Scris: Аѣ.

¹⁷⁶ Secvența *deacă văzură* scrisă supraliniar.

¹⁷⁷ Scris: шїї ачїи аш.

¹⁷⁸ Marg. scris: *Gomœn*.

idolilor, iar carii¹⁷⁹ nu să închinară idolilor, fața le era neagră¹⁸⁰.

De ovrei, ce fură mainte de Hristos.

Iar deacă vine crucea, iudei<i> cei credincioși nu să temea, ceia ci era de la Avraam până la Hrisos, deacă văzură ce easte. Iar de la nașterea lui Hristos până la concenie, ovrei<i> ceia ci nu crezură în Hristos, ci să lepădară, ei, deacă văzură crucea, fața li să întunecă și să rușinară, plângea și suspina unde vedea aiave că easte acesta cela ci va să vie să judece pre toț și de ei fu răstignit.

De izmailteanii ce nu crezură lui Hristos.

Izmailteanii, fiind și ei cu inimă vârtoasă și cu trufă mare / și unui mare Dumnezeu împreunându-să și menindu-/ trufășindu-să toț și ei, deacă văzură cruce strălucind mai vârtoș¹⁸¹ decât soarele, cunoscură semnu/ a/ cării credință easte. Și strigară toț cu glas mare: „Vai de noi!“ Și cu amar suspina și sta și tremura. Și mintea-ș pierdură și zice: „Acesta easte cela ci creștinii-l slăviia, Dumnezeu, Isus Hristos. Acesta vine să judece“. Și ei greșiră în nădejdea sa. Și era fața lor scârnăvă și curea purui.

Iar creștinii, deacă văzură crucea, bucurară-să văzind că easte crucea Domnului, pre carea însuș de voie să răstigni.

De ivirea veacilor.

Fiind aceastea așea, și aciaș vine un nuor luminat și pre mijlocu/ lui fulgere. Și vine de stătu desupra sfintei cruci. Și să¹⁰ lăți nuoru/ de coperi crucea în multe ceasure. După

¹⁷⁹ Scris: καϕ̄.

¹⁸⁰ Cf. ms. 1153, f. 420^v-421^r: *Iară mulțimea oamenilor celor necredincioși sta în multă frică, că jidovii era întâi veselindu-să căci n-au slujit idolilor, iară carii au slujit dintru ei la idoli avea fețele lor negre.*

¹⁸¹ Scris; вѣртоѣт

118^r aceea să sui iar de unde era venit. Și, iată, să ivi împrejurul
crucei cunună preafrumoasă, cu mii de împistrituri. Și să¹⁰
vedea pre // desupra crucei, preste văzduh. Iar ovreii, deacă o
văzură, foarte să spăriară și să temea. Și o văzură și agareanii
și tremura. Și o văzură și ceia ci slujia idolilor și muncia pre
sfînți și rău să spământară. Iar creștinii, deacă o văzură, ei
fură cuprinși cu bucurie fără măsură. Și-ș rădicară mânila în
sus și pre Hristos, cela ci să răstigni pre ea, î/măriră.

Și fiind aceastea, iată și tune¹⁸² și fulger. Și îngerii și
arhanghelii cu frică și cutremur sta. Și iată scârbă mare de
*o(t) bistrago ono(g)o sũhoda stra(š)ny(h) vľuko(v)*¹⁸³, ce cu
smerenie și cu luminare venia la loc de judecată. Și stătură
și toată semenția omenească și-ș vedea rușinea trupurelor
sale. Și cu amar le era sufletele vătămata. Și împresuraț de
scârbe și de cugetele sale, să vădiră că ei nu avea nici³ un
răspuns.

118^v Iar scaunu/lui Dumnezeu <nu> sta pre pământ, ce în
văzduh spre pământ, ca / 40 de cof. Așijderea și îngerii
pogorâia nu pre pământ, ce în văzduh sta.

Și încă văzum iarăș 4 ceate de îngeri foarte mari: una
sta la răsărit, alta spre amiazăzi, alta spre amiazănoapte, alta
la apus. Și după aceastea alte gloate. Și nu le era chipu/
tuturor într-un chip, ci o gloată le era fața albi ca zăpada, iar
altă ca și focu/când arde. Iar altora le era fața ca și niște flori
roșii, iar altora ca și auru/strălucia. Și să¹⁰ împărțiră în patru
părți și mearsără să fie patru margini pre supt ceriu. Și era

¹⁸² Marg. scris: *Sunet m[are]*.

¹⁸³ Sl., în trad.: *de acea grabnică pogorâre a înfricoșatelor cete*“,
ВАТКОЕ І.І.Д. ПАТКОЕ.

pământu/ plin de oameni, iar văzduhu/ era plin de mulțime de îngeri.

119^r Și ne rădicăm ochii în sus și văzum cucii¹⁸⁴ de foc, înainte venia și de cei cu câte 6 arepi și cu vedeaare multă. Și tof într-un glas cânta: „*sť s(t) sť gť savao(th) isplů(n) nbo i zeml(i) slavi e(g)*.”¹⁸⁵ Și de acest glas să cutremură ceriu// și pământul. Și strigară tof îngerii: „Blagosloveaște, părinte ato<t>șiitoriul. Blagoslovit easte cela ci vine în numele Domnului, Domnul Isus Hristos, cuvântul ce easte pururea cu Tatăl”. Deci²⁸, deacă zisără aceștea, așea să îngrozi ceriu/ și pământu/de gomon ca acela.

Și pogorără pre pământ cucii de foc. Și cei cu vedeaare multă vineră și încunjurară scaunu/ lui Dumnezeu. Iar ovrei<i> auziră și agareanii înțeleaseră lauda îngerilor, că pre Tatăl și pre Fiiul mărescu-/ și județ viilor și morților î/ mărturisesc. Și acela easte Domnu/ nostru Isus Hristos. Și păcătoșii plâ<n>sără. Și grăind noi de aceastea, iată, să auzi glas de trâmbiță, unde trâmbița foarte tare, cum de ace/ glas tremura și înșiș îngerii lui Dumnezeu. Și cunoscură că vine județu/.

119^v Venirea Domnului nostru, Isus Hristos, cu slavă și cu mărire multă.

Iată un nuor luminat ca fulgeru/ și ca zăpada / și spre e/ venia Domnu/ Isus Hristos. Și ieșia nuoru/ spre răsărit desupra tăriei. Și să¹⁰ deșchisără ușile tăriei răsăritului. Și străluce Domnul de la răsărit. Și acia tună cu glas hreamăt de duh, ca să caute tof să-/ vază. Și așea-/ purta ace/ nuor

¹⁸⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 422^v: *căruță*.

¹⁸⁵ Sl., în trad.: *Sfinte, sfinte, sfinte Doamne, Savaot, făuritorul cerului și al pământului, slavă lui!*

luminat și vine spre scaunu/ mărireii sale. Și deacă-/ văzură, tof să spământară. Și aciaș strigară tof îngerii: „Blagoslovit easte cela ci vine în numele Domnului. Domnu/ Dumnezeu vine să judece vii<i> și morții“. Și așa zisără și căzură tof la¹⁸⁶ pământ și să închinară înaintea județului. Și după aceea să ușură Domnu/ despre nuoru/ ci șede deștins¹⁸⁷ spre scaunu/ slavei sale. Deacă-l văzură așa, tof cu frică mare <fură> cuprinși. Și ceriu/ să cutremura ca și o piiale când o tra<ge>¹² un om. Și pământu/ să clătina ca și frunzele pre leamne. Și tof îngerii strigară // pentru să se rușineaze tof eriticii și necredincioșii iudei și agareanii și tof ceia ci nu priimiră învățatura sfinților apostoli. Și zisără îngerii: „Acesta easte Ha¹⁸⁸, Fiiul lui Dumnezeu cela viu/, carele răstigniră iudei<i>. Acesta easte cuvântu/ Dumnezeului celui de sus, ci să născu de la Tatăl, mainte de toate veacurile, fără chinure și fără putredire, supus cu firea și cu voia și cu vrearea, unu/ Domn, Isus Hristos, ce cu trup să îmbracă și neîntor<s>¹² easte cu dumnezeirea și luo trup din preacurata Mariia și petrecu cu oamenii, seamne și minuni făcea în lume. Tu ești Dumnezeu/ nostru cela ce cu Tatăl și cu Duhu/ te-ai împreunat și alegând de tine alt Dumnezeu nu știm“.

120^v Acestea zisără îngeri<i> și apoi tăcură. Iar Ana¹⁸⁹ și Caiafa și toată mulțimea jidovească să cutremura, și nebunul Ariia, și proclatul Mahamet. Și aciaș căută Dom/nu/ spre ceriu și aceia fugiră de fața Domnului. Și după aceea căută pre pământ cu mânie că era foarte spurcat de fărădelegile

¹⁸⁶ Cuvânt scris deasupra lui *нре*, care a fost tăiat cu roșu.

¹⁸⁷ Scris: *дешцинсь*.

¹⁸⁸ Sl., în trad.: *Hristos*.

¹⁸⁹ Scris: *анна*.

oamenilor. Cu ce să spurcară oamenii din veac? Cu slujirea idolilor și cu vrăji, cu farmece și cu otrăvire, cu mestecare de sânge, cu ucideri și cu vărsare de sânge. Și văzu Domnu/ aceale răutăți toate. Și să mânie cu urgie și fugi de fața lui. Și nu să¹⁹⁰ află pre e/loc, ce sta toate în văzduh neclătite.

Iar căută Domnu/ spre înălțime mai desupra și spre ce/ adâncu fără-fund. Și iată un ceriu nou și alt pământ nou strălucia ca zăpada, că se schimbă de putredire întru neputredire. Și iată tăriia ceriului să ivi ca și soarele. Și stealele periră din ceriu și stihiile umplură-ș locurile sale. Și soarele-ș ascunsă lumina, pentru ce, zice, pentru că de la răsărit străluci soarele ce/ drept, Domnul Isus Hristos.

Și iată, căută Domnu/ spre locu/ măriei // și iată, ieșiia în locu/ apei măriei râure de foc. Și de-acia ieșiia văpaie arzind și toate laturele potopind. Dup-acea căută Domnu/ pre toți oamenii ceia ce slujia idolilor și pre păcătoșii ceia ce viară fără leage, ca dobitoacele. Și iată, un pâlă înfricat de îngeri de foc vineră de la apus și-ș rădicară mânil sale spre păcătoș și spre cei necurați și-i aruncară pre toți în cea mare de foc. Iar creștinii ceia ci era de la Avraam până la învățatura sfinților apostoli, ei rămasără și-i aleasă Domnu/ întru cugetu/ ce/ de sus, că ei crezură și nu să închinară idolilor. Iar deacă fură aruncați necurații întru cea mare de foc, aiciia era plângere și suspini mari foarte, văzându-să întunecați și puturoși și cu obrazele scareadie, purtându-ș faptele sale. Și scripturile să ivia spre ei, ivindu-să au spăsenie, au osândire; deci²⁸ ceia ci luară leage loa-vor și judecată cum ținură și leagea.

¹⁹⁰ Scris în continuare *ноу* și tăiat.

121^v Și căută Domnu/ spre răsărit și zisă⁵ voinicilor săi să ia trâmbițele. Și aciaș trâmbițară cu glas/ mare și înfricat. Și foc <era> gătit de-a dreapta județului. Și gloatele lui Dumnezeu, cealea de la răsărit, să împărțiră în patru părți degrabă ca fulgeru/. Și previiă pre fața pământului, că avea fețe luminate. Și priimiia aceastea cu mare bucurie și cu sârguire aducea de-a dreapta județului.

După acea căută Domnu/ spre amiazăzi și spre amiazănoapte și învăță. Și aciaș 4 ceate de îngeri¹⁹¹ mearsără de adusără toț oamenii ce rămasără, bătându-i pentru ce nu purceasără după ei degrabă. Și-i pusără de-a dreapta județului. Și era mulțime¹⁹² multă ca nășipu/ pământului. Și [de-a] dreapta județului străluciia luminat. Iar de-a stânga era scârnăvie multă și întunearec mare.

122^r Și să întoarsă Domnu/ spre dreapta și văzu lumina sfinților. Și să¹⁰ veseli de ei și strigă cu glas mare, luminat¹⁹³: „Veniți, blagosloviții părintelui meu, de moșteniț ce easte gătită voao împărăția din tocmeala lu//miei; că flămânziiu și-*m* deadet mâncare, însătoșeaiu și mă adăpat, strein fuiu și mă găzduit, în temniță fuiu și mă cercat, go/ fuiu și mă îmbrăcat, bolnav fuiu și mă socotit“. Răspunsără dreptii zicând: „Doamne, când te văzum flămând și te hrănim, sau sătos și te adăpăm? Când ai fost strein și go/, sau în temniță, sau bolnav, sau în scârbe și ție ț-am slujit?“ Răspunsă Domnu/ cătră înșii: „Pentru ce feacet cestor mai mici – și le arată mișei<i> – mie, zice, ați făcut“.

¹⁹¹ Marg. scris: *Šišušni*.

¹⁹² Scris: *моуѣцеме*.

¹⁹³ Marg. scris: *De județ*.

Atunci căută Domnu/ spre stânga¹⁹⁴ și văzu tof păcătoșii. Și să mânia cu urgie spre ei și le zisă⁵: „Duceți-vă de la mine, procleților, în focu/ veacilor, ci easte gătit diavolului și îngerilor lui! Că flămânziu și nu-*m* deadeț mâncare, însătoșeaiu și nu mă adăpat, strein fuiu și nu mă găzduit, go/ fuiu și nu mă îmbrăcat, în temniță <fuiu> și nu mă socotit. Duceți-vă de la mine, păcătoșilor și necuraților și scârnavilor, că întru ascuns și furiș <ați> făcut răutățile, și pomenitorii / de rău și băscarnicii și clevetnicii și leaneșii, că viața lor și-o a petrecut în deșert“. Și zisă⁵: „Nu vă cunosc, duceți-vă de la mine!“ . Iar ei cu plâ<n>s mare răspunsără: „Județ drept și nefățarnic! Când te-*am* văzut flămând, sau sătos, sau go/, sau în temniță, sau strein, sau bolnav și nu ț-*am* slujit ție?“ Răspunsă Domnu/ și grăi cu mânia: „Că n-*a*ț făcut unuia din țești mai mici, nici³ mie n-*a*ț făcut. Fugiț de la mine, că m-*a*ț oscârbit, iar diavolului i-*a*ț ogodit. Și nici³ încai la răposarea¹⁹⁵ voastră cea de apoi nu vă pocăit, cum ai zice la vreama de moarte“.

Iar eu, deacă auziu¹⁹⁶ aceastea, cu jeale plângea¹⁹⁷. Și Domnului nu-i era milă de ei.

Pământu/blânzilor¹⁹⁸

Iar căută Domnu/ spre toate marginile pământului. Și iată, să iviră niște sadure alese ca și zăpada, ce limbă de om nu le poate spune. Iar eu, deacă văzuiu bunătatea acelora, mă miraiu. Și întrebaiu sfântu/ înger cum easte împărăția

¹⁹⁴ Marg. scris: *De-a stânga*.

¹⁹⁵ Deasupra lui o, B a notat slova w.

¹⁹⁶ Cf. ms. rom. 1153, f. 426^r: *Iară ei, auzind aceastea*.

¹⁹⁷ Scris inițial: ΠΑΥΛΟΣ, apoi c a fost barat cu o linie verticală, scriindu-se în continuare υα.

¹⁹⁸ Marg., scris de altă mână: *[că]ruia să cu[v]inc toată*.

- 123^r ceriului de carea auzu. Au do//ară are mai <ma>ri¹² darure de
 acesteia? Elu-*m* răspunsă și-*m* zisă⁵: „Nu știu ce grăiești.
 Aceastea ci vezi, pământu/ blânzilor easte. De acest pământ
 zisă⁵ Domnul la evanghelic: «Ferice de blânzii, că aceia vor
 moșteni pământu/». Iar împărăția ceriului easte în ceriu și
 easte nespusă⁴. Și ace/ pământ era înflorit cu flori de aur
 preaciudate. Și mă miraiu de aceaea bunătate. Încă căută
 Domnul pre ace/ pământ și izvorî râu de miiare și râu de
 lapte. Și era ace/ râu de miiare curat și preafrumos ca și
 lacrâma. Și mergea preste tot pământu/, adăpând sadurele,
 așijderea și laptele nemestecat mergea de adăpa rădăcimile
 acelor pomi preabuni. Încă căutând noi pre acei pomi, văzum
 un nuor de pasări preafrumoase veniia. Și umplură acci pomi
 și începură a cânta cu niște glasure dulci, cât ieșiia glasu/lor
 până în ceriu. Și accaste pasări nu era ca ceastea de pre
 pământ, putrede, ci era fără putrejune, ca și toată făptura. Și
 după acca căută / Domnu/ spre ceriu. Și să deșchisă ceru/
 nou. Și iată, voinicame de sfinți îngeri pogorâră cu slavă
 multă, purtând cea cetate a lui Dumnezeu, înfricată și
 minunată, cântând: „Dumnezeu easte în troiță¹⁹⁹“. Și pusără¹⁹⁹
 raiu/ spre răsărit. Și în mijlocu/ raiului era cetatea lui
 Dumnezeu ceaea marea, Ierusalimu/ cel de sus, ce meșteru/
 și ziditoriu/ ei easte însuș Domnu/. Și împrejuru/ acci<i>
 cetăț, iar toate țăriile ceriului și însuș Domnu/ era împrejuru/
 acelor oameni ci vrea să viiaze într-aceea cetate. Iar portarii ei
 strălucii ca soarele. Și trâmbițară cu trâmbițele ceriului. Și
 toți câț era în ceriu și pre pământ începură a lăuda pre
 Domnu/.

¹⁹⁹ Serisinsy⁷ pax: altă lecțiune posibilă: *puseră*.

124^r

Iar ceia ci era de-a stânga județului, ei să bătea pre față și cu amar suspina, unde auziră de la Domnu/ aceasta: „Vede²⁰⁰, zice, o, voi, procleților, de cât bine vă scăpat?” Și aceastea le zisă⁵ Domnul. Sculă-să din scaunu/ său și mearsă de stătu lângă poarta despre apus. Și // însăș să deșchisă poarta înaintea lui. Și aceia purceasără, că vrea să vază ce vrea să fie. După aceastea grăi celora de-a dreapta lui cu glas blândișor: „Venit toț, iubiții miei, de întraț în bucuria Domnului vostru, ceaea ce vă o am făgăduit’.

Sfânta Născătoarea Domnului²⁰¹ vine cătră Fiiu/ Isus Hristos.

Iar deacă zisă⁵ aceastea, aciaș vine o muiare, de-a dreapta lui, vine și stătu. Iar când mergea, din picioarele ei foc ieșia. Și cu mărire multă era. Și fața ei stră<lu>ciia ca și soarele. Vine și să¹⁰ închină Domnului. Iar e/ cu veselie și cu bu<cu>rie o priimi. Și-ș plecă puține/ capu/ cătră ea, cu cinste. Dup-acea zisă⁵ cătră ea: „Întră, sfântă maică, în bucuria Domnului tău! Și iată, toate vor sluji ție! Iată-ț partea ta cu prealuminații feciorii tăi în vecia de veac’”. Iar ea sărută preacuratele mânilor lui. Și să¹⁰ înfrâmseță și întră întru sfânta cetate. Și-i cântară sfinții îngeri cântare de răpausu/ ei.

De 12 apostoli.

124^v Și²⁶ după aceaea aleasă Domnu/ din na dreapta²⁰² 12 bărbaț. Și vineră / la poarta cetăției. Și era îmbrăcaț în veșmente ca și împăratu/ Hristos. Iar Hristos cu bucurie-i

²⁰⁰ Cuvânt scris și marg.

²⁰¹ Marg. scris sl. *bce*, în trad.: *Născătoare de Dumnezeu*.

²⁰² Secvența *din na dreapta* omisă și adăugată subliniar. Omisiunea a fost marcată printr-un semn specific.

priimi și-i sărută. Iar ei să închinare lui cu bucurie și înțrără în cetate. Și auziia cetățeanii cântând din lăuntru.

Iar după aceeaa vineră de-a direapta²⁰³ 70 de bărbaf²⁰⁴. Și stătură înaintea porție<i> cetăției. Și chipu/ le era ca de fulger. Și veșmentele pre ei strălucia. Și să închinare Domnului. Și înțrără cu bucu<rie>¹² în sfânta cetate.

Iar ceia ci era de-a stânga văzură aceastea și plângea cu amar și să¹⁰ ruga căindu-să de greșeale. Și ei fură lipsi/ de multă dulceața vecilo²⁰⁵.

Iar ovrei<i>²⁰⁶ ceia ci era mainte <de>¹² nașterea lui Hristos și nu se botezară²⁰⁷, ei blăstăma²⁰⁸ pre Moisi și zicea: „Unde easte cela ci ne plecăm noi lui și de Hristos nu ascultăm?” Și căuta să-/ vază și nu-/ vedea, că el era de-a direapta lui Hristos, cu Avraam și cu Isaac și cu Iacov și cu alți proroci.

De mucenicii și de mucenițe.

125^r Zisă⁵ Domnu/ să se aleagă de-a direapta. Și să aleasă^r o // gloată mare foarte. Și fața lor scripiia mai vârtos de soarele și veșmentele lor le era cu zugrăvie roșie. Această gloată era sfinții mucenici și sfintele mucenițe²⁰⁹. Și vineră cătră Domnu/. Deacă-i văzu Domnu/, el să bucură de ei și-i dusă în sfânta cetate. Si să auzi glas lăudând Domnu/.

²⁰³ Secvența *de-a direapta* omisă și adăugată supraliniat.

²⁰⁴ Marg. scris: *70 de apostoli*.

²⁰⁵ Scris: вѣчилюѣ.

²⁰⁶ Marg. scris: *De ovrei*.

²⁰⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 428^v–429^r: *Jidovii care era de la venirea lui Hristos până sfârșeniia lumii și nu s-au botezat*.

²⁰⁸ Scris: влѣстѣме.

²⁰⁹ Scris: мѣченице.

Ispoveadnicii.

Și iar să aleasă altă gloată, mai mare decât cea dintâi. Și vineră de-a dreapta. Iar fața lor lumina ca și lumina, iar veșmentele lor strălucia ca și focul. Întrară și aceia în bucuria Domnului său. Aceștea sânt ispoveadnicii.

Propoveadnicii, blagoveastnic[ii].

Și zisă⁵ Domnu/ să vie / propoveadnicii²¹⁰. Și să¹⁰ adună săbor mare de ei înaintea județului. Și vineră către poarta cetății. Iar fața lor le era albă ca zăpada și veșmentele lor strălucia ca și aur. Întrară și aceia în bucuria Domnului său. Aceia era propoveadnicii și blagoveastnicii.

Arhierii și *stiteli*²¹¹.

125^v

Pomeni Domnul să vie în cetate. Și vine o gloată, / ce fața lor <era> ca și soarele și veșmentele lor era albe ca și zăpada. Și purta o măhramă pre umerele sale. Aceștea era începătorii, preuții și *stiteli*²²³. Ci lor le porunci Domnul să între într-o mărirea lui. Și sfinții îngeri ai Domnului să bucurară de ei. Și le cânta cântare dumnezeiască.

Ajunătorii.

Strigă Domnu/ să vie ajunătorii. Și vineră către însu/ mulți. Și le era fețele lor albe ca niște crini. Și le deschisă poarta cetății și-i băgă în cetate.

Cerșiții la veșmente.

Și strigă Domnu/ în na dreapta lui. Și vineră către însu/ mulțime multă. Aceia era cei cu veșmentele neagre, ce cu adeverită pocăianie să pocăiră. Întrară și aceia în sfânta cetate cu slavă multă. Și-ș rădicară mâinile în sus și laudară

²¹⁰ Scris inițial *исповѣдничии*, apoi, fără a se șterge *и*, deasupra lui *с*, care a fost modificat în *р*, s-au notat slovele *н* și *о*.

²¹¹ Sl., în trad.: *sfinții*.

126^r pre Dumnezeu în troiță. Iar ceia de-a stânga auziră și văzură slava și dulceața sfinților și // dăruirea lor și acea cetate cu frâmseate dulci și bunătatea Domnului. Văzând păcătoșii aceastea, ei suspina și plângea cu amar:

Și iar căută Domnu/ spre direapta²¹² lui. Și văzu direpții și-i chemă întru dulceața lui cea noao²¹³. Ei vineră. Și le strălucii fața lor ca razele pre mijlocu/ nopței. Întrară și aceia în bucuriia Domnului său.

Avraam și Isac și Iaco v.

Iată, văzu Domnu/ de-a direapta lui pre Avraam și pre Isac și pre Iaco v. Și cu dinșii 12 patriarși²¹⁴ vineră, îmbrăcaț în veșminte albe. Și întrară în sfânta cetate, bucurându-să și cântând Domnului.

126^v Încă zisă⁵ Domnu/ să vie fericiții²¹⁵. Și vineră mulțime multă. Și era toț într-un chip, luciia mai vârtos de soarele de șapte ori. Și-i lăudă Domnu/ pentru curăția lor, că viiară nespurcaț dintru nașterea lor până la moarte. Dirept aceaea, când întrară într-acea sfântă cetate, toț îngerii cântară întru Dumnezeu și să¹⁰ bucurară de ei. Aceștea era ceia ci lăcui ră / în sfintele ostroave²¹⁶.

Și căută Domnu/ spre²¹⁷ direapta²¹⁸. Și iată, vineră prorocii. Numai Moisi și Aron, acei doi rămasără. Iar ceia vineră toț. Și le înfloriia fețele lor ca stealele ceriului. Întrară și aceia în bucuriia Domnului.

²¹² Marg. scris: *Direpții*.

²¹³ Cf. ms. rom. 1153, f. 430^r: *chiamă drepții legii cei noao*.

²¹⁴ Scris: *патріархи*.

²¹⁵ Cuvânt scris și marg.

²¹⁶ Scris: *острове*.

²¹⁷ Scris: *спрѣ*.

²¹⁸ Marg. scris: *sfinții proroci*.

Iar ceia ci era de-a stânga, ei auziră și văzură aceaste cântece și bucurii nespuse. Ei să jeluia și grăia; „Miluiaște-ne, Doamne!“ Ce Domnului nu-i fu milă de ei.

După aceea chemă Domnu/ toț aleșii săi²¹⁹. Și iată, vineră mulțime multă de oameni cătră e/²²⁰. Și le era fața lor albă ca o lână curată. Iar capetele lor era unsă cu unt lumat. Vineră și să¹⁰ închinară înaintea Domnului și-i mulțemiia. Și așa intrară în sfânta cetate. Aceștea sânt cei cu pocaianie și cu ispovedanie și cu milostenie. Și viața lor ș petrecură cu plângere și cu post și cu credință²²¹ dreaptă. Drept aceea acum fură dăruif ei cu viață fără-moarte.

Moisi și alții cu e/. //

127^f

Pomeni Domnu/ să vie cătră e/ Moisi și Aron. Și vineră. Și era fața lui Moisi strălucia²²² și veșmintele²²² <luceau> ca soarele²²³, ca fulgeru/²²³. Și cu dinșii vineră Ior și Eleazar. Și cu-nunșii 70 de bărbaț, ce să învățară din porunca lui Moisi. Și prorociră²²⁴ într-acealea zile de Domnu/. Și intrară și aceia în bucuriia Domnului și cu dinșii toț căț crezură în dreptate.

²¹⁹ Marg. scris: *milostivii*.

²²⁰ Secvența *cătră e/* omisă și adăugată marg.

²²¹ Scris: *кредниданциж*; silaba care se repetă a fost anulată prin două linii orizontale.

²²² Deasupra cuvântului a fost notat *а* (probabil cu valoare cifrică, adică 1).

²²³ Deasupra cuvântului a fost notat *в* (probabil cu valoare cifrică, adică 2).

²²⁴ Inițial scris *пророчирж*, apoi, deasupra secvenței *рр*, s-a notat *о*, iar *о* din rând a fost modificat în *ѡ*, cu *н* suprascris.

Judecătorii izdraililor²²⁵, Halev și Gotonii/ și Samoi/ proroc și tof împărații iudeilor aceștea.

Și iată, și David proroc, și tof carii nu slujiră idolilor, ci să curățiră cu pocaianie și cu adevăr să pocăiră, și tof feciorii izdraililor²²⁶ din doasprăzece semențe fiilor lui Izdrail până la nașterea lui Hristos, carii să plecară învățături lui Moisi și dumnezeilor celor păgânești nu li să²²⁷ plecară, aceștea tof înțrară în sfânta cetate.

127^v Iar chemă Domnu/ aleșii lui²²⁸, pre Adam și cu Ave/ și Finies și Enoh și Noi și toată partea bărbătească și muierescă, căf era / de ruda lor. Și ogodiră lui Dumnezeu, de ceia ce înțrară mai apoi în vie. Zisă⁵ Domnu/ cascî pârălabului său să le dea fieșcăruia câte un dinariu. Înțrară și accia cu bucurie.

După aceaca zisă⁵ Domnu/ să vie cătră e/ în sfânta cetate. Și vine o gloată mică²²⁹. Și fața lor le era albă și trupu/ alb. Accaia era mainte de nașterea lui Hristos, carii din limbi era și nu avea leage, iar năravu/ legiei ținea și nu să închinară idolilor, ci fură cu mintea întreagă. Milostivi-să²³⁰ Domnu/ și-i dăruî cu dulceață.

Zisă⁵ Domnu/ celor de-a dreapta²³¹ să vie cătră e/. Și

²²⁵ Inițial scris $\text{ii}\tilde{\text{z}}\text{d}\text{r}\text{i}\text{a}\text{i}\text{l}\text{i}\text{l}\text{o}\text{r}$; al doilea u a fost modificat prin suprascrierea lui a .

²²⁶ Scris: $\text{ii}\tilde{\text{z}}\text{d}\text{r}\text{a}\text{i}\text{l}\text{i}\text{l}\text{o}\text{r}$.

²²⁷ Scris: $\text{a}\text{i}\tilde{\text{t}}$; altă lecțiune posibilă: *li se*.

²²⁸ Marg. scris: *Adam cu feciorii lui*.

²²⁹ Marg. scris: *limbă proastă*.

²³⁰ Scris: $\text{m}\text{i}\tilde{\text{l}}\text{o}\text{s}\text{t}\text{i}\text{v}\text{i}\text{-}\text{s}\text{e}$; altă lecțiune posibilă: *milostivi-se*.

²³¹ Marg. scris: *mișei cu duhul*.

vine nărod mult. Fața lor și veșmintele înfloriia. Întrară și aceia cu slavă în sfânta cetate. Aceia era cei mișei cu duhu/.

128^r Zisă⁵ Domnu/ altui săbor²³² să vie cătră e/. Și vineră, cu un noor luminat coperiș, capu/ lor înfloriia. Și zisă⁵ Domnu/ cu glas blând: „Întraș, iubiții miei, în bucuria Domnului vostru, că voi aș sămănat cu lacrimi, // iar acum să secerăți cu bucurie rodul osteninței voastre. Aceștea era ceia ci plânsără pentru Dumnezeu.

Blânzii.

Iar zisă⁵ Domnu/ celora de-a direapta lui să vie cătră e/. Și vine o gloată cinstită. Și era îmbr<ăc>ați în veșmente de zăpadă. Întrară și aceia în sfânta cetate. Aceștea era cei cu inima dulce și blândă.

Judecătorii drept.

Chemă Domnu/ altă gloată mai mică. Și era fața lor ca și miarea ce pică dulce cu bucurie. Și era veșmintele lor luminate. Ci lor le zisă⁵ Domnu/ să între în sfânta cetate. Aceștea era judecătorii drept, mită nu luară, nici³ să sfiiră de fața celor tari, ce întocma după dreptate judecară.

Aciaș chemă Domnu/ altă gloată mare²³³. Vineră și stătură îmbrăcaș în veșminte de maslin. Și ieșii dintru fața lor ca și roade unt mir cu bună-mirosenie. Aceștea sânt milostivii. Cu bucurie întrară în sfânta cetate.

128^v Și era într-acea cetate slavă nespuse și bunătate negrăită, polate și sălaşure și case nenumărate și / fără măsură, ca să viiaze sfinții într-însăle. Și întrară mulți, fără număr și nu să putură umplea.

²³² Marg. scris: *plângătorii*.

²³³ Marg. scris: *miluitorii*.

Iar zisă⁵ Domnu/ celora de-a dreapta lui să vie cătră e/. Și vine o gloată²³⁴. Și era fața lor ca și hristealele curate. Și veșmentele lor înfloriia. Și înțrară bucurându-să în sfânta cetate. Aceia era ceia ci făcea pace.

Chemă Domnu/ cătră sine altă gloată²³⁵ și-i cinsti cu slavă mare. Avea față de bucurie. Și înțrară și aceia în odihna sfinților. Aceștea era cei goniț pentru dreptatea și de alți oameni nedrepti. Ei fură bățjocoriț pentru Hristos și-i porecliră fără vină și cu urâciune fură socotiț. Și înțrară și aceia în bucuriia Domnu-său, cu sfinții bucurându-să.

129^r Chemă Domnu/ altă gloată²³⁶ de-a dreapta lui. Și vineră înainte-i. Și fața lor le era luminată și în loc de veșminte era brăcaț în fulgere, lumini de aur avea în mâinile sale. Înțrară și aceia în bucurie mare în sfânta ce//tate. Aceștea sânt ceia ci feciorii lor și-o ferit și patu/ nespurcatu și-l ținură, cu milostenie și cu ajuz.

Iar zisă⁵ Domnul celora de-a dreapta să vie cătră e/. Și vineră o gloată mică²³⁷ cu obraze frumoasă. Și le era feațele rumene ca și niște flori roșii. Iar veșmentele lor era albe ca și zăpada. Și în capetele lor era cununi de stâlpări de crin. Și într-acea sfântă cetate era răpausu/ lor. Și blagosloviră Domnu/ toț îngerii. Aceștea sânt căsătorii cei buni, puțin muierareț, ci curaț și nevinovaț fură întru împreunarea lor, nu-ș spurcară patu/ său și fură milostivi

²³⁴ Marg. scris sl. *mirotvorci*, în trad.: *Făcătorii de pace*.

²³⁵ Marg. scris: *goniții pentru dreptatea*.

²³⁶ Marg. scris sl. *děvstvo sŭhrani(v)ši*, în trad.: *păstrătorii fecioriei*.

²³⁷ Marg. scris sl.: *Sŭpř(g) maloženecŭ věrnyh*, în trad.: *perechea căsătorișilor credincioși*.

dintru strânsura lor cea directă. Și cătră besarecă sârguiră și lui Dumnezeu curatu-i slujiră și cu bucurie multă mării de veac să spodobiră.

129^v *Vūprosi(h) ubo aži vėdešte mę sūšta(g) sū mnoo
agla nīcmi molētise aștei vūsei vėčnēi žizni ženō mōža
svogo. i mō(ž) ženō svoō. imēti hošte(t) ič skvrūno vū
stra/sē bžii poži(v)še o(n) žc rc(č) mi nē so(t)
pohoz(d)c sue(t)nago ono(g)o mira na nctlēnic prišc(d)šc
i miratvarei ničtože tlēna(g) i žite iska(g) člei nctvorēt
mū so(t) iako ag(g)li bžii. ia(k) žc rc(č) gū Hv(a) lēstii
ego i slavēšte neprēstanno. Kr(s)ta prē(d) stoanic²³⁸.*

Iată, această curată cruce²³⁹ să rădică de la un loc ce sta gătită, vine și stătu desupra acci<i> cetăf, împotriva porței unde sta Domnul. Și chc<mă>¹² pre tof sfinții săi pre nume și-i băgă înlăuntru.

Iar mulțimea păcătoșilor sta tof pre pământ ca și năsipul pământului ce-i din veac până la tvorprišcstvic

²³⁸ Cuvântul *срѣаише* omis și scris pe rândul următor, în interiorul textului românesc, apartenența sa la contextul slavon fiind marcată printr-o linie despărțitoare. Acestui pasaj îi corespunde în ms. rom. 1153, f. 435^r următorul fragment: *Și atunci întrebaiu ca pre sfântul inger carele era cu mine. „Rogu-te, domnul meu. spune-mi. au și într-această viață vecinică va să aibă muiarea pre bărbatul său și bărbatul pre muiarea sa carii au petrecut nespurcași în frica lui Dumnezeu?” Iar el au zis cătră mine: „Nu easte aici pohta lumii cei deșarte, că viind facirea întru neputredire nimica nu fac de cele putrede din lume, ce sânt ca ingerii lui Dumnezeu, precum au zis Domnul la evanghelic, lăudându-l și slăvindu-l neîncetat”. Aceasta grăind noi, iată cinstita cruce rădicându-să de la locul ei cel gătit pre carele era stând.*

²³⁹ Cuvânt scris și marg.

130^r *H(s)vo*²⁴⁰, căț să născură din toate limbile și nu să ispovediră, nici³ să pocăiră și de reale nu să lăsară, ci muriră în păcatele sale. Și ei sta și tremura cum tremură frunza bătând-o vântu/. Și nimică nu-ș folosiră, numai cu numele să chema creștini, iar poruncitele lui // Hristos nu ținură. Ci iată, ei acumu-ș iau ce li să cade, plata după viața lor și vor împlăa cea mare de foc ce clocoteaște în veac, că ei-l aprinsără cu faptele sale ceale reale. Dirept aceea să întoarsără cătră ei și văzu pre fața lor scrisă păcatele lor și să mânie foarte. Și văzuiu în mânilor Domnului un toiag de foc. Și-/ aruncă pre fața păcătoșilor. Și iată, fu împărțire și aleagere pre mijlocu/ lor. Și stătură după părți toate sămențele și toate limbile și toată credința și toată slava și toate eresurile²⁴¹ și li<m>bile iudeiești, ce fură păcătoș în țările sale și nu ținură leagea lui Moisi, ce slujiră idolilor. Până la nașterea lui Hristos ținură așea, iar după nașterea lui Hristos nu-ș crezură, ce-l și ră<sti>gniră. Și aceia mul<t> rău-i făcură lui și sfinților lui și ucenicilor lui și apostolilor.

130^v Și aciiăș căută Domnu/ cu mânie spre apus. Și vineră îngerii de / foc degrabă ca fulgerul²⁴² și-i răpiră și-i împensără în cea mare de foc și striga: „O, iute noao, păcătoșilor!“

După aceea să aleasără într-o parte carii era creștini, ce la vream de gonire să lepădară²⁴³. Ci Domnulu-i osândi pre dinșii. Și aciiăș vineră îngerii de foc de năprasne și-i răpiră și-i aruncară în cea mare de foc. Și cu glas amar țipa și

²⁴⁰ Sl., în trad.: *a doua venire a lui Hristos*.

²⁴¹ Cf. ms. rom. 1153, f. 436^r: *și toată necredința și tot eresul și slava deșartă*.

²⁴² Scris: φολιχερσῶν.

²⁴³ Marg. scris: *de păcătoșii creștinilor*.

zice: „Miluiaște-ne, Fiiul lui Dumnezeu de sus!” Și nu fură milui.

Iată, după aceea și altă gloată²⁴⁴ ce de ei să lepădă Domnu/, că era unși cu sânge roșiu. Aceștea sânt tâlharii și ucigătorii. Vineră cătră dinșii îngerii cei de foc și de năprasne-i răpiră și-i aruncară în marea de foc²⁴⁵. Și ei striga: „O, înfricat cuvântu/Tatălui, miluiaște-ne”. Ce nu-i milui.

131' După aceștea aleasă Domnu/ altă gloată²⁴⁶. Aceștea era necurații și spurcații în curvie. Ci iată, ei tremura de fața Domnului și să rușina. Și // iată, îngerii de foc răpiră-i și-i bătea fără milă. Și-i aruncară în marea de foc. Ei scrâciniia cu dinții, înfricat ardea și striga: „Miluiaște-ne. Doamne, că noi alt Dumnezeu nu știm fără tine!”. Ci ei nu fură milui.

Aleasă Domnul de-a stânga sa altă gloată²⁴⁷. Și accia era foarte⁷¹ hicleani. Fața lor era ca însăș a Satanei și dintr-înșii ieșia putoare de puroi necurate ca dintr-un foc nestâns. Și unu/pre altu/să urâia. Aceștea sânt ecia ce făcură curvie preste fire, bărbații și muierile <ce> feaceră scârnavie. Ci pre aceștea-i urî Domnu/ foarte. Și-i deade muncitorilor celor ageri, de le pusără niște verigi greale de fier în grumazi și-i împenseră în marea de foc, unde-s viermii nedurmi. / pa(ĉ) mērivri(t)²⁴⁸. Dintr-înșii să auzia glas mare și grăia: „Vai de noi, vaide! O, iute nevoie și mare!”

²⁴⁴ Marg. scris: *tâlharii*.

²⁴⁵ Scris în continuare αρδῖκαρξη. apoi cuvântul a fost anulat prin mai multe linii orizontale scrise cu roșu.

²⁴⁶ Marg. scris: *curvarii*.

²⁴⁷ Marg. scris: *curvitorii preste fire fără măsură*.

²⁴⁸ Sl., în trad.: *și mai mult împingea*.

Vrăjitorii și descântătorii.

131^v Iar aleasă Domnu/ de-a stânga sa o gloată. Și le era fața ca niște fum vearde. Iar împrejurul trupurilor sale / era mulțime multă de muște. Și li să arăta aiave cugetele lor ceale necurate și vorbele și tocmealele lor. Deacă văzu, Domnulu-i urî. Și zisă⁵ celor îngerii ci era spre foc să vie. Și vineră. Și le pusără niște fiară greale pre grumazii lor și-i prăvăliră în cea mare de foc. Acia ardea ca niște fier ars și cu mare jeale striga: „O, iute, iute noao!“ Aceștea era vrăjitorii și descântătorii și ceia ci fac curvie cu mâna și fermecătorii și carii să roagă acestora ca să le facă pre voia lor.

Iar zisă⁵ Domnu/ să se aleagă altă gloată²⁴⁹. Și să¹⁰ aleasă²⁵⁰. Și fața lor era ca și piiala dobitocului, lată și scârnăvă foarte: Aceștea era creștini<i> ci făcură curvie cu dobitoace și nu să pocăiră. Ci de năprasne-i răpiră îngerii cei muncitori și-i împensără în marea de foc. Aprinzi<n>du-să și arzind, ei striga: „Vaide, vaide!“

132^r Despărți Domnu/ de-a stânga sa alți oameni²⁵¹, pu//țini usebi și iar îmbrăcaț în veșmente hicleane și piroane de mărăcini pren trupurile lor. Și din obrazele lor curea puroi, prea sânge roase era picioarele²⁵² lor²⁵³. Și-i văzu Domnu/ și foarte să mânie pre ei. Și aciaș de năprasne-i răpiră îngerii și-i aruncară în marea de foc. Și ei plângea în

²⁴⁹ Scris: глотка.

²⁵⁰ Marg. scris sl. *scotolož 'stvo*, în trad.: *zoofilie*.

²⁵¹ Marg. scris: *ceia ci să spânzură înșiș sau să junghe*.

²⁵² Scris: пироаеле.

²⁵³ Cf. ms. rom. 1153, f. 438^v: *din fețele lor mergea punoi și strâmbe picioare lor*.

deșert, că nu-i era milă Domnului de ei. Aceștea era carii să spânzură înșiș sau să jungheară, că pre Dumnezeu-l scârbiră, iar pre îndemnătoriu/ lor, diavolu/, veseliră-/. Pentru acea li să cuvine să priimească muncă.

Și iată, să aleasă și alții²⁵⁴ și stătură usebi. Și aceștea era întunecaș de tot. Și avea veșmente sparte și încălțaș în pei de capră. Și-i deade Domnu/ muncitorilor. Iar aceia ca niște fieri sălbateci căzură spre ei și le legară mânilor și picioarele și-i aruncară în cea mare de foc înfricată. Deacă văzură arderea focului și durearea, începură a striga: „O, iute, iute!“ Aceștea era furi<i> și mitarnicii ceia ci făcură realele/ într-ascuns²⁵⁵.

132^v

Menciunoșii și mărturie strâmbă²⁵⁶.

Aleasă Domnul altă gloată de-a stânga lui. Stătură înaintea judeșului. Și din gura lor ieșia viermi și putoare, prejur grumazii lor era șerpi înfășuraș. Și veșmentele lor era negrite de fum, iar fața lor le era cu negură învălită. Și căută Domnu/ cătră ei cu mânie că fură menciunoș²⁵⁷ și mărturie strâmbă²⁵⁸ și pre mulți vătamară, încă și jurători<i> strâmbi, și blăstămătorii și nu avură înaintea ochilor săi mângâiare. Pentru aceaea deade-i Domnu/ muncitorilor și nemilostivilor înșeri, că ei fură făcuș de Dumnezeu pentru acea. Și-i răpiră de-i împensără în marea de foc. Și lăsa glasure de să auzia până la ceriu.

²⁵⁴ Marg. scris: *furii și mitarnicii*.

²⁵⁵ Scris: *Атрааскѣица*.

²⁵⁶ Secvența *menciunoșii și mărturie strâmbă* a fost adăugată deasupra primului rând.

²⁵⁷ Scris: *мѣичонош*.

²⁵⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 439^r: *mărturisitori strâmbi*.

133^r Aleasă-să săbor²⁵⁹ de păcătoș și stătură înaintea județului. Aceștea era învăluit cu întunearec. Groaznică²⁶⁰ față avea, cu dinții scrâciniia, atingându-să unii de alții, clănția, limbile // spânzura din gură ca de câne. Aceștea era mânioșii și iuții, pomenitorii de rău, batjocoritorii, glumitorii. Căută Domnu/ spre ei și nu-i îngădui. Ce zisă⁵ muncitorilor îngerii să-i ia. Iar ei<-i> trăgea și-i bătea și-i aruncară unde-s viermii nedurmiț mai mulți de samă. Scrâciniia cu dinții și striga: „Vaide!“ Și în loc de lacrimi, sânge le curea, ce nime nu li-/socotia.

133^v O gloată mare²⁶¹ stătu înaintea județului. Și ei era în așezământ negru. Veșmentele lor era scârnave, sudorile lor era de puroi și fața cruntă pre negru *nogi že otekly i posēnilr*²⁶² de arăta hicleșugu/lor. Domnu/aș-au vrut, ca să-i vădească, ca toată gura să se închiză și să să afle fără răspuns, carii nu să pocăiră cu ispoveadanie și cu milostenie, scârnaviile să și le speale. Și pre județu/nu-/ținură ca pre un milostiv, ce cu amar spre el să rădicară. Și nu lăsară mâniia celora ci-i obidi, / nice-ș iertară vinovații săi, ci Domnu/feaceră-/nemilostiv. Și trasără spre ei mânie.

Deci²⁸ aceastea-*m* arătă îngeru/ carele mă purta. Că, pre adevăr, păcătoșii sânt fără frică, că de-are lăsa dintru inima lor păcatele celora ci le greșesc lor, atunci are putea îmblânzi pre județu/. Aduciți aminte cum zice: „Lăsaț, ca să

²⁵⁹ Marg. scris: *Mânioșii și iuții și alalți strâmbi.*

²⁶⁰ Scris: *грозникъ.*

²⁶¹ Marg. scris: *Cine nu lasă mâniia cu[i-i] obidi.*

²⁶² Sl., în trad.: *iar picioarele erau umflate și învinețite*, cf. ms. rom. 1153, f. 440^r: *iar picioarele lor umflate și puhave.*

vă lase voao!“ Și cu adevăr, că cine poate face bine omului, acela să poate și izbăvi de munca de veac.

134^r Că prorocu²⁶³ zice: „Mâniiați-vă și să nu greșiți, ca să putem zice cu îndrăznire către județu/: «Lasă noao, cum am lăsat și noi». Ci el nu va lăsa păcatele, numai ce și împărăția ceriului le va dăruia. Vai de ceia ce nu-ș cumpără spăsenia dintru bunătățile sale, ce pentru multă trufă ei nu putură ști, nici³ putură vedea folosu/ spăseniei. Și de mândria cea nebună noi ne ispitim a face rău prentu rău. Ci pentru aceeaia iar noi²⁶⁴ piardem împărăția // ceriului și ne osândim călcând poroncile lui Hristos. Că adevăr, cine nu să va vătăma, însuș diavolu/ nu-/ poate vătăma. Nime nu easte vrăjmașu/ omului, de nu și-i e/ însuș“. Aceștea sânt ceia ci petrecură în ospeațe și în beuturi cu beție și în vederi drăcești, în trufe cu nebunie, în mările deșertă viață drăcească-ș petrecură. Și mâniia Domnului vine spre dinșii. Și aciaș năprasnicii îngeri vineră și-i răpiră în cea mare iute de foc. Și striga ei: „Miluiaște-ne, unul-născuț, Fiiul lui Dumnezeu!“

Sta înaintea județului mulțime multă²⁶⁵. Într-înșii era și episcopi²⁶⁶, și popi, și diiaconi, și cetetii și cântători, fieșcare cine de eiș. Și să¹⁰ văzură ei, oameni<i> proști, bărbații și muierile și feciorii. Toț avea haine de lu²⁶⁷. Și le curea din cap puroi pre haine și din mânile lor ieșia putoare. Și lor le părea că o scutură și nu cădea. Ochii le aspuma cu

²⁶³ Marg. scris: *David*.

²⁶⁴ Cuvânt omis și adăugat subliniar.

²⁶⁵ Marg. scris: *Episcopii și popii*.

²⁶⁶ Scris: επισκοποι; altă lecțiune posibilă: *episcopi*.

²⁶⁷ Cf. ms. rom. 1153, f. 442: *haine întinate cu gunoiul pământului*.

134^v spume crunte, / hicleană <era> fața lor. Și din inima lor mulți viermi mergea. Și lângă picioarele lor să vedea beaturi multe, bea-ș sângele lor. Iar din nările lor ieșia putoare ca dintr-un foc împuțit. Și-i văzu Domnu/ și-i uri. Și le zise: „Acest rod hiclean și și preacurvari, după pohtele lor ei rătăciră. Deci²⁶⁸ acum să meargă în munca de veac. Și aciaș să auziia glasure cu plângere și cu lăcrămi crunte și suspinuri iuț. Și zice: „Miluiaște-ne, Fiiul lui Dumnezeu, și nu te îndura a ne împinge, că, s-am și greșit, noi nu știm alt Dumnezeu fără tine“. Și iată, unu/ dintru îngeri trâmbiță de tre ori și zisă⁵: „Duceți-vă de la mine, procleților, că eu nu vă cunosc“. Și le mai zisă⁵: „Lacrămile voastre fură pocaianie. Cădea-să voao mainte de moartea voastră să mi le aduceț, cu pocaianie și cu ispoveadanie. A treia zisă⁵: „Iată, însuș diavolu/ încă să căiaște // din muncă și strigă să-/ miluiesc și l-aș milui. Ce vă duceț de la mine, procleților, în focu/ veacilor“. Și aciaș îngerii cei sâreapi ca și niște șerpi, căzură spre ei și-i răpiră cu capu/ în jos și-i aruncară în cea mare de foc.

De călugări.

Iar despărți Domnu/ de-a stânga sa altă gloată mare cu hainele neagre. Și era triști, că pentru Hristos fură cerniți. Și în partea stângă fură aleș. Și fața lor era întunecată, candile avea fără unt pentru negândirea și neohilirea negândirealor, era ca șerpilii cei iuți. Iar neplecarea lor era ca un fier gros, de ținea spatele lor. Căută Domnu/ cătră dinșii cu mânie, că ei biruiră chinurile și să lepădară de a/ doile botez ce le era dat²⁶⁸ lor, și mențiră fâgăduiteei și lucrară chinurilor trupului și pohtele lor și le umplură. Dirept acea să

²⁶⁸ Scris: ДАТЖ.

135^v lepădă și Domnu/ de ei. Iar ei auziră răspunsu/ și începură a striga de la / inimă: „Miluiaște-ne, Doamne, că alt Dumnezeu fără tine nu știm, nici³ cunoaștem. Și numele tău, sfântu/, slujim zua și noaptea, cu numele tău dracii goniam și prorociam de ce vrea să fie“. Grăind ei aceastea, aciaș trâmbiță glas din ceriu, zicând: „Duceți-vă, procleților, în focu/veacilor, că voi n-aș ascultat glasul/mieu, ce <ați> făcut pre voia diia<vo>lului. Nici³ eu nu voiu a asculta pre voi“. Și vineră sălbatecii înger, trăgea-i tare și-i aruncară în marea de foc.

Re(č) že mi stii aggli²⁶⁹ iže s□ mnoq: Ja(k) na ko(n)čenie věko(m) ro(d) čirnor(z)česky. Ve(s) vŭ pogiběli o(t)lōčise. Svě nemali(h) něki(h) vŭzljŭblŭši(h) tru(d), i bolězni i směrenie do ko(n)čenie věko(m). Cr(s)tvo dięvolu načęlo i kone(c) priemlěštu. Kŭzni mira(t)ni(t)mi branimi. Bo(l)šie pač priložitse i(m). I privlěče(t) vŭsě ja(k) po(d)ručniki pa(č) že takovie, iže H(s)a ra(di) ništetq i smerenie // nestežaše i si(m) tako glemo(m). če(r)nori(z)ci sŭ pro(s)timi kononi²⁷⁰. Se drugi sŭbo(r) o(t) lŭči(v)sę i sta. Běhq že vŭ nemŭ. smęše ni černori(z)ci i pro(s)tii i(h) že oděnie behq. ja(k) imŭ gla. i lica že ja(k) i če(r)nii člky. i ovoğda ubo sramlěhōsę o vog(d)a že prosštahōsę. Rōki že i(h) desni(h) kaplěše maslo č(s)toe ja(k) zlato. alě vii že i(h) surovie smolu²⁷¹.

²⁶⁹ Marg. scris în sl.: *aggī (ž) re(č)*, în trad.: *iar îngerul spuse*.

²⁷⁰ Cuvântul *kononi* scris marg., pe două nivele.

²⁷¹ În ms. rom. 1153, f. 444^{r-v}, acestui pasaj îi corespunde: *Atuncea-mi zisă sfântul înger carele era cu mine că: „Neamul călugăresc în vremea de apoi, cu totul în periciune să va despărți, fără numai puțini*

Deacă-i văzu Domnu/ așea, el să întoarsă de cătră ei. Și aciaș vineră îngerii cei iuți și-i trăgea în muncă. Și ei striga: „Miluiaște-ne, milostive Doamne!“ Și să vedea milosârd. Și să mânie pre ei, de-i ducea îngerii cei iuți în muncă.

136^v Și iată, degrabi pogorî din ceriu o fecioriță²⁷² frumoasă foarte și preaslăvită. Și îngerii, slujitorii ceriului, purceasă după ea. Și mearsă, stătu înaintea județului și să ruga de acea gloată. Și alergară slujitorii ceriului de ajunsără acei îngeri sireapi ducând acea gloată. Și grăi: / „Vie fața părintelui meu, ce easte în ceriu și unu/-născuț²⁷³, Fiiul lui și Sfântu/ Duh, că nu voiu să să muncească această gloată“. Îngerii o cunoscură cine easte și-i zisără: „Știmu-te cine ești, că tu ești milostivă, iubita Domnului și altu/ nime nu poate să aibă îndrăznire cătră dinsul ca tine. Ci nu putem călca zisa județului“. Ea zisă⁵: „Știu și eu, ci mă rugaiu mult direp dinșii și mi-au zis să-i întorc tof“. Iar ei să întoarsără și stătură înaintea județului, tremurând ca frunzele leamnelor înaintea vântului. Și grăi cătră înșii județu/ că: „Pentru milosteniile voastre vă izbăviu de focu/ veacilor. Iar pentru

---

câți vor iubi osteneala și durearea și smereniia și curăția, că la sfârșeniia veacurilor easte împărăția diiavolului, că începutul și sfârșitul apucându-l cu vicleniile și cu războalele și durere mai multă adăogând, îi va trage pre toți ca pre niște robi, mai mult pre unii ca aceaștea carii n-au agonisit sărăcie și smerenie pentru Hristos. Pentru aceaea toți cu totul periră“. Aceastea grăind așa, încă despărți alt săbor. Și era între ei amestecare de călugări și de oameni proști a căroră îmbrăcăminte era ca negura. Feșile lor ca a arapilor, uneori să lumina, alteori să rușina. Iar din mâinile lor cele drepte pica undelemn ca aurul curat. Iar din cele stângi pica smoală crudă, pre carii văzându-i Domnul...

²⁷² Scris: фечорици, probabil ca urmare a unei asimilări grafice.

²⁷³ Scris: нѣскѣтъ.

curviile voastre și alte necurății, voi nu veți vedea împărăția mea“. Și zisă⁵ să le dea lor loc spre miazănoapte, însă să fie în scădere de ce le va tribui²⁷⁴. Acestea așa fură.

137^r Aleasă Domnu/ altă gloată²⁷⁵, de-a stânga lui sta. Și aceia era orbi. Și era purtaș cu mâniia lui // Dumnezeu. Într-înșii nu să vedea nici³ rău, nici³ bine. Și căută Domnu/ cătră înșii cu mânie. Ce nu să mânie pre dinșii, ce spre părinții lor, căci⁷ nu apucară cu sfânta botejune să-i lumineaze. Și zisă⁵ Domnu/ să le dea lor loc spre amiazăzi și cu neșchită dulceața de-a veacilor să-i dăruiască. Și ei zisără cătră Domnu/: „O, Doamne, dulce ești și milostiv, că ești Domnu<|> viilor și morților. Și noi de vremea de viață ne-am lipsit și tu judecata știi. Iată, noi una ceare^m de la tine, ca să ne miluiești“. Derept aceaea, cu neșchită dulceață-i dărui. Această gloată era coconii creștinilor, cei fără vreme, ce nu apucară la sfântu/ botez. Iar de crescut, ei să sculară toș întru tocma cu alași.

137^v Mai aleasă Domnu/, de-a stânga, o gloată²⁷⁶. Și vederea acelora era sătănească și obrazele ca de șcarpe, iar din gurile lor cădea viermi. Ce-i văzu Domnu/ și foarte⁷¹ să mânie. Și căuta să vază cine-i înșelără. Iar acela curând să află aci. / Și zisă⁵ Domnu/ cătră e/: „Au nu sânt eu Domnu/ pururea fiind podobnic prestre tot lui Dumnezeu și Tatălui cu²⁷⁷ a mea dumnezeire? Întru facere aduseș și această gloată ci easte cu tine, îi înșelaș și muncilor de veac îi aduseș. Deci²⁸, acum dăm sufletele lor, o, proclete!“ Și ingerii de foc

²⁷⁴ Cf. ms. rom. 1153, f. 445^v: *să fie lipsiți de trebuință*.

²⁷⁵ Marg. scris: *Coconii nebotezaș ai creștinilor*.

²⁷⁶ Marg. scris: *De Ariia și de ucenicii lui*.

²⁷⁷ Scris: ΚΟΥΛ.

de năprasne îi răpiră. Și cu lanțuri de fier legară-/ și-/ aruncară unde era diavolu/ cu dracii lui și prevânzătorii Iuda, unde-i înfricată și muncă amarnică, și cu toț ceia <ce> crezură învățăturilor lui.

După aceea aleasă Domnu/ alt sobor²⁷⁸ de-a stă<n>ga lui. Ci din gura lor ieșiia putoare scârnavă și fața lor era iute ca de sălbateci, ochii lor era întunecaț. Și căută Domnu/ spre ei. Și căută să vază și cine i-au înșelat²⁷⁹. Iar e/ aciaș stătu înainte cu grea mânie și întunecat. Și zisă⁵ Domnu/ cătră e/ „Eu voiu tăcea înainte-ț, iar Duhu/ Sfânt, cela ci tu l-ai huliț, ac<i>e // va veni și te va rușina, că Dumnezeu adevérit easte“.

Și iată, toate <tă>riile¹² ceriului începură a cânta cântece înfricate²⁸⁰, chema pre Sfântu/. Duh, împăratu/ ceriului: „Mângâitoriu de suflete dreapte, cela ci pretiutindinea toate le umpli, vistiiariu/ dulceților și de-viață-dătătoriu, vino și te iveaște, ca să se rușineaze ceia ci te-au huliț, scârnavu/ Machidonie“. Și după această cântare străluci lumină de sus și zare de foc prealuminată ca o strălucire de fulger. Și să ivi un scaun în chip de zmaragdie. Și pre e/ ședea mângâitoriu/ cu vedeaare luminată. Vine ca un porumbu și să odihni pre unul-născutu<l>, Fiiul lui Dumnezeu și Sfântu/ Duh, Dumnezeu într-o fire și tocma împreună cu Tată/.

Deacă auzi scârnavul Machidonie aceaste câ<n>tări de la îngerii, e/ să rușină. Și vineră spre înșii îngerii de foc și

²⁷⁸ Marg. scris: *Machidonie*.

²⁷⁹ Scris: *†ишелаш*.

²⁸⁰ Marg. scris cu roșu sl. : *Pēnie o(t) aggly*, în trad.: *cântare de la îngerii*.

138^v feaceră lui și gloatei lui ca / și Ariei și cu slujitorii lui. Iar Sfântu/și făcătoriu/de viață Duh să sui de unde și vene.

Aleasă-să altă gloată²⁸¹ de-a stânga și sta înaintea Domnului urif și întunecaț. Și-s întoarsă Domnu/ fața de cătră ei. Văzu-i că era tot blăznitori. Și căută de văzu și cine-i înșelă. Iar e/ aciiăș înainte stătu înaintea Domnului, cu multă urâciune. Și zisă⁵ Domnu/: „Unde-s doao feațe²⁸², ce de mine cuvinte mesteca<te> ai grăit? Și acești oameni, ce-ț sânt înainte, munciei de veac i-ai dat. Unde-s doi fii, ce de ei n-ai învățat dumnezeiaște? Au nu sânt eu unu/ sfânt și unu/ Domnu și Isus Hristos în doao firi și într-o făptură împreunat de toate, fulger și făptură?“ Aceasta zisă⁵. Descoperi-să și să ivi înșelătoriu/și ucenicilor lui. Ei cunoscură că să înșelara și stătură amuțif.

139^r Și aciiăș vine sfânta bce²⁸³ Mariia, cu mărire multă și cu slujire de // îngerii vine înfrâmșețindu-să. Și stătu aproape de Fiiul ei și Dumnezeu, cu lumină nespusă înfrâmșețată. Cântară-i toț îngerii și-i zisără: „Bucură-te, că te-ai spodobit a fi mumă lui Dumnezeu“. Și deacă auzi acest cuvânt necuratu/ Nestorie, e/ să îngrozi și să rușină. Și aciiăș vineră îngerii ceia ci era spre foc. Și-/ prinsără degrabă și-i legară mânila și picioarele cu lanțuri de foc. Și-/ aruncară pre e/ și pre Machidonie unde era Satana.

După aceastea, sta bce²⁸³ Mariia, să sui iar în sfânta cetate de unde și pogorî-să²⁸⁴. Și-i cântară sfinții îngerii ca și mainte.

²⁸¹ Marg. scris cu roșu: *Nestorie și ucenicii lui.*

²⁸² Marg. scris perpendicular *Nistoria zice că-s doi fii.*

²⁸³ Sl., în trad: *Născătoare de Dumnezeu.*

²⁸⁴ Scris: πορορᾶ⁷; altă lecțiune posibilă: *pogorâ-se.*

139^v Și să aleasă altă gloată²⁸⁵ de-a stânga și statură înaintea Domnului. Feațele lor le era pizmașe și urâtă. Și căută de văzu cine-i înșelă. Și acia statură doi bărbați întunecaș și foarte negri ca Satana. Și zisă⁵ Domnu/ cu mânie cătră ei: „O, procleților, cine / v-au învățat să grăiți că venitu/ meu easte într-o²⁸⁶ fire cu trupu/? Au nu sânt eu Dumnezeu și unu/ Domn în doao firi²⁸⁷, cu dumnezeirea deplin, așea și cu omeniia deplină, cum grăiră și svinții oc¹⁵³ cu duhu/ meu și învățară?²⁸⁸ Dar voi, cum cutezat a întoarce învățăturile lor?“ Deacă le gră<i> acesteia, aciaș vineră întrebătorii de foc de le legară mânilă și picioarele și la Ariia îi aruncară în groaznica muncă.

140^r *I niktože da ne blaznitse o(t) pročitaiști(h) się. Ia(k) mñe i zvrıstno. O(t)kriși(s) takovie taini. Eže o(t) veka bi(v)și(m) sti(m) može(m) o(t) veka i do nně ęsno tako neęviše(s) nęaște komu gde o(t) ni(h) te(m)no ině kako i neęvě i se(ž) ubo semu sice drugo mu(ž) inako o(t) ni(h) že kako kůž(d)oi(h). Iměšte družnovenie ků Bu. I azı bo ima(m)²⁸⁹ bžie blgo(d)tie, razrěšiti nedoumenie iako(ž) i přěž(d)e vūdō(h)nu, dho(v)valaamlě oslě ia(k) // nedo(s)nomi suštu sice vii(h) viděti takova ęviš(s)ę nō mltvami stgo oca Vasilie. Nů oba(č) čto ia(k) di(v)nose vŭ Bžii stroite(l)stve. I*

²⁸⁵ Marg. scris cu roșu: *Dioscor*.

²⁸⁶ Scris: *εϋμτρο*.

²⁸⁷ Marg. scris perpendicular: *Dioscor zice că easte Hristos într-o fire, iar nu în doao*.

²⁸⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 448^v: *au grăit cu duhu/ meu fiind învățați*.

²⁸⁹ Scris în continuare: *dnicnovenie* și apoi tăiat.

o(t)čaaeçe. I Ba ubo blгаа sūtvari(v)še i ině po(l)zō
podae(t). nō naprě(d) ležeštee da vūzvrat(i)m)șe.²⁹¹

²⁹¹ Acestui pasaj îi corespunde în ms. rom. 1153, f. 449^r–451^r:
*Nime să nu să smintească din cei ce vor ceti aceastea, cum mie la
vreamea de apoi mi s-au descoperit și mi s-au arătat niște taine ca
aceastea. Adecă cugetând că celor bărbați sfinți carii fură din veaci până
acum, așa chiar că li s-au descoperit, ce și cândva cuiva s-au arătat
întunecat oarecum și nu la arătare. Și unuia adică într-un chip și altuia
într-alt chip, precum fieștecarele cum avea îndrăznire cătră Dumnezeu.
Că am și eu cu darul lui Dumnezeu a dezlega nepriceperea, ca mai
înainte nu că doară vrednic fiind eu unor vederi ca acestora mi s-au
arătat unele ca aceastea, ce pentru rugele sfântului părintelui meu
Vasilie. Ce însă într-alt chip ce minune eastе aceasta întru tocmelile lui
Dumnezeu și întru socotiștile lui, că el întâi muierilor au arătat taina
învierii sale. Și vrăjitorilor și păcătoșilor în credința cea mântuitoare a lui
venire și mai apoi cea preafrumoasă a lui bunăvestire păscarilor și
necărturarilor o deade. Și multe scripturi de învățături vei afla, așijderea
și întru dumnezeieștile taine cu venire vreamе și de folos unele ca
aceastea, adecă descoperite și arătate, altele oamenilor ce sânt în pohte
acoperite. Și nu eastе nicicum minune de mă voiu ținea și eu mare pentru
folosul de obște a celor carii cetesc puind înainte aceasta, alegând
oarecare lucruri din dumnezeieștile scripturi viitoare. Acestora am
împreunat ca de la mine întocmind. Deci de să va afla întru aceastea ceva
necuvios sau netocmit după neștiința mea și de necunoștință să va atinge,
să nu să clevetească toate aceastea pentru aceaea ce să va fi scris. Că
obiceiu au unii din cei carii să laudă pentru îndeletnicita sau deșarta
înțelepciune și din cei ce să ispitesc cu a pricepere a fi toate, cum ar fi ca
să-ș poată tocmi pre voia lor. Și și pre cei ce ispitesc cele multe să-i
urgisască și să-i ocărăscă și agiutoriu să-i aibă pre unii ca aceaia spre
pierzarea lor și a sufletelor sale. Iară noi pentru aceasta să nu tăcem, ce
cu suflet drept și cu inimă zdrobită celor ce vor priimi unele ca aceastea
să nu le pizmuim, ce să le spunem cu iubire adevărată, carea am văzut am
auzit. Iar mi să pare că nime din cei ce să pricep bine, nu să vor îndoii de
cele văzute și auzite de noi, mai mult din cei ce au deprins leagea vechie
și noao, că au de acolo pentru aceastea adevărate mărturii și mai mult*

141^v Iar aleasă Domnu/ de-a stânga altă gloată²⁹² mare. Într-înșii sta trei bărbați prilăstitori: Orighin și Evagrie și Diodum. Și ei era legaț cu funi neagre. Și era acoperiț ei cu întunearec gros. // Iar Domnu/ de urātu/ lor să întoarsă. Și aciaș răpiră-i îngerii cei de foc și-i aruncară în muncă cu alalți eretici.

Aleasă Domnu/ de-a stânga și altă mare în număr²⁹³. Ieși prilostitorii lor, Serghie și Onorie, Chir și Pir, Didom, tof stătură înaintea județului. Fața lor era neagră, necuraț și spurcaț. Și zisă⁵ Domnu/ cătră ei cu mânie: „O, procleților, de unde aflat voi o voie și faptă întru mine a grăi și a întoarce dumnezeiasca a mea învățatură? Și înșelat voi nărod mult cu învățatura voastră. Luați-vă acum de acii!“ Și aciaș îi loară îngerii cei de foc de-i aruncară la alalți eretici osândiț în marea cea de foc.

141^v Iar aleasă Domnu/ altă gloată²⁹⁴ de-a stânga. Și ceștea era în vedere ca idolii cei sireapi și mânioș foarte. Unu/ cu alalt să mânca ca câinii. Aceia era iacoviții și siviriianii, luptătorii icoanelor, că grăiia că Domnul nostru Isus Hristos adusă trup din ceriu, iar, zice, că nu să îm/peliță din Preacurata fată Maria bce²⁸³, ci ea luo trup fă<ră> sămânță bărbătească din Duhul Svânt. Dirept acea easte neputred, pare-le a fi mainte de răstignirea trupului Domnului nostru Isus Hristos. Și bogomilii căuta spre Domnu/ și grăiia unu cătră altu/: „Adevăr, că rău ne înșelăm în viața noastră, căci⁷

---

folos vor priimi decât să se deznădăjduiască și lui Dumnezeu mulțămind a mulți vor da mare folos. La cele ce ne zace înainte să ne întoarcem.

²⁹² Marg. scris cu roșu: *Orighin și Evagrie și Diodum.*

²⁹³ Marg. scris cu roșu: *Serghie cu soții lui.*

²⁹⁴ Marg. scris cu roșu: *Iacoviții și sivireanii.*

nu ne închinăm noi icoanelor lui și sfinților lui“. Alții răspunsără: „Ba, zice, bine feacem că nu ne închinăm, că icoanele o nălucire easte și nu easte pre ea om adevăr, că cine-i poate scrie vederea?!“ Aceștea era de ceia ci le părea că Domnu/ nostru Isus Hristos avea trup neputred^d mainte de răstignire.

Să mânie Domnu/ spre ei și zisă⁵ cu iuțime: „Duceți-vă de la mine, lucrători fără-de-leage, că înșivă vă lepădat de mină și icoanele meale nu le cinstit ce sânt pre spăseniia oamenilor. Și de doao făpturi ale meale voi vă
142^r lepădat și mulți spre perire înșelatu-i-a^f. // Ci acum nici³ eu nu vă voi milui“. Și aciaș vineră îngerii ceia ci era pre muncă, bătea-i de năprasne și-i trăgea și-i rupea cu toiage de fier și-i împenșea în marea de foc.

După aceastea chemă Domnu/ de-a stânga altă gloată²⁹⁵. Și stătură înaintea feței județului. Și era mulțime multă foarte, ca nășipu/ pământului. Și era acoperiș cu întunearec gros, fața le era unsă cu puroi de sânge, pre ochi și pre urechi era unși cu smoală, în mâni ținea coade <de> cai, limbile le spânzura ca din gură²⁹⁶ de câne, picioarele le era crunte. Și era îmbrăcaș în pii de asin. Și văzindu-să ei, unu/ de altu/ să mira și șoptiia cineș cătră sineș și grăiia: „O, vai de noi! Carele easte Caiafa cu Pilat din Pont, că aceia ră<sti>gniră pre acesta ci easte acum judecătoriu viilor și morților? O, iute noao, că cu blăznire și cu înșălăciune rea ne
142^v înșelăm de nu crezum întru e/ . Și iată, noi acum căzum²⁹⁷ în mânilor lui și lui nu<-i> easte milă de noi. Dar acum / unde

²⁹⁵ Marg. scris: *De ovrei<i> ceia ci răstigniră pre Hristos.*

²⁹⁶ Secvența *din gură* omisă și adăugată supraliniat.

²⁹⁷ Scris inițial: κρεζα^α.

eastе Dumnezeu/legici, carele ne învăță pre noi Moisi²⁹⁸ să slujim?“ Și zisă⁵ Domnu/: „Auzi, creștine, Domnu/Dumnezeu/tău! Domnu/unu/easte și nu eastе alt Dumnezeu fără de acela“. Ei zisără: „Dar acum unde-s părinții noștri, Avraam și Isaac și Iacob și Moisi? Au doar și ci să înșelară ca și noi²⁹⁹ și nime dintr-înșii nu cunoscu adevăru/, adevăr că în legea cea veache nu era Dumnezeu așa adevérit și cum ne învăța proclētu/ Moisi? Dirept aceaea blaț să ne rugăm județului ca să ne pârâm cu Moisi, că e/ ne deade noao lege și noi aceluia tocma ca lui Dumnezeu crezum. Și e/ ne deade noao lege și noi tare o ținum. Ce acum una din doao să fie, că e/ ne-au învățat pre noi. Deci²⁸ să fie și el acum cu noi aruncat în muncă și în perire ca un vinovat sau să dobândim și noi cu e/ spăsenie. Adevăr, zice, că de cându-/ răstignim noi, iar fealiu/ nostru nu văzu nici³ un binc“. Și începură a plânge cu amar și grăia: „O, Moisi, // ce-ai făcut tu noao și unde ești tu acum? Doară tu ai îndrăznire cătră Dumnezeu, de izbăvește-ne și pre noi!“

Și aciaș răspunsă Domnu/ și zisă⁵ că: „Aceasta vă eastе pentru necredința voastră, că vă aflat întunecaț și fără răspuns. Iată Moisi cela ci vă va pune răspuns înainte. Și acela vă va vădi de toate“.

Și aciaș vine Moisi înaintea lor.³⁰⁰ Ei, deacă-/văzură, începură a striga: „O, doamne Moisi, crez tu ne-ai dat noao, lege carea eastе scrisă: «Auzi, creștine, Domnu/Dumnezeu/tău! Domnu/unu/easte și alt Dumnezeu fără e/ nu eastе. Și eastе județ și plătește fieșcăruia după lucru/ său». Iar noi

---

²⁹⁸ Deasupra primului rând scris: *Israile*.

²⁹⁹ Marg. scris: *pără*.

³⁰⁰ Marg. scris: *Israile*.

143^v leage ce ne-ai dat, noi necălcată și nevătămată păzitu-o-am. Ce numai căci⁷ n-am priimit acest județ de acum, ci ca un protivnic a lui Dumnezeu noi l-am răstignit și-l ucisem. Spune-ne aiave, cine easte județ? Și căci⁷ nu ne învățaș pre noi întru leagea lui, spune-ne de aceasta și ne izbăveaște din mâna lui, iată, că vedem că vom / fi toț în muncă și nu avem cine ne izbăvi“. Răspunsă Moisi cătră ei și zisă⁵: „O, necugetații și împietriții cu inima! Voi ziceț că sânteț feciorii lu Avraam, însă nu, ci ai diavolului. Au nu scriș eu voao întru leage și grăiiu așa că: «Proroc mare va rădica voao Domnu/ Dumnezeu dintru frați<i> voștri ca și mine? De acela să ascultaț toate câte va grăi e/ voao. Și rău să va cumpli sufletu/ acela ci nu va ascul<ta> prorocu/ acela, peri-va dintru oamenii săi». Deci²⁸ ce răspuns mai aiave veț să aflaț de acesta? Și aiurea zice: «Nu vor scă<pa>¹² domnii din Iuda până va veni cui să cruță. Și acela easte așteptarea morților». Și alte prorocii ce sânt zise de e/, ce în toate sâmbetele să citiia voo. Că de <la> e/ aceaste învățaturi avem, cu adevăr³⁰¹ că vă deșertat întru sfaturele voastre. Pentru aceaea să ascunsă de voi socotirea lui Dumnezeu ce era. Și ceia dintru limbi // dobândiră folosirea lui Dumnezeu“. Iar ei zisără: „Dar cum <do>bândiră¹² și cum vream creade întru e/, că e/ să chema Fiiul lui Dumnezeu, ci noao nu ne iar spusă³⁰² întru leage aiave de e/, ci ne-au zis că-i proroc“. Deci²⁸ Moisi zisă⁵: „Proroc, i-am zis, ca și mine, pentru omeniia, căci⁷ acela easte Dumnezeu deplin și om deplin în doao firi să grăiaște, ce pizma și răutatea

105^r

³⁰¹ Scris: АДЕВЪ ДЕВЪРЪ.

³⁰² Scris: сновъ; altă lecțiune posibilă: spuse.

voastră și trufa nu vă lăsă să³⁰³ cunoaști voi dumnezeiasca credință. Ce de acum numai ci vă așteaptă matca focului“.

105^v Și această zisă⁵ Moisi și să dusă³⁰⁴ dintr-înșii. Iar ei cu mare glas striga: „O, Dumnezeu/ legiei, Dumnezeu/ părinților noștri, Dumnezeu/ lui Avraam, Dumnezeu/ lui Isaac, Dumnezeu/ lui Iacov, izbăvește-ne de acesta³⁰⁵ om, că noi nu știm alt Dumnezeu fără tine!“ Și ei strigând așa, aciaș străluci fulger de năprasne și să tinsă preste tot pământu/. Și după aceea, alt fulger în chipu/ zăpezei, alb. Și vineră amândoa de umbriia spre județu/. Și noi / nu vedem. Și lăudară pre Fiiu/ cu Tată/ și Duhu/ Sfânt și toate țăriile ceriului. Și după aceastea, iată, alt scaun în chipu/ al județului. Și spre acela scaun să odihniia Dumnezeu, părintele, ca și în zilele vechi. Și ședea cu unul-născutu/, Fiiul său. Deacă văzură iudei<i> aceastea, ei să spământară foarte. Iar Dumnezeu/ zisă⁵ către ei: „Ce strigați voi pre Dumnezeu/ legiei? Crezi, acesta easte unul-născut, Fiiu/ meu și cuvânt! Dar acum, dirip<t> ce-/ despăr<r>ți, că easte nedespărțit de mine Fiiul?! Ce de acum să știți că voi vă veți rușina, că eu și unul-născutu/, Fiiu/ meu, unu/ sântem. Deci²⁸ cine va pre Fiiu/ mainte ureaște, pre mine <ureaște>. Au nu v-am spus eu, cu rostu/ prorocilor miei zicând că «va pogori ca ploia spre lână?» Și iarăș zice: «Străluci-va steaoa de la Iacov. Deci²⁸ aceaea easte așteptarea limbilor». Și aiurea zice evanghelie³⁰⁶ că: «Proroc voao va rădica Domnu/ Dumnezeu». Ia//răș zice evangheliia: «Iată, zice, fata va

³⁰³ Scris: сѣноу.

³⁰⁴ Scris: доу⁷; altă lecțiune posibilă: *duse*.

³⁰⁵ Scris inițial адеста și apoi corectat.

³⁰⁶ Cuvânt scris marg.

priimi în zgău și va naște fiu și să¹⁰ va chema numele lui Emanui!». Deci²⁸ atâtea mărturii auzit și nu³⁰⁷ crezut. Ci acum să știți, că voi de acum nu aveți parte întru împărăția ceriului“.

Și aciaș vineră îngerii ceia ci era spre munci de-irăpiră și în cea mare de foc îi potopiră. Ei plângea cu amar și <fă>ră¹² folos. Iar Dumnezeu, părintele, și unul-născut, Fiiul, e/să sui spre înălțime.³⁰⁸

Ceia ci să lepădară de Hristos și priimiră Antihrist într-înșii și Dioclitian, gonitoriu/ lui stii³⁰⁹ Ghiorghie și ai altor sfinți.

106^v Iată, zice că-i aleasă Domnu/ de-a stânga și cu ei o gloată mare. Și era foarte hicleani și scârnavi mai vartos de alați. Și ochii lor era întunecați. Și în frunte ei avea scripturi, scriia-să lepădarea lor, cum să lepădară de Domnu/. Și căută Domnu/ cătră dinșii și să¹⁰ mânie foarte spre ei. Și zisără îngerii cu trâmbița cătră înșii: „O, procleților și scârnavilor! Dirip ce mă părăsit și de sfântu/ botez vă lepădat și lui Antrihrist vă plecat și vă făgăduit celuia ci să bucura de perirea voastră? Au ce bine vă părea că veți lua de la e/? Alta nimic, numai matca focul<ui> și munca de veac cu e/ împreună. Și eu nu vă voiu milui, ci vă voiu trimeate cu e/ împreună. Cum ați slujit, plată să luați“.

Și aciaș să sloboziră îngerii de năprasnă spre dânșii. Și-i apucară de grumazi și-i bătea cu toiage de foc. Și-i aruncară în focu/ ce/ fără fundu, unde clocotiia, la Satana. Și

³⁰⁷ Scris: *ноуш*.

³⁰⁸ Cf. ms. rom. 1153, f. 458^v-459^r: *Iară după aceasta Dumnezeu, părintele, să înălță, iară cel unul-născut, Fiiul lui, încă mai chiemă alt săbor din stânga după toate altele.*

³⁰⁹ Sl., în trad.: *sfântul*.

vaiețele lor să auziia până în ceriu. Și unu/ dintr-înșii striga mai tare decât ceialalți și zice: „O, iute noao, o, iute și amar! O, răstignitu/ și ascunsu/ și împreună Dumnezeu și om, că mulți să scăpară de tine de să înșelără și cu nebuniia lor ei să lepădară de tine și nu înțeleasără chinuirea ta. Adevăr, că în
107^r viața // noastră noi n-am vrut să auzim de numele tău cel sfânt. Ce acum, biruitoare, noi vedem că tu unu/ ești de sus, Isus Hristos, întru slava părintelui, și Dumnezeu. Ci eu acum, vrăjmașu/ tău, cu rea nevoie pomenesc numele tău, Domn și Dumnezeu te chem și acum te mărturisesc. Amar celuia ce nu te iubi și venitu/ tău ce/ înfricat nu-/ înțeleasă! Amar celuia <ce> nu te știu și nu înțeleasă că ești tu Dumnezeu ce/ adevărit și nu priimi tocmeala trupului! Amar cui nu crezu întru tine, nici³ să boteză³¹⁰! Amar cui nu te propovedui și poruncitele tale nu țin. Vaide, vai de mene, că eu voiu arde cu arderea cea fără măsură și va mânca focu/ nestâns oasăle mele! O, moarte dulce, unde ești, să vii acum să mă izbăvești de această boală?! Că cine vrea și de aceste rândure că vor fi așa?! Vaide, vai de mine, că cu nevoie easte această boală grea mai vârtos de toate boalele!“
107^v Aceastea / grăia Dioclitian, gonitoriu/ lui sty³³¹ Ghiorghie. Și Domnu/ pre e/nu milui.

Șfârșiră-se gloatele păcătoșilor.

Și să auziia cântare îngerească, tot dând laudă lui Dumnezeu. Iar deacă stătură îngerii de-a cântarea, Domnu/ închisă poarta cetăței și întră înlăuntru și șezu de răpoosă spre scaunu/ său. Și zisă⁵ să aducă înainte-i toate lumnatele veșmente ale ceriului. Și aciaș le pusără înainte-i. Și chemă

---

³¹⁰ Scris: БОТІЗЪ.

Domnu/ tof sfinții lui, de luară darure din mânile Domnului, cineș după lucru/ său.

108^r Întăi întră *Preastaa*³¹¹ Mariia³¹², Născătoarca Domnului. Și aciaș pusă³¹³ Domnu/ eunună preainfricată în capul ei și zisă: „Priimeaste, maica mea, accastă slavă ce mine mă dăruî părintele micu cu biruire spre diavolu/ și învingere spre moarte. Și dintru tine luaiu trup împrumut⁴. Și-i deade ei un veșment³¹⁴ înfricat, cu zugrăvic // roșie, împărătească. Ce întru acela veșment să îmbracă însuș Hristos, că³¹⁵ purta trup. Și-i deade ș-alte podoabe de-ale ceriului multe, de tot fealiu/, în flori ne<ve>ștejite. Și o cinsti ca pre o mumă. Și ea să apropie cătră c/, iar c/ să sculă înainte-i și o răpousă pre înfricat scaun. Și o laudă înaintea tuturor sfinților lui. Și-i laudă curăția sufletului și a trupului ei. Și ea să rugă cu lacrimi fierbenți și cu rugăciune cu nevoiță pentru tof păcătoșii. Și i să deșchisără înaintea ci vistiiariul ce/ fără de moarte a/ dulceților sale. Și o pusă³¹³ pre ea biruitoare și doamnă tuturor țăriilor ceriului. Și-i cânta tof sfinții îngerî.

Aciaș chemă Domnu/ sfinții ucenici și apostolii³¹⁶. Și deade lor veșmente împărătești, în vedcare era nespuse, și apoi le deade 12 scaune minunate foarte. Și era tocmite cu

³¹¹ Sl., în trad.: *Preasfânta*.

³¹² Marg. scris în sl.: *Prea[s]taa bcq*, în trad.: *Preasfânta Născătoare de Dumnezeu*.

³¹³ Scris: $\text{no}\tilde{\gamma}$; altă lecțiune posibilă: *puse*.

³¹⁴ Scris: вешементъ .

³¹⁵ Scris: *ка*.

³¹⁶ Marg. scris în sl.: *Poc(s)ti sty(h) ap(s)li 12*, în trad.: *cinstirea celor 12 sfinți apostoli*.

108^v aur curat și cu pietri curate și cu / mărgăritariu înfrâmsețate. Și după aceeaa luo cununi frumoasă și înfricate, mai vârtos de soarele strălucia. Și le pusă³¹³ pre capetele lor și-i cunună ca și pre niște împăraț. Și le zisă⁵ să șează pre aceale scaune înfricate. Și iar le zisă⁵: „Judecaț, 12 semințe ale izdraililor!“ Și zisă⁵ mai bătrânilor și arată tuturor împăraților celora ci să spăsiră: „Aceasta easte zicerea că: «Easte Fiiului omenesc a șeada și a judeca. Veni-va dintru tăriiia slavei lui.» Și îndulcirea dulceței veacilor să se afle lor mai vârtos de tuturor!“

După acea chemă Domnu/ 70 de apostoli³¹⁷ și le împărți tuturora darurele lui, de ceale făr de moarte. Și-i cunună cu cununi neveștjite. Și le deșchisă lor comoara lui cea ne<a>devăsită și nescăzută, înaintea a toț sfinții lui cu darure-i dărui.

Jărtva noao a sfântului, împăratului Hristos³¹⁸.

109^r „Văzuiu, zice, înaintea ceriului besearoci cu prea//minunate pridvare. Și podurele lor strălucia ca <a>uru/ ce/ curat. Și pre eale să aduna voinici frumoș și besea<re>ca gătiia. Atâta mi să²² părea să fie temeiu/ ei de larg, ca 3000 de milure. Era și besearoca așea și avea în chip de cruce zidire preamare, avea patru turnure în vâr/h. Și mai lumina de soarele de șapte ori. Și avea dinainte³¹⁹ trei pridvare. Și dinlăuntru trei oltare, patru ulițe; stranele sânt zidite cu mâna lui Dumnezeu. Și în loc de var, aur preacurat, cu foc ispitiț, în loc de pietri putrede, cu curate pietri tocmite. Și strălucia

³¹⁷ Marg. scris în sl.: *Поč(s)ti sti(h) 70 ap(s)li*, în trad.: *Cinstirea celor 70 de sfinți apostoli*.

³¹⁸ Marg. scris: *Și cinstea sfinților*.

³¹⁹ Scris: *дннцанте*.

109^v

mai vârtos de soarele. Așa era frâmsețea și zidirea ei, cum cine era într-însă, ca și când are hi în mijlocu/unii stecle. Și vedea cei dinlăuntru pre cei de-afară, așa și cei de-afară vedea pre cei dinlăuntru. Iar pomesteala ei și oltarū/, și zaveasele, și masa, și toate treabele besereciei așa era, cum fire de om n-o poate spune. Iară³²⁰ / toc<mealele>, voiu zice, că era toate umplute din Duhu/ Sfânt. În loc de stâlpi de marmure, nuorii ținea besereca. Iar voinicii ceia ce ziș mainte, ei deacă le gătiră toate, atunci ei strigară: *Blșvi, vldko*³²¹! Iar Domnu/ Dumnezeu ședea spre înfricat scaunu/ său. Și 12 apostoli spre minunate scaunele sale, 6 de-a direapta³²², 6 ședea de-a stânga. După aceastea, zisă⁵ Domnu/ cătră diaconi: „Chemaș <în> acoace toș aleșii miei. Și aciaș trâmbiță îngeru/ și zisă: „Veniți, blagosloviții părintelui meu, în besereca slavei sfinției mele, ca să făcem jărtvă noao, cu veselie să împlem“. Și într-acelaș ceas ieșiră toș svinții ceia ci era din veac și venia cătră besereca Domnului. Iar Domnu/ ședea spre scaunu/ sfânt al său. Iar sfinții îngerii cu frică și cu cutremur sta înaintea lui. Și aciaș Preasfânta a lui Dumnezeu Născătoare Maria să pogorî din preabogatul scaunu/ slavei sale. Și sta de-a di//reapta Fiiului său, îmbrăcată cu veșmint dumnezeiesc. Și-ș cunună capu/ său cu cunună dăruită de Fiiul ei și toate înfrâmsețate. Și 70 de apostoli, toș strălucia cu lumină nespūsă. Și toș preapodobnicii și direptii și preaproslăviții, cineș aducând și darurile sale înaintea Domnului și soș pre soșu/ său-ș căuta și

110^r

---

³²⁰ Scris: *птж*.

³²¹ Sl., în trad: „Binecuvântează, stăpâne“.

³²² Secvența *6 de-a direapta* omisă și adăugată marg.

de frâmsețea lui să mira³²³. Deci²⁸ după acestea mearsă cineș la locu/ <lu>i. Și aciaș să aprinsă lumină nestânsă întru inima lor: Și de prea bucurie multă nu putea să se ție, că era veselie și bucurie nesfârșită și pace lui Dumnezeu, camai dulce ca miirea, jelaniia și dragostea lui Dumnezeu nenumărată, juca și cânta cântece cu fire dumnezeiască. Și mare har da lui. Deci²⁸ acestea toate așa fură.

Iar noi ne mutăm de la minunatu/ scaunu/ său, că vrea Domnu/ să-ș umplă slujba lui. Ș<i> iată heruvimii și scerafimii cu cutremur slujia lui / și cu dulceață cântec cânta
110^v troiței și laudă-i trimetea. Iar alalte cinure sta prejur oltariu. Iar 20 de apostoli era slujitori Domnului înainte. Și striga împotriva cinurelor sfinților îngerii. Și când începea³²⁴ a cânta voinicii ceriului cântare îngerească, iar împotriva lor începea a le răspunde sfinții. Și de acestea cântări să mira ceriu/ și pământu/. Iar când vine ceasu/ înfricategi împreunări, Domnu/ să cumeneca dintru a sa viață și a Duhului mană. Și să adăpa dintru ce/ înțelept mir al dumnezeirei sale. Și vru Dumnezeu de spuse aleșilor lui de ascunsă firea lui și de minunate învățăturile lui. Și aceia, ei să înțelepțiră și să împlură toț de mare mând<r>ia lui și de minunate învățături, de judecatele
111^r lui. Și să îndumnezeiră și să luminară unii cu // alalți pentru unul-născut, Fiiul, cu bună-vrearea părintelui și cu ajutoriul Duhului Sfânt, pururea amin!

Iar după acestea, ieșiră de-acii toț sfinții³²⁵ și toate ceatele³²⁶ Noului Ierusalim. Și înaintea tuturor mergea însuș

³²³ Scris: $\mu\eta\rho\iota$.

³²⁴ Cuvânt omis și adăugat marg.

³²⁵ Marg. scris: *Uspăful prânzului sufletesc cu bucuri[c]*.

³²⁶ Scris: $\phi\lambda\tau\epsilon\lambda$.

Isus Hristos. Și el mergea întru polatele lui, ceale minunate, ci era spre răsărit, sfânta cetatea Sionu/. Iar heruvimii și serafimii sta dinlăuntru/ porților cetății. Și aciaa era un celariu, preaminunat sălaş și cu nespuse arepi de hierovimi. Și cu cântece îngerești-/proslăvia. Iar înaintea acelui celariu era o masă preainfricată. Și era pre acea masă multă³²⁷ curăție și înțeleapte dulceți fără număr și ș-altă masă de laturea aceștia, preaminunată și plină de dulceața lui Dumnezeu. Aceaea era gătită celor 12 apostoli și al<tă> masă³²⁸ prorocilor. Și aproape de aceaea era alta, a luminătorilor. Și fieșcarea gloată de sfinți, după măsura lor, era tot mease pline / de dulcele veacilor. Și slujitorii acelor mease era tot niște voinici tineri și frumoș, cu păru/ de aur. Iată, și Domnu/ vine dintru sălaşele lui ceale cerești să șeadză la prânzul sufletesc cu soții lui. Și după el purceasă maica lui și besearca cea dintru limbi ce nu să știa. Și chemă Domnu/ toș sfinții lui la veselia lui cea nespusă. Șezu cu dinșii și să veselii. Și să satura de bucuriia lui cea nespusă. Iar voinicamea sfinților îngeri sta cu frică și cu cutremur înaintea Domnului Dumnezeu. Și mai vartos heruvimii și serafimii cânta în strane cântare lui Dumnezeu. Și împrotiva lor striga toate țăriile ceriului. Și nu era <sa>țiu de ciudata dulceață și veselie³²⁹. Aceștea bea și mânca mâncare fără-moarte și să îmbăta cu îmbătare dumnezeiască și să schimba cu schimbare sufletească și să împlea de înțelepciune și de tainele // dumnezeiești. Iar când cânta îngerii cântare dumnezeiască, atunci să mira toată

³²⁷ Cuvânt scris supraliniat.

³²⁸ Marg. scris: *Svintele m[ease]*.

³²⁹ Marg. scris: *[V]eselia și [b]ucuriia [s]finților*.

putea<rea>¹² ceriului și a pământului de dulce și înfricăta slujirea lor și de obiceiul smereniei. Și să vedea jucând și sărind și bucurându-să. Iar de împreunarea acei înțeleapte piște, sfinții se sătura până la destul. Și de-ale mâncări și beuturi, cine mânca și bea, nime nu să betejiia, cum să betejesc de aceste mâncări putrede. Ci așa lăcuiesc tot sănătoș. Și nimică de rău nu să atinge de ei lângă ace/uspăf înfricat.

112^v Și luo Domnu/ pre tof de întră cu ei în sfânta cetatea raiului, ce easte spre răsărit, în Edem. Ce de Dumnezeu fu sădită aceea grădină, ce dintru ea fu gonit Adam, căci⁷ că călcă porunca Domnu<lu>i. Iar aceștea lăcuiesc într-însă și să înfră<m>soșadză cu mii de bunătaf și de flori. Și îngerii cei de cântare nu-ș înceta cântând cântările dumnezeiești și cânta <cu> cuviință / și de dare de har cânta Domnului Dumnezeu. Și să tot adăogea bucuriia și mărirea. Dirept acea, cu mulțime de glasure, îngerii cânta Domnului.

Și deacă vineră, ei văzură frâmseștea raiului. Și acieș să întoarsără cu Domnu/ și întrară în sfânta cetate. Și zisără cătră Domnu/ „Dă-ne, Doamne, noao această dulceață și acest sațiu fără-moarte și poame cu bune-mirosenii și gustări, veselie“.

De aceastea împărți Domnu/ sfinților săi. Și răpaus ca acesta avea pre pământul/blânzilor. Cum și aicea sânt sate prejur de o cetate și unii pre alții chema de prăznuiia și sufleaste să veselii nepărăsi.

Iar într-acea lume noao și neputredă nu easte veac, nici³ an, nici³ vream, nici³ zi, nici³ ceas, nici³ noapte, nici³ să adaoge vream, nici³ <să> scade. Nu easte ploaia³³⁰ de

³³⁰ Scris: ПЛОА.

97^r treabă, nici³ căldura soarelui, nici³ easte oasteneală, nici³ foame, nici³ seate, nici³ nimic de ce easte acum întru noi, ce preste tot easte tot pace // într-un chip pace fără grije, lăcuire și viața veacilor. Și de acolo fuge toată scârba și boala și toate³³¹ suspinile. De³³² să vor scula trupurile din moarte, atunci nu va fi pohtă trupească și toată răutatea Sataniei și cu dracii lui fi-vor gonite atunci. Și atunci nu tribuie osteneală, nici³ somnu, nici³ lucru cu trupu/, nici³ iarnă, nici³ vară, nici³ arătură, nici³ săcerătură, ci pururea strălucește lumină. Și dulceața vea<ci>lor să gătește celora ci să spodobiră a viia într-acea fericită viață. O, ferice de ei, că vor petrece ca și îngerii în ceriu și schimbare nu vor mai avea!

97^v Îngerii ieșia din sfânta cetate. Și eu zicea: „Bine căutau spre dăruirea orașelor ale sfinților“. Eu-i văzuiu mergând unii cu³³³ alții, ce unii dintr-înșii mergea spre aer, iar alții pedestri mergea. Iar după acea trâmbiță cu trâmbița cea mare împărătească a lui Hristos Domnu/. Și aciaș să deșchisără despre răsărit / porțile ceale mari ale <ce>riului ce era străjuite domnește. Și ieși Domnul dintru celariu/ cel sfânt al slavei sale cu față luminată și să sui cătră poarta ceriului. Sfinții îngerii îi mergea înainte. Și să suiră și unii dintru sfinți cu el. Și mai înainte mergea sfânta bca³³⁴ Maria, ca un fulger preafrumos. Suia-să cu Fiiul ei și ajunsără la porțile ceriului și înțară înlăuntru. Și nu văzuiu încătruo mearsără sau unde răpousară. Numai ci zisă⁵ îngerii cătră mine că: „Înțară, zice, întru împărăția ceriului“. Iar eu

³³¹ Cuvânt scris marg.

³³² Scris: АѦ.

³³³ Scris: КѦ.

³³⁴ Sl., în trad.: *Născătoare de Dumnezeu.*

98^r întrebaiu, zice, pre sfântu/ înger: „Dar cum de unii să suiră cu Domnu/, iar alții rămasără jos?“ Elu-*m* răspunsă și zisă⁵ că: „Aceștea ci să suiră aceii că³³⁵ să spodobiră, că cu mult ajun și post să ușurară. Și acum, la răpaus fără fârșenie ajunsă și de dulceața lumiei să lăsară. Și până era vii pre pământ, tot zbură cu mintea sus, la ceriu. // Și mainte de moarte muriră cu voia. Iar ceia ci rămasără jos, aceia sânt ceia ci viară în legea căsătorie<i> și ogodiră lui Dumnezeu și patu/ lor nespurcat și-/ ținură și-/ păziră, cu milostenie și cu ru<gă>ciune petrecură. Iar carii dintru ei cu pocăință și cu ispovedanie și cu lacrimi pre sineși să curățiră și întru delungarea realelor petrecură, de trup să despărțiră. Iar ceia ci să spodobiră a viia în sfânta cetate, aceștea sânt ceia ce viața lor cu sfântă bună credință viară întru toate poroncitele Domnului, fără poticneală umblară. Pentru aceeaa luară plată, cum li să și cădea, poamele osteninței lor“.

98^v Și spuindu-*m* mie îngeru/ aceastea, aciaș văzum pre Domnu/ cu toate țăriile ceriului și cu toț sfinții ceia ci să suiră cu dinsu/. Toț pogorâră și să odihniia toț aceștea ci să spodobiră sălaşurelor și răpauselor sfinteei cetăț. Ei toț pogorâia din ceriu, prealăudaț și lu/minaț în chipu/ Domnului. Iar pre mijlocu/ lor era dulceață și îndu<l>cire și veselie și bucurie, sufleteaște prăznuind pururea. Iar acestora tuturor mai marilor ceia ci viia cu cunoștința lui Dumnezeu, așa, ca și niște fii ai lui Dumnezeu și să iviră așa, ca și niște împărați.

Și iată, însuș Domnu/ sta lângă poarta aceii sfinte cetăți și chema sfinții să <în>tre în svânta cetate. Și-*m* păru că căută și cătră noi cu ochii lui cei blânzi. Și mă chemă

³³⁵ Scris în continuare: *am*.

cătră sine. Iar eu curând pogorâiu dintru înaltu/ ceriului și <di>n podobiia celui munte, unde era eu stând și văzuii aceste toate. Eu de departe căzuiu înaintea preacuratelor picioarelor lui și mă închinaiu. Iar e/ cu glas lin și blând *îm* zisă⁵: „Iată, Grigorie, că pentru ruga ogodnicului meu, Vasilie, eu-*f* arătaiu ție aceste vederi, pentru folosu/ a mulți și să le fie de spăsenie // și mai ales ție, că luaș țtirea de iudci. 99^r Că ție-*f* părea că țin bine, că ei ținea legea lui Moisi și după acela viază. Și tu te-ai încredințat. Ce acum destu/ ți-i ce-ai auzit și ai văzut și ce au grăit cătră ei Moisi de răspunsu/ meu. Iar de veri să auzi de acestea, și mai aiave: să neștine nu va creade evangheliei mele, și toate învățăturile mele și ale prorocilor miei, nu va fi viu în veaci, ci va fi urât Tatălui meu. Și cine va asculta și va sluji și va rămni legiei ovreești, fi-va fiu nașterei focului. Iar să va fi cineva din creștini și tot va arăta altă viață și minte fără samă. Că toș zice: «Cine nu va intra pre ușa evangheliei mele furi sânt și tâlhari». Și tu să înțelegi de aceea și de toate ce ți-s arătate ție. Și te grijeaște și tu de acestea ca să priimești folos. Și alții să-i 99^v zidești întru spăsenia ta, că eu-ți arătaiu / ție lucrure ca acestea, ca și tu să faci negoș și cu mult să mai înmulțești. Și acesta talant, ce eu ț-am dat ție, să nu-*l* ascunzi, ci să-*l* spui svintelor beseareci, ca pentru cine vor auzi și cu inimă blândă vor socoti și toate dulcețile lumiei le vor urî, iar porâncitele mele vor ținea cu toată dragostea inimiei, eu dărui-i-voiu cu multă dulceața veacilor și vor dobândi lucrure de spăsenie“.

Cuvânt de la Dumnezeu³³⁶.

³³⁶ Cuvântul *Dumnezeu* scris marg.

Iată, însu<ș> Domnu/ nostru Isus Hristos, Fiiul și cuvântul Tatălui, cela ci fu³³⁷ răstignit lângă Pont <de> Pilat: „Ci eu vă răscumpăraiu cu curat sângele micu. Deci²⁸ acum însu^m eu grăiesc voao aceasta, că vă puș eu pre voi în locu/ meu și în locu/ feței meale, ca pentru să învățaț voi, cu cuvântu/ și cu nevoița voastră, să învățaț toț oamenii mici calea spăseniei și să-i izbăviț de gârțanu/ diavolului. Și
100^r ferice // de voi va fi de veț face așa. Iar de nu veț ști, ci veț fi neștiutori, pentru vina voastră peri-vor sufletele lor; cealea ci vor să se caute, dintru mâna voastră. Ci nu voiu cruța unu/ dintru voi, ci aștept întoarcerea voastră și pocaiania. Acest cuvânt să grăiaște mai marilor besearecilor meale, preuților și călugărilor și învățătura lor să fie pre îndreptarea oamenilor. Iar ei de păcate să țin și întru eale zac și sânt surupaț de lucrure împuțite și de pohtele sale. Și nu pot să se scoale ca să-ș cealie iertare păcatelor sale“.

Iată, viu Dumnezeu grăiaște că: „Eu nu voiu moartea păcătosului, ce aș vrea să se întoarcă și viu să fie în veaci. Rădicați-vă³³⁸ ochii și luaț aminte de acestea de toate. Căutând spre păcatele voastre nu vă [spă]reare[ți]³³⁹, că eu sânt dulce. Ispovediți-vă și vă plângeți, daț cui tribuiaște
100^v dintru avuția voastră, lăsați-vă de acum / de hicleșugu/ vostru. Așezați-vă în casa de rugăciune, iertați cui vă greșeaște voao și eu, Domnul Dumnezeu, cu bucurie vă voiu priimi. Și eu nu voiu lăsa voao numai fărădelegile și greșealele voastre, ce și <cu> ce/ veșment neputred al direptăției la învierea voastră îmbrăca-vă-voiu. Și vă voiu

³³⁷ Scris: φγιω.

³³⁸ Scris: ρηδιδικασιβη.

³³⁹ Succesiunea nu vă [spă]reare[ți] omisă și adăugată marg.

duce întru împărăția ceriului și vă voi sătura de nespuse dulceața veacilor. Părăsiți-vă de păcatel<e> voastre, ca să nu vă răpească moartea întru fărăleage, ca pentru să nu vă rușinaț înaintea judecatei mele. Iată, eu grăiesc și dreptatea iubesc și firea mea easte iubitoare de oameni și mila mea să varsă pururea spre păcătoș. Și dulce inima mea easte deschisă cătră zidirea mânilor mele, mai vârtos cătră ceia ci cred în nume<le> mieu, că pentru aceaea fui răstignit și
 101^r mult chin răbdaiu // de neplecații iudei în ceastă viață. Și aceasta arăt până easte omu/ viu. Și cu dinsu/ voi să stau înaintea judecatei mele, mainte de legătură. Atunci dezlega-să-va, că eu sânt milostiv tuturor celora ci <se> pocăiesc și celora ci iartă greșealele celora ci le greșesc lor. Că după moarte nu eas<te> pocaianie, nici³ lacrimi, nici³ milcuire păcătoșului. Acolo nemică nu i să poate omului. Și eu acolo sânt mânios și atunci nu voi auzi rugăciunea nimăruia³⁴⁰.

Judecaț voi înșivă dar. Crezi, eu n-am ascuns nimică ce easte de folos sufletelor voastre. Ce încătruo veț vrea să meargeți, puteț: au în viața veacilor, au întru împărăția ceriului, au întru viață fără-moarte sau întru munca de veac sau în nașterea focului nestins, sau întru moarte fără-moarte, după dreptatea luiș.

101^v Deci²⁸, iată, eu, Domnu/Isus Hristos, cela ci viețuiesc cu Tatăl/ și Sfântu/ Duh, aceastea toate ci v-am zis voao, eu le voi face. Că ceriul și pământu/ va treace, iar cuvintele mele nu vor treace. Cu drept spuii voao“.

Întră Domnu/ în sfânta cetate cu toț ceia ci era împrejuru/ lui și cu toată voinicamea îngerească. Iar poarta

³⁴⁰ Marg. scris: *De la județ.*

cetăției o văzuiu deșchisă. Și-*m* aduș aminte de glasu/ Isaiei proroc, cum au grăit zicând³⁴¹: „Deșchisă va hi poarta Ierusalimului zua și noaptea și nu să va închide. Și păgânii nu vor întra pre a<cea> poartă. Iar noi, cre<ști>nii, ave*m* nădeajde să întră*m* întru acea cetate a Ierusalimului, cu polate înfricate de strălucesc mai vârtos de soarele. Și spre porțile polatelor sânt scripturi de aur și așa spune: «Sălaşure și răpaușure de veaci»“.

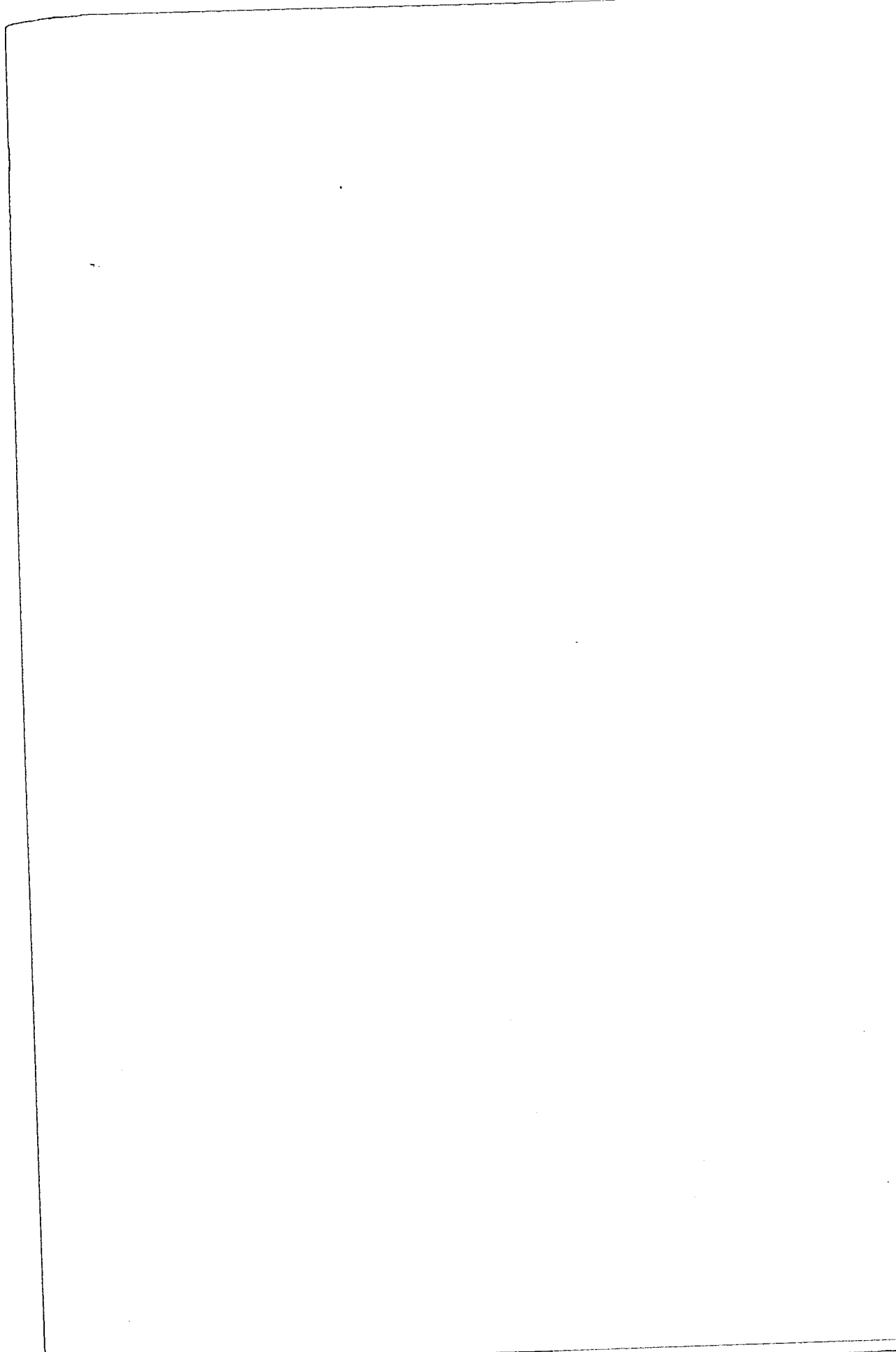
102^r Auziu glas grăind: „Unele ca aceastea vor priimi ceia ci iubesc pre Dumnezeu // cu <toa>tă¹² inima și pre ogodnicii cinstescu-i cumu să cade și să spodobiră a fi cu dinșii și a să îndulci de dulcețile veacilor“.

Deci²⁸, cine va vrea să dobânda<scă> aceastea, iar el să lăcuiască bine întru poruncitele Domnului și apoi, după moartea lui, el întru acealea sălaşure să va răpousa, cu Tată/ și cu Fiiu/ și cu Duhu/ Sfânt, acum și pururea și întru³⁴² tof veacii. Amin!

---

³⁴¹ Textul este prescurtat în partea finală; cf. fragmentul din ms. rom. 1284, f. 168^v– 171^r, reprodus în anexa a V-a de la sfârșitul volumului.

³⁴² Scris: .πτρσ.

ANEXE

ANEXA I¹

366^v Și-i dede lui o slujnică spre slujbă, o ispravnică a lui, una din
slujnecile sale, bătrână de cinste fiind și iubiiia bunătățile, cu
367^r numele Teodora, carea cu bună//voință și dragoste îi slujiiia
lui și tuturor celor ce veniia cătră el pentru folosul.
Isprăvitoare ispravnică preabună să arăta și pre toți cu
bucurie și cu linește îi priimiiia. Deci aceea și pentru mine
rugându-să preacuviosului, mă adusă cătră el și știut mă făcu
lui. Pentru că părintele meu cel sufletesc au lăsat viața
aceasta și eu pre altul căutând, iară bunul Dumnezeu îmi
arăță pre acest purtătoriu de Duhul Sfânt, pre carele aceia ce
petrecea în cetatea acea, împărătească, ca pre unul din
apostoli îl cinstiia. Iară unii dintru cei mai cu credință
călduroasă pre acesta îl arăta a fi Ioan Bogoslov, venit în
cetate. Și nu voroviia cu toți într-un chip sau în toată
367^v vremea, / ce rar și puținel cătră oarecarii și cătră fi<i>i lui
cei sufletești împreună și cătră mine. Iar în norod multe pilde
acoperite grăiia, fiind înțelept foarte și meșter întru putearea
cuvântului și sămăluitoriu foarte, preadevărat știind măsura
și vremile. Iar cu tăcearea și cu cuvântul de multe ori să

---

¹În primele patru anexe sunt reproduse pasaje din ms. rom. 1153.

făcea la oarecarii ca un nebun în cuvinte. Și nepriceput să părea cela carele era plin de înțelepciune dumnezeiască și omenească. Iar aceasta o făcea pentru carii cu înșălăciune și cu vicleșug să ispitiia a-l mări pre dânsul.

Deci fiind preacuviosul întru toate minunile și semnile în casa lui Constantin patrichie și eu de multe ori
 368^r viind cătră dânsul mai // vartos decât toți fi<i>i lui cei sufletești, încă și cătră cinstita Teodora, care-i slujia lui, că foarte mă iubii și mă priimii, văzând pre preacuviosul câtă dragoste are cătră mine. Și să tâmplă a să sfârși această pururea pomenită, carea mult slujisă sfântului, fiind plină de zăle. Iară eu mult mă scârbiiam pentru lipsa ei, că o aveam pre ea solitoare cătră preacuviosul, că era bună și blândă, cu năravul preamilostiv. Și când auziuu pentru sfârșitul ei, avuiu în cugetul meu pentru dânsa, grăind: «Oare a căroră parte va fi dobândit acolo: a celor din dreapta, au a² celor din stânga?»
 368^v Și oare aflat-au ceva pe/ntru slujirea preacuviosului?»

Deci cugetând aceastea, mă duseiu cătră preacuviosul, rugându-mă să știu cele ce sânt de ea. Și viind eu cătră preacuviosul, întâi să lepăda a-m spune. Și văzând că mă întristaiu și tânjiu de aceasta, zăsă cătră mine, puțin zâmbindu-se: „Au doară, Grigorie, vei ca să vezi pre Teodora?“ Iară eu ziseiu: „Așa, cinstite părinte, voiu“. El au zis: „Vede-o-vii pre ea precum ai cerșut și te vei încredința cu adevărat“. Iară eu mirându-mă întru mine și nepricepându-mă cum sau unde o voiu vedea pre aceea ce s-au pristăvit.

Iar într-acea noapte, culcându-mă pre patul meu precum aveam obicei, iată, văzuiu pre un tânăr oarecarele,

² Scris: aŝ.

- 369' frumos foarte, viind // cătră mine. Îmi grăi: „Scoală, că te chiiamă precuviosul părinte, pentru că va să margă unde caste Teodora, de pohtești ca să o vezi pre-ca“. Iară cu, sărind din patul micu, curund mă duseiu cătră precuviosul unde petrecea și nu-l aflaiu. Deci întrebaiu pentru el și-mi spusără oarecarii dintru cei carii era acolo că s-au dus ca să vază pre Teodora carea îi era lui oarecând slujnică. Și scârbindu-mă cu de accasta, zisciu întru mine: «Cum nu-l agiunseiu ca să fiu mers cu dânsul?» Și iată, mergând eu, mi să părea că mă duc cătră Vlaherna. Și degrabă mă aflaiu pre o cale oarecare, ducându-mă cam la deal în sus și foarte
- 369' strâmt. Pre care cale trecând cu multă frică, sosisiu la / niște casă care era tare încuiate. Și oglindiiu înontru printre niște crăpături și văzuiu o femeie frumoasă foarte, șazănd înontru. Decc o întrebaiu pre ea și zisciu: „Doamnă, a cuiu caste accastă polată?“ Iară ea răspunsă: „Această polată caste a precuviosului părintelui nostru Vasilic, carele au venit aicea puțin mai nainte de tine, spre cecretarea fiilor lui celor sufletești“. Aceastea auzând, eu mă umpluiu de bucurie și grăiiu cătră ea: „Doamnă, deschide-m să întru, pentru că și cu, nedestoinicul, al luiu fiu sânt“. Iară ea zisă: „Tu niciodată cândva n-ai întrat aicea, dară cum să-ți deșchid, fiind tu om neștiut?! Du-te de aicea, că dacă nu poruncește doamna // Teodora, nime nu întră aicea“. Iară cu, de accastea luând îndră<z>nire, începuiu a bate în poartă și tare a striga foarte. Iar Teodora, auzând accastea, să apropie cătră porți, vrând să vază ce caste strigarea și baterea. Și văzându-mă mă cunoscu și strigă: „Deșchide, deșchide curund, că caste Grigorie, fiul cel preaiubit a domnului micu“. Atuncea curund îmi deșchisă, întraiu. Și alergând Teodora întru întâmpinarea mea cu dragoste și îmbrățișându-mă cu

măinile, mă săruta. După aceastea îmi grăi: „Doamne, Grigorie, cine te-au adus într-acoace? Au doară te-ai mântuit și ai ieșit din lumea cea deșartă și te-ai mutat cătră accasta
 370' fericită viață?” Iar cătră accasta neprice/pându-mă și neînțelegând cele grăite de dânsa, că mi să părea că nu sânt în vedenie, ce mi să părea că caste adevărat aiavea, grăiiu cătră dânsa: „Doamnă și maica mea, eu încă n-am murit, ce cu ruga părintelui micu eu încă sânt în viață. Iară aicea am venit pentru tine să văz cinstită fața ta și să știu în ce loc și în ce ccată ai agiuns. Spune-m dar, doamna mea, cum petreci și cum ai răbdat nevoia morții, cum ai trecut duhurile cele viclene care sânt în văzduh?”

ANEXA A II-A

396' „Oare știi, fiule Grigorie, unde am fost amândoi astă noapte?” Iară eu, făcându-mă pre mine a nu ști, zisciu: „Nicăiri, părinte, ce pre așternutul micu am odihnit”. Iară el zisă: „După adevăr știu și eu că cu trupul pre așternut ai odihnit, iară cu duhul aiurea ai fost. Dară nu știi câte ț-am arătat ție astă noapte? Dară n-ai văzut pre Teodora, dară n-ai agiu<n>s până la porțile ccle înțelegătoare, alergând să mă agiungi? Și ieșind Teodora, cu bucurie te-au priimit și întrând înontru toate ț-au spus cele de moartea ei, cu câtă
 396' nevoie au trecut începătoriile și puterile vămilor a /
 întunerecului celui din văzduh, de au avut de la mine agiutoriu. Dar n-ai intrat înontru curții, poruncindu-ți eu, dar n-ai văzut acele mese minunate și înfricoșata tocmirea lor, și ce feliu de poame era la dânsa, și ce dulceață și flori, și ce feliu de băuturi, și ce tineri era de le slujia celor ce ședea? Dară nu erai socotind frumuseța acelor minunate polăți? Și

viind, au nu Ț-am arătat pre Teodora, pentru carea mult m-ai rugat ca să știi ce bine au dobândit? Dară nu te-au luat după porunca mea și împreună ați-mers în grădina care-i dăruită mie? Au nu aceastea și mai mult decât accastea ai văzut într-această noapte? Dară cum grăiești că nimic n-ai văzut?“

ANEXA A III-A

397^r „(...) mulțănesc lui Dumnezeu, celuia ce m-au învrednicit a te cunoaște pre tine și a fi supt acoperemântul tău și a mă îndulci de niște minuni ca aceastea înfricoșate și nespusă“. Atuncea zisă cătră mine sfântul: „De vei îndrepta bine viața ta după poruncele lui Dumnezeu și vei petrece într-un bunătăți cu toată facirea de bine, te voiu priimi după moartea ta acolo și vei fi cu mine în lăcașurile cele vecinice care mi-au gătit mie Domnul. Că eu mai înainte de tine voiu muri. După aceasta și tu, trecând mulți ani, vei veni cătră mine, fiind hrănit în lucrurile cele / bune, precum mi-au arătat mie Domnul. Și păzește și aceasta: până voiu fi în trup viețuind, nime să nu știe de aceastea, că și proasta mea viață vei să o scrii, ca să rămâie spre folosul celor ce vor ceti. Și adaoage aceste ce ai văzut lângă cele <ce> vor să ți să arate, agiutând și poruncindu-ți eu pentru toate aceastea“.

Unile ca aceastea zăcând sfântul cătră mine, mă slobozi să merg la casa mea. Iară el sânzur avea obiceiul a să duce cătră oarecarii ai săi fi³ sufletești, pentru folosul celor sufletesc și pentru vindecarea celor bolnavi cu trupul și pentru oarecarii pizmași ce le făcea lor rău. În taină mai

---

³ Scris: *фитнлъ*.

înainte le spunea lor și din nevoile care li să tâmpla îi izbăvea.

398^r Iară odinioară, viind cătră preacuviosul după obicei degrabă și bătând în ușele lui // să sculă și luă toiagul cel de salce în mâinile lui cu carele-ș proptiia bătrânețele sale. Atuncea, ieșind împreună din chilie, ne dusăm cătră oarecare casă ce era în mahalaua Sofiei, întru carea era un neguțitoriu, având dughene multe, adică prăvălii întru care vând și cumpără și lucrează cele ce le trebuie. Iară acesta era bogat foarte și cu totul pustiu, neavând coconi sau rudenii, orb fiind de ochii cei sufletești și de cei trupești. De cei sufletești, adică turburarea și beția averii și a strânsorii de bogăție, iară de cei trupești pentru cumplită boală ce păția. Acesta avea robi mulți cu carii era un Teodor oarecarele, înțelept fiind și nevoitoriu cătră bunătăți, carele era fiu sufletesc preacuviosului. Pre acest Teodor, mai mult decât pre cealalți, / cu dragoste îl primiia domnul lui și părtaș tainelor sale îl avea. Și multă pizmă scornindu-să de la soțiile lui, iară unul fiindu-i mai dușman, să apropie cătră oarecare vrăjitoriu și luând niște cuie de hier la sine le înfipse la un loc cu întunerec, precum vrăjitoriul îl învățasă pre el. Și dintr-un meșteșug ca acesta Teodor, cu grea boală fiind cuprins, zăcea în pat, neclătit fiind, gata spre moarte. Aceasta cu Duhul Sfânt fiind știută mai înainte de preacuviosul, veni acolo întru acel ceas. Deci cerând cheia casii și o lumină la cealalți și întrând înontru, scoasă acele cuie ce era înfipse cu vicleșug. Și cela ce era gata spre moarte, degrabă fu sănătos și umbla săltând și slujind noao. Aceasta nu numai pre cei ce au văzut i-au bă//gat în frică, ce și pre cei ce auziia la credință mare cătră sfântul îi rădica. Pentru aceea și mulți veniia cătră el și să sătura de minunile carele făcea sfântul.

399^r

Oarecarele neguțitoriu așăjderea avea dughene multe. și avea un rob zăcând de boala apei și vrea să moară. Deci căzând cătră sfântul, să ruga să vie în casa lui să cerceteze pre cel bolnav. Deci ascultă pre el precuviosul și marsă. Și venind află pre bolnav sfârșindu-să. Iar sfântul numai cu ruga și cu punerea sfintelor lui mâini degrabă îl arătă sănătos și prea minunat sculându-să.

399^v Altădată iar, fiind eu în casa lui Gonighelie, era doi frați acestui Gonighelie, șezind acolo cu boiieria propostas, (?) carii avea părinte sufletesc pre⁴ preacuviosul părintele nostru Vasilie. Și era / lucrători de bunătați. Și trăgea pre sfântul mai mult cu dragostea decât alții cătră dânșii. Și să îndulciia de învățăturile lui. Și iată, veni cătră sfântul boiariul carele era din mahalaoa Neffagoniei, având întru sine duh necurat. Și nu știa pre diiavolul carele petrecea întru el. Și venirea acestuia mai înainte o arătă sfântul, zicând așa, prost: „Iată, veni cătră noi astăzi diiavolul“. Și adică întră cela ce avea întru sine pre diiavolul, cu cinstea care avea spre sărutare cu slavă, adică închinăciunea celor doi boiari ce s-au pomenit mai sus. Iară șezind împreună cu ei sfântul și nerăbdând diiavolu/ a să apropiia de dânșul, începu cu glas mare a striga cătră sfântul: „Ce-i miie și ție, sfântul lui Dumnezeu, ce mă arzi, // ce mă muncești. Știu-te pre tine cine ești tu. Lasă-mă să spuiu oamenilor bunătațile tale și minunile cele preste fire. Iară numai de-mi vei zice, voiu ieși și mă voiu duce și de acum nu voiu mai petrece aici. Au nu ți-i destul cât rău mi-ai arătat pre cale, ce și aicea întrând mă arzi?“ Iar sfântul, tinzind mâna sa, lovi preste cap foarte tare pre cel ce să îndrăciia. Și îndată cursă sânge izvor mult ceas

⁴ Scris: *npk*.

dintru el. Iară slugile celui ce pătîmia striga spre sfântul, scârbindu-să că nu numai n-au tămăduit pre cel ce pătîmia, ce încă mai vârtos cu durere l-au vătămat. Și curgând sânge, zisă sfântul sângelui întru auzul tuturor: „Întru Țnumele Domnului Isus Hristos, stă!“ Și îndată stătu curgearea
400' sângelui. Iar cela ce pătîmia să izbă/vi și avu pricepere întregă. și căzu la picioarele precuciviosului, dând mulțămită lui Dumnezeu și ogodnicului său.

Veniră odinioară oarecarii cătră sfântul, aducând o muiare carea era o vedere de jale celor ce o vedea, că un os să pusăsă de-a curmezișul în grumazii ei. Și atâta chinuia de rău, cât era a și vărsa toate cele dinlăuntrul ei. Și așa să munciia de trei zile. Iar sfântul, văzându-o, i să făcu milă de ea și suspină zăcând; „Doamne, Isuse Hristoase, Fiul lui dumnezeu celui viu, miluiește-ne pre noi, păcătoșii!“ Și îndată cu cuvântul, sări osul din grumazii muierii și să izbăvi de durere. Și Dumnezeu de toți să lăudă.

Deci pomenirea acestor minuni a sfântului am arătat
401' ca⁵ // de la un ghipreleu și de la margeanca postavului (?). Iar carele va vrea să le serie toate, să va asămăna celuia ce va vrea să numere mulțimea stelelor ceriului și celuia ce ar vrea să numere marea cu păharul. Cu atâta daru s-au îmbogățit de la Dumnezeu, cât nici decât un sfânt ce-i mai de demult nu s-au arătat mai mic, ce ar fi cu îndrăznire a zice, în propoveduire și în vedere cu Duhul Sfânt, pre toți i-au întrecut.

Însă spre care ne zace înainte să ne întoarcem.

Iar într-una de zile, tăcând eu în chiliia mea, adică grijindu-mă pentru păcatele mele și îndeletnicindu-mă mai

⁵ Scris de două ori ca.

401^v vartos spre nădejde, alt cuget veni în mintea mea și fuiu apucat de el și fără voie mea. Și mă trăgea ca să adevereze și să mă încredințez cum că / bine cred jidovii temându-să <de> Dumnezeu. Că Avraam de cinste easte, Isaac drept, Iacov sfânt, Moisi, îngăduitoriu lui Dumnezeu, înfricoșat s-au arătat înaintea lui Dumnezeu cu semne preaslăvite, rănind Eghiptul. Dară cum nu cred bine, dând lor Dumnezeu lege la muntele Sinaiului și cu glasul lui cu zece cuvinte învățindu-i, carii bine au luat și țin.

ANEXA A IV-A

413^v Iar încă privind noi, iată stolurile puterilor cerești prin văzduh pre cai de foc călări. Și caii lor avea aripi de foc, slobozind din gurile lor și din nări pară de foc. Și dacă să pogorâră, auzim strigare multă și ucidere și plâns și tânguire foarte, pentru că cei ce să pogorâsă pre cai junghia și tăia pre toți cei ce să amăgisă⁶ în urma lui Antihrist⁷ în vremea împărăției lui. Încă mai văzum și iată, voinici cu bune chipuri să pogorâia pre pământ și făcea gătire venirii Domnului. Și împreună cu aceaia un oarecarele, slăvit foarte, având în mâna lui trâmbiță de aur. Și dacă se pogorâră pre pământ, trâmbiță cel mai dintâi // singur, cu putere multă, cât
414^r să cutremurară toate marginile pământului. Și după aceeaa trâmbitară și cei 12. Și să suiră vinele și pelițele pre oasele oamenilor celor carii zăcea din veci morți. Și duh de viață nu era într-înșii. Atuncea trâmbiță a doa oară și să cutremurâ tot pământul. Și îndată să deșchisără toate gropile oaminilor

⁶ Scris: *амъциньсѣ*.

⁷ Scris: *птихрѣсть*.

celor adormiți din veaci. Și cu praful din gropi fură aruncați⁸.
 Și iată, de sus să pogorâia mulțime de tineri ca năsipul
 pământului. Și mergea spre odihna sufletelor ca să trimiță și
 să povățuiască pre sufletul al fieștecăruia om întru al său
 trup. Și trâmbiță îngerul a triia oară. Și iată, toată adunarea
 414^v fiilor omenești vii fură și / aruncați din țărna pământului. Și
 iată marea și râurile și toate iazările și bălțile îi aruncară la
 uscat și toate pădurile, desișurile⁹, adunare de mulțime de
 oameni fără¹⁰ număr, mai mult decât țărna și năsipul fiind. Și
 să afluă deasupra pământuluiu, stând întocma, tocma toți
 fiind cu vârsta, bărbați și muieri.

Iar dacă să sculă Adam și Eva, toate limbile și toate
 semințiile carii fusă odinioară vii pre pământ și sta cu frică
 pre fața a tot pământu/. Iară cei carii nu știusă niciodinioară¹¹
 taina învierii, să temeă și să cutremura, cugetând cum, cum
 în țărna vărsindu-să și îndată întregi înviiară. Și cugetând
 cele înfricoșate să cutremura, văzind atâta ivire de fețe de
 415^r bărbați și de muieri, carii sânt de la Adam până // la cel ce
 s-au născut mai în urmă decât toți. Și era toți sculați din
 morți.

Scularea dreptilor

Iar unora dintru dânșii le era fețele strălucind ca
 stelele.

⁸ Scris: арѡкаци.

⁹ Scris: десѡширнле.

¹⁰ Scris: фѡръ.

¹¹ Scris: ничиѡдиѡаръ.

ANEXA A V-A¹²

168^v Atuncea ne adusem aminte de glasu/Isaiei, prorocu/,
grăind: „Deschise vor fi ușăle tale, Ierusalime, dzua și
noaptea și nu să vor închide. Și cei de altă leage nu vor intra
prin tine“.

Și mă nevoiiu eu ca să întru într-însa și mă rugaiu
sfântului înger carele mă purta spre toate acestea. Ce nu mă
lăsă, dzicând: „Cu neputință easte aceasta acelora ce sânt în
viața lumii“. Deci și de aceasta cugetam întru mine. Iar când
169^r Domnu/ grăia mie ca cum ar fi lumea // schimbată și viind
toate în neputredire, așa mi să părea. Și nu mă pricepeam
căror besearici și căror nastavnici mi-au poruncit Domnu/ să
le mărturisescu și să le spuiu acestea că cum ar fi de față,
iară nu în somnu și în videnie mi să părea a vedea, ce cu
adevărat ales și aiave cugetam a fi.

Iară venindu-mi în fire dentru acea înfricoșată
vedeare și acestea cugetând, spaimă și frică vini spre mine.
Și mi să părea a fi ca un nebun celora ce mă văd și cu mintea
pierdută. Pentru aceea în 6 dzile nu mai ieșiu din chiliia
mea, ce îndeletnicindu-mă mă nevoiam ca să scriu toate
ceale văzute de mine și să le puiu tuturo/ la arătare toate câte
mi-au poruncit Domnu/, spre folosu/ celor ce vor ceti și spre
slava numelui celui sfânt a lui. Acestea fiind scrise de mine,
cu daru/ lui Hristos.

¹² Întrucât versiunea editată de noi este prescurtată în partea finală, fiind lipsită astfel de unele evenimente petrecute după cea de-a doua vedenie a lui Grigore, reproducem mai jos sfârșitul legendei hagiografice, extras din ms. rom. 1284, ms. rom. 1153 fiind lacunar în această porțiune.

Și îndeletnicindu-mă puține/, vruii să mă duc către sfântu/ părintele meu și rugăciune a lua de la dinsu/, deci împreună și vederea a-i spune lui. Și iată, viniu către dânsu/ și, după rugăciunea cea după obiceiul și după închinare, *îm* porunci să ședzu. Și după aceea începu a vărsa lacrimi și una după alta, vorovind *e/* precum îmi aducea aminte¹³, dzise: „Fericit ești, fătul meu Grigoric, învrednicindu-te unii vederi ca aceștiia. Să știi că, de când m-ai rugat ca să vedzi vreo vedere oarecare pentru credința jidovască, de atuncia m-*am* rugat neîncetat lui Dumnedzău să împle Domnu/ o cearere ca aceasta. Și iată că ai vădzuț minonate și preaslăvite lucruri. Iară aceastea ți le-au descoperit ție Domnu/ întâiu spre folosul tău și după aceea a altora a mulți. Nevoiaste-te dar a împlea toate ceale grăite ție de la Domnu/ și pentru căci aproape easte și lângă ușe ducerea mea, *cum* de aceasta mi-au arătat Domnu/, vei adevă să scrii și a mea proastă¹⁴ viață. Iară către aceasta vei cu daru/ lui Hristos / carele ți-i dat ție. Toate dimpreună și pre rând/, împreunându-le cu iubire de osteneală, să le scrii și la arătare să le pui aceastea neamurilor celor ce vor fi după aceasta întru slava lui Hristos, adevăratului Dumnedzăului nostru. Iar ție și mie spre laudă și îndrăznire întru dzua aceea. Și mulți de acolo vor lua folos și spre doru/ cel dumnedzăiesc să vor îndemna. Și ceale deșarte și trecătoare le vor urî. Iară tu, fătule, să nu te nedejuiești spre arătarea cea dumnedzăiască și spre descoperirea carea ți-au fost ție de la Domnu/, ca nu înălțindu-te în negrijire să-ț treci dzile<le> tale, pentru că mai grea muncă vei lua. Și încă acum de cât

¹³ Scris: аниѣтѣ.

¹⁴ Scris: пробасть.

bine te-ai îndulcit! Deci te păzește cu de-adinsu/ *cum* îmbli și spre toate dzilele te ispitește pre tine ca un *bun* trapezar de rămășițele și de pagubele sufletului tău. Și aibi frica lui Dumnedzău întru tine neîncetaț, cu aducerea aminte de Dumnedzău carele easte întru tine și cu ceale minonate carele ai vădzut. Păzește porunca Domnului și mai nainte de toate aceaste 2: nu osindi pre nime greșind și nu-ț aduce aminte de răul celuia ce te-au scârbit cândva și vei fi înlontru/ împărății cerului. Că ție, cu daru/ lui, învățatură și dojană nu-ț trebuie, luminându-ț Domnu/ ochii tăi cei sufletești. Iubeaște cu tot sufletu/ și cu toată tăria ta a scăpa de muncile carele așaptă pre păcătoș, carele la înțaleagere le-ai vădzut. Și, deaca vei ieși din trup, te voiu priimi acolo, de voiu avea îndrăznire la mila lui Dumnedzău și vei fi cu mine veselindu-te în veaci. Du-te dară cu pace la casa ta, că de acum pre mine nu mă vei mai vedea în viața aceasta!“

Și împreună cu cuvântu/ mă sărută, cu dragoste cuprindzându-mă. Iar eu aceastea audzind, plânsăiu foarte și dziș: „O, bunu/ meu părinte! Dară cum voiu uita eu despărțirea ta sau pre cine voi avea în locu/ tău agiutor neputințelor mele? Amar mie, păcătosului!“

170^r Iar e/, îmblândzindu-mă, *îm* mângâia plânsu/, dzicând // mie: „Nu plânge așa, fără de mângâiare, o, fătu/ meu, pentru meargerea mea, ce mai mult te bucură și te veselește, că m-au chemat Domnu/ dintru această lume putredă la viața cea fericită. De te scârbești adecă pentru lipsirea mea, ce nu ți să cade ție atâta a plânge, agonisind pre Dumnedzău agiutor și împărățitor, ce nici eu după aceasta până în sfârșit nu te voiu lăsa pre tine, ce mă văi vedea de multe ori. Însă de vei iubi tu calea cea strâmtă și scârbită și nu vei fi răpit de dulcele și de deșertăciunile lumii și

dragostea lui Dumnedzäu cu acelea o vei stänge. Că, precum focu/ de apă să stänge, așa și pohta cea dumnedzäiască de grijile lumești să înneacă și să sugrumă. Ce tu nu așa, o, fiule! Și te du cu pace, Domnu/ cu tine!“

Atuncea, viind eu la chillia mea, eram îndeletnicindu-mă întru mine și neieșind necăiure, pentru că era sfântu/ ~~postu/ ce/ mare.~~ Iar trecând acesta și viind sfintele Paști, mă duș ca să vădzu pre sfântu/ părintele meu, nedejduind că-l voiu afla viu. Deci, viind eu acolo, aflaiu că în luna lui martie în 26 de dzile, sfârșind praznicu/ blagoveașteniilor – și era în miercurea la mijlocu/ sfântului post – și priceștuindu-se dumnedzăieștilor taine, puțenel bolnăvindu-se, adormi întru Domnu/. Iar cinstitul lui trup cu cântări și cu slujbe fiind lăudat. Și era a vedea pre tof alergând cătră dânsu/ și atingându-se cu credință și cu dragoste de sfintele lui moaștii¹⁵.

Iar ce/ de mai sus dzis, Costantin, carele avea pre cuviosu/ în casa lui, sfătui să puie trupu/ sfântului în corabie și să-/ treacă la un sat a lui, unde era o besearică frumoase a Preasfintei Născătoarei de Dumnedzäu, și să-l puie acolo. Ce nu-/ lăsa pre dânsu/ Ioan, acela pre carele l-au izbăvit preacuviosu/ de ranele ceale drăcești, dzicând: „O, domnu/ meu, Costantine, pentru ca să nu fie mormântu/ sfântului în Țarigrad vei să-/ treci pe dânsu/ acolo. Poruncește dară mie și eu voiu sluji îngropării lui“. Și-i porunci lui. Iar e/ băgă trupu/ în raclă și-/ duse pre dânsu/ întru a sa mănăstire / carea era aproape de sfînții mucenici Flora și Lavra și de sfântu/ apostol Filip, carea să chema Hartofilax, întru carea petrecea călugăriță, slujind lui Dumnedzäu. Și-/ pusără pre dânsu/ în

¹⁵ Scris: мошти.

sfântu/ oltaru. Și întru acea mănăstire și acum dzace, carele au arătat multe minuni.

Iară Ioan, cela ce au slujit sfântului, după aceasta cu doru/ și cu credința aprinzindu-ș sufletului, lăsând toate ceale trecătoare a lumii aceștiia și lepădându-se de lume, își tunse păru/ său și în haine călugărești îmbrăcându-se, petrecu la sfântu/ până când și e/ adormi întru Domnu/.

Și într-un an ce au mai trăind după sfântu/ era plecaciunea lui în psalomi și întru cântări și întru milostenie și lacrimi. Și sfârșindu-se întru Domnu/ puse fură și moaștiile lui întru aceeaș mănăstire.

Iară după aceea altu¹⁶ oarecine, vecin și iubit acestuia Ioan, doria mult ca să știe oare întru a căroră parte s-au învrednicit acesta pentru atâta credință și dragoste carea avea cătră precuviosu/. Și de aceasta e/ rugându-se de multe ori, iar într-o noapte, dzăcând pre patu/ său, iată, în mijlocu/ nopții fu în spaimă și vădzu nește polate strălucind ca alt soare. Iară deasupra polatelor acestora era cu slove de aur scris: „Acestea case și odihnă veacinică este a fericitului, ugodnicului meu, Vasilie cel Nou“. Și îndată un tânăr oarecare, frumos foarte, ieșind dentru aceale case, îi deschise lui poarta. Întru carea viind și ceale den lontru cu deadinsu/ vădzind, spunea dzicând: „Vădzuiu înlontru o polată streină și preaminonată și pre sfântu/ Vasilie în mare slavă și slujire petrecând acolo și având și pre alții mulți, cu carii era împreună și Ioan, ucenicu/ lui, având fața albă ca o zăpadă și în haine luminate îmbrăcat. Și audziiu glas de acolo grăind pentru dânsu/: «Plată că aceasta priimăscu după moarte ceia ce iubăscu pre Dumnedzău cu tot sufletu/ și ceia carii cu

¹⁶ Scris: ΛΑΠΤΟΥΔ.

71' destoinicie cinstescu pre îngăduitorii lui, să învrednicescu a fi împreună cu dânșii și a să îndulci de binele de veaci. // Lucrează dară întru poruncile Domnului și după moartea ta vei vini și tu aicea»“.

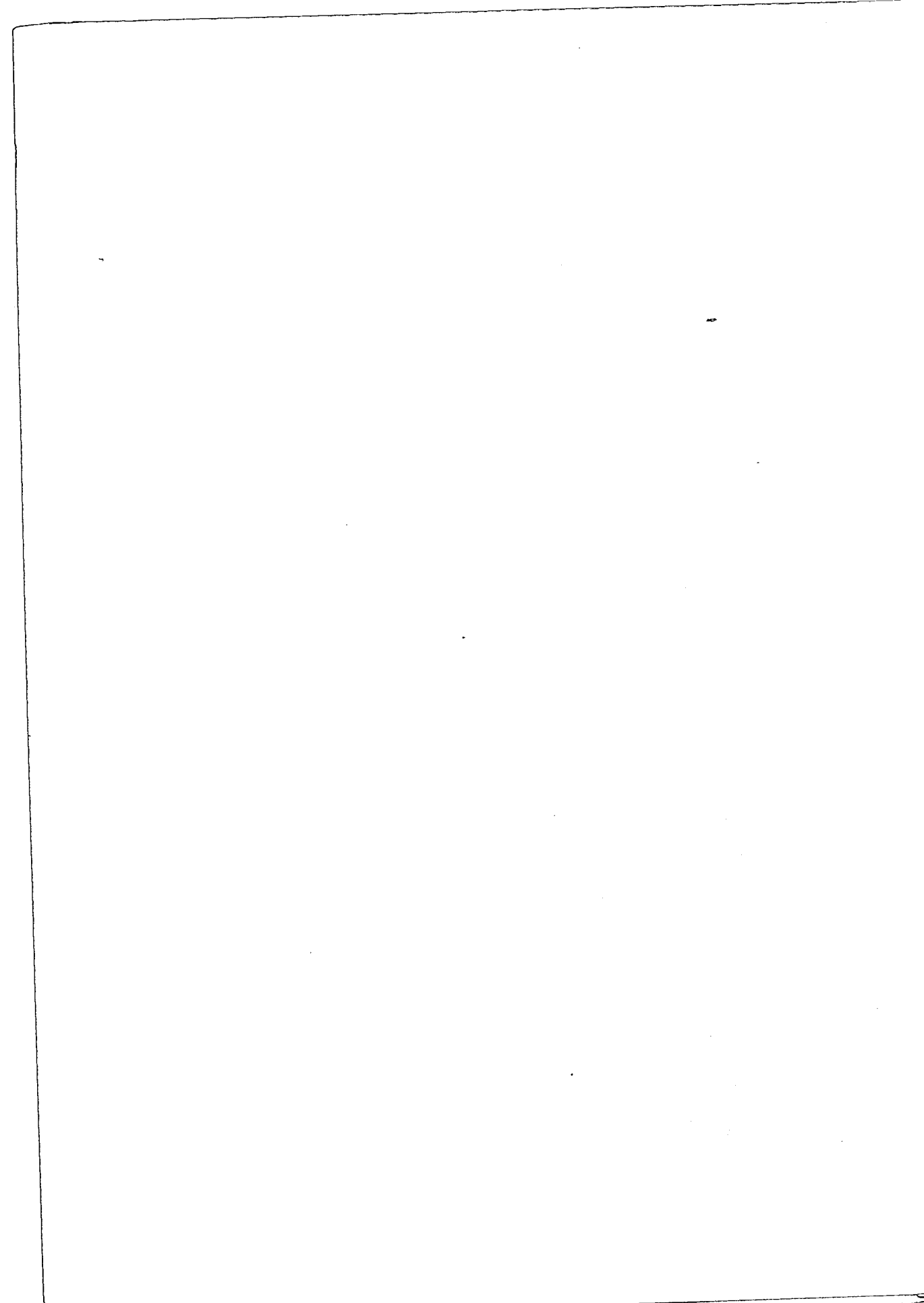
Și îndată viindu-ș întru sine cela ce vădzuse și audzise aceastea ne spuse noaî toate prea adevărat, că așa easte, precum dzice Domnu/ în sfânta evanghelie dzicând: „Faceți-vă voao priiatini din Mamona, adecă den avearea cea nedreaptă, ca, dacă vă ve/ duce de aicea, să vă priimască pre voi în sălașele ceale de veaci“. Mamona easte toate trebuințele omului câte-i prisosescu, adecă de va ținea niște case netrebuindu-i și altuia vor tribui și nu o va putea agonisi, sau haine sau hrană carele din destu/ îi prisosescu preste trebuința lui, acesta în deșert¹⁷ și pentru iubirea de dulceață sau pentru necredința le are. Iar carea easte din apucare și din camăta vecinului strânsă, aceea nu easte Mamon, din carea ne-au poruncit Domnu/ să ne facem priiatini, ce easte oarecare, adecă bălegar spurcat și urât; mâniind pre Dumnedzău și pre ceia ce o vor face pomenire, de nu va întoarce neștine în chipul lui Zahei¹⁸ de patru ori de la cine au luat. Că cela ce va întoarce de patru ori cui ce au luat și au răpit și din prisosința trebuințelor sale va face făclie în besearica Domnului și praznicile sfinților și va milui săracii. Și făcându bine ca acesta să va destoinici binelui celui de veaci, carele scrie în cartea aceasta“.

Cu daru/ și iubirea de oameni a Domnului nostru Isus Hristos, a căruia mărirea și ținearea, cinstea și închinăciunea, împreună cu Părintele ce/ fără început și cu

¹⁷ Scris: **дѣрт.**

¹⁸ Scris: **Закхен.**

preasfântu/ și bunu/ de viață făcătoru/ Duhu/ lui, acum și
pururea și în veacii veacilor! Amin!

GLOSAR¹

- aciiş adv. „repede, imediat“ 41^r.
acoace adv. „încoace“ 109^v.
adeverit adv. „convins, încredinţat“ 46^r, 64^v.
agarean s.m. „păgân, turc sau tătar; mahomedan“ 118^r.
ager adj. „mânios, înverşunat“ 131^r.
ai s.m. pl. „ani“ 64^v.
aiave adv. „făţiş“ 115^v, 131^v etc.; „limpede, lămurit“ 143^v, 105^r;
    într-adevăr“ 55^r.
alegând adv. „în afară de“ 120^r.
ales adv. „mai cu seamă, îndeosebi“ 55^r; în loc. adj. cu ~ „deosebit“
    47^v.
amărât adj. „amarnic, neîndurător“ 61^r.
anina vb. „a agăţa“ 59^r.
arap s.m. „om cu pielea şi părul de culoare neagră“ 56^r.
arian s.m. „adept al doctrinei lui Arie, care nega natura divină a lui
    Cristos“ 115^v.

---

¹ Au fost incluşi aici termenii mai puţin cunoscuţi, regionali sau care circulă în limba română contemporană cu alt sens. Au fost lăsate la o parte instrumentele gramaticale (prepoziţii, conjuncţii ori locuţiuni prepoziţionale sau conjuncţionale) discutate în *Studiul lingvistic*. Trimiterile la text nu sunt exhaustive, ci selective. Reamintim, totodată, că filele manuscrisului au fost transcrise în următoarea succesiune: 39 – 41, 50 – 61^r, 62 – 63^r/1-3, 61^v/18 – 61^v, 63^r/3 – 63^v/5, 64^r/8 – 64^v/13, 63^v/5 – 64^r/8, 64^v/13-18, 42^r – 42^v/3, 43^r/6 – 43^v/8, 42^v/3 – 43^r/6, 43^v/8 – 47^r/3, 48^v/15 – 49^v/1, 47^r/3 – 48^v/15, 49^v/1-18, 113 – 143, 105 – 112, 97 – 102.

- aromat s.f. „substanță vegetală care răspândește aromă“ 62^r.
 aspidă s.f. „șarpe veninos“ 114^r.
 aspuma vb. „a scoate spumă“ 134^r.
 au adv. interog. „oare“ 50^r; conj. „sau, ori“ 50^v.
 băscarnic s.m. „batjocoritor, calomniator“ 122^v.
 bâhă s.f. „tăgadă, împotrivire“ 59^r.
 bdenie s.f. „denie“ 64^v.
 besedui vb. „a discuta, a vorbi“ 42^v.
 bezdnă s.f. „întuneric, abis, adâncime“ 56^v.
 blaț vb. (la imp.) „hai“ 142^v.
 blăznire s.f. „amăgire, înșelăciune, ispită“ 57^r.
 blăznitor s.m. „înșelător, amăgitor“ 138^v.
 bogomil(in) s.m. „adept al doctrinei formulate de Bogomil, care contestă sfânta treime, existența umană a lui Cristos și respingea sfintele taine, inclusiv botezul etc.“ 115^v, 141^v.
 boiarin s.m. „boier“ 39^v.
 bucă s.f. „obraz“ 113^r.
 bucina vb. „a sufla din bucium, a trâmbița; a cânta“ 54^v.
 bună-mirosenie s.f. „miros plăcut, aromă“ 62^r.
 bunătate s.f. (la pl.) „binefacere, faptă bună“ 51^r.
 bură s.f. „furtună“ 39^r.
- camai adv. „mai“ 110^r.
 camatnic s.m. „cămătar“ 115^v.
 cădea vb. „a întreține relații sexuale“ 58^v.
 cădi vb. „a tămâia, a cădelnița“ 49^r.
 cătelin adv. „încet, tiptil“ 117^r.
 căuta vb. „a se uita (spre)“ 63^r; (*a se ~*): „a face cele recomandate de biserică pentru viața sufletească“ 100^r.
 cânta vb. „a plânge, a tângui“ 40^r.
 cântător s.m. „cântăreț“ 134^r.

- celariu s.m. „cameră“ 111^r.
cerbice s.f. „ceafă, grumaz“ 51^r.
ceteș s.m. „lector, cititor în biserică” 134^r.
chip s.m. (la pl) în expr. vb. *a face* ~ „minune, semn“ 39^r.
chiti vb. „se gândi, a medita“ 42^v; „a-și aduce aminte“ 41^v.
cin s.n. „ordin preoțesc sau călugăresc, tagmă“ 116^v.
ciudat adj. „minunat, miraculos“ 40^r.
ciudesă s.f. „minune, miracol“ 39^r.
clevetă s.f. (înv., adeseori la pl.) „hulă, calomnie“ 51^r.
clevetnic, -ă s.m și f. „calomniator“ 114^v, 122^v.
coconi-ucigător, -oare s.m. și f. „ucigaș(ă) de copii“ 114^v.
concenie s.f. „sfârșit“ 117^r.
corn s.n. „colț, margine“ 61^v.
crâg s.n. în sint ~ *ceriului* „boltă cerească, tărie“ 47^r.
cresteal s.n. „sticlă transparentă, care imită cristalul“ 61^r.
crunt adj. „plin de sânge, însângerat“ 114^r.
cu-bărbat-zăcătoriu „homosexual“ 115^v.
cu-dobitoc-umblător s.m. „zoofil“ 115^v.
cumpli (*a se* ~) vb. „a se prăpădi, a pieri“ 143^v.
cununa vb. „a încorona“ 110^r.
curăți (*a se* ~) vb. „a se mântui, a se purifica“ 57^r.
curând adv. „repede, degrabă“ 40^r.
cure vb. „a alerga“ 50^v.
cuvânt s.n. „învățătură (sfântă), predică, pildă“ 99^v.
cuiință s.f. în loc. adv. *cu* ~ „cum se cuvine“ 112^r.
- deatoriu s.n. „datorie“ 52^r, 58^r.
dece adv. „apoi“ 43^r.
delungare s.f. „îndepărtare“ 98^r.
derept (dirept, direp) prep. „pentru“ 39^v; în loc. adv. ~ *aceaea* „de
aceea, pentru aceea“ 47^r, 49^r; în loc. conj. ~ *ce* „fiindcă“ 60^v.

descumpăra vb. „a răscumpăra“ 52^r, 60^r.
 despărți vb. „a separa, a segmenta“ 41^r.
 despuitoriu s.m. „stăpân“ 61^v.
 deșert, -ă adj. „amăgitor, nesincer“ 51^v/15.
 deștinsă adj. „coborâtă“ 48^v.
 dodei vb. „a supăra, necăji“ 42^r.
 dodiiială s.f. „supărare, grijă“ 63^r.
 dosădi vb. „a chinui, a amări, a ocări“ 51^v.
 dulce adj. „bun, blând“ 100^v.
 dulceață s.f. „bunătate“ 53^r, 57^r etc.; „plăcere“ 97^v.

etiop s.m. „arap“ 50^r.
 eres s.n. „rătăcire, păcat“ 49^v.
 fără-fund s.n. „abis, prăpastie“ 62^v.
 făgăduită part. cu val. s. „promisiune“ 58^r.
 fecioriță s.f. „fecioară“ 136^r.
 folos s.n. „binefacere“ 41^r.
 folosire s.f. „ajutor, bunăvoință“ 105^r.
 fur, fură s.m./f. „hoț, hoată“ 99^r, 115^v.
 furtușag s.n. „furt“ 59^v.
 fuștiu (cu pl. *fușture*) s.n. „bătă, toiag“ 59^r.

glajă s.f. „sticlă“ 48^v.
 gomon s.n. „adunare, sfat“ 119^r; „gâlceavă, larmă“ 116^v.
 gonitoriu s.m. „chinuitor“ 107^v.
 grai s.n. „cuvânt“ 48^r.
 gârtan s.n. „gâtlej“ 99^v.
 greață s.f. „greutate, dificultate“ 56^r.
 greu adj. „împovărat“ 60^v; s.n. (la pl.) „greutate, povară“ 50^r; în
a avea ~ de păcate „a fi foarte păcătos“ 50^v-51^r.

harminție s.f. „camătă“ 54^v.

hârâi vb. „a se certa“ 53^v.

heruvim s.m. „înger care urmează ierarhic după arhanghel“ 110^r.

hitlean adj. „viclean“ 59^r.

hochim s.n. „ordin, poruncă“ 49^v.

horă s.f. „cursă de cai“ (?) 42^v, 43^v etc.

iacovit s.m. „adept al monofizitismului severian, potrivit căruia Isus Hristos are o natură umană și divină în același timp“ 115^v, 141^r.

ispită s.f. în loc. adv. *cu* ~ „cercetător, iscoditor“ 54^v, 115^v.

ispiti vb. „a afla“ 39^v; „a cerceta, a descoase“ 50^r; „a încerca“ 58^r.

ispitit adj. „încercat“ 109^r.

ispoveadnic s.m. „cel care s-a spovedit“ 113^r.

iute (adj.) „feroce“ 50^r, 137^v; „rău, cumplit“ 113^v; (interj.) „vai“ 62^v.

iuțime s.f. „chin“ 50^r.

îmbla vb. „a căuta“ 39^v.

îmblet s.n. „faptă“ 59^v.

împelița vb. „a se întrupa“ 141^r-141^v.

împinge vb. „a îndepărta de la sine, a respinge, a goni“ 45^v.

împistritură s.f. „ornament, podoabă“ 117^v.

împrotiva prep. „în comparație cu“ 64^r.

împreuna (*a se* ~) vb. „a se întovărăși, a se face părtaș“ 56^v, 117^v.

împreunare s.f. „împerechere“ 129^r; „amestec“ 112^r; „cuminecătură, împărtășanie“ 110^v.

împuta vb. „a socoti în rău, a lua în nume de rău“ 58^r.

împutare s.f. „muștrare, reproș“ 42^v.

încai adv. „măcar, cel puțin“ 43^r, 122^v etc..

începător s.m. „stăpânitor, mai-mare“ (calc semantic după gr. "κP'H) 125^v.

începătură s.f. (la pl.) „origine“ 62^r.

înfrâ<m>soșa vb. „a înfrumuseța“ 112^r

îndrăznire s. în expr. *a avea* ~ „a avea trecere, a fi plăcut“ 46^v.

înfricat adj. „înfricoșător, grozav, de temut“ 48^r, 58^r.

îngădui vb. „a ierta, a mângâia“ 133^r.

întări vb. „a confirma, a adevăra“ 51^v.

întoarce (*a se* ~) vb. „a abate pe cineva de la un rău, a se îndrepta, a reveni pe calea cea dreaptă, a se converti“ 51^v 100^r; „a influența, a schimba“ 139^v; în expr. ~ *ochii* „a nu se uita“ 51^v; în expr. ~ *fața* „a părăsi“ 44^v.

întoarcere s.f. „convertire, îndreptare“ 100^r.

întrebător s.m. „persoană care întreabă“ 55^r, 60^v etc.

întunearec s.n. cu val. de num. car. „zece mii“ 42^v.

jitie s.f. „istoria vieții unui sfânt, biografie“ 39^r.

județ s.n. „judecată“ 60^v; „judecător“ 119^r.

lăsa vb. „a ierta“ 133^v.

lăsare s.f. „iertare“ 60^r.

leage s.f. „religie, credință“ 44^v.

lemn s.n. „copac“ 136^v.

lepăda (*a se* ~) vb. „a părăsi“ 45^r, 45^v; „a alunga“ 46^r; „a refuza“ 135^r.

lepădare s.f. „părăsire“ 45^v.

limbă s.f. „neam, popor“ 44^r, 45^r etc.

limpezie s.f. „apă limpede“ 40^v.

lipsit s.m. „sărac, nevoiaș“ 60^v.

luceață s.f. „lucire, lumină“ 63^r.

lucra vb. „a face“ 46^v/9-10; „a se îngriji de ceva“ 135^r.

luptător s.m. (la pl.) în sint. ~ *icoanelor* „iconoclast“ 141^r.

- marchiian s.m. „membru al unei secte gnostice din sec. al II-lea d.H., al cărei întemeietor, Marcion, susținea că Dumnezeuul Vechiului Testament poate fi distins de acela din Noul Testament, unul întruchipând justiția, celălalt bunătatea“ 115^v.
- mainte adv. „înainte“ 109^v.
- manehiian s.m. „adept al maniheismului, doctrină religioasă care consideră că lumea este guvernată de două principii suverane, al binelui și al răului“ 115^v.
- măhramă s.f. „maramă“ 125^v.
- măiestrie s.f. „vrăjitorie, farmec“ (59^v);
- mâneca vb. „a se scula dis-de-diminează“ 58^r
- meni vb. „a prevesti“ 117^v
- menit part. vb. *meni* „așezat, orânduit“ 62^r
- meseretate s.f. „sărăcie, lipsă“ 55^v, 113^v.
- mesteca vb. în expr. ~ *cuvinte* „a minți“ 138^v.
- milcuire s.f. „întristare, amărăciune“ 101^r.
- milosârd adv. „milos“ 136^r.
- miroseală s.f. în sint. *dulce* ~ „miros plăcut“ 61^v.
- mortăcină s.f. „mortăciune“ 114^r.
- muiereareț adj. „afemeiat“ 129^r.
- muncă s.f. „chin, supliciu, tortură“ 132^r, 135^r etc.
- munci vb. „a chinui“ 118^r.
- muncitor s.m. „persoană care chinuiește, torționar“ 131^r.
- murgui vb. „a murmura, a protesta“ 50^v.
- mușină s.f. „ouă de muscă“ 49^v.
- nardos s.m. „unsoare aromatică extrasă din rădăcina unei plante aromatice, cu frunze moi și flori roșii purpurii“ 61^v.
- năprasnă s.f. în loc. adv. *de* ~ „dintr-o dată, fără veste“ 50^r, 50^v.
- nărocit adj. „însemnat“ 55^r.
- neadevăsit adj. „care nu se risipește“ 108^v.

- neapărat adv. „neoprit“ 57^v.
 necălcat adj. „care este ținut, respectat“ 143^r.
 neclătit adj. „nemișcat“ 120^v.
 necurat s.m. „lipsit de credință“ 114^r.
 negândire s.f. „nechibzuință, lipsă de prevedere s. de înțelepciune“ 135^r.
 neîntors adj. „același cu..., neseplat de...“ 120^r.
 nemilosârdie s.f. „lipsă de îndurare“ 60^v.
 nenumărat adj. „nemărginit, infinit“ 110^r.
 neofilire s.f. „vigoare, putere; conservare, păstrare“ 135^r.
 nepărăsit adv. „neîncetat“ 112^v.
 neputred adj. „care nu putrezește, veșnic, etern“ 112^v, 141^v.
 neputredire s.f. „veșnicie, eternitate“ 120^v.
 nescăzut adj. „care nu se împuținează“ 108^v.
 neșchit pron. neh. „câtva“ 41^r, 137^r.
 neștine pron. neh. „cineva, oarecine, oarecare“ 41^v, 57^v, 60^v.
 nevătămat adj. „întreg, intact, neschimbat“ 143^v.
 nevoi (*a se ~*) vb. „a râvni, a dori puternic (ceva)“ 43^r; „a se sili, a se strădui“ 57^v; „a se învrednici“ 63^v.
 nevoie s.f. „suferință“ 41^v, 50^r.
 nicidinăoară adv. „niciodată“ 40^v.
 niscare adj. neh. „oarecare“ 60^r.
 numerele s.n.pl. „nume“ 59^v.
- obidi vb. „a nedreptăți, a asupri“ 56^r
 oblici vb. „a scoate la iveală, a descoperi“ 54^r.
 oblicire s.f. „aflare, descoperire“ 54^v.
 obrezui (*a se ~*) vb. „a (se) circumcide“ 44⁴.
 ocaianic s.m. „păcătos“ 62^v, 116^r.
 odihneală s.f. „loc de odihnă“ 62^v.
 ogodi vb. „a face pe plac“ 114^v.

- ogodire s.f. în sint. ~ *pântecele* „îmbuibare“ 58^r.
ogodnic s.m. „plăcut, iubit; binecuvântat“ 39^r, 52^r, 56^r.
oltar(iu) s.n. „altar“ 49^r, 109^r.
oprire s.f. „interzicere“ 60^r.
oreghinit s.m. „adept al origenismului, doctrină religioasă inițiată de
Origene, care susținea, printre altele, că Fiul îi este inferior
Tatălui, fiind în felul acesta un precursor al arianismului“ 115^r.
oscârbi vb. „a întrista, a supăra“ 41^v, 57^v.
ostenință s.f. „osteneală“ 98^r.
otcârvenie s.f. revelație, inspirație divină“ 45^v.
- parachim(en) s.m. „demnitar la curtea bizantină, însărcinat cu
supravegherea camerei de dormit a împăratului“ 39^v, 40^r.
patrichie s.m. „patrician, nobil, aristocrat“ 40^r.
pavlechiian s.m. „adept al doctrinei religioase din imperiul bizantin
care preconiza suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea
cultului, abolirea cultului icoanelor etc. Susținătorii ei
susțineau că sunt urmași fideli ai apostolului Pavel“ 115^r.
păjiștos, -oasă adj. „acoperit cu pajiște“ 46^v.
părăsi vb. (*a se ~*) „a se lăsa (de), a renunța (la)“ 100^v.
pârcălab s.m. „supraveghetor, intendent“ 127^v.
pedestru adv. „pe jos, cu piciorul“ 97^r.
piștă s.f. „hrană“ 41^r, 112^r.
pocaianie „pocăință“ 134^v/15
podobie s.f. „copie, imitație, închipuire“ 98^v.
podobnic adj. „asemenea, la fel“ 137^v.
podromie s.f. „cursă de cai“ 43^v.
pogorî vb. „a coborî“ 98^r.
pogribanie s.f. „înmormântare“ 40^v.
polat s.n. „palat“ 62^r.
pomesteală s.f. „pardoseală“ 109^r.

- poruncită s.f. „poruncă“ 98^r.
postinic s.m. „cel ce postește“ 39^r.
poticneală s.f. „vină, greșală, păcat“ 98^r.
preacurvie s.f. „adulter“ 58^v.
preamâncare s.f. „îmbuibare“ 58^r.
preapodobnic s.m. „persoană foarte cuviosă, extrem de cucernică, de evlavioasă“ 110^r.
preamâncare „îmbuibare, ghiftuire“ 58^r.
preascârnăv adj. „foarte murdar“ 57^r.
preasec adj. „trist“ 60^v.
p(r)espre prep. „peste“ 55^r, 58^r.
prevânzătoriu s.m. „trădător“ 137^v.
prilostitor s.m. „cel care înșală“ 141^r.
primichir s.m. „conducător, șef, căpetenie“ 41^v.
proklet s.m. „păgân, necredincios; rău, păcătos“ 40^r, 50^r.
prost adv. „simplu” 40^r.
putred adj. „trecător“ 109^r, 123^r etc.
putredire s.f. „ceea ce este trecător; descompunere, alterare“ 120^r, 120^v.

rană s.f. „lovitură de bici“ 40^r.
‘răni’ vb. „a impresiona“ 401^v.
răpoosa (răpousa) vb. „a (se) odihni“ 107^v, 108^r.
rând s.n. „tagmă“ 106^v.
rea adj. (la pl.) „păcat, faptă urâtă“ 41^v.
reace s.n. „rușine, ocară“ 58^r.
rost s.n. „gură” 45^r.
rupe vb. „a zdrobi, a strivi“ 142^r.

sad s.n. „livadă” 122^v.
saveliian s.m. sens neprecizat 115^v.
săbor (zbor) s.n. „adunare, sinod“ 45^v, 48^r.

- sătănesc adj. „satanic, care (prin cruzime, răutate, perfidie etc.) este demn de Satana“ 137^r.
- scareadiu² adj. „urât“ (?) 120^r.
- scăpa (*a se ~*) vb. „a pierde“ 123^v; „a se dezițe, a se lepăda“ 106^v.
- scădere în expr. *a fi în ~* „a avea mai puțin decât este necesar“ 136^v
- scârnav adj. „murdar“ 59^v.
- scârbă s.f. „stare de întristare, de supărare, de amărăciune, de necaz ori de durere fizică, de chin“ 122^r; „teamă, spaimă“ 118^r.
- scârnavie s.f. „faptă imorală“ 60^r.
- scrie vb. „a picta, a zugrăvi“ 141^v.
- scriptură s.f. „scrisoare, epistolă“ 49^v.
- scumpăra vb. „a răscumpăra“ 52^r, 53^v.
- seamă s.f. „cantitate nehotărâtă: câtva“ 41^r.
- serafim s.m. „înger de rang superior, situat ierarhic între arhangheli și heruvimi“ 110^r.
- sirep adj. „sălbatic, greu de stăpânit“ 53^v.
- siviriian s.m. „adept al monofizitismului susținut de Sever, patriarh al Antiohiei între 512–518, potrivit căruia Isus Hristos are o natură umană și divină în același timp“ 141^r.
- slobozie s.f. „libertate“ 57^v.
- smârd adj. „murdar; scârbos“ 40^v.
- socoti vb. „a lua în seamă, a ajuta“ 51^v, 122^r etc.; „a judeca“ 99^v, 128^v etc.
- socotire s.f. „prețuire“ 143^v.
- sodomlean s.m. „persoană care practică sodomia, sodomit“ 40^v.
- soț s.m. „însoțitor“ 111^v.
- sparge vb. „a dezbină, a împrăști“ 44^v.

² Slavonism neînregistrat în dicționarele românești. Cf. Miklosich *Lexicon*, s.v. *скарѣдильнъ* „mojic, bătăran, urăcios, urât“; cf. și dicționarele rusești unde adj. *скарѣдый* apare cu sensul „zgârcit“.

spart adj. „rupt, uzat“ 132^r.

spăsi vb. „a se pocăi“ 108^v.

spăsenie s.f. „mântuire“ 99^r.

spodobi vb. „a se învrednici, a fi demn de ceva“ 58^v, 97^r, 139^r etc.

spus s.n. „voră, cuvânt“ 53^v.

stâlpă s.f. „ramură verde înfrunzită“ 129^r.

strâmb adj. „fals, mincinos“ 132^v.

sufleție s.f. „suflet“ 51^r

suire s.f. „înălțare“ 47^v.

șanț s.n. (la pl.) „șagă, glumă“ 54^v.

șipoc s.n. „rodiu“ 62^r.

știre s.f. în expr. *a lua* ~ „a afla“ 99^r.

talant s.m. „răsplată; dar divin“ 99^v.

tăcea vb. „a înceta“ 45^r.

tărie s.f. (la pl. și în sint. ~ *ceriului*) „boltă cerească“ 49^v, 116^v, 119^v; în expr. *a veni cu* ~ „a fi stăpân“ 48^v; „forță miraculoasă, magică“ 49^v; „armată“ 116^v;

tărire s.f. în loc. adv. *cu* ~ „cu putere“ 49^v;

tină s.f. „noroi“ 59^v, 113^v.

tocmeală s.f. „întemeiere, creare“ 39^r; „dispoziție, ordin“ 44^r; „naștere“ 107^r.

tocmit adj. „rânduit, așezat (într-un anumit fel sau loc)“ 61^v.

treacă s.f. în loc. adv. *fără* ~ „repede, fără zăbovire“ 57^r.

trimeatere s.f. „scrisoare“ 49^v

troiță s.f. în sint. *sfânta* ~ „sfânta treime“ 46^r.

trufă s.f. „trufie“ 117^r.

trufăși (*a se* ~) vb. „a se făli, a se îngâmfă“ 117^v.

tutindinea adv. „pretutindeni“ 41^r.

ține vb. „a respecta“ 99^v; „a susține“ 46^r; în expr. vb. ~ *gura* „a nu rosti“ 51^v.

uidi vb. „a scăpa de un pericol, a scăpa cu viață“ 40^v.

umple vb. „a îndeplini“ 47^v, 135^r.

urgie s.f. „nenorocire“ 53^v; în loc. adv. *cu* ~ „mânie, furie“ 120^v.

uriciune s.f. „ură“ 53^r.

usebi adv. „la o parte, deosebit“ 62^r.

uşura (*a se* ~) vb. „a coborî“ 19^r.

vămăşiar s.m. „vameş“ 55^v.

vămăşie s.f. „vamă“ 54^v, 58^r.

vătăma (*a se* ~) vb. „a se abate de la calea cea dreaptă“ 134^r.

vârtos adv. în loc. adv. *mai* ~ „dimpotrivă“ 41^r.

vedere s.f. „faptă, întâmplare“ 48^r, 134^r; „chip, înfăţişare“ 50^v.

venit s.n. „venire“ 139^v.

veseli (*a se* ~) vb. „a se bucura“ 46^v.

via vb. „a locui“ 98^v/8; „a trăi“ 98^v/10.

viitor s.m. „vieţuitor“ 40^r.

vistiiar s.m. „depozitar, păstrător“ 138^r.

voinic s.m. „ostaş“ 49^r, 61^r.

voinicame s.f. „oştire“ 123^v.

vorovi vb. „a vorbi“ 58^r; „a ţipa“ 50^r.

vreamă s.f. în loc. adv. *fără* ~ „prematur“ 137^r.

zăcea vb. „a sta culcat, a dormi“ 46^v; „a întreţine relații sexuale“ 58^v.

zăcere s.f. „relație sexuală“ 58^v.

zaveasă s.f. „perdea“ 109^r.

zgău s.n. în loc. vb. *a primi în* ~ „a rămâne însărcinată“ 106^r.

zidire s.f. „creație“ 101^v.

zisă s.f. „povață, poruncă“ 136^v.

zlac s.n. „iarbă, verdeață“ 62^r.s

zlocistiv s.m. „om care îl hulește pe Dumnezeu; defăimător” 39^v.

zmaragdiu adj. „de smarald“ 61^v, 138^r.

zugrăvie s.f. „hlamidă, purpură, haină acoperită cu picturi“ (?) 59^v,
107^v, 125^r.

INDICE DE NUME¹

- Aaron: în Vechiul Testament, fratele mai mare al lui Moise (126^v, 127^r).
- Abel: în Vechiul Testament, fiul lui Adam și al Evei, ucis de fratele lui mai mare, Cain (127^r).
- Adam: primul om creat de Dumnezeu (112^r).
- Ana: arhiereu în Israel la înc. sec. I (120^r).
- Arie, vezi Arius.
- Arius (250–336): preot creștin din Alexandria, ale cărui precepte au dat naștere arianismului, una dintre cele mai mari erezii (138^v).
- Aron, vezi Aaron.
- Astarot, vezi Astarta.
- Astarta: zeu fenician, întruchipând Luna (115^r).
- Avel, vezi Abel.
- Avraam: în Vechiul Testament, primul patriarh și strămoș al poporului evreu; tatăl lui Isaac (142^v).

---

¹Prezentul indice are rolul de a oferi cititorului informații minime cu privire la persoanele sau locurile menționate în text. Din cauza neatenției copistului, a ignoranței traducătorului și uneori chiar a originalului slavon, unele nume apar în variante sensibil diferite de cea literară. Identificarea denumirii consacrate s-a făcut în urma comparației textului nostru cu unele versiuni similare românești sau slavone. Mențiunea „identificare nesigură” apare în continuarea acelor forme care au fost stabilite pe baza contextului, celelalte variante ale scrierii neajungându-ne în acest sens. Din motive lesne de înțeles, nu au fost incluse aici nume ca: Antihrist, Dumnezeu, Isus, Maria, Satana sau Grigore, Teodora, Vasile.

Caiafa: poreclă a arhiereului Iosif, care a condus, în calitate de mare preot al sinedriului, procesul intentat lui Isus (142').

Caleb: în Vechiul Testament, unul dintre spionii trimiși de Moise în sudul Palestinei pentru a cerceta ținutul Canaan (127'). -

Chir, vezi Cyrus.

Cyrus: patriarh al Alexandriei, susținător al teoriei monoenergismului, elaborată de Sergius (141').

David: proroc și rege al Iudeei și al lui Israel; tatăl lui Solomon; reputat autor al mai multor psalmi (45', 127' etc.).

Didom, vezi Didymus cel Orb.

Didymus cel Orb (313–398): teolog al Bisericii Răsăritene, adept al doctrinei lui Origene (140', 141').

Dioclițian, vezi Diocletianus Gaius Aurelius Valerius.

Diocletianus Gaius Aurelius Valerius (245? –316?): împărat roman (284-305), care a restabilit guvernarea eficientă a imperiului și i-a persecutat pe creștini (106').

Diodum, vezi Didymus cel Orb.

Dioscor: patriarh al Alexandriei, adept al monofizismului (139').

Edem, vezi Eden.

Eden: țară în Asia, nelocalizată cu precizie, unde se credea că se află raiul (112').

Eghipet, vezi Egipt.

Egipt: partea de nord-est a Africii, până la Marea Roșie, unde, pe vremea faraonilor, iudeii erau robi (42').

Eleazar (sf. sec. I–înc. sec. al II-lea): predicator evreu, bun cunoscător al Scripturii și al Legii evreiești (127').

Emanuel – numele dat de Dumnezeu, prin prorocul Isaia, pruncului care avea să se nască din Fecioara Maria (106').

Emanuil , vezi Emanuel.

Enoh: al șaptelea patriarh în cartea Genezei, care a reprezentat subiectul unei bogate literaturi apocrife, fiind considerat beneficiarul învățaturii secrete a lui Dumnezeu (127').

Evagrie Ponticul (346–399): scriitor creștin care a dat prima mare interpretare filozofico-teologică a misticismului monastic prin desăvârșirea teologiei biblice neoplatonice a predicatorului creștin Origene (140').

Finics, vezi Finecs.

Finecs: rabin din Galileea, care a mărturisit că l-a văzut pe Isus ridicat la ceruri (127').

Gheorghe: martir creștin din sec. al III-lea, celebrat pe 23 aprilie (106').

Ghiorghie, vezi Gheorghe.

Gidcon (numit și Gedeon sau Jerubaal ori Jerobaal): judecător și erou liberator al Israelului (127').

Gotoniil, vezi Gideon².

Halev, vezi Caleb.

Honorius I: papă în perioada 625–638, a cărui doctrină a fost considerată promonotelistă³, astfel încât, postum, a fost declarat eretic (141').

---

² Identificare nesigură.

³ Vezi mai jos, s.v. *Sergius I*.

Iacov: în Vechiul Testament, fiul lui Isaac și nepotul lui Avraam; cei 12 fii ai săi au devenit strămoșii celor 12 triburi ale lui Israel (142^v).

Ierusalim (și în sint. *Noul* ~; ~*ul de sus*): capitala Palestinei și centrul politico-religios al iudeilor; împărăția cerească a lui Dumnezeu (42^r, 101^v; 111^r, 123^v).

Ioan: unul din cei 12 apostoli, considerat autorul celei de-a patra Evanghelii, a trei epistole și al Apocalipsei (45^r).

Ior, vezi Aaron⁴.

Iosia: rege al Iudeei (cca. 640–609 î.H.), care a restabilit credința în adevăratul Dumnezeu, în curățenia lui de odinioară (43^v).

Isac, vezi Isaac.

Isaac: în Vechiul Testament, fiul lui Avraam și al Sarcei, tatăl patriarhului Iacov (126^r, 142^v).

Isaia: profet evreu din sec. al VIII-lea î.H. (101^v).

Juda, vezi Iudeea.

Juda: unul din cei 12 apostoli, care l-a vândut pe Hristos pentru treizeci de arginți (137^v).

Iudeea: veche regiune din sudul Palestinei care cuprinde în prezent zona sudică a Israelului și sud-estul Iordaniei. Pe vremea lui Isus era regat, condus de Irod, și reprezenta o parte din provinciile romane din Siria (143^v).

Macedonius: (sec. al IV-lea) episcop grec al Constantinopolului și conducător moderat al teologiei ariene din veacul al IV-lea privitoare la controversa trinitariană (138^r).

Machidonic, vezi Macedonius.

⁴ Corespondența dintre cele două nume a fost stabilită în urma confruntării manuscrisului clujean cu versiunea slavonă din ms. sl. 312 de la Biblioteca Națională „Chiril și Metodiu” din Sofia.

Mahamet, vezi Muhammad.

'Mamon(a)': bogăție agonisită nedrept și folosită în scopuri egoiste (171').

Marca Rōșic: amintită în scrierile religioase în legătură cu exodul evreilor din Egipt (42').

Moise: în Vechiul Testament, profet evreu și dătător de legi care i-a condus pe izraelieni afară din Egipt (42').

Muhammad – profet arab din sec. al VII-lea, considerat în religia islamică ultimul dintr-o serie de profeți (120').

Nestoric (sec. IV – 451): patriarh sirian născut în Constantinopol, declarat eretic pentru că susținea că Isus a avut două naturi distincte: umană și divină (139').

Noc: în Vechiul Testament, patriarh, ales de Dumnezeu să construiască o arcă pentru ca el, familia sa și câte o pereche din fiecare rasă de animale să se salveze de la Potop (127').

Noi, vezi Noc.

Onoric, vezi Honorius I.

Origenes Adamantius (185?-254?) – filozof și teolog erudit al Bisericii Grecești timpurii. Teoria sa, potrivit căreia Fiul este inferior Tatălui, îl face precursor al arianismului (140').

Orighin, vezi Origenes Adamantius.

Osiac, vezi Iosia.

Pilat din Pont: guvernator roman al Iudeii, care l-a judecat și l-a condamnat la moarte pe Hristos (142').

Pir, vezi Pyrus.

Pyrus: patriarh al Constantinoplei (638–641 și ian. – mai 655), adept al monotelismului² (141').

Pont: provincie din Asia Mică, situată între Bitinia, Galatia, Capadocia, Mica Armenie și Pontul Euxin (99^v).

Roboam: fiul lui Solomon, ajuns rege în Iuda după moartea tatălui său (926–910 î.H.) (43^r).

Rovam, vezi Roboam.

Samoil, vezi Samuel.

Samon: demnitar la curtea lui Vasile Macedon, însărcinat cu supravegherea camerei de dormit a împăratului (39^v).

Samuel: ultimul judecător evreu și profet din veacul al XI-lea, î.H., care l-a uns ca rege pe Saul și mai apoi pe David (127^r).

Serghie, vezi Sergius I.

Sergius I: autorul teoriei monoenergismului, potrivit căreia, deși Hristos a avut două naturi, în el se manifesta o singură energie, și al monotelismului, doctrină care susținea că în Isus Hristos au fost întruchipate două naturi, una divină și alta umană, dar o singură voință, cea divină (141^r).

Sinai: munte din peninsula Sinai, numit și muntele lui Moise; principalul loc al revelației divine în istoria evreilor (42^r, 115^r).

Sion(ul cel Nou): numele uneia dintre colinele vechiului Ierusalim, numită muntele Sion. I s-a mai spus Noul Ierusalim⁵ sau „Fiica Sionului“, fiind identificat, sub aspect religios, cu Ierusalimul. În sens figurat, Sionul este biserica lui Hristos (47^v, 111^r).

Solomon: fiul lui David, rege al Israelului (965–926 î. H.) (43^r).

Tit, vezi Titus Vespasianus Augustus.

⁵ Vezi ms. ciparian, f. 111^r.

Titus Vespasianus Augustus (numele original: Titus Flavius Vespasianus, 39–81): împărat roman între 79–81 și cuceritorul Ierusalimului în anul 70 (45^r).

Uspasian, vezi Vespasian.

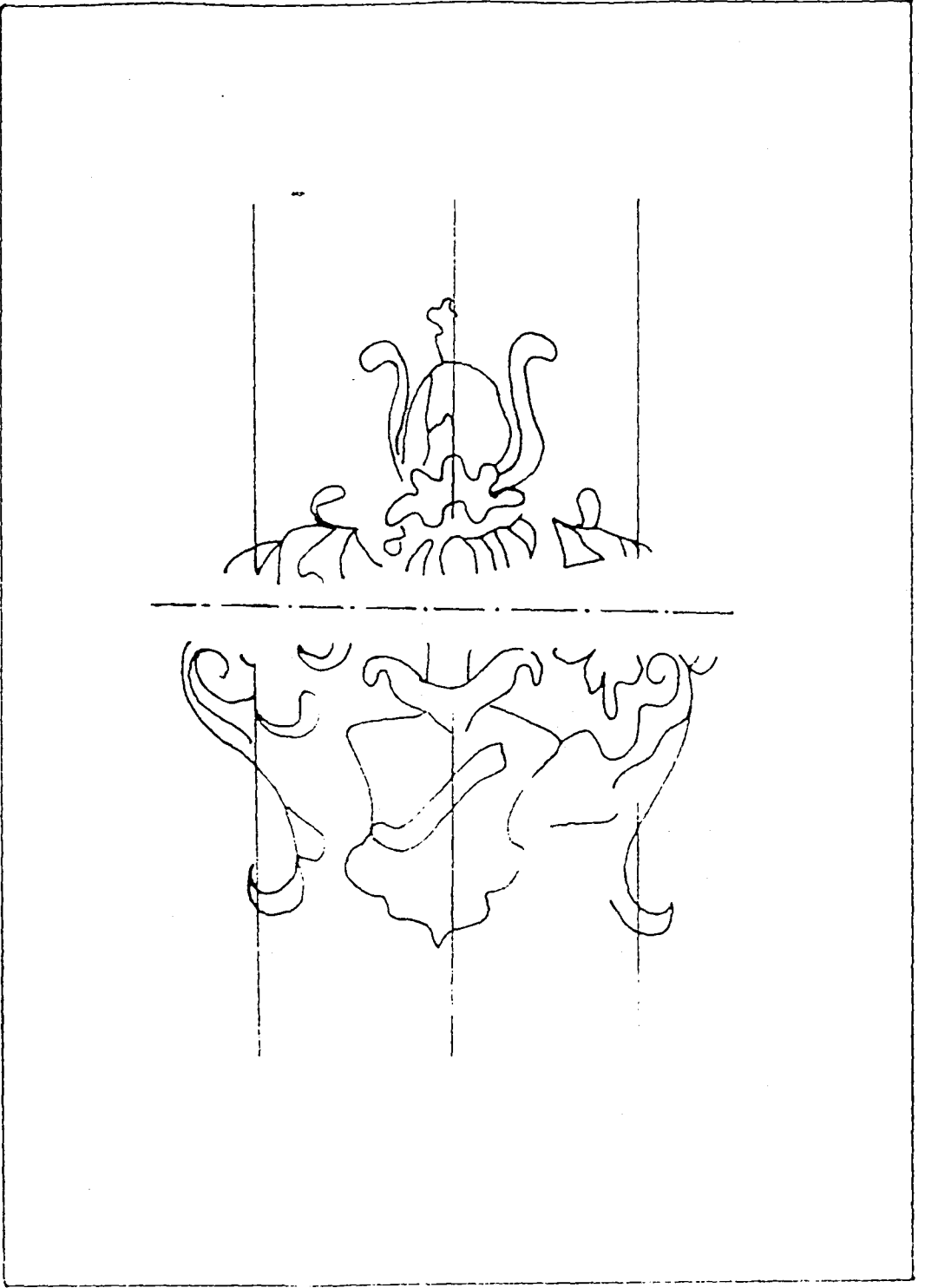
Vaal: zeu sau idol la popoarele din Canaan, a cărui slujire au împrumutat-o și evreii de timpuriu. Sub numele lui era venerat Soarele, ca împărat al cerului; considerat zeu al fertilității, unul dintre cei mai importanți zei din panteon, sau al fecundității (115^r).

Vasile Macedon (826/835–886): împărat bizantin între 867–886, fondator al dinastiei macedonene și inițiator al traducerii codului de legi romane în limba greacă (*basilicale*) (39^r).

Vasilie Machidon, vezi Vasile Macedon.

Vespasian (9-79): împărat al Romei în perioada 69–79, al cărui nume este legat de înăbușirea primei rebeliuni a evreilor (45^r).

Zlatoust, Ioan (sf. Ioan Gură de Aur; cca. 347–407): interpret al Bibliei, arhiepiscop în Constantinopol; pentru zelul și claritatea predicilor sale, grecii l-au numit *Hrisostom*, tradus în sl. prin *Zlatoust* și în rom. prin *Gură de Aur* (42^v).

те аца ло, са шисо арі шивемі Теле ло Ера лге
 кшкзпа. шипоу та сіді ар аж прооум
 рлсали. а шире рау чені торіи пріціи. ши
 стиптеліи. и діла порхичи доу сь дтрарх
 міррлоу. шисрци арса раноуи. сь боу
 радзе. шилісн тлісн іа рхне сеа
 сж. андн торіи Тригь доу сь вил
 пхн торіи. шивне ісг рхдоу мочи ш
 лера фце ло. абскані крі. шилісн
 длоуа чєтл чє шійгж а чє таттє. чє шіі
 млі шнє. Тригь доу на віртлх.
 шивне ісг трх доу мочи мє мотл а
 чєа бра чє коу вемі Тел нбгге. чє сау арєв
 рнті по са нє сь по існ. арла шилісн
 сфнтл чє тлє коу славє мотл. ширь
 вкисл днн лрсоу. шиллоу а прєвхнє
 зє ірвоіцх. качє вєстл нга. а ширь ш
 кбхрх славя шидх тє іа сфнцило. ши

вьрвєрло шилчтє тлє коу фржєвє вхчн шнєх
 нє тлєа роу хлоу. влєжнє пьєх ло шн лчєстлє
 бє соу снмашн плісн коу ама. Тригь доу ро
 ноу сь прєвртл лоу. шивє зхрєрєіи шісє ж
 а рхрх члр лоу чл нолл. є ннє шилє рл лоу чл
 фацало ісррл зє лє прє мнх л коу нчє. ар
 рх шилчєа р боу рл доу сь. лєрл, шілісн. ш
 і ітлє зхрє рноу. рхррл тл лоу прє влєа. ши
 прє нєа. шипрє ісг. шкоу рш шн вл. прііа
 ши. внє дє рж ісг вє мтє албє. ширє ррє а
 сфнтл чє тлє боу рх рє жє шнє нж нє доу.
 ісг зє рноу. сь вє фрнчнціи. шивнє мочн
 мє мотл. ширє ісг трх існ. лоу чл мє ртє
 а скарєа рє шлє сє рн. шилє оу рх доу лє рх
 ісхрє ісг ло. ісг вє існ сь ісг рє рн лє рє ло.
 лнж л мотлє. рє рє тлє чл існє а ррє рє
 члє сфнтл чє тлє. мє рє існє ісг лє рх рх нє
 зє шнє оу ррє рє. а ширє рл члє тлє коу мрж

тв. пани в янубоши пхтпа а тв. тв. ванні
черрдіо. шнзх і сьрєстх пе оунд і сьтє оуноу.
шнрдієх спрємнє оу. шнрдіо оу пх рєхх
недієрхрєсоу фрлєтє. шнхєрєсоу і сьлєдєсєн
клєо. шнрхєлоу мннє фрлє. шнхєрєсє вє
сєоу влєє сфнцїє оуцєрїє. ронїмїє сьнє
не рв тлєчїє оу сьрєстх тлєтє рєхєлєсн
не вєхтє. а по сьрєстх єлєсєтє і сьрєстх
їтїє. шнє шєх. а хєшнє рєрїє рїє
єлєнє оу рїє. шнє лє оу сьрєстх рїє рїє шнє
лєчє оу лєчє рїє рєрєхє рїє шнє. влє
їє. і лє нє шнє. шнє нє хєпнє мнє сєлєчєх
їє сьрїє сєлєнє. шнє сєлєрє лє рєхє рїє
єлєлє рє рїє шнє. шнє оунд рєтєрє шнє шє
рє. шнє чє сьрєстх і сьтїє рє рєнє. чєсєчїє
єлє мнє лє оу мє рєхє сє оу лє рє сєлє. шнє
лєчє сє оу пє рєхє лє мнє лє мє лє рєхє. а чє
сє рїєпнє. шнє оу рїє лє сє оу рїє. мє оу лє шнє

53
лє рїєтє сєн пєрє. тнє рє рє рїє рє мнє. лє рїє сєн
сє мє рїє сєлє сєх рє оу лє сє оу пнє. тлє рїє рїє тлє
шнє мнє лє рєхє рїє лє. шнє рє пє рє лє рє сєлє
рєхє рє рїє. шнє рє сєхє шнє лє рє сєлє рє рїє
сє сє спрємнє. нє рїє рє рє рє рє рє оу мє пє
рєхє рє рїє рє. шнє чє лє сьрєсє оу. і шнє рїє
мє рє оу мє рєхє. і хєпнє лє рє рє мє шнє
чє сє мє рїє рїє хє оу сє рїє. шнє рє рїє рє рє
сє лє лє влє мє рїє. шнє рє рє рє рє рїє
рє лє сє оу рєхє нє шнє рє сє лє. шнє мє рїє
нє. мє сфнцїє рє рє рїє. лє рє рє лє сє оу фрлє мє
лє рє рє рє рє. рє лє гонїє оу оу хє влєє.
мє оу хє нє оує рє рє рє сєлє нє. лє влє мє шнє лє
сє оу рє рє сє оу мє оу лє рє. шнє рє нє рє рїє лє
оу рїє сьрєхє лє. є лє оу лє рє. рє рє лє лє
рє лє. чє рє оу рїє тлє нє. шнє сє рє рє рє лє оу хє
оу чє рє рє рє рє. нє пє оу лє пє мнє рє сє оу
чнє влє мє рє. шнє оу рє рє рє сє оу рє оу рїє

CUPRINS

IZVOARE ȘI LUCRĂRI DE REFERINȚĂ.....	5
ABREVIERI.....	8
STUDIU FILOLOGIC	
Considerații generale.....	9
Opinii asupra textului românesc.....	12
Redacțiile românești	
Redacția I.....	16
Redacția a II-a.....	25
Redacția a III-a.....	27
Conținutul legendei	
Partea I <i>Viața sfântului</i>	31
Partea a II-a: <i>Vămile văzduhului</i>	33
Partea a III-a: <i>Judecata de apoi</i>	36
Posteritatea scrierii.....	37
Vămile văzduhului în folclor. Credințe, datini, obiceiuri.....	39
Descrierea manuscrisului.....	44
Datarea.....	50
Localizarea.....	52
Copie sau original?.....	67
Filiația.....	70
Originalul străin.....	74
Probleme ale traducerii.....	80

STUDIUL LINGVISTIC

Grafia.....	89
Fonetica.....	96
Morfologia.....	101
Sintaxa.....	111
Lexicul.....	118
Formarea cuvintelor.....	139
NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI.....	145
JITIA ȘI VEDERILE CIUDESELOR PREACUVIOSULUI PĂRINTELE NOSTRU, VASILIE. Scrise sânt de călugărul Grigorie, ucenicul lui	
ANEXE.....	245
Glosar.....	263
Indice de nume.....	277
Filigran.....	284
Facsimile.....	285